

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Marija Sladoljev Žugelj

RAZVOJ KITAJSKE STRATEŠKE KULTURE

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Marija Sladoljev Žugelj

Mentor: doc. dr. Vladimir Prebilič

RAZVOJ KITAJSKE STRATEŠKE KULTURE

Diplomsko delo

Ljubljana 2008

Zahvala

*Zahvaljujem se mentorju doc. dr. Vladimirju Prebiliču
za vse smernice in konstruktivne diskusije,
predvsem pa za veliko mero potrpežljivosti.*

*Zahvaljujem se tudi možu Damjanu, staršema in sestri Katarini,
ki so mi nesebično in brezpogojno stali ob strani
in verjeli vame v vseh letih študija
in še posebej v času pisanja diplomskega dela,
pa tudi vsem prijateljem in prijateljicam za spodbudne besede.*

Hvala.

RAZVOJ KITAJSKE STRATEŠKE KULTURE

Pojasnjevanje motivov državne zunanje in obrambne politike ter njenega strateškega vedenja predstavlja velik izziv. Do danes še nobena teorija ni ponudila celostne razlage. Konec hladne vojne je spodbudil ponovno zanimanje za kulturne razlage vedenja držav v mednarodnem sistemu, ki naj bi uspešneje pojasnile, kako svet deluje. Iz tega se je posledično razvil koncept strateške kulture, ki zajema notranje vire zunanje in obrambne politike ter strateškega vedenja na načine, ki jih druge teorije ne, in ponuja vpogled v motive in namene, ki jih druge teorije ne pojasnjujejo. V svojem delu, v katerem bom raziskovala značilnosti kitajske strateške kulture in kitajsko strateško vedenje s stališča njene strateške kulture, želim pokazati, da gre za koncept, ki je lahko uporabno in legitimno orodje za razumevanje razlogov, spodbud in motivov za različne strateške izbire in delovanje, oz. za koncept, ki najbolje pojasnjuje državno veliko strategijo in nam lahko pomaga osmisliti vplive, ki bi jih sicer lahko spregledali, narobe razumeli ali celo napačno interpretirali.

Ključne besede: kultura, strategija, strateška kultura, Kitajska

THE DEVELOPMENT OF CHINESE STRATEGIC CULTURE

Explaining what motivates a country's foreign and defense policy and strategic behavior represents a challenging task. No one theory has so far been able to offer a complete explanation. The end of the Cold War sparked renewed interest in cultural explanations for state behavior in the international system, which should be more successful in explaining how the world works. This interest has encouraged the development of strategic culture concept, that captures the domestic sources of foreign and defense policy and strategic behavior in ways that other theories cannot and offers the insight into motivations and intentions that are not explained by other frameworks. In my diploma, in which I will research the characteristics of Chinese strategic culture and Chinese strategic behavior from the point of view of its strategic culture, I wish to show, that the concept can be useful and legitimate tool for understanding the reasons, incentives, and motivations behind different strategic choices and actions, that it best explains a state's grand strategy, and that it may help make sense of forces we might otherwise overlook, misunderstand, or misinterpret.

Key words: culture, strategy, strategic culture, China

KAZALO

KAZALO TABEL IN SLIK	7
1 UVOD	8
2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNA IZHODIŠČA	11
2.1 Namen preučevanja in cilji naloge	11
2.2 Struktura diplomskega dela	11
2.3 Pristop in uporabljene metode	12
2.4 Hipoteze 14	
2.5 Opredelitev temeljnih pojmov	14
2.5.1 Kultura.....	14
2.5.2 Strategija.....	16
2.5.3 Povezovanje (strateške) kulture in (velike) strategije	19
3 KONCEPT STRATEŠKE KULTURE	22
3.1 Razvoj koncepta strateške kulture.....	22
3.2 Tri generacije učenjakov strateške kulture in njihove definicije.....	24
3.2.1 Prva generacija	24
3.2.2 Druga generacija	26
3.2.3 Tretja generacija.....	28
3.3 Viri strateške kulture in edinstvenost strateških kultur	30
3.4 Spreminjanje strateške kulture	32
3.5 Kje se nahaja strateška kultura in kje se kažejo njeni učinki	34
3.6 Strateška kultura in vpliv na vedenje	39
3.7 Prednosti in pomanjkljivosti strateškokulturnega pristopa	44
4 TRADICIONALNA KITAJSKA STRATEŠKA KULTURA	48
4.1 Potencialni viri kitajske strateške kulture.....	51
4.1.1 Geografija in geopolitika.....	51
4.1.2 Politični razvoj in sistemi.....	53
4.1.3 Struktura kitajske družbe ter kulturne prakse in norme	64
4.1.4 Sinocentričen svetovni nazor in hierarhično razumevanje mednarodnih odnosov.....	67

4.1.5 Kitajska strateška filozofija.....	69
4.1.6 Kitajska vojaška zgodovina in razvoj tradicionalne kitajske vojaške misli	74
4.2 Obstoj kitajske strateške kulture in njene značilnosti	82
4.2.1 Centralna paradigma kitajske strateške kulture.....	83
4.2.1.1 Temeljne značilnosti kitajske strateške kulture v sekundarni literaturi oz. defenzivna kitajska strateška kultura.....	84
4.2.1.2 Temeljne značilnosti kitajske strateške literature v primarni literaturi oz. ofenzivna (<i>parabellum</i>) kitajska strateška kultura	89
4.2.1.3 Integrativni pogled oz. strateška kultura dialektične dualnosti	96
4.2.2 Velikostrateške preference	99
4.2.3 Uporaba sile in nenasilnih sredstev v tradicionalnem obdobju.....	104
4.3 Strateška kultura in vpliv na strateško vedenje	110
5 SEDANJA KITAJSKA STRATEŠKA KULTURA.....	119
5.1 Realpolitična strateška kultura	123
5.2 Konfucijansko-mencijanska strateška kultura.....	128
5.3 Dualistična strateška kultura	131
6 SKLEP.....	136
7 LITERATURA IN VIRI.....	140

KAZALO TABEL IN SLIK

Tabela 3.5.1 Matrika strateške kulture.....	35
Slika 3.5.1 Zaznava materialnih faktorjev, nacionalnih interesov in groženj skozi strateškokulturni filter.....	37
Slika 3.5.2 Shematični prikaz vplivov strateške kulture.....	39
Slika 4.2.1.1.1 Konfucijansko-mencijanska centralna paradigma.....	88
Slika 4.2.1.2.1 <i>Parabellum</i> centralna paradigma.....	94
Slika 4.2.2.1 Strateška kultura in rangiranje velikostrateških preferenc.....	101

1 UVOD

Kitajska je bila že od nekdaj pomembna država v mednarodnem sistemu, predvsem zaradi svoje potencialno velike moči – ogromnega teritorija, bogatih virov in številčnosti kitajskega naroda. Čeprav je bila relativno šibka sila večino modernega obdobja, pa se je njen položaj v mednarodni politiki dramatično okrepil po letu 1978, ko je Deng Xiaoping uvedel tržne reforme. Odtlej se je kitajska ekonomska, vojaška in diplomatska moč začela vzpenjati in celo prekašati najmočnejše države sveta, zaradi česar je Kitajska v zadnjem času velikokrat predstavljena kot »strateška grožnja«. Številni so namreč prepričani, da Kitajska stremi k temu, da bi sredi stoletja postala vodilna ekonomska sila na svetu in zahtevala sebi primeren položaj v globalnem odločanju in strateških zadevah. Kitajska naj bi torej posegla po »pravičnem prostoru pod soncem«, kar v tradicionalnih kitajskih terminih pomeni »sonce samo«. Po drugi strani seveda nikakor ne primanjkuje nasprotnikov tovrstnih trditev o »kitajski grožnji«, ki prikazujejo Kitajsko kot defenzivno usmerjeno državo s šibko vojaško tradicijo, nagnjeno k iskanju miroljubnih in nenasilnih rešitev za državniške probleme. Tudi Kitajska nenehno zatrjuje in zagotavlja svetu, da ima zgolj miroljubne namene in obljublja, da ne bo hlepela po hegemoniji, ampak se zgolj miroljubno razvijala. Vseeno pa so špekulacije glede njenih namenov povsem razumljive in pričakovane.

Kitajska velika strategija privablja vse več pozornosti zunanjega sveta, akademikov in »praktikov« zunanje politike ipd., analiziranje njenih strateških namenov pa je postalo priljubljena, izjemno konkurenčna, celo trpka industrija. Pri pojasnjevanju njenega preteklega in sedanjega ter napovedovanju prihodnjega strateškega vedenja se različni avtorji oklepajo različnih teorij. Mnogi analitiki »kitajskega vprašanja«, zlasti pa zagovorniki »kitajske grožnje«, svoje ocene največkrat opirajo na neorealizem oz. strukturni realizem, ki se osredotoča predvsem na učinke mednarodnega sistema oz. na to, kako distribucija materialne moči, kot so oborožene sile in gospodarske zmogljivosti, določa ravnotežje moči med državami in pojasnjuje vedenje držav (Jackson in Sørensen 2007: 162). Neorealizem posveča nacionalni identiteti še manj pozornosti kot klasični realizem in vidi države kot unitarne, nediferencirane akterje, katerih vedenje oblikujejo omejitve sistema, v katerem delujejo (Sondhaus 2006: 3-4), in je torej neodvisno od časa, prostora in kulture. Neorealisti tako ignorirajo morebitne nacionalne razlike v načinih strateškega mišljenja in vedenja in verjamejo, da se bodo vse države na grožnje odzivale enako. Tako tudi Kitajske ne vidijo nič

drugače kot druge klasične vzhajajoče sile s potencialno agresivnimi nameni, nagnjene k izzivanju statusa quo, z močno željo po redefiniranju pravil igre po lastnih pogojih.

S koncem hladne vojne so postajale kritike neorealistične, pa tudi drugih teorij mednarodnih odnosov, vse glasnejše, istočasno pa vse bolj »moderne« kulturne razlage vedenja držav v mednarodnem sistemu. Koncepti, kot so identiteta in norme ter kulturni faktorji, so postali nov predmet raziskovanja teorij mednarodnih odnosov. Ta vzpon kulturnih teorij lahko pripišemo zlasti konstruktivizmu, ki se je kot ena pomembnejših teorij oz. tradicij pojavil konec 80. let 20. stoletja (Svete 2005: 41) in postavil v ospredje predhodno neupoštovane miselne in kulturne elemente. Konstruktivizem deluje pod sloganom »ideje in diskurz so pomembni« (*»ideas and discourse matter«*) (Dessler 1999: 124); poudarja namreč vlogo idej, norm, identitet, ideologij, socializacije in svetovnih nazorov pri razumevanju, kako državni voditelji kot ključni akterji v mednarodni politiki interpretirajo družbeno realnost in skozi te kognitivne prizme ustvarjajo svoje interese v mednarodnih zadevah (Meyer 2004: 2). Konstruktivisti zavračajo (neo)realistično racionalizacijo moči in materialnih virov (Svete 2005: 41) in trdijo, da je najpomembnejši vidik mednarodnih odnosov *socialni*, in ne *materialni* (Jackson in Sørensen 2007: 162). Kot pravijo, vedenja akterjev v mednarodnih odnosih ne določajo zgolj materialne danosti in strukture, temveč tudi identitete, ki vplivajo na interese akterjev in s tem na njihovo vedenje (Alamir v Svete 2005: 42). Najpomembnejši prispevek konstruktivizma je tako »v vzpostavljanju mostu med skrajnimi pozitivistično racionalističnimi na eni ter radikalno interpretativno kritičnimi teorijami na drugi strani« (Svete 2005: 47).

Znotraj konstruktivizma lahko obravnavamo tudi kulturalizem, ki je pravzaprav skupek več teorij. V trenutnem valu kulturalizma dominirajo štirje tokovi kulturnega teoretiziranja: organizacijski, politični, strateški in globalni (Desch 1998: 142) oz. organizacijski, javni, strateški in vojaški (Gray 2006: 11). Vsem je skupno, da izražajo nezadovoljstvo z realističnimi razlagami vedenja držav ter prepričanje, da kulturne teorije lahko uspešneje pojasnijo, kako svet deluje. V svojem delu se osredotočam na eno teh kulturnih teorij, tj. strateškokulturno teorijo, ki se dotika vprašanja, kako se oblikujejo državni interesi in velika strategija ter pri tem upošteva relevantnost »kulturnega konteksta« pri vplivanju na strateške preference. Te »subjektivne« strateške preference naj bi po mnenju zagovornikov omejevale odzive držav na »objektivno« strateško okolje. Strateškokulturni pristop tako z zakoreninjenjem strateških preferenc globoko v zgodovino in kulturo, in ne primarno v

strukturo sistema ali distribucijo zmogljivosti države, kot to počne neorealistična paradigma, prevprašuje nezgodovinske in nekulturne razlage strateške izbire. Ta pristop v bistvu problematizira prepričanje realistov, da se državni akterji vedejo racionalno, in opozarja, da je racionalno vedenje kulturno pogojeno. Predlaga torej, da se različne kulture oz. elite, socializirane v različnih strateških kulturah, na različne načine odzivajo na vprašanje sprejemanja in sledenja mednarodnemu pravu in splošno sprejetim mednarodnim normam (Kartchner 2006: 8).

Neorealistične in druge teorije še posebej bega kitajsko zunanjepolitično in strateško vedenje. Neorealizem, ki se večinoma osredotoča na zunanje omejitve distribucije materialne moči, lahko zagotovi le delno razlago za le-to. Torej je jasno, da so za pojasnjevanje kitajskega zunanjepolitičnega in strateškega vedenja potrebne druge teorije, ne zgolj različne inačice realizma (Feng 2007: 4). Glede na to, da je strateškokulturni pristop v novejši literaturi postavljen v središče vse večjega zanimanja in je prodril v zahodno in kitajsko raziskovanje o kitajski strateški misli, se mi je zdelo pomembno približje pogledati analitično vrednost tega koncepta. Koncept strateške kulture naj bi bil namreč neobhoden pri razlagi in razumevanju, kako različne države pristopajo k zadevam vojne, miru, strategije in uporabe vojaške sile, in zanesljiv pokazatelj pričakovanih dejanj držav, v našem primeru pa lahko zagotovi dobro izhodišče za globlje razumevanje kitajskega vedenjskega vzorca ter obsega in raznolikosti kitajske strateške tradicije. Tudi zelo skromno poznavanje tradicionalne strateške kulture lahko osvetli naše razumevanje motivov v ozadju kitajskega delovanja. Na ta način, kot je zagotovil Jack Snyder (v Booth in Trood 1999: 4), bomo lahko razumeli nekatere kritične aspekte kitajskega pristopa k uporabi oborožene sile, ne kot dejanja »generičnega, racionalnega človeka«, ampak v luči značilne kitajske strateške kulture, in na ta način, kot je trdil Bernard Brodie (v Gray 1999: 51), udejanjili »dobro antropologijo in sociologijo« v praksi.

2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNA IZHODIŠČA

2.1 Namen preučevanja in cilji naloge

Zaradi vse večje vloge Kitajske na mednarodnem prizorišču in vse več poskusov pojasniti ozadje njenega strateškega delovanja sem se odločila preveriti uporabnost koncepta strateške kulture in s pomočjo tega koncepta demistificirati kitajsko strateško mišljenje. Pogosto omenjena predpostavka s tem v zvezi namreč je, da edinstvene kulturne spremenljivke generirajo drugačne in bolj pravilne napovedi glede vedenja države, kot če bi kulture ne upoštevali. Povedano drugače, ne moremo razumeti vedenja Kitajske brez sklicevanja na njeno zgodovinsko in kulturne prakse, zato je so številni opisi in analize kitajskega zunanjepolitičnega in strateškega vedenja realistov, ki se osredotočajo na materialno moč, nepopolne.

Pri svojem delu sem si zastavila več ciljev. Najprej sem želela čim bolj celovito zajeti in izčrpno opredeliti pojem »strateška kultura«, ki je v slovenskem prostoru še relativno neraziskan, ter ga tako na enem mestu predstaviti vsem, ki jih ta tematika zanima. Naslednji cilj je bil določiti in opisati vire kitajske strateške kulture, s čimer bi posredno tudi osvetlila kitajsko zgodovinsko, kulturno in filozofsko ozadje. Tretji cilj se nanaša na vlogo in vpliv strateške kulture na strateško vedenje. Očitno je, da je kitajska kultura vseprisotna in prežema vsakodnevno življenje kitajskega ljudstva. Za družbo z večtisočletno zgodovino ta vpliv ni presenetljiv. Se pa, onstran vplivov na vsakodnevno življenje, sprašujem, ali ta globoka, zgodovinsko zakoreninjena kultura vpliva tudi na kitajsko strateško vedenje. Želela sem torej ugotoviti, če in kako kulturne spremenljivke vplivajo na strateško misel in kako, v končnem, to lahko vpliva na izide. Konec koncev sem v pričujočem delu želela pokazati, da lahko dinamični koncept strateške kulture prinese bogate in zanimive rezultate v analizah mednarodnih odnosov ter pripomore k osvetlitvi ozadij preteklih strateških dejanj, pa tudi k napovedovanju le-teh v prihodnosti.

2.2 Struktura diplomskega dela

V uvodu bom predstavila namen svojega preučevanja, določila hipoteze in metode, ki jih bom v delu uporabljala, ter opredelila temeljne pojme.

Uvodu bo v tretjem poglavju sledila teorija. V tem poglavju bom predstavila koncept strateške kulture, in sicer s pomočjo definicij treh generacij učenjakov, ki so koncept preučevali. Posvetila se bom tudi virom strateške kulture in procesom njenega spreminjanja ter podrobneje osvetlila vplive in učinke strateške kulture na strateško vedenje.

Sledilo bo osrednje, četrto poglavje, v katerem bom vplive strateške kulture preučevala na primeru Kitajske v tradicionalnem obdobju. Najprej bom predstavila potencialne vire in indikatorje kitajske strateške kulture, nato ugotavljala, ali le-ta sploh obstaja in katere so njene značilnosti, na koncu pa še preučila, ali lahko govorimo o vplivih strateške kulture na kitajsko strateško vedenje v tradicionalnem obdobju.

V petem poglavju bom na kratko predstavila še različne poglede na značilnosti sedanje kitajske strateške kulture. S tem bom osvetlila morebitno kontinuiteto med tradicionalno in sodobno kitajsko strateško kulturo in razvoj kitajske strateške kulture do danes.

Zadnje, šesto poglavje pa bo namenjeno predstavljanju zaključkov, do katerih bom prišla med pisanjem diplomske naloge.

2.3 Pristop in uporabljene metode

Predmet raziskave presega ozek okvir ene same znanstvene discipline, saj koncept strateške kulture sam po sebi nekako združuje zgodovinski, geografski, antropološki, psihološki in sociološki pristop. Pri analizi kitajske strateške kulture in kitajskega strateškega vedenja sem se oprla na kulturno-realistični pristop, tj. integrativni pristop, ki združuje konstruktivizem in realizem, v okviru katerega preiskujem, ali kitajska strateška kultura vpliva na njen svetovni nazor, mednarodno vedenje in nagnjenje k uporabi nasilnih sredstev v mednarodnih konfliktih.

V diplomskem delu sem se oprla na naslednje teoretične raziskovalne metode: metodo zbiranja virov, analizo in interpretacijo primarnih in sekundarnih virov ter sintetično metodo, deskriptivno metodo, zgodovinsko analizo in primerjalno analizo.

Priprava diplomskega dela je temeljila na zbiranju relevantnih primarnih, predvsem pa sekundarnih virov o strateški kulturi v splošnem ter kitajski strateški kulturi in povezanih

pojmih. Literature, ki obravnava to problematiko, sicer ne primanjkuje, vendar pa le-ta večinoma ni dostopna v našem prostoru ali pa je razpršena in redko uporabna. Ker je bila večina literature dostopna le v angleškem in kitajskem jeziku, sem bila soočena še s prevajanjem le-te v slovenščino. Zaradi številnih virov, ki se v zadnjem času pojavljajo o tej tematiki, je bil potreben tudi zelo kritičen pristop pri zbiranju relevantnih virov. Predvsem pa sem morala pri tem upoštevati veliko mero subjektivizma. Pri avtorjih anglosaksonskega porekla sem se zavedala, da le-ti, čeprav skušajo objektivno predstaviti realnost na preučevanem področju, skoraj po pravilu padejo v kalup zahodnega pogleda na tovrstno »realnost«, poleg tega pa jih pogosto (še vedno) omejuje njihovo kulturno ozadje. Kar pa se tiče kitajskih avtorjev, večinoma članov prominentnih kitajskih akademij, raziskovalnih inštitutov in *think tank*-ov, sem morala upoštevati, da le-ti, kljub vse večji svobodi raziskovanja in izražanja, v svojih delih lahko ne izražajo lastnega mnenja, ampak so njihovi članki in publikacije uporabljene v propagandne namene, za zavajanje domače javnosti in tujih opazovalcev. Tudi pri uradnih doktrinah sem upoštevala možnost, da gre lahko zgolj za nepomembne diskurze, ki izražajo puhlo retoriko. Kljub temu so bili ti pogledi uporabni pokazatelji, kako Kitajska gleda na svet in kako se vidi v njem.

Analitično-interpretativno metodo sem uporabila za izluščevanje relevantnih dejstev iz številnih knjig in člankov, ki se ukvarjajo s preučevano problematiko. Znotraj kvalitativne metode analize sem s pomočjo konceptualne analize opredelila temeljne pojme in podrobneje analizirala koncept strateške kulture. Z analitično-sintetično metodo pa sem različna dejstva uredila v smiselno celoto.

S pomočjo deskriptivne metode sem opisala in ugotavljala posamezna relevantna dejstva, ki so se nanašala na izbrano problematiko, ter izluščila nekatere dejavnike, ki so pomembno vplivali na razvoj kitajske strateške kulture in na njene značilnosti. S to metodo sem opisala tudi povezane dogodke in pojme.

V okviru zgodovinske analize sem uporabljala predvsem metodo primerjalno-zgodovinske analize, s pomočjo katere sem prikazala razvoj vplivov na kitajsko strateško kulturo ter raziskovala značilnosti le-te v tradicionalnem in modernem obdobju in končno pri iskanju podobnosti oz. razlik med značilnostmi tradicionalne in moderne kitajske strateške kulture.

Metodo primerjalnega raziskovanja pa sem uporabila pri prikazu različnih pogledov avtorjev v zvezi z obravnavano tematiko.

2.4 Hipoteze

Temeljna hipoteza:

Na primeru Kitajske v tradicionalnem obdobju lahko zaznamo razločno strateško kulturo, ki izvira iz geopolitičnih, zgodovinskih, kulturnih, filozofskih in drugih edinstvenih vplivov.

Izvedeni hipotezi:

1: Kitajska strateška kultura je dualistična, tj. njene značilnosti zaobjemata dva različna vidika, defenzivni in ofenzivni.

2: Kitajska strateška kultura vpliva na strateško vedenje in strateške izbire Kitajske ter na njeno nagnjenje k uporabi nasilnih oz. nenasilnih sredstev v konfliktih.

2.5 Opredelitev temeljnih pojmov

2.5.1 Kultura

»Vsaka človeška družba ima svojo značilno kulturo ali socio-kulturni sistem. Kulture se med seboj razlikujejo glede na dana naravna bogastva in okolje, kateremu so se mu prilagodile. Razlikujejo se glede jezikov, ritualov in družbene organizacije ter zgodovinskih fenomenov, kot so povezave oz. stiki in prepletanje ali mešanje z drugimi kulturami. Vsaka kultura močno vpliva na posameznikove vrednote, vedenje, ideale in verovanja.« (Britannica Concise Encyclopedia 2006: »culture«). Omogoča nam »osmisliti oz. razumeti naš svet«; opremlja nas s predpostavkami, največkrat neizrečenimi in nezapisanimi, ki so temelj, čeprav ne edina determinanta, naših presojev. Kultura nam ponuja resnice, velike in majhne, ki naj bi usmerjale naše odločitve in dejanja (Gray 2006: 12).

Kultura je hkrati eden najlažje razumljivih in eden težje opredeljivih socioloških konceptov. Kulturo so številni avtorji poskušali opredeliti z različnih idejnih, teoretičnih in metodoloških

izhodišč; tako danes še vedno ni enovite razlage, kaj je kultura. Klasično definicijo kulture je v 19. stoletju zapisal angleški antropolog Edward Burnett Tylor (v Čeplak Mencin 2004: 251): »Kultura ... je kompleksna celota, ki vključuje znanje, vero, umetnost, moralo, pravo, šege in vsakršne sposobnosti in navade, ki jih pridobi človek kot družbeno bitje«. Z razvojem antropologije in novimi spoznanji o naravi predmeta raziskovanja se je povečalo tudi število definicij kulture. Leta 1952 sta ameriška antropologa A. L. Kroeber in Clyde Kluckhohn citirala 164 definicij kulture, ki zajemajo pojme od *naučenega obnašanja* do *mišljenja*, *logičnega konstrukta*, *statistične izmišljotine*, *psihičnega obrambnega mehanizma* itn. Definicija, ki jo preferirata Kroeber in Kluckhohn (kakor tudi mnogi drugi antropologi) in ki povzema vse citirane definicije, kulturo označuje kot »abstrakcijo«, ali bolj specifično, kot »abstrakcijo človeškega obnašanja« (Čeplak Mencin 2004: 251).

Eden od preučevanih avtorjev navaja, da »/kultura v širšem smislu obsega vztrajne (čeprav ne večne) družbeno prenosljive ideje, drže, tradicije, miselne navade in prednostne metode delovanja, ki so bolj ali manj specifične za določeno geografsko osnovano varnostno skupnost, ki je nujno imela edinstveno zgodovinsko izkušnjo« (Johnston v Gray 1999: 51). Colin S. Gray na nek način dopolnjuje to opredelitev, saj v svojo jedrnatost definicijo vnaša še eno dimenzijo, in sicer vedenje. Gray (1999: 52) namreč navaja: »Kultura so ideali, so dokazi idej in je vedenje«. V podporo navaja, da tudi Oxfordov in Websterjev slovar definirata kulturo kot nekaj, kar zaobjema ideje *in* vedenjske vzorce.

John S. Duffield (v Stoicescu 2004) povzema osrednje prvine številnih definicij in pravi, da avtorji kulturo večinoma opisujejo »kot eno ali več od naštetega: skupek predpostavk, drž, prepričanj in konceptualnih modelov, občutkov, idej, podob, znanja, miselnih vzorcev, norm, usmeritev, simbolov, miselnih navad idr.« Kljub raznovrstnosti terminov, uporabljenih v definicijah kulture, obstaja skupna nit; vsi namreč opisujejo »omejen, induktiven sistem predpostavk. Pri le-teh gre, prej kot za notranje konsistentne in rigorozno formalne strukture znanja, za priučene, kognitivne mešanice, ki ljudem omogočajo interpretiranje 'igrane igre' in razumevanje, kaj drugi 'vedo, verjamejo in mislijo'« (Johnston 1995a: 34). Johnston (1995a: 34-35) še dodaja, da v splošnem ni najti očitnih protislovij med definicijami kulture, ki jih zasledimo v antropologiji, sociologiji in organizacijski teoriji na eni ter politični znanosti na drugi strani. Tako se kljub razlikam v terminologiji in poudarkih avtorji večinoma strinjajo, da »/kultura sestoji iz skupnih predpostavk in pravil odločanja, ki vsiljujejo določeno stopnjo

reda individualnemu in skupinskemu pojmovanju odnosa do svojega družbenega, organizacijskega ali političnega okolja« (Johnston 1995b: 45).

Poleg tega so kulturnim analizam znotraj mednarodnih odnosov skupne tudi naslednje tri točke: prvič, kultura pripada oz. je last skupnosti, in ne posameznikov; drugič, kulture so posebne in razločne, zato je med različnimi skupnostmi lahko obstajajo globoke kulturne razlike; in tretjič, kulture so relativno stabilne v primerjavi z materialnimi pogoji in se spreminjajo le postopno, če sploh. Lahko bi celo rekli, da so kulture odporne na spremembe, saj so alternativni nizi idej relativno maloštevilni (Duffield v Glenn et al. 2004: 48; Stoicescu: 2004). Gray (2006: 11) se strinja, da »če naj si beseda 'kultura' zasluži svoje ime, morajo imeti spremenljivke, ki jih upoštevamo, do neke mere trajnostno naravo« oz. morajo biti dovolj odporne, da si zaslužijo pridevnik »kulturne«. Znotraj ene družbene entitete (skupnosti, organizacije, države idr.) lahko obstaja tudi več kultur, vendar je v splošnem ena od njih dominantna (Johnston 1995b: 45).

Kljub svoji abstraktnosti in nejasnosti (ali pa ravno zaradi tega) je koncept kulture bil in je še vedno protagonist v teorijah mednarodnih odnosov. Kot mnogi drugi koncepti je bil v določenem obdobju povzdignjen na piedestal in v drugem potisnjen v ozadje.¹ Vendar ga nobena kritika ni uspešno izločila iz debat učenjaških krogov in nobena hvala zaustavila zagona za njegovo ponovno definiranje in kalibriranje, da bi zadovoljil raziskovalne potrebe svojih uporabnikov. Tej kljubovalnosti tako dolgujemo razvoj konceptov, kot so politična, organizacijska, institucionalna in strateška kultura (Stoicescu 2004).

2.5.2 Strategija

Strategijo, eno temeljnih splošnih vojaških ved, v najsplošnejšem razumemo kot »načrt za usklajeno uporabo virov zaradi uresničitve postavljenih ciljev« (Unger 2005: 28) oz. kot

---

¹ V 30. in 40. letih 20. stoletja je bila kultura osrednja spremenljivka antropoloških in psiholoških študij (Kluckhohn v Desch 1998: 150), v poznih 40. in zgodnjih 50. pa si je utrla pot v politično znanost (Leites v Desch 1998: 150). Toda do sredine 70. let je kultura izgubila svojo konceptualno jasnost in postala spet manj vrednotena. Kultura je tako prešla pot od izrazito osrednje do marginalne spremenljivke, predvsem zato, ker je bilo kulturne spremenljivke težko definirati in operacionalizirati (Gertz v Desch 1998: 151). Po koncu hladne vojne pa se je ponovno okrepil intuitivni poziv, če je »kultura pomembna« na neki splošni ravni, mora biti tudi pri oblikovanju nacionalnovarnostnih procesov in izidov. Znotraj varnostnih študij se je posledično izoblikoval konsenz o njenem značilnem vplivu na veliko strategijo in vedenje držav (Svete 2005: 44).

»kompleksen splet misli, idej, vpogledov, izkušenj, ciljev, strokovnega znanja, spominov, zaznav in pričakovanj, ki zagotavlja splošno smernico za posebna dejanja, storjena v iskanju posebnih ciljev« (Nickols 2006: 3). Strategija je torej nekakšen most med cilji na eni in sredstvi ter konkretnimi dejanji za doseg le-teh na drugi strani. U. S. Army War College (v Finkelstein 1999: 100) za ponazoritev te povezave ponuja naslednjo preprosto, a vplivno formulo, ki izraža, kaj je strategija in iz katerih osrednjih komponent je sestavljena: »Strategija = cilji + metode + sredstva«. Pri tem so »cilji« naši nameni, »metode« poti oz. potek dejanj, ki jih izberemo za doseganje teh namenov, in »sredstva« viri, bodisi na razpolago, bodisi tisti, ki jih je še treba razviti za zagotavljanje poteka dejanj (Finkelstein 1999: 100-101).

Danes se izraz strategija uporablja na številnih področjih družbenega življenja, kljub temu pa ga najpogosteje zasledimo na vojaško-obrambnem področju (Lubi 2005: 7). Obstoje pojma vojaška strategija sprejema večina držav in domala povsod ga razumejo kot »sistem priprav na izvajanje in samo izvajanje oboroženega boja oziroma celotne vojne« (Lubi 2005: 9). Vojna enciklopedija iz leta 1975 (v Lubi 2005: 8) npr. navaja, da je strategija »sistem znanstvenih spoznanj in veščina (teorija in praksa) o pripravljanju na vojno in uporabo sile ter o izvajanju vojne in uporabi sile zaradi uresničitve določenih vojaških, političnih ali ekonomskih ciljev.« V Slovarju vojaških izrazov (*Dictionary of military terms*) (v Unger 2005: 28-29) je podobno zapisano, da je »vojaška strategija /.../ disciplina v sistemu vojaške znanosti in veja veščine vojskovanja, ki se ukvarja z najpomembnejšimi vprašanji pripravljanja in izvajanja oboroženega boja kot bistvene sestavine vojne, hkrati pa je praktična dejavnost najvišjega vojaškega vodstva v zvezi s pripravljanjem in izvajanjem oboroženega boja«. Ministrstvo za obrambo ZDA (*Department of Defense of the USA*) (v Johnston 1995a: 36) pa razume vojaško strategijo kot »koordinirano uporabo oborožene sile in nasilja za doseg vojaških ciljev nacionalne ali velike strategije«. »Iz vseh definicij je razvidno, da se strategija ukvarja s stvarmi, ki se nanašajo na odločanje na najvišjih vojaških in političnih ravneh« (Unger 2005: 29).

Za nadaljnje razumevanje je pomemben tudi nekoliko širši koncept, in sicer koncept velike strategije (*Grand Strategy*), včasih poimenovan tudi nacionalna strategija (*National Strategy*) oz. nacionalna varnostna strategija (*National Security Strategy*). Velika strategija v splošnem obravnava vzročne povezave med nacionalnimi strateškimi cilji in sredstvi za doseg le-teh oz. se nanaša na »razvoj, uporabo in usklajevanje vseh elementov nacionalne moči

(političnih/diplomatskih, ekonomskih, informacijskih, vojaških in družbenih/kulturnih) za dosego nacionalnih ciljev v notranjih in zunanjih zadevah v času miru kot tudi času vojne« (Finkelstein 1999: 101).² Vojaški element nacionalne moči je torej podmnožica znotraj širše velike strategije oz. vojaška strategija je vojaška komponenta velike strategije (Finkelstein 1999: 101).

Pri vseh navedenih gre za zahodne poglede na strategijo oz. veliko strategijo. Pogledi kitajskih vojaških analitikov pa se nekoliko razlikujejo. Za le-te je bila strategija »vedno povezana z načrtovanjem in vodenjem vojaških operacij in uporabo sile – torej, kako se vojskovati« (Fravel 2005: 79).³ Tako sta »/v/ kitajskih znanstvenih delih termina strategija (*zhanlüe* 战略)⁴ in vojaška strategija (*junshi zhanlüe* 军事战略) rabljena zamenljivo. V večini primerov bodo kitajski avtorji uporabili termin 'strategija' le, ko mislijo na 'vojaško strategijo'« (Fravel 2005: 82). V delu Znanost vojaške strategije, ki so ga leta 1999 izdali na Univerzi nacionalne obrambe Ljudske osvobodilne armade in ki ga lahko smatramo kot avtoritativen prikaz kitajske vojaške strategije v tedanjem času, je strategija definirana kot »načrtovanje in vodenje celostne situacije vojaškega boja, vključujoč načrtovanje, razporejanje (*deployment*), vodenje in uporabo vojaške sile za učinkovito doseganje zadanega političnega cilja.« Na najbolj splošni ravni abstrakcije to delo opisuje strategijo kot trojico strateških ciljev, strateških usmeritev in strateških sredstev, ki, čeprav obstajajo nekatere pomembne razlike, ustreza ciljem, metodam in sredstvom v kateri koli splošni formulaciji strategije (Fravel 2005: 84-85). V zahodnem strateškem besednjaku bi kitajski pristop k vojaški strategiji lahko opisali tudi kot »kombinacijo *high-level* operativne doktrine (osredotočene na splošne principe za izvajanje vojaških operacij) in nacionalne vojaške

---

² Wang (2006: 3) opozarja, da velike strategije ne gre enačiti z zunanjo politiko. Kot pravi, se zunanja politika nanaša na diplomatska, vojaška in ekonomska sredstva, ki jih država uporabi za uresničevanje in zavarovanje svojih interesov. Velika strategija pa je ožja po obsegu, saj se ukvarja z vzročnimi povezavami med temi tremi sredstvi in varnostnimi cilji države. Ta osredotočenost na vzročne logične in varnostne interese je posebna značilnost velike strategije.

³ Pred letom 1985 je Ljudska osvobodilna armada načrtovala vojskovanje le ene vrste vojne z določenim nasprotnikom, namreč totalno vojno (*total war*) za preprečitev sovjetske invazije. Leta 1985 je Centralna vojaška komisija preusmerila svojo pozornost od totalne vojne k različnim lokalnim vojnem z omejenimi cilji. Trenutna strategija pa vključuje vojskovanje splošne in lokalne vojne, preprečevanje izbruha lokalnih vojn in zavarovanje strateških ciljev s pomočjo nenasilnih, čeprav rizičnih sredstev, kot je npr. odvrčanje (Fravel 2005: 79, 99).

⁴ Kitajski izrazi so zapisani v kitajskem uradnem *pinyin* transliteracijskem sistemu.

strategije (v smislu vrste orodij, ki se lahko uporabijo za odvrnitev groženj nacionalni varnosti)« (Fravel 2005: 99).

Vojaška strategija je v kitajskem prostoru tudi sicer pomemben del celotne nacionalne strategije (*guojia anquan zhanlüe* 国家安全战略) (Fravel 2005: 83), ki je v večini sodobnih kitajskih definicij označena kot »najvišja raven strategije, kot izraz temeljnih značilnosti, omejenih in oblikovanih s splošnimi potezami in politiko vladajoče entitete« (Sun in Zhang v Johnston 1995a: 36). Kitajskim vojaškim strategom pomeni termin velika strategija »'celotno strategijo naroda ali zaveznitva narodov, ki uporablja celotno nacionalno moč' za doseg političnih ciljev, še posebej tistih, povezanih z nacionalno varnostjo in razvojem« (Wang 2006: 3). »Čeprav kitajska velika strategija ni bila nikoli eksplicitno in vsestransko predstavljena s strani kitajskih vodij, ne gre dvomiti, da je Kitajska, kot katera koli druga država, zasledovala veliko strategijo, v veliki meri pogojeno z njeno zgodovinsko izkušnjo, njenimi političnimi interesi in njenim geostrateškim okoljem« (Swaine in Tellis 2000: ix). Kitajska velika strategija naj bi tako stremela k doseganju treh povezanih ciljev: prvič, zagotoviti notranji red in blaginjo; drugič, ubraniti nacionalno suverenost in teritorialno integriteto pred nenehnimi zunanji grožnjami; in tretjič, pridobiti in ohraniti geopolitični vpliv kot ena izmed svetovnih velesil (Swaine in Tellis 2000: x).

2.5.3 Povezovanje (strateške) kulture in (velike) strategije

»Kultura je korenina in temelj strategije«
Generalpodpolkovnik Li Jijun (1997a)

Realnost združuje strateško načrtovanje s širšim kontekstom. Politični cilji seveda igrajo svojo vlogo, kot tudi diplomatski, ekonomski in vojaški viri. Ti elementi so očitni, toda tudi drugi faktorji vplivajo na strateško mišljenje in oblikovanje strategije na subtilen, vendar enako pomemben način. V delu Murray et al. (1994: 1-12) je med drugimi zaslediti naslednje: velikost in položaj države, zgodovinska izkušnja, narava režima, organizacijska in administrativna ureditev, vpliv vojaških in političnih institucij, zmožnost države mobilizirati gospodarske vire in individualne izbire ter značilno vedenje državnikov in vojaških vodij. Vojaška strategija torej ni le produkt materialnih faktorjev in nacionalnih interesov, ampak je podvržena tudi številnim edinstvenim geopolitičnim, ekonomskim, zgodovinskim in drugim

vplivom (Young 2002). Z drugimi besedami, »strategija ima več dimenzij, ki vplivajo nanjo« (Gray 1999: 51).⁵

Ena od teh dimenzij je tudi kulturna. Gray (1999: 57) pojasnjuje, da sta narava in namen strategije sicer trajna in univerzalna, v svoji posebni zgodovinski formi in vsebini pa tudi neizogibno kulturna. Ko nacionalne države oblikujejo strategijo, tega »ne počno s popolnoma nepristranskim ali slepim premišljevanjem o strateških idejah, ampak se pri tem zavedajo vrednot, drž in preferenc« (Gray v Skuta 2006: 1). Hadfield-ova (2005) podobno pravi, da strategija »linearno povezuje kulturno izpeljan kontekst predpostavk, prepričanj in drž, ki obstaja pred odločitvijo, tako z odločitvijo samo kot s ciljem, ki ga z odločitvijo želimo doseči.« Kultura torej deluje znotraj strateške metodologije doseganja cilja, in sicer s povezovanjem namer z odločitvami preko procesa, ki izmami akterjevo zavedanje sebe in preferenc, ki so, kot se naknadno izkaže, v njegovem interesu.

Lahko bi torej zaključili, da sta pri oblikovanju strategije pomembni dve vrsti faktorjev. »Na eni strani obstajajo 'objektivni' inputi, ki vključujejo informacije in znanje o strateškem okolju, nasprotniku, njegovih zmogljivostih idr., na drugi pa neobhodni, toda 'subjektivni' niz vodnikov, ki vpliva na odločevalčevo (*decision-maker's*) interpretacijo dejstev in potencira njegovo intuicijo« (Klein v Yong 1999). Nekateri, predvsem realisti, sicer trdijo, da je delo odločevalcev preudarno in brez predsodkov, zato je so njihove kalkulacije osnovane na temelju dejstev. Njihovo delo vidijo kot optimizacijski proces, ki odseva distribucijo zmogljivosti (*capabilities*) in tehnoloških ter geostrateških faktorjev. Toda če pobliže pogledamo proces »objektivne« analize, lahko vidimo, da v resnici temu ni tako in da »dejstva« pogosto niso več kot le zaznave, izpostavljene izkrivljanju mentalne prizme, pogojene z odločevalčevo inherentno strateško kulturo (Yong 1999). Strateška kultura oblikuje cilje, ki jih zasledujemo, predstave, ki jih preferiramo, in sredstva, ki jih uporabljamo.

---

⁵ Gray (1999: 52-53) razvršča strateške dimenzije v tri skupine. Prva kategorija, »ljudje in politika« zaobjema ljudi, družbo, kulturo, politiko in etiko. Druga kategorija, »priprave na vojno«, vključuje ekonomijo in logistiko, organizacijo (vključujoč obrambno in ofenzivno načrtovanje); vojaške priprave in administracijo (vključujoč rekrutiranje, urjenje in številne aspekte oborožitve); informacijsko in obveščevalno dejavnost; strateško teorijo in doktrino ter tehnologijo. Tretja kategorija, »vojna lastnina« (*war proper*), pa vključuje vojaško delovanje, poveljevanje (politično in vojaško), geografijo, sovražnika in čas.

Tudi Booth in Trood (1999: 13-14) trdita, da strategija sestoji iz dveh delov: »vojaške logike« in »nacionalne strateške tradicije«. Vojaška logika se nanaša na (skoraj) univerzalno instrumentalistično logiko preživetja v mednarodni anarhiji in je sestavljena iz prepričanj, kot so: vse države morajo ohranjati nekaj defenzivnega potenciala, da bi povečale vhodno ceno potencialnim agresorjem; nedvomno se je treba braniti, če si napaden; razumno je vzdrževati vojaške zmogljivosti na kopnem, morju in v zraku; država se mora modernizirati toliko, kolikor ji to dovoljuje gospodarstvo idr. Ta logika, kot je tradicionalno interpretirana, ne pušča veliko prostora kulturnim presojam. Nacionalna strateška tradicija pa je sestavljena iz tistih posebnih epistemologij, pogledov in navad, ki ustvarjajo »zdravo pamet«, značilno za določeno skupino. Nacionalna tradicija je oblikovana in ovekovečena z »kdo mislimo da smo« v kontekstu posebnih zgodovinskih izkušenj in geopolitičnih situacij, ki jih podedujemo. Tu nastopi strateška kultura, ki nam pomaga razložiti tiste ideje, ki zrcalijo zdrav razum (*common sense*) naroda v različnih kontekstih, ki se nanašajo na grožnjo in uporabo sile.

Na številna vprašanja, ki se nanašajo na grožnjo in uporabo sile, ne moremo zadovoljivo odgovoriti le s sklicevanjem na vojaško logiko. Le-ta sama po sebi ne more pojasniti vsega (Booth in Trood 1999: 14). Za vsestransko študijo strategije oz. velike strategije so torej pomembni tako materialni kot miselni faktorji. Nacionalne strateške tradicije delujejo skupaj z vojaškimi logikami in jih tudi delno spreminjajo (Booth in Trood 1999: 14). Raziskovanje strateške kulture pa celo skuša pokazati, da vojaške logike ne vodijo toliko teorije racionalne izbire, ampak bolj skupne ideje in kulture, na katerih temeljijo (Glenn et al. 2004: 224).

3 KONCEPT STRATEŠKE KULTURE

3.1 Razvoj koncepta strateške kulture

Kot akademsko okolje strateške študije izvirajo iz skoraj sočasnega pojava jedrske revolucije in hladne vojne. V »zlati dobi« strateškega mišljenja, tj. v 50. in 60. letih, ko se je zahodna strateška skupnost z vso vnemo lotila problemov, ki so se pojavili z uvedbo jedrskega orožja, so civilni akademiki s strateškega področja pridobili na vplivu v odločevalskih krogih. Ukvarjali so se predvsem s teorijami jedrskega odvračanja (*nuclear deterrence*) – te teorije so bile osnovane na uporabi abstraktnih teoretičnih modelov, kot je »teorija iger« –, ki so vsebovale napovedi, kako naj bi države kot racionalni akterji delovale v določenih strateških scenarijih (Garnett v Glenn et al. 2004: 46).

Toda v 60. letih so nekateri avtorji začeli dvomiti v abstraktne formulacije teoretikov iger (Rapaport, Green v Glenn et al. 2004: 46). Prepričanje le-teh, da lahko neskončno racionalnost apliciramo na vse države, ne glede na njihovo nacionalno zgodovino, politiko ali kulturo, je po mnenju Booth-a (v Glenn et al. 2004: 47) »vodila v nadvse etnocentričen pogled, ki je kazal malo zaupanja v idejo 'nacionalnih slogov v strategiji'.« Velika strategija je bila pogosto videna kot vodena s strani tehnoloških in drugih imperativov, zato je bilo malo zaupanja v pomen in vpliv kulture ali idej pri oblikovanju izidov (Howlett 2006: 6-7). Booth (v Glenn et al. 2004: 47) pa je opozarjal, da se je treba, raje kot predvidevati, da se države odzivajo na zunanje stimule na enak mehaničen način, osredotočiti na identificiranje določenih nacionalnih posebnosti in slogov. Tako je na nek način pripravil temelje strateškokulturnemu pristopu.

V 70. letih se je postopno okrepilo spoznanje, da je strategijo moč razumeti le v okviru kulturnega konteksta, v katerem je nastala (Glenn et al. 2004: 47). Iskanje odgovora na vprašanje, kakšno vlogo ima kultura države pri formulaciji njene strategije in kako vpliva na vedenje držav, je spodbudilo razvoj koncepta strateške kulture, ki ga je leta 1977 skoval Jack Snyder (Feng 2007: 32).⁶ Snyder je s pomočjo tega koncepta poskušal pojasniti razlike v

---

⁶ Že v zgodnejši literaturi strateških študij in vojaške zgodovine najdemo podobne koncepte. Tako je že v 30. letih 20. stoletja nekdanji častnik britanske vojske Basil H. Liddell Hart uvedel strateški kulturi soroden koncept nacionalnih »načinov vojskovanja« (*national »ways in warfare«*). Hart je trdil, da obstaja tradicionalni britanski

strateškem pogledu in vedenju dveh jedrskih velesil ter razlike v njunih jedrskih doktrinah kot produktih različnih organizacijskih, zgodovinskih in političnih kontekstov in tehnoloških omejitev (Lantis 2006: 6). Zatrjeval je, da elite artikulirajo edinstven kulturni pogled na varnostno-vojaške zadeve, pri katerem gre za manifestacijo javnega mnenja, socializiranega v posebnem načinu strateškega mišljenja (Lantis 2005: 55). Snyder je zaključil, da sovjetska strateška misel in vedenje izvirata iz »razločne sovjetske strateške kulture« in tako politično-kulturne argumente prenesel v sfero modernih varnostnih študij.

Snyderjevo delo je usmerilo pozornost učenjakov na ključno vez med politično in vojaško kulturo ter strateško izbiro (Lantis 2006: 3). Colin Gray je tako podobno zaključil, da imajo tudi ZDA razločno strateško kulturo in da je bila temeljna predpostavka takratne ameriške jedrske strategije – tj. da nihče ne more zmagati v jedrski vojni – »svojstveno ameriška« (Sondhaus 2006: 4). Snyder, Gray in ostali učenjaki so torej zaključili, da vsaka država na svoj način razlaga, analizira in se odziva na mednarodne dogodke. Poudarjali so, da bi morala biti, »če želimo razumeti, kako je oblikovana velika strategija, analitična pozornost usmerjena na nacionalna kulturna okolja« (Howlett 2006: 6) in s tem prispevali k novemu valu literature, ki se je osredotočala na razvoj novega analitičnega orodja, znanega kot strateška kultura (Margaras 2004: 1). Koncept je bil uporabljen na različne načine in v zvezi z različnimi državami, regijami in varnostnimi institucijami, da bi tako raziskali glavne vidike njihovih varnostnih politik. Z uporabo predstave o strateški kulturi v določenih študijah primerov so nekateri učenjaki poskušali pojasniti kontinuiteto in spremembo v nacionalnih varnostnih politikah, spet drugi pa ustvariti okvir, ki bi zagotovil odgovore na vprašanje, zakaj države sledijo določenim političnim izbiram (Margaras 2004: 1).

Na žalost so te raziskave zaradi pomanjkanja vztrajnega akademskega interesa kmalu zapadle v »akademsko stagnacijo« (Vreÿ 2007: 3). Kljub temu pa je vzpon konstruktivizma v 90. letih dal nov zagon raziskovanju strateške kulture, ki je uprizorila dramatičen povratak v sociološki teoriji in praksi ter se razvila iz preproste definicije v zvezi s kulturnimi komponentami jedrske strategije v kulturološko vprašanje, ki obsega širše koncepte varnosti in v končnem sega na področje oblikovanja politik (Hadfield 2005). To lahko pripišemo dvema trendoma.

»način vojskovanja«. Pravzaprav je pomen strateške kulture, čeprav ni uporabljal tega termina, izrazil že Sun Zi, ko je zapisal: »Če poznaš sovražnika in poznaš sebe, tudi v stoterih bitkah ne boš v nevarnosti« (*zhi ji zhi bi, bai zhan bu yi* 知己知彼,百戰不殆) (Sondhaus 2006: 1; Booth in Trood 1999: 5).

Na eni strani so nekateri avtorji rekonceptualizirali debato, da bi zagotovili vsestransko teorijo strateške kulture (Johnston v Glenn et al. 2004: 45); na drugi strani pa so se pojavile širše debate v kontekstu kulturnih pristopov znotraj raziskav mednarodnih odnosov. Koncept strateške kulture je tako postopoma pridobil podporo v vrstah političnih znanstvenikov, ki so preučevali mednarodne odnose (Sondhaus 2006: vi) in se razvil v raziskovalni program, ki privablja tako kulturne teoretike kot varnostne strokovnjake, ki s pomočjo tega koncepta želijo raziskovati povezave med identiteto in vedenjem akterjev (Hadfield 2005).

3.2 Tri generacije učenjakov strateške kulture in njihove definicije⁷

3.2.1 Prva generacija

Prva generacija učenjakov strateške kulture se je pojavila v zgodnjih 80. letih v senci hladne vojne in se je večinoma osredotočala na pojasnjevanje domnevno različnih pogledov obeh velesil na jedrsko strategijo (Johnston 1995b: 36).

Eden od akademikov prve generacije, Jack L. Snyder, je postavil najzgodnejšo, čeprav omejeno definicijo in označil strateško kulturo kot »vsoto idej, pogojenih čustvenih odzivov in vzorcev običajnega vedenja članov nacionalne strateške družbe glede [jedrske] strategije« (Snyder v Gray 2006: 9; v Sondhaus 2006: 123). Zanimivo je, da je Snyder potem, ko je uvedel termin, le-tega v svojih nadaljnjih objavah izpustil in priznal, da nikoli ni verjel v njegovo pojasnjevalno moč. Pravzaprav ga je videl kot »neučinkovit instrument« (*»blunt instrument«*), kot razlago, h kateri se gre zateči nazadnje (Dellios 1997: 203). Toda drugi niso bili tako odslovljeni. Snyderjev prispevek je tako dosegel odziv pri drugih analitikih varnostne politike in posledično so dela o strateški kulturi nadaljevala z raziskovanjem miselnih temeljev jedrske strategije in odnosov med velesilami (Lantis 2006:7).

Colin S. Gray, prav tako vpliven učenjak prve generacije, ki se je neposredno opiral na Snyderjevo konceptualno delo, je uporabil koncept kulture pri raziskovanju varnostnih zadev in pri tem definiral strateško kulturo kot »vztrajne (čeprav ne večne) družbeno prenosljive ideje, vedenje, tradicije, miselne navade in preferenčne metode delovanja, ki so bolj ali manj značilne za določeno geografsko osnovano varnostno skupnost, ki je nujno imela edinstveno

---

⁷ V tem podpoglavju sem se za lažji pregled oprla na Johnstonov (1995a; 1995b) postulat treh generacij učenjakov strateške kulture.

zgodovinsko izkušnjo« (Gray v Margaras 2004: 4; v Stone et al. 2005; v Sondhaus 2006: 126). Po njegovem mnenju se strateška kultura »nanaša na načine mišljenja in delovanja z ozirom na moč, ki izhaja iz percepcije nacionalne zgodovinske izkušnje, želje po samokarakterizaciji in posebnih izkušnjah države« (Gray v Stone et al. 2005). Strateška kultura tako »zagotavlja okolje, znotraj katerega poteka razprava o strategiji« in deluje kot neodvisna determinanta vzorcev strateške politike (Gray v Lantis 2006: 7).

Britanski strateški analitik Ken Booth, kateremu mnogi pripisujejo pionirsko delo na področju analize in interpretacije strateške kulture, pravi, da se strateška kultura nanaša na »/.../ nacionalne tradicije, vrednote, drže, vedenjske vzorce, navade, simbole, dosežke in določene načine prilagajanja okolju ter reševanja problemov glede groženj ali uporabe sile« (Booth v Booth in Trood 1999: 363), pri čemer misli na »skupek drž in vzorcev vedenja najvplivnejših glasov, tj., odvisno od entitete, političnih elit, vojaškega establišmenta in/ali javnega mnenja« (Booth v Sondhaus 2006: 126). »Strateška kultura pomaga oblikovati vedenje ob zadevah, kot je uporaba sile v mednarodni politiki, občutljivost na zunanje grožnje, civilno-vojaški odnosi in strateška doktrina. Kot rezultat kontinuitete v teh zadevah je povsem legitimno govoriti o posebnih 'slogih' v strateški teoriji in praksi« (Booth 2005: 25-26).

Pravi prispevek te generacije je dvojen. Prvič, opozorila je na obstoj strateške kulture. Na podlagi poznavanja strateške zgodovine so teoretiki te generacije domnevali, da različne varnostne skupnosti v svoji strateški misli *in vedenju* kažejo vzorce, ki jih lahko kolektivno označimo kot kulturne, in da se strateška kultura izraža v značilnih slogih strateškega vedenja (Gray 1999: 53). In drugič, opozorila je na koristnost strateške kulture. Učenjaki te generacije so namreč trdili, da je, če strateška kultura prežema praktično vse ravni varnostne politike od taktične ravni do ravni velike strategije, zelo uporaben koncept za učenjake in odločevalce, ko ocenjujejo vedenje drugih držav (Heikka 2002: 7).

Kljub inovativnemu pogledu na kulturo in strategijo pa je v delih te generacije zaslediti nekaj resnih pomanjkljivosti. Prvič, analitiki te generacije se zdijo neodločeni, katere kulturne spremenljivke so najpomembnejše za analizo strateškega odločanja. V svojih delih namreč vključujejo splošne kategorije, kot so zgodovina, politika, geografija, ideologija idr., kot relevantne inpute v amorfen koncept strateške kulture, čeprav bi lahko bile te spremenljivke same po sebi neodvisne, celo konfliktne razlage strateških izbir (Johnston 1995b: 38; Johnston 1996: 222). Prva generacija je tako definirala strateško kulturo tako široko, da jo je naredila

praktično nepomembno, in pustila le malo konceptualnega prostora ne-strateškokulturnim razlagam vedenja (Sondhaus 2006: 7; Johnston 1996: 222). Drugič, ta generacija je izključila možnost ločevanja med strateško kulturo in vedenjem. To vzročno-posledično razmerje med strateško kulturo in vedenjem je pustilo mehanično deterministično implikacijo, da strateška kultura vodi izključno v en tip vedenja (Johnston 1996: 221-222; Ghosh 2003: 16; Heikka 2002: 8). Tako so bili učenjaki te generacije prisiljeni zaključiti, da, če ne najdejo povezave med strateško kulturo in vedenjem, strateška kultura ne obstaja (Johnston 1995b: 38-39). In tretjič, Johnston (1995b: 39) očita učenjakom te generacije, da si niso zastavili in odgovorili na nekatera relevantna vprašanja, npr. Kateri viri so »zakladnice« oz. »predstavniki« strateške kulture?; Zakaj smatramo nekatera zgodovinska obdobja za formativne vire strateške kulture in druga ne?; Kako se strateška kultura prenaša skozi čas [če se sploh]?; Ali se s prenosom znatno spreminja? idr.

3.2.2 Druga generacija

V 80. in začetku 90. let 20. stoletja je preučevanje strateške kulture preseglo prvoten »jedrski« okvir raziskovanja in se dotaknilo tudi drugih varnostnih vprašanj. Druga generacija teoretikov, ki se je pojavila sredi 80. let, je poskušala odpraviti nekatere pomanjkljivosti teoretikov prve generacije. V razpravo je vključila nove elemente in ponudila kvalitativno drugačen pogled na koncept strateške kulture.

Tudi učenjaki te generacije so poudarjali koristnost koncepta strateške kulture; osredotočali so se predvsem na strateško kulturo kot nekakšen gramscijanski diskurz (*Gramscian discourse*), namenjen za okrepitev politične hegemonije strategov (Johnston 1996: 221; Stoicescu 2004; Vreÿ 2007: 4); torej kot orodje hegemonije. Bradley Klein (v Sjoberg 2001) npr. je strateško kulturo razumel v smislu razumevanja kulturne hegemonije organiziranega državnega nasilja. Z drugimi besedami, trdil je, da strateška kultura »/.../ vključuje široko dostopne usmeritve k nasilju in načine, na katere lahko države legitimno uporabljajo nasilje proti domnevnim sovražnikom« (Klein v Johnston 1995a: 16).

Kerry Longhurst, naslednja od predstavnic te generacije, je strateško kulturo definirala kot »posebno celoto prepričanj, drž in dejanj skupnosti (ponavadi naroda) v zvezi z uporabo sile, ki nastanejo postopoma, skozi edinstven, podaljšan zgodovinski proces« (Longhurst v Margaras 2004: 4). Po njenem mnenju v strateškokulturnih analizah lahko vidimo tudi poskus odkriti vpliv globoko zakoreninjenih vrednot in prepričanj, ko gre za odločanje o varnostnih

zadevah. Kot še pravi: »Takrat se logika strateške kulture nahaja v osrednjem prepričanju, da so kolektivne ideje in vrednote glede uporabe sile pomembni konstitutivni faktorji v določanju in izvrševanju državne varnostne politike« (Longhurst v Margaras 2004: 4).

K drugi generaciji štejemo še teoretike, kot sta Carnes Lord, Charles Kupchan idr., ki so se bolj eksplicitno osredotočili na različne tipologije kulturnih koncepcij in vedenja ter skladno s tem redefinirali koncept strateške kulture. Carnes Lord je ustvaril lastno različico strateške kulture, ne le v smislu vojaške prakse, ampak v smislu političnih in ideoloških karakteristik države. Strateško kulturo je tako definiral kot »/.../ tradicionalne prakse in miselne navade, s pomočjo katerih je organizirana vojaška sila in z uporabo katerih družba dosega svoje politične cilje« (Lord v Margaras 2004: 4). Charles Kupchan (v Skemperis 2003: 5-6) pa je opredelil koncept strateške kulture kot »podobe (in simbole), ki narodu kot kolektivni entiteti pomagajo oblikovati razumevanje blagostanja in predstave o lastni varnosti«.

Ta generacija učenjakov je z artikuliranjem načel in konceptov, ki so uporabni za študijo katere koli strateške kulture, preoblikovala področje v vedo. Prepoznala je tudi instrumentalno naravo in čeznacionalni (*cross-national*) potencial strateške kulture (Sondhaus 2006: 7; Sjoberg 2001). V literaturi te generacije je prvič zaslediti možnost soobstoja več kot ene strateške kulture. Strateški kulturalisti te generacije so, za razliko od prve, opozarjali tudi na možnost ločevanja med strateško kulturo in vedenjem, in sicer zaradi »velike razlike med tistim, kaj vodje mislijo oz. rečejo, da delajo, in globljimi motivi za tisto, kar dejansko počno« (Johnston 1995b: 38-39). Jasno so torej ločili med deklarativno in tajno doktrino (*secret doctrine*)⁸, ter pri tem preučevali, kako je kultura uporabljena kot diskurzivno orodje za legitimiranje strateških doktrin (Heikka 2002: 8; Johnston 1995b: 40; Glenn et al. 2004: 55; Martinsen 2003: 2).

Ta delitev je sicer pomagala izogniti se nekaterim zablodam prve generacije, obenem pa postavila nekatera nova vprašanja glede narave odnosa med kulturo in vedenjem, npr. do katere mere so elite socializirane v strateški kulturi; koliko se zavedajo razlike med deklarativno in »dejansko« doktrino; kako lahko ocenimo vzročno relevantnost strateških

---

⁸ Bradley Klein (v Heikka 2002: 8) je npr. trdil, da je defenzivna narava ameriške jedrske doktrine zgolj deklarativna, namenjena za zagotavljanje kulturno sprejemljivega opravičila za operativno strategijo, medtem ko je »dejanska« strategija poudarjala vojskovanje za obrambo ameriških hegemonističnih interesov.

kultur, če dejanske doktrine niso javne idr. (Heikka 2002: 8). Na ta in mnoga druga vprašanja študije te generacije niso odgovorile. Učenjaki te generacije so tudi neodločeni, ali naj pričakujejo mednacionalne razlike v operativni strategiji in ali kultura sploh vpliva na vedenje. V literaturi te generacije sicer obstaja močna implikacija, da naj bi elite po svetu delile podobne vojaške ali strateške preference (Johnston 1995b: 40-41), vendar pa je vsako posploševanje ostalo nepomembno, saj so po drugi strani priznavali, da mnoge države ne delujejo v skladu z obsežnejšimi prepoznavnimi vzorci. Tako so trdili, da za zgodovinske izkušnje in kulturo ni prostora pri oblikovanju sodobne strategije, torej, da kultura nima nikakršnega zaznavnega vpliva na vedenje, obenem pa, da gre za pomemben socializacijski dejavnik za odločevalske elite (Ghosh 2003: 17; Sondhaus 2006: 7-8).

3.2.3 Tretja generacija

V 90. letih se je ponovno okrepilo zanimanje za odnos med kulturo in strategijo, ki je odprlo številne stare debate in v ospredje postavilo nove (Glenn et al. 2004: 45). Tretja generacija učenjakov je ponovno uveljavila koristnost kulturnih interpretacij in ponudila poskus rigoroznega znanstvenega pristopa k strateški kulturi. Osredotočala se je na uporabo kulture, norm in idej kot razlag za vedenje. Ta literatura je najbolj rigorozna v konceptualizaciji in metodologiji (Johnston 1996: 221).

Eden najvidnejših predstavnikov te generacije je Alastair Iain Johnston, ki definira strateško kulturo kot »/.../ enoten sistem simbolov (npr. argumentativnih struktur, jezikov, analogij, metafor), ki ustvarja prodorne in dolgoročne strateške preference, in sicer z oblikovanjem predstav o vlogi in učinkovitosti vojaške sile v meddržavnih političnih zadevah in z obdajanjem teh predstav s takšno avro realnosti, da se zdijo strateške preference edinstveno realistične in učinkovite« (Johnston 1995b: 46). Strateška kultura kot »sistem simbolov« pa je sestavljena iz dveh delov: (1) temeljnih predpostavk glede urejenosti strateškega okolja, tj. glede vloge vojne v medčloveških odnosih, glede narave sovražnika in grožnje, ki jo predstavlja, ter glede učinkovitosti uporabe sil; in (2) predpostavk na bolj operativni ravni glede tega, katere strateške izbire so najučinkovitejše v soočanju z ogrožajočim okoljem (*threat environment*) (Johnston 1995b: 46-47; Johnston 1996: 223).

Johnston je uspešno postavil relativno nedvoumne definicije in eksplicitno metodologijo ter operacionaliziral svoje koncepte. Toda, kot pravi Andrew Scobell (2005a), naslednji pomemben teoretik te generacije, njegove definicije in raziskovalni vzorec niso popolnoma

brezhibni. Kar se tiče definicij, Johnston namreč podrobno označi »kaj«, toda zanemari »kdo«. Scobell je tako poskušal nadgraditi Johnstonov hvalevreden trud in definiral strateško kulturo kot »niz temeljnih in trajnih predpostavk (političnih in vojaških elit države) glede vloge vojne (tako državljanske kot meddržavne) v medčloveških odnosih in učinkovitosti uporabe sile, ki je v rokah državnih političnih in vojaških elit« (Scobell v Twomey 2006: 4). Scobell še priznava, da se te predpostavke od države do države razlikujejo (Scobell 2002: 2).

Kerry Kartchner (2006: 3-4; v Twomey 2006: 4) nadalje definira strateško kulturo kot »skupna prepričanja, predpostavke in načine vedenja, ki izvirajo iz skupnih izkušenj in sprejetih izročil (tako ustnih kot pisnih), ki oblikujejo identiteto skupnosti ter njihove odnose z drugimi skupinami in določajo primerne cilje in sredstva za doseganje varnostnih ciljev«. Yitzhak Klein (v Yong 1999) definira strateško kulturo nekoliko ožje, in sicer kot »niz drž in prepričanj znotraj vojaškega establišmenta, ki se tičejo političnih ciljev vojne ter najbolj učinkovite strategije in operativnih metod za njihovo doseganje«. Siedschlag (v Svete 2005: 44) pa pravi, da se strateška kultura nanaša na »izkušnje preteklih vojn in mirnodobnega stanja, predstave o vlogi oboroženih sil pri zagotavljanju miru, načine zaznavanja ogrožanja, podobe o nasprotnikih /.../, načinih sodelovanja med akterji (unilaterizem, multilaterizem) ter na izkustvenih principih in principih na znanju temelječe vojaške strategije.«

Tretja generacija kaže nekatere prednosti v primerjavi s prvima dvema. Prvič, izogiba se determinizmu prve generacije, delno z obravnavanjem »strateške kulture« kot neodvisne in »vedenja« kot odvisne spremenljivke (Heikka 2002: 9), in delno, ker nekateri učenjaki konceptualizirajo (strateško) kulturo tako, da dovoljujejo spremembe (Johnston 1995b: 41), za razliko od bolj togih pogledov teoretikov prvih dveh generacij (Vreÿ 2007: 4). Drugič, je bolj eklektična v svoji konceptualizaciji miselnih neodvisnih spremenljivk in ožje usmerjena na določene strateške odločitve kot odvisne spremenljivke (Johnston 1995b: 41) ter poudarja metodološko natančnost in preverljivost hipotez (Sjoberg 2001). In tretjič, ta generacija je eksplicitno predana kompetitivnemu preverjanju teorij oz. postavljanju kulturnih razlag vedenja ob bok alternativnim razlagam (Heikka 2002: 9; Johnston 1995b: 41). Ta skupina avtorjev še posebej dvomi v veljavnost realističnih razlag in se osredotoča na primere, kjer strukturalno-materialistične predstave interesov ne morejo pojasniti določenih strateških izbir (Sjoberg 2001; Johnston 1995b: 41).

Toda tudi ta generacija ima svoje kritike. Johnston, eden njenih predstavnikov, npr. pravi, da definicija kulture, ki jo uporablja ta generacija – »kultura bodisi opravlja odločevalce z omejenim nizom možnih izbir bodisi deluje kot prizma, ki spreminja videz in učinkovitost različnih izbir« – zahteva nekaj drugih spremenljivk, da bi lahko pojasnili, zakaj so določene izbire v končnem sprejete (Johnston 1995b: 42). To pa pušča prostor drugim dodatnim faktorjem vpliva na vedenje in zmanjšuje moč povezave med kulturo in vedenjem (Margaras 2004: 7; Stoicescu 2004). Poleg tega dela te generacije, ki sicer deli prepričanje prve generacije, da miselne oz. kulturne spremenljivke vidno vplivajo na vedenje, s tem zanemarjajo ključno prizadevanje druge generacije, ki predvideva, da simbolična strategija morda nima nikakršnega vzročnega vpliva na operativno doktrino. Naslednja pomanjkljivost analiz teoretikov te generacije je njihova osredotočenost na trenutne in ne na zgodovinske dogodke (Sjoberg 2001). Trdijo namreč, da kultura izhaja iz nedavnih izkušenj in ne iz globljih zgodovinskih, čeprav priznavajo, da kultura in zgodovinsko zakoreninjene predstave o vojni vplivajo na strategijo (Johnston 1995: 42). Ostre kritike pa je bil deležen tudi poskus ločitve kulture in vedenja. Gray (v Martinsen 2003: 3), predstavnik prve in najostrejši kritik tretje generacije, namreč trdi, da je vedenje samo po sebi sestavni del kulture in ga torej ni mogoče ločeno preučevati, ter da je »vsako strateško vedenje kulturno vedenje«.

3.3 Viri strateške kulture in edinstvenost strateških kultur

Zgodovina dokazuje, da obstaja več virov strateške kulture, ki zaobjemajo tako materialne kot miselne faktorje. Darryl Howlett in Jeffrey S. Lantis (v Lantis 2006: 16-18; v Stone et al. 2005) potencialne vire strateške kulture delita na fizične, politične in socialne/kulturne. Med fizične vire štejeta geografijo, podnebje in naravne vire ter generacijske spremembe, tehnologijo in transnacionalne norme. V okviru političnih virov govorita o zgodovinskih izkušnjah, političnem sistemu, prepričanju elit in naravi obrambnih organizacij. Med socialne/kulturne vire pa naj bi spadali miti in simboli ter ključni teksti, ki po mnenju mnogih analitikov akterje poučujejo o primernem strateškem delovanju. David Jones (v Johnston 1995b: 37) pravi, da obstajajo tri ravni inputov v strateške kulture držav: (1) makrookoljska raven, ki sestoji iz geografije, etno-kulturnih značilnosti in zgodovine; (2) družbena raven, ki jo tvorijo socialne, gospodarske in politične strukture družbe, ter (3) mikro raven, ki sestoji iz vojaških institucij in značilnosti civilno-vojaških odnosov. Gray (v Heikka 2002: 7) pa pravi le, da strateško kulturo oblikuje več relativno stalnih faktorjev, med katere uvršča npr.

zgodovinske izkušnje, narodnostni značaj in geografijo, ki vodijo dosledno v določen tip vedenja.

Spet drugi učenjaki pri definiranju strateške kulture uporabljajo drugačne elemente. Lord (v Margaras 2004: 4; v Skuta 2006: 11) navaja, da strateško kulturo določajo naslednji faktorji: geopolitično okolje, vojaška zgodovina in vojaška kultura, mednarodni odnosi, politična kultura in ideologija, narava civilno-vojaških odnosov in vojaška tehnologija. Johnsonova (2006: 5) pravi, da strateško kulturo oblikujejo predvsem geografija, skupno izročilo, odnos z drugimi skupinami, percepcija groženj, ideologija in religija, gospodarstvo ter državna ureditev in slog vodenja. Booth in Trood (1999: 365-366) pa zatrjujeta, da so najpomembnejši viri strateške kulture geografija in naravni viri, zgodovina in izkušnje ter politična struktura in organizacija obrambe, vsi ostali viri pa so lahko vključeni v le-teh.

Glede na obsežnost potencialnih vplivov na razvoj strateške kulture je za raziskovanje torej pomembno natančno oceniti dinamiko v vsaki posamezni družbi. Povsem upravičeno namreč lahko pričakujemo, da bodo ti zelo različni viri strateške kulture vodili v širok nabor posebnih in neodvisnih tem znotraj kulture (Twomey 2006: 6) in da bodo različne varnostne skupnosti mislile in se vedle drugače glede strateških zadev. Koncept strateške kulture je tudi sicer osnovan na predpostavki, da znotraj države, naroda ali politično relevantne skupine obstaja poseben in dolgotrajen niz prepričanj, vrednot in navad glede grožnje in uporabe sile, ki se kaže v posebnih prevladujočih strateških preferencah. Na ta niz prepričanj pa so vplivale različne zgodovinske izkušnje, tj. zgodnji in nedavni konflikti, religiozni motivi, etnične identitete idr., ter razločno geopolitično okolje in filozofske, politične, kulturne in kognitivne značilnosti države in njenih elit (Gray 2006: 8; Booth in Trood 1999: 8 v Holmes 2000: vii; Johnston 1995b: 34; Twomey 2006: 6).

Strateškokulturni pristop torej kljubuje nezgodovinskemu, nekulturnemu neorealističnemu okviru za analiziranje strateških izbir, ki ignorira morebitne nacionalne razlike v načinih strateškega mišljenja in vedenja, ki izhajajo iz posebnih nacionalnih perspektiv. Neorealistična paradigma namreč ne upošteva akumulirane teže preteklosti, ampak predvideva, da so države funkcionalno nediferencirane enote, ki iščejo optimizacijo svojih koristi. Večina zagovornikov strateškokulturnega pristopa pa se ne strinja s tem zaključkom. Po njihovem mnenju se bodo elite, socializirane v različnih strateških kulturah, odločale drugače, ko postavljene v podobne situacije. Ker so kulture atributi držav in se torej od države

do države razlikujejo, bodo podobne strateške realnosti različno interpretirane (Johnston 1995b: 35).

3.4 Spreminjanje strateške kulture

Glede vprašanja, ali se strateška kultura spreminja in če se, kako hitro prihaja do teh sprememb, so mnenja deljena. Eckstein (v Lantis 2006: 26) domneva, da se socializacija vrednot in prepričanj vrši daljši čas. Kot pravi, preteklo znanje sedimentira v kolektivni zavesti in je relativno odporno na spremembe, zato služi kot neprepusten filter za vsakršno bodoče znanje, ki se lahko pojavi. Skemperis (2003: 8) se strinja, da je strateška kultura stabilna in težko spremenljiva. Sestoji namreč iz abstraktnih podob in simbolov in se je zaradi svoje dogmatične narave nezmožna spreminjati in prilagajati. Tudi Longhurstova (v Sondhaus 2006: 127; v Meyer 2006: 25) je izpostavila vztrajnost strateške kulture in njeno tendenco »preživeti obdobje svojega izvirnega začetka«, a obenem opozorila, da ni »trajna oz. statična, saj se lahko spremeni, v celoti ali po delih, v kritičnih trenutkih izkušenj skupnosti«. Farrell (v Stone et al. 2005) prav tako trdi, da je kultura bolj ali manj trdna. Priznava sicer, da je vpliv notranjih in zunanjih pretresov zelo pomemben, toda pravi, da se kultura večinoma ustali in vztraja kot stalna norma. Zato moramo, »če želimo uporabiti strateško kulturo kot analitično neodvisno spremenljivko, nanjo gledati kot na nespremenljiv in dolgotrajen koncept« (Farrell v Stone et al. 2005).

Kako lahko utemeljimo stabilnost strateške kulture skozi čas? Eden od odgovorov je, da so norme⁹ – »najmanj spremenljive komponente strateške kulture« – pogosto institucionalizirane v zakonih, politikah in političnih strukturah in zatorej zelo stabilne (Katzensten v Meyer 2006: 21, 25). Sledenje obstoječim normam, pravilom in prepričanjem se zdi posameznikom in skupinam ne le »primerno«, ampak tudi »racionalno« (Farrel v Meyer 2006: 25). Skemperis (2003: 8-9) pa pravi, da ohranitev utrjene predstave o strateški kulturi služi interesom tako elit kot množic. Politični vodje, vladajoče koalicije in birokracije z upoštevanjem utrjenih norm ohranjajo legitimnost in domačo podporo. Po drugi strani pa v

---

⁹ Norme znotraj konteksta strateške kulture lahko konceptualiziramo kot mnenja o tem, kaj je primerno, legitimno ali pravično glede namenov, ciljev in načinov, ki se tičejo uporabe sile. Pri tem se ne nanašajo zgolj na moralne predstave o tem, »kaj je prav«, ampak tudi na prepričanja glede tega, kaj »deluje« v varnostnih in obrambnih zadevah (Farrell 2005 v Meyer 2006: 20). Katzenstein v Meyer 2006: 21) pa konceptualizira norme kot družbena dejstva, ki definirajo standarde primerne vedenja in izražajo identiteto akterjev.

zavesti ljudi strateška kultura deluje kot religija; ponuja namreč jasne predstave glede tega, kaj je prav in kaj ne, ter ne potrebuje dokazovanja in ponovnih preiskav. Za večino ljudi, ki se prebijajo skozi življenjski vsakdan, sta tako stabilnost in preprostost prikladnejša kot nenehne spremembe in zapletenost. Kot še dodaja, moramo upoštevati tudi, da določene spremenljivke vplivajo na zmožnost vladajočih spreminjati strateško kulturo. Prvič, vodje so lahko tradicionalno manj ali bolj nenaklonjeni sodelovanju v podvigih spreminjanja strateške kulture. Tradicionalne politike in politična filozofija določene države lahko vplivajo na to spremenljivko. In drugič, tudi vsesplošno nagnjenje določene skupnosti k spremembam lahko variira.

Učenjaki, ki so govorili o možnosti spreminjanja strateške kulture, so bili v začetku deležnih številnih kritik. Vendar pa zadnja generacija kulturnih študij že priznava, da se spremembe v nacionalnih strateških kulturah kot tudi normah in pripovedih, ki jih podpirajo, lahko in se dogajajo (Meyer 2006: 25). Lantis (v Stone et al. 2005), ki sicer pravi, da strateška kultura poseduje visoko stopnjo kontinuitete, trdi, da je treba o le-tej razmišljati in jo analizirati kot spremenljiv, nenehno razvijajoč se koncept, s čimer soglaša tudi Johnston (v Stone et al. 2005). Gray (1984; 2006: 11) podobno navaja, da ima strateška kultura globoke korenine v določenem toku zgodovinske izkušnje, kar pa ne pomeni, da je trajna, saj ni. Strateška kultura se spreminja, prilagaja in kot posledica travmatičnega družbenega šoka lahko radikalno spremeni (Gray 1984; Gray 2006: 11; Gray v Sondhaus 2006: 127). Toda čeprav prihaja do sprememb in je le-te treba upoštevati, se večina avtorjev strinja, da so te kulturne spremembe postopne (Booth in Trood 1999: 12).

In pod katerimi pogoji se lahko strateška kultura spreminja? Učenjaki navajajo različne faktorje, ki lahko, vendar ne nujno, vodijo v revizijo in reinterpretacijo kolektivnega spomina in prepričanj. Gray (2006: 10-11) in Meyer (2006: 25) trdita, da je najpogostejši vzrok za tovrstno spremembo travmatični učinek vojne in njene posledice. Thomas Berger (v Lantis 2006: 27; v Skemperis 2003: 8) prav tako vidi novo strateško kulturo kot naravno posledico dramatičnih dogodkov ali travmatičnih izkušenj (kot so revolucije, vojne in ekonomske katastrofe), ki temeljito diskreditirajo temeljna prepričanja in vrednote naroda in terjajo njihovo ponovno presojo. Tudi Kartchner (2006: 11) pravi, da »boleče nacionalne izkušnje lahko izvajajo močan pritisk na državo, da se le-ta oddalji od ali celo zavrne strateškokulturne preference, kar posledično vodi v pojav nove strateške kulture«. Skemperis (2003: 7) navaja, da se rojstvo nove strateške kulture ali večjih sprememb obstoječe ponavadi zgodi v času

nenadne spremembe mednarodnega ravnotežja moči. Kot pravi, šokantni in impulzivni dogodki, kot so vojne ali ekonomske in politične krize, lahko spremenijo samopodobo naroda. Booth (v Sondhaus 2006: 127; v Becker 1994) pa trdi, da so najpomembnejši faktorji, ki najverjetneje vodijo v spremembo nacionalnega strateškega sloga, neuspeh obstoječih strategij, generacijske spremembe, večje spremembe v notranji ureditvi ali v mednarodnem okolju, tehnološke revolucije in učenje od drugih.

Tovrstni faktorji »delujejo kot katalizatorji za ponovno ovrednotenje tradicionalnih predstav o varnostnem okolju te strateške kulture« (Howlett 2006: 5). Ti faktorji lahko potencialno v temeljih pretrsejo globoko zakoreninjena kolektivna prepričanja in identitete. Lahko »resno destabilizirajo obstoječe sisteme norm in identitete ter tako omogočijo različnim nosilcem norm (*norm entrepreneurs*), npr. politikom, novinarjem in verskim voditeljem, da podvomijo v obstoječe norme, pospešijo nove interpretacije zgodovinskih 'lekcij' in se zavzamejo za nove standarde ustreznosti glede na spremenjeno okolje« (Meyer 2006: 25-26). Vendar pa ti faktorji vedno niso dovolj za uveljavitev spremembe in vzpostavitev »nove ortodoksnosti«, ampak bo slednje odvisno tudi od tega, ali je sprememba »družbeno zaželeno« (Legro, Farrell 2005 v Meyer 2006: 26). Z drugimi besedami, kulture ostanejo vitalne, dokler njihovi bistveni principi rojevajo rešitve, ki zadovoljujejo človeške potrebe in dajejo smisel svetu (Thompson, Ellis in Wildavsky v Lantis 2006: 27).

3.5 Kje se nahaja strateška kultura in kje se kažejo njeni učinki

Velike razlike med pogledi avtorjev zaznamo tudi pri vprašanju, kje se sploh nahaja strateška kultura in kje se kažejo njeni učinki. To lahko ponazorimo s pomočjo naslednje tabele (tabela 3.5.1), ki jo v svojem konferenčnem poročilu vključujejo Stone et al. (2005).

Tabela: 3.5.1 Matrika strateške kulture

		<i>Učinki strateške kulture (odvisna spremenljivka)</i>			
		Doktrina	Nacionalna velika strategija	Nacionalni interesi	Sistemiški učinki
<i>Lokacija (strateške) kulture (neodvisna spremenljivka)</i>	Organizacija	Legro Kier	Posen (viri doktrine) Twomey (sovjetska strat. kultura)	Snyder (miti cesarstva)	
	Država		Johnston Lantis Gray Scobell	Hopf Khan Clunan	Kissinger
	Mednarodni sistem	Van Evera (kult ofenzive)			Wendt

Vir: Prirejeno po Stone et al. (2005).

Iz tabele je razvidno, da so na vertikalni osi tri možne ravni, na katerih bi se lahko nahajala strateška kultura (neodvisna spremenljivka). Le-te odpirajo vprašanje, ali je strateška kultura globalna, ali obstaja na ravni države, ali pa le znotraj določenih organizacij v državi. Na horizontalni osi pa so predstavljene ravni, na katerih bi se lahko kazali učinki strateške kulture (odvisna spremenljivka). Strateška kultura se torej lahko kaže v nacionalni veliki strategiji ali v nacionalnih interesih, ali pa so njeni učinki zgolj sistemski.

Večina preučevanih avtorjev na vprašanje, kje se nahaja strateška kultura, odgovarja, da se nahaja na ravni države (Gray, Johnston, Lantis idr.), nekateri pa jo uvrščajo tudi na raven organizacij (Legro, Twomey, Snyder idr.). David R. Jones (v Hadfield 2005) pa npr. trdi, da strateška kultura deluje na treh ravneh, in sicer »od najširše makrokulturne ravni, ki vključuje nacionalne etnične, zgodovinske in geografske značilnosti, do srednje ravni njenih ekonomskih in političnih posebnosti ter mikro ravni njenih vojaških institucij«. Podobno tudi

Kartchner (2006: 4) navaja, da »se strateška kultura lahko manifestira na različnih ravneh, od skupinske do organizacijske, nacionalne ali celo civilizacijske ravni«.

Vprašanje, kje se nahaja strateška kultura, odpira tudi vprašanje, katere entitete generirajo in ohranjajo oz. prenašajo strateško kulturo oz. kdo so »varuhi« (*keepers*) strateške kulture. Preučevani avtorji večinoma dajejo prednost opisom strateške kulture kot »lastnine skupnosti raje kot posameznikov, ki jih sestavljajo« (Duffield v Lantis 2006: 19). Referenčna skupina je tako v teoriji lahko katera koli skupina, vendar se avtorji večinoma sklicujejo na entitete, imenovane »narodi« ali »države« (Booth in Trood 1999: 363; Berger v Skemperis 2003: 5; Kupchan v Skemperis 2003: 5) oz. »določene geografsko osnovane varnostne skupnosti« (Gray v Sondhaus 2006: 127). Booth in Trood (1999: 8, 9) pravita, da »strateško kulturo največkrat najdemo v centralističnem pristopu držav k mednarodnim odnosom, saj imajo države monopol nad legitimnimi oboroženimi silami«, toda dodajata, da države niso edini referent. Pravzaprav v tem kontekstu dajeta prednost družbi, katere pripadniki so bolj organsko povezani, pravita pa, da družba in država lahko sovpadata.

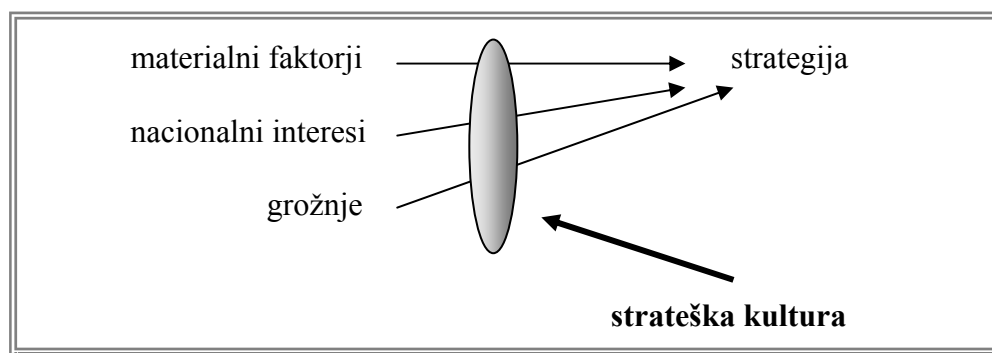
Nekateri avtorji se kljub temu osredotočajo na druge varuhe. Snyder (v Sondhaus 2006: 127; v Skemperis 2003: 5) je npr. definiral ključno skupino kot tisto, ki vključuje »člane nacionalne strateške skupnosti« oz. člane odločevalskih elit. Longhurstova (v Sondhaus 2006: 127) je podobno priznala osrednjo vlogo elit in oblikovalcev politik znotraj »kolektiva«, ponavadi nacionalne države. Booth (v Sondhaus 2006: 127; v Becker 1994) trdi, da ta reprezentativna skupina vključuje »najbolj vplivne glasove« znotraj države, še posebej »politično elito« in »vojaški establišment«, v nekaterih primerih pa »javno mnenje« kot celoto. Tudi Stoicescu (2004) se osredotoča na politične elite države, še posebej tiste, ki se ukvarjajo s strateškim in zunanjepolitičnim odločanjem. Johnstonove enote, ki prenašajo kulturo, vključujejo »stratege, vojaške voditelje in nacionalnovarnostne elite« (Johnston v Sondhaus 2006: 127). Booth in Trood (1999: 8) pa pravita, da »so med možnimi referenti pomembne predvsem oborožene sile same – vojaški establišment, ali širše, politična in vojaška elita države, ki določa njeno strateško politiko«.

Meyer (2004: 3) pa trdi, da lahko pomen skupne strateške kulture najboljše razumemo, če se osredotočimo na tri nosilce ali neodvisne ravni: politične odločevalce oz. vlado, oborožene sile in družbo oz. ljudi, ki jim pripisujemo kulturo. Na ravni vlade lahko strateška kultura vpliva na vrednote in interese odločevalcev ter cilje, ki jih zasledujejo, in na premislek o tem,

katera sredstva so upravičena pri doseganju le-teh. V okviru oboroženih sil strateška kultura vpliva na zadeve, kot so npr. usposabljanje, doktrina in značilnosti razporeditve oboroženih sil. V družbi pa je strateška kultura vidna predvsem v javnem mnenju glede uporabe oborožene sile in izvrševanja strateške politike na splošno.

O tem, kje se kažejo učinki strateške kulture, so si avtorji še manj enotni. Nekateri področje učinkovanja strateške kulture vidijo nekoliko ožje in menijo, da je strateška kultura pomemben faktor pri **zaznavanju groženj**. Ferguson (2002: 6) npr. trdi, da »kulturni vplivi vsake družbe vplivajo na specifično rabo kriterija za razlago groženj in strategij, ki jih razvija za odgovor nanje.« Kako družba definira vojne (kot defenzivne, ofenzivne, pravične ali nepravilne), vpliva na to, kako se odziva na grožnje¹⁰ oz. na to, kakšne doktrine in strategije bo razvila za odgovor nanje. Grožnje, dodaja Young (2002), so zaznane kot »kombinacija zmožnosti (moč) in namer, tako zmožnosti kot namere pa so interpretirane tudi skozi kulturni filter.« Navedeno stališče ponazarja z naslednjo sliko (slika 3.5.1):

Slika: 3.5.1 Zaznava materialnih faktorjev, nacionalnih interesov in groženj skozi strateškoculturni filter

Vir: Prirejeno po Young (2002).

Drugi avtorji trdijo, da strateška kultura vpliva na **vojaško doktrino in strategijo** oz. na **veliko strategijo**. Prvi med njimi se strinjajo, da je strateška kultura vzročna spremenljivka v nacionalni vojaški doktrini in strategiji, ki se nanaša na izrazite vzorce v vojaškem vedenju, ki

¹⁰ Npr. razlika med ameriško in kitajsko strateško kulturo pojasnjuje, zakaj so Kitajci videli ameriško vojaško delovanje na Kosovem kot »hegemonistično« in kot vmešavanje v notranje zadeve suverene države, Američani pa kot promoviranje svobode, demokracije in človekovih pravic za vse ljudi (Ferguson 2002: 6).

kažejo družbene načine odzivanja na ustvarjeno »realnost« (Young 2002). Snyder (v Johnston 1995a: 6) npr. trdi, da strateška kultura »vodi in oblikuje mišljenje o strateških vprašanjih, vpliva na način, na katerega so oblikovane strateške zadeve in določa besedišče in konceptualne parametre strateške debate.« Strateška kultura v tem primeru lahko zagotovi tudi prizmo, skozi katero lahko ocenimo nasprotnikovo strategijo, oborožitvene sisteme, operacije in doktrine (Young 2002). Slednji pa trdijo, da je strateška kultura vključena v oblikovanje velike strategije. Gray (v Skuta 2006: 8) npr. pravi, da strateška kultura igra pomembno vlogo pri določanju nacionalnih aktivnosti in strategije. Qin Yaqing (v Shen 2005: 115) meni, da strateška kultura »državnim odločevalcem pomaga razumeti mednarodne konflikte in njihove rešitve in v veliki meri vpliva na strateške odločitve oblikovalcev politike na najvišjih ravneh«. Feng (2005: 640) pa navaja, da velika strategija poleg materialnih zmogljivosti »odseva tudi, kako državni voditelji gledajo na svet skozi kulturno in zgodovinsko prizmo«.

Spet drugi avtorji zatrjujejo, da gre za pomemben koncept pri razumevanju (**nacionalnih varnostnih politik**) (Scobell 2003: 4) oz. menijo, da strateška kultura države vpliva na njeno **varnostno strategijo in vedenje** (Jackson in Sørensen 2007: 162). Delliosova (1994a) npr. navaja, da se strateška kultura nanaša na poseben slog ukvarjanja ljudi z mišljenjem glede problemov nacionalne varnosti. Berger (v Skemperis 2003: 5) pravi, da se strateška kultura nanaša na nacionalno varnost, uporabo sile in vojsko kot institucijo. Tudi Qin (2003) navaja, da na vedenjski ravni strateška kultura vpliva na formulacijo državne varnostne politike in implementacijo njene varnostne strategije. »Paradigma strateške kulture«, navaja Heikka (2002: 5-6), »se osredotoča na vprašanje, kako elite in odločevalci ocenjujejo in interpretirajo glavne karakteristike mednarodnega sistema, v katerem delujejo, in kako te ocene vplivajo na njihove poglede glede varnostne politike in, ožje, uporabe vojaške sile.« Z drugimi besedami, paradigma se po njegovem mnenju ukvarja z »zaznavami, prepričanji, idejami in normami, ki vodijo elite pri postavljanju strateških prioritet državne zunanje in varnostne politike«.

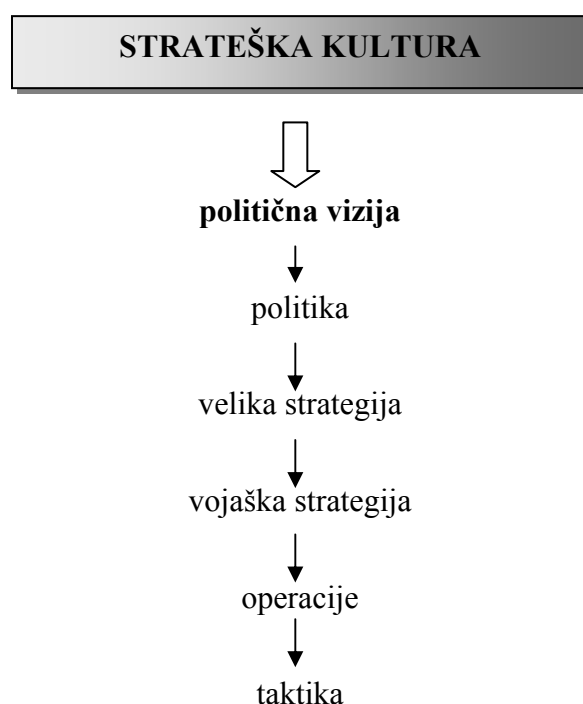
Nekateri avtorji (Heikka (2002), Jackson in Sørensen (2007) idr.) vpliv strateške kulture vidijo tudi v **zunani politiki** države oz. so prepričani, da strateška kultura neke države pogojuje njene zunanjepolitične izbire. Področje učinkovanja strateške kulture pa najširše vidi Gray (2006: 15), ki pravi:

Če razmišljamo shematično in hierarhično, si lahko zamislimo »drevo pomembnosti« (*significance tree*), na vrhu katerega je politična vizija, niže ležeče ravni pa obsegajo

politiko, veliko strategijo, vojaško strategijo, operacije in taktiko. Toda od kod izhaja politična vizija? Odgovor je seveda, da izhaja iz kulture oz., v tem primeru, strateške kulture. V naši kulturi najdemo vizijo o dobrem ali boljšem življenju zase in našo varnostno skupnost. In iz te vizije politika črpa, kar lahko, glede na omejitve realnega sveta.

Navedeno lahko ponazorim z naslednjo sliko (slika 3.6.2).

Slika: 3.6.2 Shematični prikaz vplivov strateške kulture

3.6 Strateška kultura in vpliv na vedenje

Aksiom strateškokulturnih raziskovalnih programov je, da so kolektivne ideje, norme, prepričanja in vrednote vzročne. Niso le »out there«, ampak so pomembni konstitutivni faktorji, neposredno vključeni v oblikovanje preferenc in, posledično, dejanj akterjev (Hadfield 2005). Akterji namreč »ne začnejo z nepopisanim listom misli (*a blank sheet of mind*), ko so soočeni s problemom ali priložnostjo delovati, ampak izhajajo iz že obstoječih in ponavadi stabilnih miselnih shem, prepričanj in idej o zunanjem svetu ter globoko zakoreninjenih norm o ustreznem vedenju« (Checkel in Olsen v Meyer 2005: 6-7). Vedenje akterjev je torej neizogibno »izraz kulture v smislu, da se le-ti ne morejo izločiti iz kulturnega

in družbenega konteksta, v katerem so ujeti, zato bodo tudi njihova dejanja vedno odsev tega konteksta« (Meyer 2005: 7).

Analitiki strateške kulture torej poudarjajo vzročno naravo strateške kulture in preiskujejo njen vpliv na strateško mišljenje vodij o vojni in miru ter na vedenje v takšnih zadevah, kot je občutljivost na zunanje grožnje, civilno-vojaški odnosi, koristnost uporabe sile v mednarodni politiki ter možni izidi uporabe sile idr. (Feng 2005: 641; Feng 2007: 32; Booth v Sondhaus 2006: 127). Nekateri avtorji pri tem govorijo kar o vplivu na »strateško vedenje« (*»strategic behavior«*), s katerim npr. Gray (1999: 50) misli na vedenje, relevantno za grožnjo ali uporabo sile v politične namene, Stoicescu (2004) pa na »drže, sprejete v različnih fazah zgodovine (krizah in 'normalnih' obdobjih), kot so odločitve, katerim zvezam se pridružiti, odločitve o privzemu defenzivne ali ofenzivne vojaške države v konfliktih, kateri principi so odobreni na mednarodnem prizorišču idr.«.

In kako kultura, v tem primeru strateška kultura, vpliva na strateško vedenje? Največkrat učenjaki trdijo, da kultura zagotavlja cilje dejanj in tako vpliva na vedenje. Ann Swidler (v Stoicescu 2004) pritrjuje, da »vrednote in cilji ostajajo najpomembnejša vez med kulturo in dejanji, saj alternativna formulacija vzročne pomembnosti kulture ne obstaja«. Stoicescu (2004) podobno pravi, da kultura zagotavlja »sredstva, ki so izbrana v skladu z določenimi strategijami in tako vplivajo na vedenje«. Spet drugi avtorji pravijo, da strateška kultura vpliva na strateško vedenje z omejevanjem niza opcij, ki so na voljo strategom, oblikovalcem politike in odločevalcem (Stoicescu 2004; Elkins in Simeon v Johnston 1995b: 45; Johnston v Sondhaus 2006: 127).¹¹ Kot pojasnjuje Johnston (1995b: 34): »Teža zgodovinskih izkušenj in zgodovinsko zakoreninjenih strateških preferenc omejuje odgovore na spremembe v 'objektivnem' strateškem okolju in tako na edinstvene načine vpliva na strateške izbire«, ki postanejo očitne v vedenjskih vzorcih. To pomeni, da edinstvena zgodovina, geografija, politična struktura, kultura in strateška izkušnja države usmerja pozornost na ožji niz strateških opcij, in ne na širši nabor možnih strateških pristopov.

Goldstein in Keohane (v Meyer 2006: 18), ki sta za ilustracijo učinkov norm in idej uporabila metaforo zemljevidov (*roadmaps*), pravita, da »/kognitivni zemljevidi ne le pomagajo

---

¹¹ Johnston (1995b: 43) ugotavlja, da prva in tretja generacija trdita, da strateška kultura omejuje strateške izbire odločevalskih elit, druga generacija pa trdi, da ne.

odločevalcem razumeti zunanje okolje in zmanjšati njegovo kompleksnost s pomočjo selekcije in interpretacije, ampak jih tudi predisponirajo, da izberejo določene glavne ceste namesto stranskih poti, ali celo iščejo neoznačene ceste in poti«. Hadfieldova (2005), ki uporablja enako metaforo, pravi, da »načelna ali vzročna prepričanja, vsebovana v idejah, zagotavljajo zemljevide, ki povečujejo jasnost akterjev glede ciljev ali odnosa med cilji in sredstvi«. Keith Krause in Andrew Latham (Glenn et al. 2004: 48) pa trdita, da »medtem ko kulturne sile ne določajo neposredno političnih odzivov, pa močno vplivajo na oblikovanje t. i. 'političnih refleksov'. Z drugimi besedami, kulturne sile lahko pomagajo razumeti, katera dejanja ali odzivi so 'normalni', 'primerni' ali 'zaželeni'.« Določene okoliščine sicer lahko silijo akterje k vedenju, ki krši njihova prepričanja in se oddaljuje od utrjenih vedenjskih vzorcev, vendar pa bo tudi v tem primeru na njihova dejanja vplivalo njihovo zavedanje te deviacije od utrjenih prepričanj in norm (Meyer 2006: 19).

In kako naj bi kultura *per se* delovala s stališča strateške kulture? V novejših tekstih o razvoju in uporabi strateške kulture se Glenn et al. (2004: 11-12) sprašujejo, ali naj kulturo obravnavamo kot »zgolj interventno spremenljivko, ki lahko vpliva na vedenje«, kot trdijo realisti (kultura je v tem primeru drugotnega pomena glede na materialne faktorje), ali kot »neodvisno spremenljivko, ki lahko pojasni določene strateške odločitve«, kot verjame večina kulturalistov. Meyer (2004: 2) npr. navaja, da ima v akademski razpravi strateška kultura vlogo interventne spremenljivke pri razumevanju vedenja držav in mednarodnih organizacij v varnostnih in obrambnih zadevah. Tudi Forrest Morgan (v Sondhaus 2006: 8-9) se strinja, da kultura ne deluje neodvisno in dodaja, da strateška kultura pogojuje, in ne določa, vedenje odločevalcev. Zato je Morgan pozval tiste, ki uporabljajo kulturni pristop, naj se osredotočijo na način, na katerega elementi strateške kulture »posredujejo v procesu odločanja, ko se politične elite odzivajo na svet okoli njih«. Morganova rešitev je, da obravnavamo strateško kulturo kot »interventno spremenljivko ... med spodbudami, ki izhajajo iz strateškega okolja, in odzivi države na te spodbude« (Morgan v Sondhaus 2006: 9).

Nekateri avtorji pa se s tem ne strinjajo. Gray (2006: 8) odgovarja, da bi bilo najlažje, če bi lahko v procesu odločanja kulturi pripisali vlogo interventne spremenljivke, ki skupaj z drugimi interventnimi spremenljivkami deluje med spodbudami in odločitvijo. »Toda«, kot dodaja, »svet ne deluje tako. Kultura ni interventna spremenljivka«. Legro (v Desch 1998: 170) pravi, da »kulture /.../ niso zgolj vremenske vetrnice (*weather vanes*), ki se odzivajo na okoljske sile ali strateško racionalnost«, ampak so prej neodvisne spremenljivke. Hadfieldova

(2005) se strinja in pravi, da lahko tako akterje kot strukture preučujemo bolj rigorozno, če kulturo obravnavamo kot neodvisno spremenljivko, ki vpliva na in tako vnaprej določa dejanja. Vnaprej določena dejanja lahko vključujejo oblikovanje interesov, političnih odločitev in vrst vedenja, vse to pa izhaja iz kulturne podlage. Tudi Johnston (v Meyer 2005: 6) vidi strateško kulturo kot »potencialno pomembno neodvisno spremenljivko za pojasnjevanje vedenja«.

Še eno vprašanje, ki se tu pojavlja, je, ali lahko kulturo obravnavamo ločeno od vedenja oz. ali je strateško vedenje lahko onstran kulture? Osnovno nesoglasje v okviru strateškokulturnih analiz naj bi po mnenju Graya (2006: ii) obstajalo med tistimi, ki v svoje definicije vključujejo vedenje, in tistimi, ki ga izključujejo. Različna pogleda na to vprašanje sta tudi ena osrednjih točk spora med glavnima predstavnikoma prve in tretje generacije, Grayem in Johnstonom. Johnstonova metodološka predpostavka je, da kulturne spremenljivke lahko ločimo od nekulturnih (Poore v Feng 2007: 33). Še več, če bi v definicijo strateške kulture vključili vedenje, kot to stori Colin Gray, bi to po Johnstonovem mnenju »preveč napihnilo pomen koncepta in ga s tem prikrajšalo za njegovo pojasnjevalno vrednost« (Meyer 2005: 6). Tudi pozitivistična strateškokulturna teorija predvideva, da »vedenje« (kot nekaj »tam zunaj«) samo po sebi ni sestavni del kulture in da ga zato lahko preučujemo ločeno od kulture.

Gray pa kritizira Johnstonov pristop oz. tretjo generacijo učenjakov na splošno zaradi njenega prizadevanja ločiti kulturo od vedenja (Gray 1999: 50) oz. umetno ločiti, kar je del koherentne celote (Meyer 2005: 6). Johnston se po njegovem mnenju opira na napačno razumevanje narave, značaja in »delovanja« strateške kulture (Gray 1999: 49, 53) in ne uspe prepoznati kulturne dimenzije v vsem, kar ljudje mislijo in čutijo o vojni in strategiji. Gray (v Sondhaus 2006: 8) je, nasprotno, opustil idejo, da je kultura, strateška ali druga, lahko ločena od vedenja, saj po definiciji obsega ideje in vedenje. Strateško kulturo bi morali po njegovem mnenju razumeti kot kontekst, ki oblikuje vedenje – s kontekstom misli na kategorijo, ki transcendirata tako vzrok kot posledico – in obenem kot sestavni del tega vedenja (Gray 1999: 50). Strateška kultura namreč ni samo »tam zunaj« kot potencialen vir vpliva na na vedenje, ampak je tudi znotraj nas; »mi, naše institucije in naše vedenje so kontekst« (Gray 1999: 53). Glede na to, »da smo vsi nujno inkulturirani, na vse kar mislimo in kar naredimo iz strateških razlogov vpliva kulturna dimenzija« (Gray 2006: 8, 26). Strateško vedenje torej ne more biti ne-kulturno, onstran kulture (Gray 1999: 62).

Pridružujoč se Grayu se tudi Meyer (2006: 19-20) strinja, da bi bilo skrajno sholastično in nesmiselno izključiti vedenjske vzorce iz definicije kulture. Tudi Booth (v Sondhaus 2006: 3) nas opozarja: »'Realnosti' v človeškem vedenju so odvisne od opazovalca. Na strateškem področju, kot na drugih, živimo v 'ustvarjenem' svetu. Strateške realnosti so zato deloma kulturno konstruirane kot tudi kulturno ovekovečene«. Z drugimi besedami, »opazovalec ne more povsem zatreji svoje kulturne pogojenosti, kot tudi ne strukture idej in vrednot, ki jih le-ta prenaša nanj« (Booth v Sondhaus 2006: 3).

Za konec je potrebno omeniti tudi, da večina avtorjev, ki sicer priznava vpliv strateške kulture na strateško vedenje, vseeno poziva k previdnosti in opozarja, da morda ne obstaja direkten ali lahko prepoznaven odnos med strateško kulturo in vedenjem (Booth v Booth in Trood 1999: 363-364), oz. da strateška kultura lahko obstaja, vendar nima nobenih vidnejših vedenjskih vplivov (Johnston v Ghosh 2003: 18; v Stoicescu 2004). To pa zato, pojasnjujejo Booth (v Glenn et al. 2004: 13), Trood (v Booth in Trood 1999: 12), Gray (v Booth 2005: 27; v Howlett 2006: 4) idr., ker je koncept strateške kulture spremenljivka in ne determinističen faktor; zagotavlja torej tendence in ne rigidne determinante oz. »oblikuje«, vendar ne »določa« vedenja. Gray (1999: 49, 62; v Meyer 2005: 6) dodaja, da kulture kot spremenljivke ne gre uporabljati za napovedovanje, kako kultura »tam zunaj« lahko vpliva na vedenje, ker je vedenje lahko posledica več faktorjev. Predlaga pa, da kulturo vidimo kot kontekst, ki nam pomaga razumeti, kaj vedenje pomeni in kateri so razlogi in motivi akterjev.

Večina preučevanih avtorjev torej meni, da strateška kultura sicer rojeva težnje in vplive, vendar pa vedno ne oblikuje vedenja, saj včasih prevladajo drugi zunanji faktorji, ki predstavljajo oviro državnim preferencam (Margaras 2004: 5). Booth in Trood (1999: vii, 13) trdita, da »kultura ni edini ali celo dominantni faktor v strateških zadevah«. Priznavata sicer, da je strateška kultura pomemben faktor pri oblikovanju drž in usmerjanju vedenja, vendar opozarjata, da sama po sebi ne more popolnoma pojasniti izidov, saj imajo druge spremenljivke, kot je tehnologija, prav tako pomembno vlogo in lahko v katerem koli trenutku prevladajo. Johnsonova (2006: 8) pravi: »Strateška kultura je eksistencialna realnost: nacionalne države imajo utrjena stališča, predstave in navade glede varnostne politike, toda to ne pomeni, da morajo biti le-te najpomembnejše pri vodenju te politike«. Tako lahko elitni kadri spravijo skozi odporne mehanizme strateške kulture neko odločitev, ki je v nasprotju s kulturo njihovega naroda, in sicer zaradi močnih materialnih realnosti, nepričakovane krize, ponavljajočih se neuspehov preteklih strateškokulturnih norm idr. Kot že omenjeno, tudi Gray

(2006: ii, 7-8, 10, 14) opozarja, da nikakor ne moremo trditi, da ima kultura nujno zadnjo besedo pri naših odločitvah ali dejanjih oz., v našem primeru, pri strateškem odločanju in vedenju. Kultura je sicer vedno prisotna kot dejanski ali potencialni vpliv na odločanje in vedenje, saj smo vsi ljudje, torej tudi odločevalci, bolj ali manj razločno inkulturirani, toda ta potencial ni enolično ali nujno uresničen. Gray (2006: 27) tako zaključuje: »Kultura je zelo pomembna, a so pomembne tudi druge dimenzije vojne, miru in strategije«.

Vseeno pa je po mnenju nekaterih avtorjev v določenih trenutkih ali pod določenimi pogoji vpliv strateške kulture bolj dominanten. Kartchner (v Lantis 2006: 25), npr., je domneval, da so ti pogoji izpolnjeni, (1) ko obstaja močan občutek grožnje obstoju skupine, njeni identiteti ali virom oz. ko skupina verjame, da je v izredno neugodnem položaju glede na ostale skupine; (2) ko že obstaja močna kulturna osnova za skupinsko identiteto; (3) ko se vodstvo skupine pogosto zateka k uporabi kulturnih simbolov v podporo svojim nacionalnovarnostnim prizadevanjem in programom; (4) ko znotraj skupine obstaja visoka stopnja homogenosti, osredotočena na »skupna izročila«; in (5) ko zgodovinske izkušnje močno predisponirajo skupino za zaznavanje groženj ter odzivanje nanje z nasilnimi (vojaškimi) sredstvi. Gray (1999: 63) pa pravi, da »večji kot je pritisk na posameznika ali organizacijo, naj deluje, in v večji naglici je sprejeta odločitev, večja je verjetnost, da se bo v vedenju manifestiral, čemur Bathurst pravi 'kulturni instinkt'«. Strateg je takrat namreč prisiljen delovati v skladu s tem, kar že pozna, in s tem, kar presodi in misli, da je prav.

3.7 Prednosti in pomanjkljivosti strateškokulturnega pristopa

Strateška kultura je pomemben koncept v študijah mednarodne varnosti, saj zagotavlja nov pristop k pojasnjevanju pogledov oblikovalcev strategij na grožnje in vojskovanje ter nov pogled na razumevanje državnih vojaških zadev, a ostaja kontroverzen za tiste, ki iščejo splošno ali univerzalno razumevanje. Že sam koncept kulture je kot analitično orodje nepriljubljen za pozitiviste, ki iščejo vidne in merljive podatke, saj so kulturne spremenljivke pogosto težko opredeljive in operacionalizirane (Glenn et al. 2004: 47).¹² Zato veliko število

---

¹² Glavne pomanjkljivosti kulture kot spremenljivke, tako Gray (2006: ii), naj bi bile naslednje: kultura (1) lahko pojasni preveč, da bi bila uporabna, saj je povsod prisotna; (2) ima težave z dokazi, saj gre za zelo nejasen in nedoločen koncept; (3) je lahko napačno uporabljena kot panaceja; (4) lahko ugaja tistim, ki dajejo prednost esencialističnemu pogledu na svet in zato preveč poenostavljajo; (5) se spreminja, ni statična, in se lahko pod vplivom travmatičnega strateškega šoka drastično spremeni; (6) je ponavadi raznolika, čeprav v okviru

teoretikov mednarodnih odnosov v konceptu kulture še vedno vidi postransko kategorijo, ki ovira enostavne in »preverjene« teoretične modele in analize ter ga uporablja le kot zadnje sredstvo (Glenn et al. 2004: 47).

Tako je tudi uporabnost koncepta strateške kulture predmet ostre diskusije. Celó Snyder, ki je razvil koncept strateške kulture, je kmalu postal pesimističen glede njegove uporabnosti in ga označil kot »razlago, ki naj jo uporabimo, ko vse drugo spodleti« (Dellios 1997: 203). Tudi drugi uporabniki in zagovorniki koncepta priznavajo, da se študije in analize strateške kulture soočajo s številnimi konceptualnimi, metodološkimi in drugimi teoretičnimi problemi (Howlett 2006: 4). Primarni problem jim predstavlja identifikacija relevantnih spremenljivk med številnimi, ki jih lahko označimo kot »kulturne«, in prezentiranje strateškokulturne analize kot uporabnega modela (Johnson 2006: 5). Težave imajo pri definiranju, kaj pravzaprav sestavlja strateško kulturo. Poleg tega je strateško kulturo kot splošni kulturni konstrukt izredno težko operacionalizirati ali znanstveno meriti (Poore v Feng 2007: 33). Analitiki, ki se ukvarjajo s konceptom, so večino teh problemov pustili neraziskanih in niso uspeli odgovorila na večino povezanih vprašanj, kot je npr. kaj naj bi strateška kultura sploh pojasnjevala, kako naj bi to pojasnjevala in koliko v resnici pojasnjuje (Johnston 1995b: 63, 248).

Strateško-kulturni pristop skriva še druge pasti, ki se jih je treba zavedati in se jim izogibati. Ena le-teh so obsežna posploševanja. Npr. trditev, da »Kitajska kaže nagnjenost k omejeni, defenzivni in minimalni uporabi sile, ki je globoko zakoreninjena v državniški modrosti (*statecraft*) starodavnih strategov in svetovnem nazoru relativno samozadovoljne superiornosti«, je očiten primer tovrstnih posploševanj (Johnston 1995a: 1). Ta pristop lahko tudi preprosto prikrije uporabo površinskih stereotipov o določeni državi ali družbi (Stone et al. 2005). Intuitivni vpogled strateško-kulturnih pristopov je osnovan na dejstvu, da pripadniki različnih kultur lahko različno razmišljajo o pomembnih zadevah nacionalne varnosti, zato moramo, da bi prepoznali interese in komunicirali z drugimi v mednarodnem sistemu, razumeti, kako razmišljajo. Toda, če površinski kulturni stereotipi pomenijo prizmo, skozi katero je vrednotena druga stran, se tovrstne napake le še kopičijo (Stone et al. 2005).

---

nacionalnih predpostavk; (7) ni izključevalna, mnoge kulturne poteze so skupne različnim nacionalnim kulturam; (8) lahko se prilagaja tujim vplivom; (9) ne zagotavlja zmage; (10) njen vpliv na odločitve in dejanja slabi dejstvo, da je uradno vedenje vedno spogajan izid med konkurenčnimi interesi; in (11) odlična ideja kulturnih študij prehitro izgubi svoj sijaj, ko vstopi v metodološko močvirje, v katerem prežijo profesionalni teoretiki.

Stereotipiziranje namreč »lahko vodi v napačne zaznave o tem, kako se bo določen akter vedel in odzival v določenih situacijah« (Howlett 2006: 7). Zavedati se je treba tudi nevarnosti etnocentrizma, tj. tendence dojemati in soditi druge preko lastnih kulturnih referenčnih okvirov, in se izogibati projiciranju lastnih vzorcev in motivov na druge, v tem primeru ekstrapolaciji zahodnih predpostavk za opisovanje nezahodnjaškega vedenja, in predvidevanju, da je lastna nacionalna tradicija superiorna. Tudi tovrstna predvidevanja namreč lahko vodijo v napačne zaznave in napačno razumevanje namer drugih (Howlett 2006: 8; Becker 1994). Če se ne zavedamo teh pasti, lahko, ironično, uporaba koncepta strateške kulture še poslabša sam problem, ki ga želi razrešiti, oz., kot pravi Gray (1984), »tako kot lahko kulturna zavest razjasni, lahko 'kulturna megla' omeji razumevanje«.¹³

Toda ali to pomeni, da lahko strateško kulturo kar tako zlahka označimo za »sekundarni« faktor? Medtem ko je strateško kulturo morda težko natančno opredeliti in morda ne ponuja jasnih razlag za izide, se zdi vseeno prekmalu odpisati jo kot pomožno spremenljivko (Glenn et al. 2004: 47-48). Kljub naštetim pomanjkljivostim namreč ne moremo zanikati pomena preučevanja strateške kulture. Kot pravi Hadfield-ova (2005): »Strateška kultura obljublja pomoč družboslovcem s tem, ko omogoča prehod od ontološkega zastoja k širšim epistemološkim možnostim, in sicer ne z 'eliminacijo klasičnih faktorjev, uporabljenih za pojasnjevanje in razumevanje mednarodnih odnosov', ampak s prizadevanjem za večje vrednotenje tradicionalnih motivov«. Johnston (1995b: 64) navaja, da strateška kultura »lahko pomaga oblikovalcem politik bolj natančno in empatično razumeti, kako različni akterji zaznavajo igrano igro ter zmanjšuje negotovost in druge informacijske probleme pri strateških izbirah«.

Gray (1984) se strinja, da je koncept strateške kulture uporabno orodje, ki lahko med drugim pripomore k (a) boljšemu razumevanju nas samih in drugih ter tega, kako nas vidijo drugi, (b) boljši zmožnosti zaznavanja dolgotrajnih političnih motivacij in napovedovanja, (c) boljši zmožnosti komuniciranja in (d) boljši zmožnosti razumevanja pomena dogodkov pri ocenjevanju drugih. Booth (2005: 26-27; v Booth in Trood 1999: 21-22; v Sondhaus 2006: 5)

---

¹³ Gray (1999: 59-60) sicer trdi, da so kulturni redukcionizem, tudi stereotipiziranje, in etnocentrizem do neke mere neizogibni. V strategiji lahko interpretiramo vhodne informacije zgolj v okviru tega, kar v naši kulturi vemo o kulturi drugih (kar je neizogiben znak etnocentrizma). Neizbežni so tudi kulturni predsodki, toda le-ti niso patološke narave. Biti inkulturiran v lastni kulturi je morda neizogibno, toda to ne pomeni, da ne moremo prepoznati kulturnih posebnosti drugih.

pa pravi, da koncept (a) zmanjšuje vpliv etnocentrizma; (b) je sredstvo za boljše »poznavanje svojega sovražnika« in razumevanje vedenja drugih strateških akterjev; (c) analitike dela občutljive za pomen zgodovine v razvoju državne vojaške države in za boljše razumevanje motivacij, samopodobe in vedenjskih vzorcev drugih; (d) pomaga rušiti umetne ločnice med domačim okoljem, znotraj katerega so ustvarjene politike, in zunanjim varnostnim okoljem; (e) pomaga pojasniti navidezne »neracionalnosti« v mišljenju in vedenju tistih, ki niso socializirani v kulturni tradiciji opazovalca, kar omogoča boljšo komunikacijo in sodelovanje z drugimi; in (f) je pomemben element pri zaznavanju in ocenjevanju groženj, saj lahko pomeni vpogled v načine, na katere se bo strateški akter odzival glede različnih, bolj in manj pomembnih zadev.

Kljub pomanjkljivostim je torej nadaljnje raziskovanje strateške kulture pomembno. Nekaj je namreč diskutirati o problemih, do katerih nas lahko pripelje napačna uporaba koncepta, drugo pa o problemih, do katerih nas lahko pripelje ignoriranje njegovega pomena. Booth in Trood (1999: vii) navajata, da zanikati obstoj strateške kulture »pomeni trditi, da je raznolikost držav in vedenj glede grožnje in uporabe sile rezultat zgolj materialnih in strukturnih faktorjev, ki nimajo nič z družbenimi in kulturnimi spremenljivkami«. Booth (2005: 27) pa pravi, da

z ignoriranjem strateške kulture tvegamo *black boxing* drugega strateškega akterja na ekstremen način in tako izpostavimo svoje teorije in politike vsem nevarnostim, ki lahko izhajajo iz napačnih percepcij. Strateška teorija brez strateške antropologije izroča preučevanje grožnje in uporabe sile v nemilost pomanjkljivostim analiz zmogljivosti, političnega realizma in pristopa racionalnih akterjev. Strateška kultura je eno tistih 'nejasnih področij' subjekta /.../, v katerem lahko odkrijemo bolj subtilne razlage nekaterih najbolj morečih problemov.

Strateška kultura je torej element, ki ga ne gre zanemariti v nobeni analitično bogati oceni strategije.

4 TRADICIONALNA KITAJSKA STRATEŠKA KULTURA

Glede na določene zgodovinske in kulturne kontinuitete ter očitno ključno vlogo predsedana v intelektualnem in političnem življenju, je Kitajska bila in je še naprej idealna država za raziskovanje strateške kulture in njenega vpliva na oblikovanje politike. Če torej lahko kje najdemo strateško kulturo in vidimo njene vplive na vedenje, je to zagotovo v »kitajskem primeru«. V tem smislu je Kitajska ena od »najverjetnejših« primerov, v katerem so hipoteze o obstoju in vplivu strateške kulture resnične (Johnston 1995a: 29). Raziskovanje strateške kulture je tudi sicer še posebej pomembno v kitajskem primeru, saj je Kitajska videna kot edinstvena, in če ne vzamemo v obzir kitajske strateške kulture, ne moremo razumeti kitajskega strateškega vedenja (Yang 2006: 200).

Strateška kultura je bila šele pred kratkim eksplicitno vključena v raziskave o kitajski zunanji in vojaški politiki, zato v zahodni literaturi o Kitajski obstaja le nekaj del, ki eksplicitno vključujejo, kaj šele razvijajo koncept strateške kulture (Scobell 2003: 4; Johnston 1995a: 24). Kulturne interpretacije so sicer bile v središču večine študij kitajskih zunanjih odnosov, a je le malo učenjakov uporabljalo termin *strateška kultura* (Scobell 2003: 4). Na Kitajskem pa je šele Li Ji Junova »Diskusija o strateški kulturi« (*Lun zhanlüe wenhua*) iz leta 1997 v vojaških akademskih krogih formalno predlagala idejo o kitajski strateški kulturi (*zhanlüe wenhua* 战略文化). Za tem se je v zadnjih letih v kitajski literaturi pojavilo več raziskovalnih dokumentov, ki se posvečajo raziskovanju kitajske strateške kulture in dolgotrajnosti starodavne kitajske strateške tradicije (Shen 2005: 117).¹⁴ Pri tem so nekateri učenjaki s stališča strateške kulture raziskovali kitajsko strateško odločanje in svetovni nazor strateških odločevalcev, nekateri kitajski pogled na vojno in mir; drugi s kulturne perspektive raziskovali kitajsko vojaško strategijo oz. vojaško delovanje Kitajske, spet drugi iskali vplive strateške kulture na strateško vedenje Kitajske (Shen 2005: 116).

---

¹⁴ Pri tem se nekateri teoretiki poleg termina strateška kultura poslužujejo tudi drugih, strateški kulturi enakih ali sorodnih terminov. Nekateri so, da bi opisali konsistentno nit strateške misli in prakse, uporabili termin »vojaška kultura« (*junshi wenhua* 军事文化), ki se zdi nekoliko širši od zahodnega koncepta strateške kulture; spet drugi so uporabili termin »strateški vrednostni sistem« (*zhanlüe jiazhi guan* 战略价值观), ki zagotavlja družbi in njenemu vojaštvu definicije interesov ter tako tudi omejuje metode in obseg vojne (Johnston 1995a: 24-25).

Iz teh analiz je razvidno, da tako znotraj zahodne kot znotraj kitajske literature obstaja akademski konsenz glede trditve, da globoko zakoreninjeni kulturni impulzi vplivajo na strategijo oz. celo, da sta zgodovina in kultura kritična vira kitajskega strateškega vedenja. Literatura v splošnem tudi sprejema predpostavko, da obstajajo vztrajni in konsistentni kulturno osnovani principi, ki so edinstveni za kitajsko strateško misel in prakso (Johnston 1995a: 24); kitajska družba naj bi torej vzgajala posebno strateško kulturo. Praktično vsi učenjaki, tako kitajski kot zahodni, ki so preučevali kitajsko strateško misel, postavljajo v ospredje percepcijo »kitajske drugačnosti« in trdijo, da Kitajci vztrajno kažejo nerealistične predispozicije (Johnston 1996: 218). Poleg tega radi primerjajo kitajsko in zahodne strateške kulture ter zaključujejo, da kitajska strateška kultura kaže izrazito »nespoštovanje nasilja« (*»disesteem of violence«*) (Johnston 1995a: 99), zahodna tradicija pa vidi vojno kot »nasilno dejanje, gnano do skrajnih meja« (Lin v Johnston 1995a: 99). Kitajska naj bi izkazovala nagnjenost k uporabi stratagemov, minimalnega nasilja in defenzivnih vojn, Zahod pa k uporabi tehnologije, ognjene moči in ofenzivnih vojn (Johnston 1995a: 25-26).¹⁵ Te primerjave odsevajo prevladujoč monolitičen pogled, da je kitajska strateška tradicija edinstveno antimilitaristična (Johnston 1995a: 26, 100).

Tajvanski učenjaki, ki kitajsko zgodovino večinoma interpretirajo v konfucijanskem smislu, so še posebej enotni v svojih prizadevanjih prikazati kitajsko strateško tradicijo kot edinstveno antimilitaristično. »Maloštevilna zahodna literatura, z nekaj izjemami, je v bistvu sprejela tovrsten pogled na tradicionalno kitajsko strateško misel« (Johnston 1995a: 254). »Učenjaški krogi v Ljudski republiki Kitajski (LRK), pod vplivom maoistično-leninističnega pogleda na nasilni razredni boj kot gonilno silo zgodovine, pa so dolgo zavračali stališče, da lahko konfucijansko-mencijanske predstave, ali celo koncept »ne bojevati se in premagati

---

¹⁵ Geoffrey Parker (v Van de Ven 2000: 2) v svojem delu »kitajskemu načinu«, pri katerem je, kot poenostavljeno pravi, »/.../ strategija usmerjena v dosego zmage brez boja«, postavlja ob bok »zahodnjaški način vojskovanja«, ki je okarakteriziran s primatom tehnologije, discipline in vizijo vojne, usmerjene v odločilno zmago in sovražnikovo brezpogojno predajo. Wei Rulin in Liu Zhongping (v Johnston 1995a: 99-100) pa v povzetku svojega dela o kitajski strateški misli dodajata tabelo, v kateri v številnih dimenzijah primerjata kitajske in zahodnjaške koncepte. Medtem ko zahodnjaška kultura tradicionalno poudarja ekspanzijo in bogatitev s pomočjo vojne, je kitajska kultura tradicionalno poudarjala defenzivnost, stratageme in prizadevanje za mir. Medtem ko Zahod poudarja boj človeštva za prevlado nad naravo, kitajska kultura poudarja harmonijo med obema. Zahodnjaška kultura poudarja korist in uporabo fizične sile, da bi si podredila druge, kitajska kultura pa poudarja dobrohotnost, pravičnost in uporabo kreposti, zaradi katere se drugi prostovoljno podredijo. In končno, zahodnjaška kultura daje prednost vojaškemu vojskovanju, kitajska tradicija pa političnemu.

sovražnika«¹⁶ prinesejo mir in varnost. Slednji koncept je npr. predstavljal 'idealistično' teorijo strategije« (Johnston 1995a: 254). Toda s koncem 80. let prejšnjega stoletja so kitajski analitiki tradicionalne strateške misli spremenili svoje stališče. Tako danes sprejemajo tudi sicer široko sprejet pogled na značilnosti kitajske strateške kulture, ki naj bi med drugim vključevale, a niso omejene na, naslednje: (1) teoretično in praktično nagnjenost k strateški obrambi, raje kot k invaziji, podreditvi ali uničenju sovražnika; (2) nagnjenost k omejeni uporabi sile za doseg jasno izraženih političnih ciljev; in (3) očitno podcenjevanje učinkovitosti nasilja. Verjamejo tudi, kot večina zahodnjaških analitikov, da se te karakteristike naj se od Sun Zija pa vse do Mao Zedonga niso veliko spreminjale oz. da nepretrgana strateškokulturna vez povezuje oba (Johnston 1995a: 25-26).

V zadnjem času, še posebej od zgodnjih 90. let, ko so bili sinologi in ostali analitiki deležni vse več kritik zaradi prevelikega poudarjanja miroljubne narave kitajske kulture, pa so nekateri zahodni, pa tudi nekateri kitajski učenjaki, in sicer predvsem kulturni realisti, podvomili v tovrstne karakteristike kitajske strateške kulture (Feng 2007: 141). Kot pravijo, pomanjkljivosti tovrstnih označb najpogosteje izhajajo iz prevelikega osredotočanja na Sun Zijevo »Umetnost vojne« kot tekstualno podlago kitajske strateške kulture. Ker so koncepti, kot so »ne bojevati se in premagati sovražnika«, »najboljša politika je napasti sovražnikovo strategijo ... najslabša pa oblegati sovražnikova mesta« ipd. v splošnem smatrani kot bistvo tega dela, in zatorej osrednji v kitajski strateški kulturi, ni presenetljivo, da v literaturi prednjači poudarjanje domnevnega »nespoštovanja nasilja« kot osrednje teme kitajske strateške misli (Wang, Wu, Gao, Boylan, Fairbank v Johnston 1995a: 26; Johnston 1995a: 99). Tudi ko se nekateri redki avtorji posvečajo drugim virom kitajske strateške kulture, na interpretacijo in analizo teh virov močno vpliva ta standardni pogled na Sun Zijevo »Umetnost vojne«. Poleg tega ti analitiki opozarjajo tudi na zevajoč prepad med literaturo, povezano s strateško kulturo, in zgodovinskimi raziskavami kitajske uporabe sile, ki kažejo povsem drugačno sliko, polno vojn, notranjih in zunanjih, ter uporov (Johnston 1995a: 26-27). Tako kulturni realisti zaključujejo, da je kitajska velika strategija inherentno ofenzivna in ekspanzivna in je posledica ofenzivne strateške kulture. Prihajajo torej do enakega zaključka kot drugi realisti, tj. da Kitajska ni nič drugačna od drugih držav in je nevaren izzivalec statusa quo v mednarodnem sistemu.

---

¹⁶ Feng (2007: 133) pravi, da je ustrežnejši prevod »zmagati brez boja«.

Bolj poglobljen vpogled v »kitajski primer« torej kaže bolj kompleksno sliko in postavlja vprašanje, ali je kitajska strateška kultura zares miroljubna in kitajska strateška tradicija zares antimilitaristična ali pa gre pri tem zgolj za običajen stereotip in obsežno posploševanje, ki podpira razlike med kitajsko in zahodnimi strateškimi kulturami. Preden pa se posvetim tema dvema antagonističnima pogledoma na karakteristike kitajske strateške kulture oz. preverjanju, kateri je »bolj pravilen«, naj na kratko opišem nekatere pomembnejše potencialne vplive oz. vire kitajske strateške kulture.

4.1 Potencialni viri kitajske strateške kulture

V tem delu bom razčlenila zgodovinske izkušnje v logične sestavne faktorje, vsakega od katerih lahko vidimo kot potencialni vir vplivanja na razvoj in oblikovanje kitajske strateške kulture. Pomembnejši faktorji, ki sem se jih odločila podrobneje prikazati, v našem primeru zajemajo geografijo in geopolitiko, politični razvoj in sisteme, strukturo kitajske družbe ter kulturne prakse in norme, sinocentričen svetovni nazor in hierarhično razumevanje mednarodnih odnosov, kitajsko strateško filozofijo ter vojaško zgodovino Kitajske in razvoj klasične kitajske vojaške misli.

4.1.1 Geografija in geopolitika

»Naravno okolje je pomembno vplivalo na razvoj in oblikovanje vedenjskih in kulturnih vzorcev, ki jih prepoznavamo kot posebnosti kitajske civilizacije« (Saje 2002: 12), s tem pa posledično igralo tudi ključno vlogo pri oblikovanju kitajske zgodovine in pri definiranju njenih konceptov nacionalne veličine in varnosti ter imelo pomembne notranje in mednarodne implikacije za Kitajsko.

Kitajska zavzema ozemlje velikih razsežnosti, ki v veliki meri obsega današnje severno in južno ter osrednje kitajsko ozemlje.¹⁷ To ozemlje zaobjema mozaik prostranih in bogatih ravnin – le-te sicer obsegajo manjši del celotnega ozemlja – , prepletenih z manjšimi in srednje velikimi gorskimi verigami (Swaine in Tellis 2000: 22; Zhang 2002: 74), vključujoč

---

¹⁷ Kitajsko ozemlje je bilo v popolnosti utrjeno šele po koncu migracijskih faz v obdobju dinastij Tang, Song in Ming, ko so bili končno okupirani preostali deli jugozahodne in severne Kitajske ter province Yunnan. V prvem delu modernega obdobja, tj. v poznem 19. in zgodnjem 20. stoletju, je bila kitajskemu ozemlju formalno pripojena še večina severnih in zahodnih delov kitajske strateške periferije. S tem so teritorialne meje kitajske države dosegle svoj maksimalen obseg (Swaine in Tellis 2000: 27, 33).

obsežna območja odljudnih zemljišč. Zaradi tovrstnih zahtevnih naravnih razmer in v senci neprestane borbe z naravo je »ves čas potekal proces gostejšega naseljevanja na jugu, kamor se je postopoma premaknilo tudi populacijsko in gospodarsko težišče« (Saje 2002: 18). Kitajske geografske značilnosti so omogočale tudi večjo koncentracijo populacije vzdolž obale in rodovitnih rečnih dolin na vzhodu in severovzhodu regije (Ghosh 2003: 23). Na severu in severozahodu pa so prostrane nerodovitne stepe in puščave preprečevale stalno naselitev kmetijskih naselbin (Swaine in Tellis 2000: 9-10, 22). Stepe so predstavljale tudi ločnico, do koder je segala stalna poljedelska poselitev, zato se je tu izoblikovala kulturna meja med kitajskim in nomadskim načinom življenja, ki je obenem tudi civilizacijska meja med Kitajci in nomadskimi ljudstvi (Saje 2002: 13, 17).¹⁸

Geografija je imela torej odločilno vlogo pri omejevanju stika z ljudmi iz okoliških regij (Ghosh 2003: 24-25), a je Kitajski tudi zagotovila pomemben položaj v globalnem trgovskem sistemu – globalno gledano je bila Kitajska na eni strani velikega trgovskega sistema v 1. in 2. tisočletju n. š., čeprav je bila v večini pogledov samozadostna in ni trgovala iz potrebe.¹⁹ Po drugi strani pa jo je njena dolga, odprta in na mnogih mestih geografsko ranljiva meja tudi izpostavila grožnjam, ki so jih predstavljala obmejna ljudstva (Ghosh 2003: 24-25; Swaine in Tellis 2000: 9). Vzhodne, južne in jugozahodne meje kitajskega ozemlja so označene primarno z geografskimi ovirami, tj. Rumenim morjem, Vzhodnokitajskim in Južnokitajskim morjem ter gorami, goščavami in visokimi planotami na zahodu in jugozahodu. Na severu pa je večina kitajske meje relativno odprte; gre za travnata območja oz. območja grmišč, puščav in suhih step (Swaine in Tellis 2000: 9-10, 22), zato je bila Kitajska še posebej občutljiva vzdolž svoje severne meje, kar je predstavljalo velik izziv vsakršnim poskusom vsakega kitajskega režima, da bi se uspešno branila pred zunanji napadi (Swaine in Tellis 2000: 9-10).

V imperialnem obdobju je primarno varnostno grožnjo kitajskemu teritoriju predstavljala vrsta bližnjih nomadskih plemen, nastanjenih vzdolž kitajskih severnih in severozahodnih kontinentalnih meja (Swaine in Tellis 2000: 10), zato je bilo za Kitajsko merjenje moči z

---

¹⁸ Razmejitev med Hani in ne-Hani je bila osnovana v večjem delu na kulturnih in družbenih karakteristikah, točna geografska meja med njimi pa ni bila nikoli jasna.

¹⁹ Zgodovinsko gledano je bilo osrednje kitajsko ozemlje skoraj dve tisočletji samozadostna gospodarska entiteta. Čeprav je Kitajska ohranjala trgovske stike z zunanjim svetom, pa je imela zunanja trgovina redko pomembno vlogo v kitajski zgodovini (Zhang 2002: 74).

njimi ključno strateško vprašanje (Saje 1997: 2). Posebnost teh nomadskih plemen je bila vojaška narava njihove družbe; v družbi je vladala vojaška organizacija in vsa družba je bila urejena po vojaških pravilih (Saje 1997: 2). »Ta plemena, vešča taktik in tehnik konjeniškega vojskovanja in željna kitajskih virov za obogatitev in okrepitev svojih lokalnih političnih in socialnih pozicij, so nenehno napadala in vznemirjala kitajsko državo« (Swaine in Tellis 2000: 10-11). V obdobjih močnih dinastij, kot so bile Han, Tang in Ming, se je Kitajska uspešno upirala tovrstnim napadom in je kitajska državna oblast segala globoko v obrobne predele, kjer so živeli nomadi. »Nasprotno pa je v obdobjih družbenih kriz in šibkih vlad na Kitajskem prevladala boljša vojaška organizacija in udarna moč nomadov« (Saje 1997: 2-3). V teh obdobjih so različna nomadska ljudstva pogosto oblikovala konfederacije, ki so izzivale in občasno celo strmoglavile kitajske imperialne režime in začasno zavladatale v posameznih delih Kitajske. Drugotno, a zato nič manj pomembno grožnjo kitajskemu teritoriju pa je včasih predstavljalo veliko in ekspanzionistično nenomadsko tibetansko kraljestvo, pa tudi druge politične entitete, ki so se nahajale na ozemlju današnje Japonske, Tajvana in jugovzhodne Azije (Swaine in Tellis 2000: 11).

4.1.2 Politični razvoj in sistemi

Kitajsko zgodovino lahko glede na kulturno zgodovino, s katero mislimo predvsem stopnje civilizacijskega razvoja v najširšem smislu, razdelimo v štiri obdobja:

- **arhaično obdobje** – gre za obdobje drugega tisočletja pr. n. št. in prva stoletja v prvem tisočletju pr. n. št., približno do konca dinastične dobe Zahodni Zhou;
- **klasično obdobje** – to obdobje se je začelo s koncem dinastije Zahodni Zhou in je trajalo približno pol tisočletja, do konca tretjega stoletja pr. n. št., kronološko pa sodi v dinastično dobo Vzhodni Zhou;
- **tradicionalno obdobje** – gre za obdobje, ki je trajalo od prve združitve Kitajske v enotno cesarstvo leta 221. pr. n. št. pa do zadnje mandžurske dinastije;
- **moderno obdobje** – to obdobje naj bi se začelo ob koncu zadnje tradicionalne dinastične vladavine oz. – gre za bolj sprejeto izhodišče – s pričetkom močnejših stikov z Zahodom in prvih korakov k modernizaciji, torej od izbruha opijskih vojn leta 1840 dalje (Saje 2002: 21-22).

Kitajska zgodovina/mitologija se začne z nekakšnim epskim obdobjem. Prvi vladarji tega mitološkega obdobja so bili Trije vzvišeni, ki naj bi bili kralji bogovi ali polbogovi, katerim je

sledilo Pet legendarnih cesarjev, tj. moralno popolnih modrih kraljev (Storey 2006: 149-150). Prava kitajska zgodovina se začne po tem kvazi-mitološkem obdobju, z **dinastijo Xia** (夏) (pribl. 2000-1500 pr. n. št.). O tem kraljestvu je znanega bolj malo, a arheološki dokazi dajejo slutiti, da je v resnici obstajalo (Storey 2006: 142). Prva kitajska dinastija in prva civilizacija na ozemlju Kitajske, o kateri obstajajo avtentični pisni dokumenti (kljub mnogim vrzelim), pa je bila **dinastija Shang** (商) (1554-1045 pr. n. št.) (Ghosh 2003: 25; Storey 2006: 143; Cioffi-Revilla in Lai 1995: 472), teokratska država, katere moč je izvirala iz in tudi kasneje temeljila na vojaških sposobnostih plemstva (Sawyer 1993: 3). V svojem poznem obdobju je imela že »trdno monarhično oblast z verskimi in posvetnimi institucijami ter organizirano vojsko /.../« (Saje 2002: 72, 76).

Sledilo je obdobje **dinastije Zhou** (周) (1045-256 pr. n. št.), prve resnično imperialne kitajske dinastije, v katerem »so se oblikovali osnovni obrisi državne ureditve, načela za vladanje in ključne ideje, ki so kasneje krojile intelektualni razvoj« (Saje 2002: 87). To obdobje delimo na obdobje Zahodni Zhou (*Xi Zhou* 西周) (1045-770 pr. n. št.) in obdobje Vzhodni Zhou (*Dong Zhou* 东周) (770-221 pr. n. št.). Za prvo obdobje je značilna togo stratificirana hierarhija (He v Cioffi-Revilla in Lai 1995: 473). Prvi kralji dinastije so vsiljevali svoj red in konsolidirali svojo oblast s pomočjo številnih političnih in vojaških ukrepov, med katerimi je bil najpomembnejši podelitev fevdov med zavezniške in tudi disidentske države, pokorščino fevdnih gospodov pa je zagotavljala vojaška in politična inferiornost slednjih (Sawyer 1993: 6-7). Od pričetka 8. stoletja pr. n. št. pa je moč dinastije Zahodni Zhou začela bledeti – že od samega začetka je bila zaposlena z barbarskimi grožnjami s severa in zahoda, poleg tega pa je bila izčrpana, saj so kralji še naprej podeljevali fevde in nagrade vdanim vazalom, ki so pomagali vzdrževati oblast (Sawyer 1993: 8). Obenem se je krepila politična moč posameznih fevdov in povečevala njihova samostojnost, tako da so le-ti sčasoma začeli delovati kot bolj ali manj samostojne države (Saje 2002: 100; Rošker 2005: 44).

Drugo obdobje, tj. obdobje Vzhodni Zhou, ki ga, ker so se v tem času izoblikovale glavne značilnosti kitajske civilizacije, uvrščamo v obdobje klasične Kitajske, delimo na obdobje Pomladi in jeseni (*Chunqiu shidai* 春秋時代) (770-476 pr. n. št.) in na obdobje Vojskujočih se držav (*Zhanguo shidai* 战国時代) (476-221 pr. n. št.). Zaradi velikih političnih in družbenih sprememb je bilo prvo obdobje »izrazito prehodno obdobje, v katerem je potekala prva faza prehoda iz fevdalne ureditve obdobja zahodni Zhou v smeri enotnega, uradniško

upravljanega cesarstva« (Saje 2002: 104). Z nadaljnjo slabitvijo osrednje oblasti dinastije to ni bila več enotna država, ampak je bila razdeljena na več kot sto različno velikih držav in manjših precej samostojnih fevdov (Saje 2002: 103-104). Države so se uspešno osvobodile podrejenega statusa in bile zato vse bolj neodvisne v svojih dejanjih (Sawyer 1993: 8). Večina jih sicer ni zahtevala neodvisnosti od osrednje oblasti, a so *de facto* delovale neodvisno. Voditelji držav so nadzorovali svoja področja kot neodvisni vladarji in se vojskovali med seboj v želji po razširitvi svojih ozemelj (Storey 2006: 143, 154). Močnejše in uspešnejše države so »začele priključevati fevde na obrobju in si pokoravati manjše države, tako da je ob koncu tega obdobja ostalo le še 15 bolj pomembnih držav. Te države so bile že relativno močne in dobro organizirane, v njih pa so se porajali glavni obrisi kasnejše, tipično kitajske kulture in družbene ureditve« (Saje 2002: 104).

V naslednjem obdobju, tj. obdobju Vojskujočih se držav, je tekmovanje med državami, da bi si zagotovile položaj »hegemon«, vodilo v manjše vojne, meddržavne konference, pogodbe in, kot bi zahodni učenjaki mednarodnih odnosov to poimenovali, »anarhijo«. Ti konflikti so Kitajsko razdelili na sedem močnih držav, medtem ko so bile ostale manjše države absorbirane ali pa ne več dovolj močne, da bi vplivale na večje (Storey 2006: 160). Medtem ko so v prejšnjem obdobju vladarji držav, ki so izšle iz fevdalnega sistema Zhou, zatrjevali, da delujejo v imenu cesarja, pa so v tem obdobju opustili to pretvezo in zahtevali suveren status ter postali despotski monarhi (Storey 2006: 143; Sawyer 1993: 10). Tako je to obdobje tudi formalno postalo pluralno politično okolje določenega števila samostojnih držav. Obenem so spremembe narekovale tudi druge okoliščine. V tem obdobju so bile osnovane pomembnejše politične institucije, ki so oblikovale kitajski državniški sistem (Feng 2007: 17). Nekatere države so se na tekmovalne pritiske odzvale z usmerjanjem k bolj centralističnemu sistemu vladanja, s tem pa oslabile moč lokalnih aristokratov in, v želji poiskati najboljše ljudi, ki bi vodili državo v teh nestanovitnih časih, odprle možnosti uspeha nadarjenim izobražencem. Vladni sistemi so prehajali od aristokratskih k meritokratskim. Vojske so postajale vse številčnejše in vojne vse daljše, saj je njihov glavni cilj postal popolna zmaga in ne več zgolj prilagajanje meja (Storey 2006: 159).

Obdobje Vzhodni Zhou je formalno trajalo do leta 256 pr. n. št., ki je pomenilo konec najdaljše dinastije v kitajski zgodovini. Pluralna podoba sveta pa se je ohranila vse do leta 221 pr. n. št., ko je **država Qin** (秦) (221-206 pr. n. št.) v nizu uspešnih vojn »premagala še poslednje preostale države in prvič združila celotno kitajsko ozemlje v enoten imperij« (Saje

2002: 102). Ta združitev je zaznamovala začetek tradicionalnega obdobja, ki je trajalo do padca dinastije Qing leta 1912. Prvi cesar, Qinshi Huangdi, je »najbolj korenito spremenil podobo Kitajske in povzročil največji družbeni pretres v kitajski zgodovini« (Saje 1999: 2). Pod njegovim vodstvom so vsilili visoko stopnjo kulturne in administrativne enotnosti, odpravili sistem rodovnega plemstva in družbeno slojevitost, nekdanjemu plemstvu so vzeli privilegije in ga učinkovito izkoreninili, vse podjarmljene države pa so vključili v svoj birokratski sistem (Saje 1999: 2-3; Storey 2006: 162). Zaradi vseh teh izboljšav in zapuščine centralizirane in birokratske države je Kitajska dejansko kasneje tudi kulturno lahko delovala kot imperij. Po drugi strani pa je bil Qinshi Huangdi velik uničevalec, saj je uničil številne državnice in vse filozofske šole, ki so do tedaj obstajale na Kitajskem. Pri tem se je opiral na strog in krut legalistični sistem, ki je temeljil na ekstremni filozofiji legalizma (Storey 2006: 162). Posledično so se pojavili številni upori in vstaje, zaradi prehudih napetosti pa dinastija ni zdržala več kot štiri leta po njegovi smrti.

Na ruševinah cesarstva Qin je **dinastija Han** (汉) (206 pr. n. št.–220 n.š.), ki jo delimo na obdobji Zahodni Han (*Xi Han* 西汉 (206 pr. n. št.–8 n. š.) in Vzhodni Han (*Dong Han* 东汉) (25–220 n.š.), ponovno združila in kulturno poenotila kitajski prostor ter ustvarila trdno osnovo tradicionalne kitajske družbe (Saje 2004: 156). Ustanovitelj dinastije in prvi cesar Gao Di (高帝) se je skušal izogniti krutosti dinastije Qin. Uvedel je manj stroge zakone in blažje davke, obenem pa delno obudil že nekoliko pozabljene daoistične in konfucijanske nauke. Vzpostavil je centralizirano državno upravo, vodili pa so jo državni uradniki, ki jih je postavil sam. To je bila zasnova birokratske državne uprave, ki se je kasneje vedno bolj naslanjala na pravila, kot jih je ponujala konfucijanska izobrazba (Saje 1999: 10, 11). Obdobje vladavine naslednjega, sicer najmočnejšega cesarja dinastije, Han Wu Di-ja (汉武帝), je hkrati pomenilo višek moči dinastije Zahodni Han. Odločno je podprl konfucijanstvo in ga ustoličil kot novo državno doktrino, kljub temu pa je vladal in deloval po legalističnih načelih, med katera je štelo tudi zavzemanje za vojaška osvajanja (Saje 1999: 14). Z njim se je začela kitajska ekspanzija, med katero so premagali in podjarmili vse, ki bi lahko predstavljali učinkovito opozicijo znotraj njihovega mednarodnega sistema (Storey 2006: 164). V času njegove vladavine je Kitajska začela tudi ofenzivno nastopati proti nomadskim ljudstvom, zlasti Hunom. Kitajska je bila zanje stalna vaba, da si s plenjenjem naberejo tisto, česar niso imeli v stepi, zato so pogosto vdrali na Kitajsko. Leta 51 pr. n. št. so Kitajci odločilno premagali Južne Hune, tako da so morali priznati kitajsko nadoblast (Saje 1999: 13-14). Han

Wu Di je torej močno povečal državo in jo gospodarsko utrdil, kar pa je prineslo visoke stroške. Vse to je vodilo v finančno krizo, ki je, skupaj z drugimi procesi, neizogibno vodila v zaostrovanje družbene krize (Saje 1999: 17-18).

Sledilo je vmesno obdobje, ko je Wang Mang, nečak tedanje cesarice, z državnim udarom za kratek čas prevzel oblast. Že leta 25 pa je Li Xiu, ki si je nadel ime Guang Wu Di (光武帝), ponovno vzpostavil dinastijo Han oz. Vzhodni Han. V tem obdobju država ni bila več tako centralizirana, saj so bili veliki veleposestniki že tako močni, da oblast ni mogla uveljavljati vseh principov centralizirane oblasti (Saje 1999: 22). Proti koncu 2. stoletja n. š. so objestnost in potratnost ter korupcija na vrhu oslabili kredibilnost cesarstva, kmečki upori, vključujoč znani upor Rumenih turbanov, pa so praktično zrušili temelje državne uprave (Saje 1999: 25; Storey 2006: 164). Vse bolj so se zaostrovala tudi trenja med veleposestniki in centralno vlado. Veleposestniki so iz svojih kmetov, ki so bili od njih odvisni, oblikovali vojsko in vzpostavili močne lokalne oblasti, s tem pa se je začel rušiti sistem, na katerem je temeljila dinastija Han. Močni veleposestniki so skoncentrirali svojo oblast v treh centrih, ki so začeli delovati kot samostojne države. Kralji teh držav so bili vojaški poveljniki, ki so imeli pod sabo politično oblast in svojo vojsko. V zadnjih desetletjih dinastije je oblast prišla v njihove roke, dinastija Han pa je bila v tem obdobju le še formalna (kot politična enota je delovala le do leta 184/185). S tem se je družbena struktura povsem spremenila; centralne oblasti ni bilo več, ni bilo več prostora za politično birokracijo in začela se je militarizacija družbe (Saje 1999: 24, 26-27).

Vse to je vodilo v obdobje razdrobljenosti, v okviru katerega ločimo tri obdobja: obdobje Treh držav (*San guo* 三国) (220-280), Pet barbarov in šestnajst držav (*Wuhu shiliuguo* 五胡十六国) ter Severne in južne dinastije (*Nan bei chao* 南北朝) (420-589). Prvo obdobje so zaznamovali neprestani boji treh držav in njihovih vladarjev za prevlado. Te tri države so bile dobrih petdeset let v pat poziciji, dokler eni od njih ni uspelo za kratek čas združiti celotnega cesarstva. V tem času so številna nomadska plemena med seboj tekmovala za nadvlado na ozemlju severne Kitajske. V obdobju Pet barbarov in šestnajst držav, ki ga uvrščamo v 4. stoletje, je v severni Kitajski najvažnejšo vlogo igralo dvoje turških, dvoje tibetanskih in eno mongolsko ljudstvo, ki so jih Kitajci seveda imeli za barbore. Šestnajst držav pa ponazarja številne državice, ki so jih ta ljudstva v tistem času ustanavljala (Saje 1999: 27-29). Tretje obdobje, ko so na severu Kitajske vladala tuja ljudstva, na jugu pa so se menjavale

kratkotrajne kitajske dinastije, ki so neuspešno poskušale obnoviti dinastijo Han, imenujemo s skupnim imenom obdobje severnih in južnih dinastij (Saje 1999: 30; Saje 2004: 156). Leta 439 je ljudstvo Toba, prvo, ki je pokazalo nekaj več državotvornosti, združilo celotno severno Kitajsko in dobri dve stoletji gospodarilo v severni Kitajski (Saje 1999: 30). Prevezli so obstoječe državniške strukture in jih poskušali razširiti (Storey 2006: 166). »Vzpostavili so nov način upravljanja države in z močno podporo budizmu, ki je postal neke vrste vezni člen, omogočili sožitje dveh kultur. /.../. Njihovo vladanje je pravzaprav omogočilo sintezo tradicionalnega kitajskega sistema in za tuja nomadska ljudstva značilnih navad in družbenih slojev, ki so se opirali zlasti na svojo uspešno vojaško organiziranost« (Saje 1999: 30).

Sledila je druga združitev Kitajske pod domačo dinastijo, in sicer **dinastijo Sui** (隋) (589-618), ki je bila zmožna vzpostaviti red in združiti kitajski prostor na nekoliko višji stopnji organiziranosti, kot je bilo v primeru dinastije Han (Saje 1999: 39). Dinastija Sui je vzpostavila trden državni sistem, kar je omogočalo novo stopnjo razvoja kitajske družbe (Saje 1999: 42). Značilnosti novega sistema so izhajale iz naslednjih okoliščin: v vrhu družbe je prišlo do sinteze med barbarsko vojaško aristokracijo in vrhnjim slojem kitajskih izobražencev, kar je novi eliti dalo večjo vitalnost in vojaško moč; delno so začeli obnavljati birokracijo po vzoru iz obdobja Han, vendar so začeli z zelo majhnim državnim aparatom, ki ni zahteval veliko sredstev; začel se je trend vzpostavljanja konfucijanskega modela družbe; v tistem času se je Kitajska najbolj odprla v svet (Saje 1999: 39, 42-43). Že v obdobju drugega cesarja dinastije, Yang Dija (煬帝), pa so pretirani vojaški izdatki in neuspehi na drugih področjih tako oslabili vlado, da ni mogla preprečiti številnih velikih uporov in zadržati navala nomadov, še posebej Turkov, ter obvarovati dinastije pred končnim propadom. »Tako kot dinastija Qin je tudi Sui zdržala le dva vladarja, potem pa se je pod težo prevelikih ambicij in zahtev zrušila celotna zgradba na videz neomajne oblasti« (Saje 1999: 46-47).

Dinastija Sui je pomenila prehod k bolj zmernemu in uspešnejšemu imperialnemu vladanju. Naslednja **dinastija Tang** (唐) (618-907) je ustvarila enega najbolj briljantnih cesarstev v kitajski zgodovini (Huang v Storey 2006: 167), saj je v tem obdobju Kitajska postala kulturno in gospodarsko vodilna sila v svetu, vodilno mesto pa je ohranila celo tisočletje. Utrdila je posvetno oblast in izpopolnila tradicionalno državno ureditev, ki je omogočila zlato dobo kitajske kulture (Saje 2004: 156). Prvo obdobje, tj. obdobje Zgodnji Tang, je pomenilo »obnovitev imperija, izpopolnitev njegovih institucij in velik kulturno civilizacijski vzpon, ki

se je odvijal v soodvisnosti z dolgim obdobjem miru in blagostanja« (Saje 1999: 48). Sosednje države so priznavale vodilno vlogo Kitajske in z njo vzdrževale tributarne odnose, tako da je v tem obdobju dinastija s kitajskega zornega kota vladala vsemu tedaj znanemu svetu (Saje 1999: 52-53).²⁰ Prvi cesar Tai Zong (太宗) je vzpostavil dobro državno strukturo in razširil odnose s svetom. Zmanjšal je vpliv aristokratskih družin, ki so počasi začele izgubljati poseben položaj in prevladujočo politično moč. Po drugi strani pa se je krepil položaj izobraženega uradništva, ki je preko sistema državnih izpitov, ki so postali institucionalizirana oblika za napredovanje najbolj sposobnih in izobraženih ljudi, začelo oblikovati konfucijansko obarvano elito izobražencev (Saje 1999: 48-49). Tai Zong je kmalu začel tudi z velikimi osvajanji, kjer je bila najpomembnejša smer širjenje kitajskega vpliva in prodiranje v osrednjo Azijo. Uspešno je premagal in pokoril tudi Turke, v tem času najmočnejšo vojaško silo v osrednji Aziji, ki so tako izgubili svoj vpliv v osrednji Aziji in se začeli umikati (Saje 1999: 51).

Po nekaj zapletih je leta 712 prestol ponovno zasedel sposoben vladar Xuan Zong (玄宗), ki je zagotovil novo relativno dolgo obdobje stabilnosti in razcvet. Vendar pa v tem času Kitajska ni več tako suvereno gospodovala nad obmejnimi ljudstvi. V poskusu, da bi zaustavila širjenje njihovega vpliva, se je Kitajska spopadla z Arabci, a je doživela hud poraz, ki je bil znanilec dolgoročnega upadanja kitajske vojaške moči (Saje 1999: 55-56). Sledili so še veliki notranji pretresi, kar je pomenilo veliko prelomnico za dinastijo Tang in za celotno zgodovino tradicionalne Kitajske. Dinastija se je od tedaj dalje, tj. od leta 762, imenovala Pozni Tang. V tem obdobju je prišlo »do spremembe nekaterih osnovnih odnosov, ki so preoblikovali kitajski družbeno civilizacijski ustroj« (Saje 1999: 48). »Lahko bi rekli, da se je končalo obdobje stare tradicionalne Kitajske, ki je dosegla svoj vrhunec /.../ do srede 8. stoletja, od takrat dalje pa so se začela vzpostavljati nova razmerja, ki so bolj značilna za kasnejši, sodobnejši tip kitajske družbe in kulture« (Saje 1999: 58).

Za ključne premike lahko štejemo naslednje dogodke. Kitajska je po bitki z Arabci izgubila premoč nad nomadi v srednji Aziji. Od tedaj dalje so imele prednost dobro organizirane

---

²⁰ Dinastija Tang je bila zadnja, ki je uspela združiti vse države posebnega mednarodnega sistema v eno univerzalno enoto. Pojav in vzpon Koreje, Vietnama in Japonske sicer pomeni, da le ni šlo za popolno združitvev, a te države niso mogle ogroziti dinastije in so večinoma priznavale superiornost le-te. Zato lahko trdimo, da je obdobje dinastije Tang zadnje, v katerem je obstajal »kitajski svet« kot razločen, samostojen mednarodni sistem (Storey 2006: 168).

konjenice nomadskih ljudstev, kitajska vojska pa je prešla v defenzivo. »Hkrati je na Kitajskem začel upadati vpliv in ugled vojaških krogov, zato je center politične moči postopoma prešel od vojaške oligarhije na civilno vlado« (Saje 1999: 58). »S krepitvijo pomena izobrazbe in povečano vlogo uradnikov, ki so se usposobili za te službe preko državnih izpitov, se je širil krog izobražencev, ki so nadomestili prejšnje vojaško plemstvo« (Saje 1999: 59) in postali prevladujoča sila. Je pa v tem obdobju začel naraščati vpliv evnuhov, ki so začeli tekmovati z izobraženci za vodilno vlogo v državi (Saje 1999: 61). Te in ostale težave, kot so upori, so v drugi polovici 9. stoletja povzročile postopno upadanje dinastične oblasti. Končni udarec so dinastiji zadali vojaški poveljniki, ki jih je že Xuan Zong določil za posamezna velika obmejna območja in jim dodelil oblast nad velikimi vojaškimi silami. Ti poveljniki so se pogosto samovoljno obnašali, med njimi pa je nenehno prihajalo do bojev za večji vpliv in nadzor nad ozemlji (Saje 1999: 57- 65). Osrednja vlada je tako nazadovala do točke, ko je bila njena avtoriteta zgolj nominalna (Storey 2006: 144). Na koncu je eden teh vojaških poveljnikov ubil cesarja in leta 907 proglasil svojo dinastijo, s čimer se je tudi formalno končalo obdobje dinastije Tang.

S koncem dinastije Tang je bilo tudi konec formalno enotne oblasti na Kitajskem. Sledilo je **obdobje Pet dinastij in deset držav** (*Wudai shiguo* 五代十国) (907-960). »To vmesno obdobje je pravzaprav pomenilo utrjevanje družbenih sprememb, ki so se dogajale v drugi polovici dinastije Tang, in je bilo pomembno, ker se je v tem času izoblikoval nov družbeni in gospodarski ustroj, ki je bil značilen za vse kasnejše dinastije« (Saje 1999: 65-66). Na severu se je v tem času izmenjalo pet dinastij, ki so bile v bistvu vojaške diktature, in med katerimi so se vrstili nenehni boji za oblast. V tem obdobju so svoj vojaški pritisk na severno Kitajsko povečala tudi sosednja nomadska ljudstva, in sicer Kitani, Tanguti in Džurdži (Saje 1999: 66; Saje 2004: 156-157). Jug pa je bil v času te politične razdrobljenosti razdeljen na več manjših samostojnih držav, tj. vladavin posameznih vojaških guvernerjev, ki so si vse privzele dinastična imena. Tamkajšnje države so za razliko od severnih uživale več kot pol stoletja miru in gospodarskega razvoja (Saje 1999: 66).

Sledila je tretja, sicer nepopolna združitev pod **dinastijo Song** (宋) (960-1279), ki jo delimo na obdobje Severni Song (*Bei Song* 北宋) (960 - 1127) in obdobje Južni Song (*Nan Song* 南宋) (1127-1279). Učenjaki so poimenovali to obdobje tudi »prelomnica v kitajski zgodovini« (Buckley Ebrey v Ghosh 2003: 28), in sicer zaradi veliki sprememb, katerih vzroki so bili

tako notranji kot zunanji. V prvem obdobju je dinamični razvoj kitajske civilizacije dosegel svoj vrh (Saje 2004: 156). Ustanovitelj dinastije Song in prvi cesar Tai Zu (太祖) je po prevzemu oblasti uvedel centralizirano in učinkovito birokratsko državno upravo, osnova katere je bil sistem izbora kandidatov preko državnih izpitov, ter ji zagotovil trdno gospodarsko in finančno osnovo. Poleg tega je Tai Zu uspel podrediti vojsko civilni vladi in zmanjšati politični vpliv njenih poveljnikov, zato je njegova vloga postala bolj avtokratska. Na zunanjem področju so bili vladarji te dinastije znani po svoji miroljubnosti, saj so z nomadskimi državami na severu raje sklepali pogodbe o medsebojnem nenapadanju, kot da bi uporabili svojo, sicer zelo številčno, vendar ne preveč uspešno vojsko. Tako so se z mirovnimi sporazumi obvezali plačevati dajatve Kitanom, nato pa še Tangutom, s čimer je Kitajska sicer priznala podrejen položaj in tributarni odnos do njih. Obenem se je s temi sporazumi med tremi državami vzpostavilo ravnotežje sil in skoraj stoletje miru je omogočilo razmah trgovine in kulturnih stikov (Saje 1999: 70-75).

Po skoraj sto letih uspešnega vladanja pa so se sredi 11. stoletja začeli kazati znaki upadanja dinastičnega ciklusa z običajnimi gospodarskimi in finančnimi težavami (Saje 1999: 76). Razmere so še zaostrovali spori med državnimi uradniki, ki so si izborili povsem prevladujoč vpliv na vodenje države, in izobraženci, med katerimi sta se izoblikovali struji t. i. reformistov in konzervativcev. Le-ti sta se večkrat menjali na oblasti in s tem rušili temelje politične stabilnosti (Saje 1999: 72-73, 78). Po slabem stoletju se je začelo krhati tudi sožitje s severnimi sosedi. Na vidiku je bil tudi nov sovražnik, bojovito mandžursko ljudstvo Džurdžev, ki so leta 1126 zavzeli prestolnico, kar je pomenilo konec dinastije Severni Song (Saje 1999: 73-74) in vzpostavili svojo oblast nad večjim delom severne Kitajske. Eden od sinov poslednjega cesarja dinastije Severni Song je uspel pobegniti na jug, kjer je leta 1127 obnovil dinastijo in jo poimenoval Južni Song. Pogodil se je z Džurdži in si s plačevanjem tributa za več kot sto let kupil mir (Saje 1999: 78). »Na okrnjenem ozemlju je dinastija južni Song obstajala še 150 let in je omogočila nov razcvet gospodarstva, trgovine in kulture« (Saje 1999: 79). Zaslepljeni s tem razcvetom odgovorni niso pravočasno prepoznali nove grozeče nevarnosti na severu, Mongolov. Le-ti so leta 1258 napadli državo Južni Song, ki se jim je dolgo upirala. Leta 1276 je Džingiskanov vnuk Kublaj zasedel prestolnico, vendar se je dinastija Južni Song formalno obdržala še vse do leta 1279 (Saje 1999: 82).

Mongoli so ustanovili svojo dinastijo, **dinastijo Yuan** (元) (1279-1368). »V tem času je prišlo do mešanja vplivov, ki so vzpodbujali družbene spremembe in so važni za razumevanje kitajske zgodovine« (Saje 1997: 42). Mongoli so vladali po kitajskem vzoru, zato družbene razmere v tem obdobju v večji meri »odražajo visoko stopnjo kontinuitete tradicionalnega kitajskega modela, a tudi precejšnje odstopanje političnih institucij in sloga vladanja, ki je izhajalo iz mongolskih in srednje azijskih izhodišč« (Saje 1997: 41). Razhajanja med mongolskim in kitajskim pristopom so bila največja na področju vojaške ureditve. Pri Mongolih je bila vojaško organizirana celotna družba, medtem ko je Kitajska bolj poudarjala civilno ureditev, ki ji je bila podrejena tudi vojska. Mongoli so v nasprotju s tradicijo tudi med Kitajci uvedli svoj vojaški sistem, ki jim je v času velikih osvajanj sicer zagotavljal veliko število vojakov, vendar je kmalu postal povsem neučinkovit. Tovrsten sistem, prenesen iz nomadske družbe, tudi ni mogel delovati v kitajskih razmerah brez prilagajanj enako kot pri Mongolih. K temu lahko dodamo še znake dinastičnega zatona, »ki so se v 14. stoletju v vojski kazali kot korupcija poveljstev in množično dezertiranje vojakov« (Saje 1997: 42). Tako je dinastija, ki so jo Mongoli ustanovili na osnovi vojaške moči, tudi propadla zaradi vojaške šibkosti.

Po zmagi nad Mongoli je spet zavladata domača **dinastija Ming** (明) (1368-1644), ki je ponovno vzpostavila kitajsko neodvisnost na celotnem ozemlju – to je bilo tudi edino obdobje med leti 1126 in revolucijo leta 1911, da je bila oblast na celotnem kitajskem ozemlju v rokah Kitajcev – in dosegla sorazmerno visoko stopnjo politične in družbene stabilnosti (Saje 1997: 54). Dinastija Ming je pomenila tudi »nov korak v razvoju birokratskega sistema, saj je Kitajska v tem obdobju presešla vse dotedanje organizacijske oblike in dosegla najvišjo stopnjo razvoja tradicionalne ureditve« (Saje 1997: 69). Funkcionalno je birokratski sistem z izjemo fevdalnih in vojaških posesti nadziral vse vidike družbenega dogajanja v tedanji Kitajski in tako do neke mere prerasel v samostojen center politične moči. Birokracija je tako »postala protisila, ki je v praksi omejevala cesarjevo 'neomejeno' oblast. Centralizirana oblast je bila zato sestavljena iz dveh komponent: iz cesarske oblasti in iz birokratske oblasti« (Saje 1997: 76).

Na širši geopolitični ravni so glavni varnostni problem še naprej predstavljali Mongoli na severu. Ta problem je bil veliko večji kot vstaje in upori ob kitajskih južnih in jugozahodnih mejah. Od 308 zunanjih vojn, v katere je bila v času svoje vladavine vpletena dinastija Ming,

jih je bilo kar 192 z Mongoli. »Ni torej presenetljivo, da je bila večina vojaških in finančnih resursov posvečena ohranjanju vojaške varnosti na mejah z različnimi mongolskimi ljudstvi« (Johnston 1995a: 184). Pri tem se je kultura dinastije Ming izkazala za globoko strateško oviro. Ne le, da je podpirala občutek večvrednosti, ki je odvrčal dinastijo od prepoznavanja in upoštevanja mongolske grožnje, ampak so njeni konfucijanski elementi subtilno spodbujali zaupanje v »države, v katerih kulturne in moralne norme, ki so jih smatrali za več vredne in bolj učinkovite od same sile, ohranjajo red« (Waldron v Murray et al. 1994: 17). Dinastija Ming se je tako izogibala uporabi sile, čeprav se jo je včasih vseeno uporabila. Posledica tovrstnih prepričanj je bila nezmožnost učinkovito prilagoditi se spreminjajočemu strateškemu okolju (Murray et al. 1994: 17). Zadnje obdobje dinastije je zaznamovala tudi globoka kriza tradicionalne kitajske družbe. V preteklost zazrta oblastna struktura in toga državna birokracija nista bili sposobni slediti novim izzivom, ki sta jih prinašala razvoj in povečana usmerjenost k tržnemu načinu gospodarjenja. »Neprilagajanje novim trendom je vodilo v postopno razpadanje tradicionalnega družbenega sistema« (Saje 2004: 7).

Sledilo je zadnje obdobje tradicionalne družbe, ko je na Kitajskem vladala tuja, mandžurska **dinastija Qing** (清) (1644-1911), ki je ponovno utrdila model tradicionalne konfucijanske družbe. »Pod mandžursko oblastjo se je še /.../ povečala vloga cesarja, tako da se je nadaljeval trend krepitve cesarskega absolutizma, ki ga je bilo zaznati že v začetku dinastije Ming« (Saje 2004: 13). V tem obdobju je Kitajska razširila svoje ozemlje do največjih teritorialnih meja. Dinastija Qing je bodisi osvojila ali pa si podredila številne regije in države, vključujoč Mandžurijo, Mongolijo, Xinjiang in Tibet (Ghosh 2003: 30). Vladarji dinastije Qing so tako ustvarili »trden imperij, ki je ohranjal videz mogočnosti vse do nasilnega vdora zahodnih držav, ki so /.../ pahnile Kitajsko v stoletno polkolonialno odvisnost« (Saje 2004: 5).

Resnični višek moči je mandžurska dinastija dosegla sredi 18. stoletja. »Druga polovica stoletja je že pomenila predvsem vzdrževanje zunanjega videza nekdanje veličine in ohranjanje v preteklost vpete miselnosti« (Saje 2004: 49). Mandžurski osvajalci so namreč poskušali vzpostaviti čim bolj dosledno podobo nekdanje družbe in s tem nedvomno upočasnili potek prehoda v bolj moderno civilizacijsko obdobje (Saje 2004: 7). »Vztrajanje pri nespremenjenih stališčih je v 19. stoletju privedlo do globokega prepada med realnostjo in izjemno togostjo v odzivanju na zahteve moderne dobe in izzive, ki jih je porajalo evropsko prodiranje v vzhodno Azijo« (Saje 2004: 49). Mandžurska dinastična oblast je namreč še

vedno gojila utvaro, da so središče kulturnega sveta in da morajo vse dežele, ki želijo z njimi navezovati stike, sprejeti podrejen tributarni položaj in kitajska pravila urejanja mednarodnih odnosov. Evropske države so se sprva poskušale prilagajati, toda vztrajanje pri preživetih tributarnih odnosih je le še poglobljalo navzkrižja z zahodnimi silami in dinastijo končno pahnilo v skrajno ponižanje, ki ga je doživela ob porazu v prvi (1839-1842) in drugi opijski vojni (1856-1860) (Saje 2004: 52-53, 62-65). Slednja je odprla vrata tujim imperialističnim državam, ki so začele tekmovati med seboj, da bi si izboljšale svoje položaje na Kitajskem. Mandžurska dinastija se je z njimi zapletla v več sporov (npr. z Japonsko leta 1874 in Rusijo v letih 1871-1881) in vojn (npr. s Francijo 1884-1885 in Japonsko 1894-1895), a ni mogla zaustaviti razkosavanja Kitajske na razne vrste vplivnih con, kar je dejansko pomenilo polkolonialni status te države, in je dejansko le brezmočno stala ob strani (Saje 2004: 80-84).

Sledila so leta velikih družbenih sprememb, ki so postopoma utrle pot revoluciji, v kateri je, zaradi razočaranja nad popolno nesposobnostjo mandžurske oblasti, vedno več Kitajcev videlo edini izhod. Le-ti so se pričeli navduševati za nasilno zrušitev mandžurske dinastije, ki jo je zagovarjal Sun Yixian (孙逸仙), bolj znan kot Sun Yatsen. Leta 1911 je južno Kitajsko zajel val nacionalizma in protestov, v katerem so južne province odpovedale pokorščino dinastični vladavini, glavni pobudniki revolucije s Sun Yatsenom na čelu pa so prevzeli vodstvo in ustanovili **Republiko Kitajsko** (1911-1949) (Saje 2004: 94-96).

4.1.3 Struktura kitajske družbe ter kulturne prakse in norme

Za kitajsko družbo je značilen edinstven strukturni razvoj, ki je imel dolgoročen vpliv na njene kulturne prakse. Za boljše razumevanje strukture kitajske družbe v prvem tisočletju n. š. je Eric Zürcher (v Ghosh 2003: 33-34, 38) uvedel metaforo »trojne piramide«. Trije vrhovi piramide simbolizirajo daoizem, konfucianizem in budizem, medtem ko temelj predstavlja sinkretizacija teh treh z ljudskimi religijami, ki so bile prisotne vse od najzgodnejših časov. Kitajska družba je bila torej brezmejna mešanica različnih prepričanj in ideologij, ki so bile ortodoksne in ločene zgolj v zgornjih slojih družbe, kar predstavljajo trije vrhovi piramide. Posledično je bila edina jasna družbena ločnica, ki je obstajala, med navadnimi ljudmi in elito.

Konfucianizem je bil vse od leta 140 pr. n. št., ko ga je cesar dinastije Han razglasil za državno ideologijo, prevladujoča državna filozofija (Hu 2007: 136; Feng 2007: 18). Pojav in počasen vzpon neokonfucijanskega gibanja od dinastije Song naprej pa je postavil temelje za

širjenje konfucijanskih vrednot in idealov v kitajski družbi *en masse*.²¹ (Neo)konfucianizem – sistem mišljenja, »ki je dolga stoletja pomenil temelj socialne in politične etike, državne doktrine in sistema vrednot tradicionalne Kitajske« (Rošker 2005: 47) – je imel odtlej največji vpliv na oblikovanje kitajske družbe in posameznika. Iz konfucijanske nauka in konfucijanske narave odnosov, ki naj vladajo v družbi, izhajata tudi temeljni ideji kitajske družbe, tj. osrednja vloga družine in hierarhični družbeni odnosi.

Poseben pomen patriarhalne družine sicer lahko zasledimo že v dinastiji Shang, Konfucij pa je to temeljno značilnost ponovno sintetiziral kot sestavni del širšega družbenega okvira (Ghosh 2003: 33). »Svojo vizijo idealne družbe je Konfucij zgradil na hierarhiji, kakršna bi morala vladati v družini. To je ponazoril s tremi vrstami razmerij, po katerih bi se morali ravnati v družini, in sicer bi sinovi morali ubogati očeta, mlajši bratje starejše brate in žena moža« (Saje 2002: 148). Tem strogim hierarhičnim pravilom so se morali podrežati vsi člani družine, tako da se je vsak obnašal svojemu položaju primerno, s čimer se je ohranjal red. »Podrejanje volji družinskega poglavarja in delovanje v skladu z družinskimi interesi je bilo pomembnejše od osebnih nagnjenj, zato osnovna družbena enota ni bil posameznik, ampak družina« (Saje 2004: 20).

Hierarhijo odnosov, ki temelji na različnih vlogah, dodeljenih posameznikom, so razširili na vso državo, ki naj bi delovala kot velika družina. V državi naj bi tako veljali podobni odnosi med vladarjem in njegovimi podrejenimi ter med različnim rangi plemstva oziroma uradnikov. Trdnost teh odnosov naj bi zagotavljala etična pravila obnašanja, ki jih je Konfucij povzel v znanem izreku: »N/aj bo vladar vladar, podanik podanik, oče oče in sin sin« (*jun jun, chen chen, fu fu, zi zi* 君君，臣臣，父父，子子) (Hu 2007: 145-146), s čimer je mislil, da naj vsak predano in z vso moralno odgovornostjo opravlja svoje naloge in se obnaša svojemu položaju primerno (Saje 2002: 147-148). Pri tem je seveda apeliral tudi na cesarja, katerega prava moč naj bi v skladu s konfucijansko filozofijo izhajala iz njegove moralne in kulturne superiornosti. Kot avtoriteta je moral biti cesar ideološki vzor konfucijanskih vrednot (Saje 1994: 12) in delovati v interesu ljudstva, kot oče v interesu družine.

---

²¹ Neokonfucianizem je prevzel tudi nekatere aspekte religij, s katerimi je prišel v stik, še posebej budistične in daoistične, pa tudi legalistične (Ghosh 2003: 38).

Konfucij si je družbo torej predstavljal kot kompleksno vzajemno delovanje medsebojnih odnosov. Morala in trdno določene družbene norme naj bi bile v tem družbenem sistemu osnovna vodila, po katerih naj bi se ravnali ljudje (Saje 2002: 91, 95). Delovanje posameznika v skladu s temi normami in v skladu s svojim položajem v družbi pa naj bi posledično pozitivno vplivalo na družino, državi zagotavljalo stabilnost in jo oddaljevalo od neredov in kriz ter vplivalo na mir in stabilnost v svetu v splošnem (Ghosh 2003: 37; Swaine in Tellis 2000: 14)

V obdobju dinastije Song je nastal prenovljen in razširjen koncept konfucijanske teorije, t. i. neokonfucianizem, ki ga je razvil Zhu Xi (朱熹) (Rošker 2005: 49). Zhu Xi je s svojim neokonfucijanskem sistemom etičnih načel, moralnih vrednot in družbenih norm, v katerem je povzel mnoge Konfucijeve iztočnice, podal novo razlago konfucijanskega družbenega sistema (Saje 1999: 87; Saje 1997: 60). Ta sistem je uzakonjal hierarhično ureditev odnosov v družbi, ki je izhajala iz treh osnovnih vodil (*san gang* 三綱): »1. podložniki morajo biti pokorni voditelju, 2. sinovi morajo biti pokorni očetu in 3. žena mora biti pokorna možu. Iz osnovnega principa človekove narave (*li* 理), ki je v osnovi dobra, izhaja pet stalnih vrlin (*wu chang* 五常), ki omogočajo nemoteno in vzorno izvajanje glavnih odnosov« (Saje 1997: 60). Te vrline, ki so hkrati filozofske kategorije konfucianizma, so dobrohotnost ali človečnost (*ren* 仁); pravičnost (*yi* 义); pravilno vedenje v skladu z ustaljenimi normami (*li* 礼); preudarnost ali modrost (*zhi* 智), iskrenost ali poštenost (*zhi* 直) in zaupanje (*xin* 信).

Takšna tradicija družbene ureditve je Kitajski vladala dve tisočletji in urejala odnose med posameznikom, družbo in vladarji. V prvih letih 20. stoletja pa je bil konfucianizem deležen izdatne kritike in posledično sta tudi kitajska sorodstveno urejena družba in tradicionalni sistem vrednot, temelječ na družini oz. družinskem klanu kot osnovni družbeni enoti, doživljala velike pretese (Rošker 2005: 49; Saje 2004: 93). »Nenazadnje so temu botrovale tudi obsežne družbene in politične spremembe v državi, ki so pokazale, da Konfucijev nauk v radikalno spremenjenih razmerah ob vplivu zahodnega kapitala in zahodne miselnosti ne more več služiti kot ideološki in etični temelj kitajske družbe« (Rošker 2005: 49). »Konfucijanski koncepti treh glavnih odnosov in petih stalnih vrlin z idejami o družinski pokorščini so izgubljali verodostojnost in izpodrivale so jih ideje individualizma, svobode in enakosti med spoloma« (Saje 2004: 93). Kljub temu pa tudi v sodobni vladajoči etiki kitajske

moderne najdemo še mnogo elementov tega starodavnega, na hierarhično strukturiranih vrednotah temelječega nauka (Rošker 2005: 49).

4.1.4 Sinocentričen svetovni nazor in hierarhično razumevanje mednarodnih odnosov

Kitajsko razumevanje narave mednarodnih odnosov se močno razlikuje od postvestfalskega razumevanja sveta na zahodu (Twomey 2006: 8). Osrednji v kitajskem pristopu k mednarodnim odnosom je bil sinocentrični svetovni nazor; »Kitajska se je videla kot 'Osrednje cesarstvo', center njenega univerzuma« (Delios 1994a), ki obsega ves kulturni svet. »Samo po sebi je bilo umevno, da kulturni svet pomeni ozemlja, do koder je segala kitajska civilizacija. Od tod ime *Zhongguo* (中国), ki pomeni osrednjo deželo, in tudi drugo ime *Tianxia* (天下), ki pomeni vse, kar je pod nebom« (Saje 1997: 89). Po tem sinocentričnem pogledu na svet »sosednja in ostala ljudstva živijo /.../ na različnih stopnjah barbarstva, glede na njihovo oddaljenost od Kitajske in količino kulturnih vplivov, ki so jih sprejela od Kitajske« (Saje 1997: 89).

Na ideji o kitajski superiornosti ter konfucijanskih načelih primernih odnosov je temeljila tudi kitajska politika do zunanjega sveta; tako kot vsak posameznik v družbi je imela tudi vsaka država v mednarodnem sistemu sebi primeren položaj. V hierarhičnem sistemu, ki naj bi prevladoval v »mednarodnih odnosih«, je Kitajska seveda stala na vrhu in zagotavljala intelektualni in birokratski model primerne vladanja za Kitajce kot tudi Ne-kitajce (Swaine in Tellis 2000: 14); mednarodni sistem se je torej zanašal na njeno vodstvo. Od ostalih držav ali kraljevin zunaj domene imperialne Kitajske se je pričakovalo, da priznajo in s tem potrdijo vzvišen položaj kitajskega cesarja v tem sinocentričnem svetovnem nazoru. Ne le, da je bila tovrstna pozicija s kitajske kulturne perspektive »naravna« – z dojetjem svoje dežele kot nebeškega cesarstva in svojega cesarja kot nebeškega sina so Kitajci verjeli, da je samo po sebi umevno, da so postali center sveta in je njihova naloga civilizirati ostale –, ampak naj bi jo regionalni akterji tudi brez oklevanja sprejemali (Twomey 2006: 8). »Uklonitev avtoriteti kitajskega cesarja je ne le potrjevala primerne odnose med državami, ampak tudi, po kitajskem mnenju, z odstranjevanjem vsakršnih ideoloških izzivov superiornemu položaju kitajske države, zagotavljala mir in spokojnost v kitajskem svetovnem nazoru« (Swaine in Tellis 2000: 14). In dokler se je spoštovala ta hierarhija, ni bilo potrebe za meddržavne vojne (Kang 2003: 67).

»Da bi formalno potrdila svojo predstavo o hierarhični mednarodni ureditvi, si je Kitajska s tujimi državami prizadevala vzpostaviti politične odnose, ki bi potrjevali kitajsko superiornost« (Saje 1997: 89). V tem duhu je razvila t. i. tributarni sistem mednarodnih odnosov, ki je pomenil, da so države morale v določenih časovnih razmakih plačevati tribut cesarskemu dvoru. Močni kitajski imperialni režimi so tributarni odnos utemeljevali na hierarhični strukturi moči, osnovani na vojaški superiornosti (Swaine in Tellis 2000: 69). S plačevanjem tributa je tuji vladar simbolično dokazoval svojo popolno podrejenost in poslušnost kitajskemu cesarju. V zameno za tribut pa je kitajski cesar tuje države obdaroval z dragocenimi kitajskimi izdelki, jim nudil denarno pomoč in trgovske koncesije, včasih pa tudi diplomatsko in vojaško zaščito, ter potrjeval legitimnost njihovih vladarjev (Saje 1997: 89; Swaine in Tellis 2000: 69). Slednji so ponavadi lahko obdržali svoje položaje in vladali svojim deželam kot so želeli, pod pogojem, da so »ohranjali mir, sprejemali simbole [kitajske] vrhovne oblasti in pomagali [kitajskim] vojskam, ko so jih te potrebovale« (Hucker v Swaine in Tellis 2000: 69-70). Tributarni odnos je tako predstavljal eksternalizacijo oz. nekakšen podaljšek notranjega konfucijanskega hierarhičnega socialnega in političnega reda na odnose med Kitajsko in periferijo (Dellios 1997: 208; Zhang 2002: 77).

Na materialni ravni je bila kitajska samopodoba velike sile skozi večino kitajske zgodovine okrepljena z visoko stopnjo gospodarske samozadostnosti in obiljem razpoložljivih virov ter posledično pomembnim gospodarskim vplivom, ki ga je Kitajska uveljavljala nad manjšimi sosednjimi državami. Čeprav so številni kitajski imperialni režimi dovoljevali obsežno trgovanje in trgovske stike z zunanjim svetom, tovrstne aktivnosti večinoma niso bile nujne za vzdrževanje notranjega reda in blaginje. Pravzaprav je bilo pretirano zanašanje na zunanjo trgovino pogosto videno kot vir »slabosti in občutljivosti režima na zunanje manipulacije in vplive, zato so jim številni kitajski vladarji nasprotovali« (Swaine in Tellis 2000: 14-15).

Kitajska samopodoba velike sile je v imperialnem obdobju torej izvirala primarno iz dominantnega vpliva, ki ga je Kitajska s svojo velikostjo, kulturnim in birokratskim vplivom ter gospodarskim bogastvom uveljavljala v azijski regiji. Kitajska vojaška moč je morda prav tako prispevala k tej samopodobi velesile, toda ta samopodoba se primarno ni zanašala na zmožnost uveljavljanja vojaške prevlade nad sosednjimi državami. Poleg tega »je bil ta dejavnik po mnenju večine Kitajcev drugotnega pomena« (Swaine in Tellis 2000: 15). Kakorkoli, »zaupanje imperialne Kitajske v odlike in učinkovitost hierarhičnega svetovnega reda ne implicira, da so kitajski politični voditelji vedno obravnavali druge politične entitete

kot inferiorne« (Swaine in Tellis 2000: 14) oz. da so bili kitajski voditelji togi in nepraktični pri svojem političnem načrtovanju in oblikovanju politik (Ghosh 2003: 44). Kitajski cesarji so, ko so bili soočeni z relativno močnim potencialnim ali dejanskim sovražnikom, »občasno privzeli veliko manj hierarhične prakse. Toda tradicionalna preferenca je bil sinocentričen mednarodni red« (Swaine in Tellis 2000: 14).

V modernem obdobju pa je nekaj dogodkov vcepilo močan občutek politične enakosti v kitajsko percepcijo meddržavnih odnosov. Med osrednjimi so zagotovo stiki Kitajske z industrializiranimi nacionalnimi državami, delujočimi na globalnem političnem prizorišču, propad neokonfucianizma kot kitajskega konceptualnega ogrodja mednarodnega reda in njegova nadomestitev z državocentrično obliko nacionalizma. Zato je od zgodnjega 20. stoletja vse več izobražencev poudarjalo potrebo, da mora Kitajska pridobiti status, ugled in vpliv večje sile, tekmujoče z ostalimi večjimi silami na globalnem prizorišču, in sicer s pomočjo zunanjih gospodarskih in tehnoloških vplivov ter vojaške moči. Obenem prepričanje, da bi morala Kitajska uživati prevladujoč položaj med sosednjimi azijskimi državami, ostaja trdno zasidran v mislih elit in običajnih državljanov (Swaine in Tellis 2000: 15-16).

4.1.5 Kitajska strateška filozofija

Kitajski vodje, pa tudi kitajski akademiki in analitiki, so si večinoma enotni, da na oblikovanje pristopa njihove države k mednarodnim odnosom, na njeno držo do vojskovanja in na njeno strateško vedenje vpliva tudi razločna tradicionalna kitajska filozofija z globokimi kulturnimi in zgodovinskimi koreninami (Scobell 2002: 1; Feng 2007: 17). Ta t. i. vojaška oz. strateška filozofija »se ukvarja tako z dolgotrajnimi principi kot tudi s posebnimi pristopi, uporabljenimi v zvezi s problemi nacionalne varnosti«, v njej pa lahko najdemo tudi »razumsko in 'duhovno' modaliteto žive strateške kulture« (Dellios 1994a). Za formativno obdobje strateške filozofije oz. različnih filozofskih prepričanj lahko štejemo pozno dinastijo Zhou oz. obdobje Vzhodni Zhou. V tem obdobju, znanem kot »zlata doba kitajske filozofije«, je nastalo devet osrednjih filozofskih šol *jiu liu* (九流) oz. *jiu jia* (九家),²² ki so pogojevale

---

²² Simbolično se to obdobje večkrat omenja kot obdobje stoterih šol (*bai jia* 百家), konkretnije pa je – po večini uradnih klasifikacij – šlo zlasti za devet najvplivnejših šol. Le-te so konfucianizem, daoizem, legalizem, moizem, šola imen oz. nominalizem, šola naravne filozofije, šola strategov, šola agronomov in šola drobnih izrekov (Rošker 2005: 45).

razcvet klasične kitajske miselnosti (Rošker 2005: 42). Med le-temi so bile tudi štiri tradicije, izrazite v kitajski strateški filozofiji, tj. konfucianizem, moizem, daoizem in legalizem.

Prvo tradicijo, **konfucianizem** (*rujia* 孔家) oz. »nauk izobražencev« (*ruxue* 儒学), je širil Kong Qiu (孔丘), bolj znan po spoštljivem nazivu Kong Zi (孔子) ali Kong Fu Zi (孔夫子) (551-471 pr. n. št.), njen začetnik in prvi veliki kitajski mislec (Saje 2002: 146). Njegovi nauki in njihove interpretacije so postale temelj prevladujoče ortodoksije v politični in moralni misli Kitajske. Konfucianisti so se osredotočali na vrline, kot so dobrohotnost oz. človečnost (*ren* 仁), pravičnost (*yi* 义), iskrenost ali poštenost (*zhi* 直) idr., ki naj bi bili pomembni za moralno neoporečni lik človeka in temelj dobre družbe; le moralni posamezniki namreč lahko ustvarijo »moralni red na vseh ravneh družbe in tako moralni svet s Kitajsko v središču« (Feng 2007: 19). K upoštevanju teh principov so pozivali tudi vladarja, ki da mora biti kreposten in moralen pri vladanju svojemu cesarstvu, saj bo le tako lahko ohranjal harmonijo v družini, stabilnost v kraljestvu in mir v svetu (Feng 2007: 19).²³ Konfucianizem je torej v osnovi izražal pacifistično držo; konfucianisti so bili prepričani da moralna sila – ne fizična sila – vodi v prostovoljno podreitev drugih (Hu 2007: 149). »Toda poudarjanje miru in miroljubnih sredstev ne izključuje možnosti kazenskih ekspedicij (*punitive expeditions*), čeprav ima prednost učinkovita obramba meja« (Feng 2007: 20-21). Tako so konfucianisti, kljub prizadevanjem za mir, svetovali priprave na vojno (Sawyer 2007: 63). Tem pripravam ni nasprotoval niti Konfucij, čeprav je podcenjeval njihovo vlogo pri varnosti države (Johnston 1995a: 45); nasprotno, pravzaprav je bil pripravljen dovoliti uporabo sile za kaznovanje nepravilnih in za »vzgojo« svojeglavega subjekta ali tujega vladarja (Swaine in Tellis 2000: 46).

Konfucijansko tradicijo je izpopolnil Mencij oz. Meng Zi (孟子) (370-290 pr. n. št.), drugi najpomembnejši filozof konfucijanske šole in eden vplivnejših interpretov Konfucijeve misli. Mencij je še bolj poudarjal pomen moralnega prepričevanja (*moral suasion*) in vladarjeve

---

²³ Konfucij je svaril vladarje pred štirimi stvarmi: krutostjo, zatiranjem, krivico in podlostjo. Verjel je namreč, da so interesi vladarjev in ljudstva povezani in vzajemno koristni. Konfucijanska tradicija je tako poveljevala kralja (*wang* 王), ki se je zanašal na moralno silo, in prezirala hegemonu (*ba* 霸), ki se je zanašal na fizično silo (Hu 2007: 148-149).

kreposti *de* (德)²⁴ pred nasiljem. Trdil je celo, da krepostni vladar ne bo rabil uporabiti vojaške sile, saj »dobrohoten kralj nima tekmecev, ker ga podpirajo vsi ljudje, tudi zatirani v drugih deželah« (Hu 2007: 149). Mencij je obsojal ofenzivne vojne; v bistvu jih je označil za vojni zločin. Zatorej tisti, »ki začnejo vojno; vojaški eksperti /.../, zaslužijo najstrožjo kazen« (Hu 2007: 149). Po drugi strani pa je šel Mencij še korak dlje kot Konfucij v obrambi pravic in interesov ljudi in je zagovarjal pravico ljudstva do upora (Hu 2007: 148) oz. »kazenske vojaške ekspedicije za kaznovanje zlobnih vladarjev in olajšanje trpljenja ljudi« (Sawyer 1993: 2). Kategorično je postavil interese ljudstva pred interese vladarja, zatorej zanj ubiti vladarja ni veljalo za umor (Hu 2007: 148).

Okoli sto let po Konfucijevi smrti je zelo popularna miselna šola postal **moizem** (*mojia* 墨家). Ustanovitelj Mo Di s spoštljivim nazivom Mo Zi (墨子) (pribl. 480-390 pr. n. št.) je skoraj pri vseh vprašanjih nasprotoval Konfuciju in »s tem utemeljil konkurenčno šolo, ki je kmalu zasenčila svoje tekmece in postala za tedanje čase izredno popularna« (Saje 2002: 151).²⁵ Mozi je največkrat označen kot defenzivni strateg, saj je ostro obsojal vojno, ki jo je označil za »množični umor« (Zhuge in Liu v Dellios 1997: 212) in največji zločin (Saje 2002: 152). Njegova antiofenzivna drža je tesno povezana z moistično filozofijo »univerzalne ljubezni« (*jian'ai* 兼爱), ki je razširila koncept ljubiti svoje sorodnike in prijatelje na ljubiti vse ljudi (Tien 1992: 26-27). Ta princip je Mo Zi postavil kot najvišjo vrednoto, po kateri naj bi se urejala razmerja med ljudmi, saj ga je videl kot »rešitev vseh družbeno destruktivnih konfliktov, od sporov med posamezniki do vojn med državami« (Feng 2007: 137).

Kljub temu pa je Mo Zi realnosti, v kateri so močnejše države napadale in zavzemale šibkejše, prilagodil obrambne vojaške tehnike za primere, ko miroljubne poti k razreševanju konflikta niso bile uspešne (Dellios 1994a). Če torej koncept univerzalne ljubezni ne bi uspel izboljšati konfliktnih situacij, bi se morala država osredotočiti na popolnoma defenzivne priprave, namreč obrambo pred oblegovalci. »Ko bi bile vse države obrambno tako močne, da jih nihče

---

²⁴ *De* lahko pomeni tako »moč« kot »krepost«. Pri prvem ne gre za prisilno ali nasilno moč, ampak za moč kreposti in karakterja. V bistvu gre za moč, kot je razumljena v tradicionalnih azijskih skupnostih, kjer je moč status in ima mistično konotacijo, in ne za utilitarno sredstvo za doseg pomembnih ciljev (Dellios 1997: 215).

²⁵ »Po združitvi Kitajske in legalističnem preganjanju drugih filozofskih šol je njegov nauk skoraj povsem izginil in zatoni v pozabo, zato tudi kasneje ni več bistveno vplival na oblikovanje kitajske miselnosti« (Saje 2002: 152). Ponovno je postal zanimiv šele v sodobnem času.

ne bi mogel zavojevati, bi s tem odpadla tudi ideja o uporabi vojske v osvajalne namene in tako na svetu ne bi bilo več vojn« (Saje 2002: 152). Moisti so torej podpirali odzivno delovanje (*responsive actions*) oz. defenzivne ali »neofenzivne« vojne – doktrino »neofenzive« *fei gong* (非攻) je predstavil Mo Zi, ostro pa so nasprotovali kakršnemu koli provokativnemu delovanju oz. ofenzivnim vojnám (Johnston 1995a: 120; Li 1997: 3). Po njihovem so »agresivne ali ofenzivne vojne seme zla; če bodo ljudje opustili agresijo, bo možno doseči mir« (Tien 1992: 26-27).

Tretja tradicija, izrazita v kitajski strateški filozofiji, je **daoizem** (*daoija* 道家). Njen ustanovitelj naj bi bil Laozi (老子) (okoli 6. do 5. stol. pr. n. št.), daoistično filozofijo pa je bistveno obogatil še en pomemben mislec, Zhuang Zhou (庄周) oz. Zhuangzi (庄子) (okoli 380-300 pr. n. št.). Čeprav je v začetku dinastije Han daoizem kot prevladujočo politično ideologijo zamenjal konfucianizem, ki je bil odtlej dominantna ideologija, pa je daoizem »v/ vlogi svobodnjaške opozicije vladajočemu konfucijanskemu nauku /.../ skozi vso zgodovino tradicionalne Kitajske ostal vpliven dejavnik družbenega in kulturnega življenja« (Rošker 2005: 65).

Daoizem ima v primerjavi s konfucianizmom in moizmom izjemno antimilitaristično in antipolitično držo. Medtem ko sta ti šoli tolerirali uporabo nasilnih sredstev, ko je bilo to upravičeno v imenu varovanja interesov in dobrobiti kitajske države, pa je daoistična šola poudarjala, da bi morala biti le-ta prepovedana (Zhang 2002: 78), in je ostro nasprotovala kakršni koli vojni. Daoisti so pri svojih naukih izhajala iz osrednjega principa *dao* (道), tj. »pot človekovega sodelovanja s tokom ali trendom naravnega sveta« (Watts v Dellios 1994b) oz. temeljni princip narave, »na osnovi katerega se odvijajo vse spremembe naravnega sveta in po katerem naj bi se ravnala tudi vsa dogajanja med ljudmi« (Saje 2002: 153). S tem je povezan tudi koncept nedelovanja *wu wei* (无为), ki pa ne predstavlja pasivnosti oz. nedejavnosti, temveč samo odsotnost nenaravnega delovanja oz. nasilnega poseganja v naravni tok stvari (Rošker 2005: 63, 66; Chan v Dellios 1997: 214). Daoisti so prepričani, da če bodo izvajali nedelovanje, nič ne bo ostalo nestorjeno in bo povsod vladal red (Rošker 2005: 66; Feng 2007: 137). Ker verjamejo, da nedelovanje lahko obvladuje delovanje, verjamejo tudi, da šibkejše države lahko premagajo močnejše (Tien 1992: 27).

Četrta tradicija, **legalizem** (*fajia* 法家)²⁶, je še zadnji od ključev za razumevanje kitajske strateške tradicije. Idejni temelji legalistične doktrine so bili postavljeni že v obdobju Vojskujočih se držav, v katerem je deloval Guan Zhong (管仲) oziroma Guanzi (管子) (725 pr. n. št.–645 pr. n. št.), ki velja za prvega predstavnika legalistov, v celoti pa je bil legalizem uveljavljen šele v obdobju dinastije Qin, v katerem je služil kot temeljna ideologija in hkrati pravna osnova kitajske države (Rošker 2005: 121; Saje 2002: 156).²⁷ Zasluge za to lahko pripišemo Shang Yangu (商鞅) (390-338 pr. n. št.) in Han Feiju (韩非) (280-233 pr. n. št.). Shang Yang je bil glavni oblikovalec legalističnih nazorov in metod vladanja, mnogi pa ga »imenujejo kar kitajski Machiavelli, ker se je zavzemal za povsem pragmatično in v nekaterih primerih celo nemoralno politiko, kjer so dovoljena vsa sredstva, samo da se okrepi državo in vladarjevo oblast« (Saje 2002: 156). Veliko pozornost je namenil tudi vojski, ki je postala sredstvo za povečevanje zunanje moči in osvajanje novih ozemelj s končnim ciljem zavzeti celotno Kitajsko (Saje 2002: 158). Han Feija pa zgodovinarji kitajske miselnosti štejejo za najprodornejšega legalističnega filozofa oz. državnega teoretika. Večji del njegovih razprav se nanaša na vojskovanje in vzgojo državljanov v poslušne, a močne vojake. Han Fei je bil »prepričan militarist, ki je zagovarjal ne samo vojske v obrambne namene, temveč tudi osvajalne vojne« (Rošker 2005: 127).

Vsem legalistom je sicer skupno prepričanje, da je človek po naravi slab in zato nagnjen k izprijenemu početju (Zhang 1999: 30; Rošker 2005: 122). Legalisti za razliko od konfucianistov, ki so bili vselej najhujši ideološki nasprotniki legalizma, »niso nikoli verjeli v politično moč moralnih idej, kot so na primer človečnost, pravičnost, dobra vzgoja itd.« (Rošker 2005: 123). Državna prisila, neusmiljeno izkazovanje moči, strogi zakoni in krute

---

²⁶ Pojem legalizem označuje »različne filozofske smernice, ki so obravnavale predvsem metode delovanja močne države« (Rošker 2005: 121). »Težko bi rekli, da je bila to prava filozofska smer, ker pod legalizmom razumemo predvsem ukrepe in politiko upravljanja države, ki so šele proti koncu obdobja vojskujočih se držav dobili tudi svojo filozofsko razlago« (Saje 2002: 155). Vendar ga, ker se ukvarja z istimi problemi kot ostale filozofske smeri (legalisti so bili za razliko od ostalih pri tem bolj praktični), vseeno obravnavamo tako kot ostale filozofske šole (Saje 2002: 155-156).

²⁷ Po obdobju dinastije Qin je postala legalistična teorija tarča množičnih kritik. Ko je v drugi polovici 2. stoletja pr. n. št. v času dinastije Han konfucijanstvo postalo uradna državna ideologija, je legalizem »izginil s političnega prizorišča kitajske družbe« (Rošker 2005: 123). Toda kljub obsodbi v kasnejšem obdobju je legalizem pustil trajen pečat na kitajsko civilizacijo (Zhang 1999: 31). Prenovljeno konfucijanstvo je namreč »v tem obdobju prevzelo v svoje teoretično ogrodje precej legalističnih prvin« in tako je legalizem ohranil svoj vpliv na politično miselnost in praktično politiko tradicionalne Kitajske (Rošker 2005: 123).

kazni so po njihovem edino sredstvo za doseganje pokornosti državljanov ter reda in varnosti, ne glede na to, kako je to osovraženo med ljudstvom (Zhang 1999: 30; Rošker 2005: 122). Na vojaškem področju pa so legalisti v splošnem poudarjali strogo vojaško disciplino, vztrajali pri absolutni moči poveljnika in opravičevali zavajanje (*deception*) tako sovražnika kot tudi svojih vojakov (Tien 1992: 28).

4.1.6 Kitajska vojaška zgodovina in razvoj tradicionalne kitajske vojaške misli

Vojskovanje je bilo stalnica v kitajski zgodovini. Skoraj vsako leto je prišlo do lokalnih konfliktov in vsakih nekaj let do večjih bitk, skoraj vsako desetletje so izbruhnili pomembnejši konflikti oz. dolgotrajne vojne, in vsako stoletje so državo zajeli večji upori, tuje invazije, dinastični prevrati in ponavljajoči se nasilni prepiri med vladajočimi silami ter neizbežne vojne (Sawyer 1996: 1; Sawyer 2007: 16).²⁸ Te izkušnje z bojišč so v končnem spodbudile razvoj obsežnega opusa vojaške misli, ki si je prizadevala doumeti kaos vojne in obvladati principe njene uporabe.

»Legendarno obdobje« je najzgodnejše obdobje, za katero so dostopne informacije o kitajskem vojskovanju. Tako naj bi do prve vojne prišlo v obdobju neolitika (pribl. 5.000–2.000 pr. n. št.), in sicer okoli leta 2697 pr. n. št., ko sta mitska kralja Huang Di in Yan Di postala zaveznika v boju proti Chi Youju, kasneje pa sta se bojevala tudi med sabo (Cioffi-Revilla in Lai 1995: 468).²⁹ Sicer pa so vojskovanje v neolitiku pravzaprav sestavljali nenadni napadi in spopadi med neolitskimi vasmí. Do bojev je prihajalo med številčno omejenimi silami, ki jih je sestavljalo nekaj sto do nekaj tisoč plemiških vojščakov, izbran način pa so bili individualni, nekoliko ritualizirani spopadi (Sawyer 1996: 275). Z vzponom dinastije Shang, ki je premagala ljudstvo Xia, in vzpostavitev osrednje avtoritete, pa se je začela vzdrževati stalna kraljeva vojska z okoli tisoč ali nekaj tisoč vojaki (Sawyer 1993: 3-4). Tako se je začela razvijati učinkovita vojaška organizacija s hierarhično strukturo poveljevanja (Sawyer 1996: 275).

---

²⁸ Kakor navaja vir s Kitajske akademije vojaških znanosti in je zabeleženo v obsežni kompilaciji zunanjih in notranjih zgodovinskih vojn od dinastije Zahodni Zhou (cca. 1100 pr. n. št.) do konca dinastije Qing (1911), je v tem obdobju zabeleženih skupaj 3.790 vojn, ki so vključevale tako nasilne notranje konflikte v obdobjih notranje delitve kot konflikte z nekitajskimi silami (Johnston 1995a: 27).

²⁹ V nadaljevanju avtorja še navajata, da je do prve kitajske državljanske vojne prišlo leta 2193 pr. n. št., prve meddržavne vojne pa leta 2146 pr. n. št. (Cioffi-Revilla in Lai 1995: 467, 471).

S konflikti med neolitskimi vasmi pred 4.- ali 5.000 leti naj bi se pojavila tudi kitajska vojaška misel (Sawyer 1993: xi).³⁰ Sawyer (1993: xi) nadaljuje:

Posledično je prišlo do razvoja orožja in taktik ter vzpona političnih struktur. V končnem so dominantne osebnosti vsilile svojo voljo drugim skupinam in širšemu območju. V začetku zgodovinskega obdobja je že prihajalo do pogostih in intenzivnih bojov med temi nasprotnimi silami, ko so se le-te razvile v države. Odtlej se je razširil obseg bojevanja, narasla je moč in učinkovitost orožja in razvile so se vojaške organizacije, taktike in tehnologija. V končnem so lekcije z bojišča in poveljstvene izkušnje postale središče zavednega in skrbnega preučevanja in tako se je rodila umetnost vojaške taktike in strategije.

V tem zgodnjem obdobju kitajske zgodovine (približno od začetka dinastije Xia do začetka dinastije Zhou) je bilo vojskovanje videno kot integralna in bistvena komponenta religioznega sistema, na katerem je država utemeljevala svoj obstoj in legitimnost, zato so bile vojaške vrednote in prakse tesno povezane z religioznimi vrednotami in kozmološkimi prepričanji (Yates 1999: 7-8, 34). Lahko bi celo trdili, da je bil obstoj države in družbenega reda popolnoma odvisen od vojskovanja in žrtvovanja (Yates 1999: 8-9). Vojska je bila tako temelj tradicionalne kitajske družbene organizacije. V obdobju dinastije Zhou pa so pristopili h konfliktom povsem drugače; opustili so ritualistično, vnaprej določeno bojevanje v prid revolucionarnemu delovanju (Sawyer 1993: 6). Vojske so postajale vse večje in vse številčnejše (Sawyer: 1996: 276). Vojaške enote je še vedno polnilo plemstvo, kateremu pa so v sekundarni vlogi asistirali navadni ljudje, osebni sluge in služabniki. Vojskovanje v obdobju dinastije Zahodni Zhou je zaznamovalo medsebojno spoštovanje in obzirnost v skladu s stiliziranim vojaškim kodeksom (Sawyer 1993: 7, 1996: 276).

---

³⁰ Xu (v Tien 1992: 21) trdi, da je kitajska vojaška misel še starejša. Kot pravi, lahko za prvo kitajsko delo o umetnosti vojskovanja označimo legendi *He tu* (河圖) in *Luo shu* (洛書), numerični formaciji, ki predstavljata urejenost kozmosa v času in prostoru, za kateri pa Xu pravi, da sta pravzaprav bojni razporeditvi, ustvarjeni pred približno 6.000 oz. 7.000 leti. *Fuxi* (伏羲), znan kot prednik živih bitij, je tisoč let kasneje, navdahnjen s temi deli, ustvaril *Bagua* (八卦) ali »osem diagramov«, ki naj bi bil bolj napredna oblika bojne razporeditve. Tien (1992: 21) pa pojasnjuje, da je Xu očitno prvi, ki je obravnaval *Hetu*, *Luoshu* in *Bagua* kot bojne formacije, obenem pa, da ta dela niso bile prave knjige, saj se pisani jezik na Kitajskem še ni pojavil. Kitajske knjige o umetnosti vojne so se tako začele množiti šele v obdobju dinastije Vzhodni Zhou. Takrat so se komentarji o vojni pojavili tudi v nekaterih najzgodnejših delih, kot je Knjiga premen (*Yijing* 易经), Knjiga dokumentov (*Shujing* 书经) in Knjiga pesmi (*Shijing* 诗经).

Obdobje Vzhodni Zhou je označilo konec dolgo pojemajoče dominacije osrednje oblasti. Odtlej so se najmočnejše države borile za moč in vpliv ter položaj hegemonu, medtem ko so nominalno še vedno priznavale avtoriteto vladarske hiše Zhou (Sawyer: 1996: 277). V prvem obdobju dinastije Vzhodni Zhou, tj. v obdobju Pomladi in jeseni, se je kot rezultat roparskih vojnih pohodov močnejših držav obseg vojskovanja dramatično razširil. Zato so vojske nujno vključevale večje število kmetov kot integralnih elementov, saj niso mogle biti odvisne le od plemstva (Sawyer 1993: 9).³¹ Vpoklic kmečkega prebivalstva je povsem spremenil način vojskovanja, ki je postalo vse bolj množično (Saje 2002: 123). Vojske so šteje od nekaj tisoč do 30.000 ali 40.000 ljudi (Saje 2002: 127; Sawyer: 1996: 277). V začetku so še prevladovali viteški koncepti, toda kmalu so le še redki upoštevali star etični kodeks. Prejšnji način individualnih spopadov je postal zastarel in vojskovanje je postalo stvar preživetja (Sawyer 1993: 9; Sawyer: 1996: 276).

V začetku drugega obdobja dinastije Vzhodni Zhou, tj. obdobja Vojskujočih se držav, se je tempo dogajanja pospešil. V tem obdobju je bila Kitajska priča znatnemu razvoju narave vojne, sestave vojaških sil in vodenja vojn (Lynn v Feng 2007: 18). Konflikti so bili vse pogostejši, vojskovanje pa vse bolj intenzivno, neusmiljeno in odločilno. V zadnjem stoletju tega obdobja se je cilj vojne močno spremenil; tako zdaj ni bilo več dovolj podrediti sovražnika in zaseči njegovo bogastvo ali ga podjarmiti, ampak so se usmerili v zasego ozemlja in iztrebljanje sovražnika. Vojne so bile torej odtlej vojskovane brez milosti in z enim samim namenom, tj. »doseči zmago nad sovražnikom in obvarovati državo« (Yates 1999: 25). Posledično se je število vojakov, ki so sodelovali v teh vojnah, še povečal. Sedaj so šibkejše države zlahka mobilizirale 100.000, najmočnejše, ki naj bi v 3. stoletju pr. n. št. ohranjale stalno vojsko s skoraj milijon vojakov, pa celo 600.000 ali več vojakov za samo eno bitko« (Sawyer 1993: 10-11; 2002: 127).

Zaradi uvajanja množičnih armad se je močno spremenil način ter širil obseg in zahtevnost vojskovanja, kar je sprožilo hiter razvoj novih orožij in taktičnih zamisli (Saje 2002: 127). Upravljanje kadrov (*manpower management*) in uporabe ogromnih resursov je zahtevalo skrbno strateško načrtovanje in vodenje vojaških operacij in tako se je razvil vojaški poklic

---

³¹ Proti koncu obdobja Pomladi in jeseni so v državi Jin začeli v vojsko vključevati vse kmete, kar je sprožilo preusmeritev v uvajanje množičnih vojska, v katerih je bila odločilna številčnost pehote. Vojaško obveznost za prebivalce podeželja so v tem obdobju prvi uvedli v državi Lu leta 590 pr. n. št. (Saje 2002: 119, 127).

(Sawyer 1993: 11; Saje 2002: 127). Nova vrsta strokovnjakov, vojaških strategov, ki so bili teoretiki in snovalci vojaških taktik, prirejenih novim pogojem vojskovanja, je oblikovala nov sloj poklicnih strategov in poveljnikov (Saje 2002: 123, 127). V tem obdobju so bile vojaške strategije in taktike ter poveljevanje vojski tako zapleteni, da je generalstvo (*generalship*) postalo visoko profesionalna funkcija. Zatorej so bili vojaški strategji s svojim specialnim znanjem o vojaških zadevah imenovani na ključne pozicije (Tien 1992: 28). Ker so zasluge za pomembne zmage in nove strateške zamisli povezovali z najbolj znamenitimi poveljniki in strategji, so o mnogih od njih kmalu nastale legende. Tako naj bi že ob koncu obdobja Pomladi in jeseni vodil zmagovalno vojsko države Yue legendarni poveljnik in teoretik vojaških bojevanj Sun Zi (孙子). »Šele v drugi polovici 4. stoletja pr. n. št. so se pojavili prvi povsem specializirani vojaški strokovnjaki, kot na primer znan vojaški svetovalec Sun Bin (孙臆), za katere je že možno trditi, da so zgodovinske osebe« (Saje 2002: 130).

Vojskovanje je torej postalo ena glavnih skrbi tedanjih držav, zato so knjige in zapisi o strategiji, diplomaciji in taktikah vojskovanja postale ena od važnejših dejavnosti, s katerimi so se ukvarjali tedanji izobraženci (Saje 2002: 154). Priročniki za urjenje in metode razporejanja so nenadoma postale nepogrešljive. »Pojavil se je obsežen opus vojaške misli, spodbujen ne le z zahtevami tedanjih okoliščin, ampak tudi z novimi političnimi teorijami in individualnimi filozofijami« (Sawyer 1993: 11). V tem obdobju, natančneje okoli 500 pr. n. št., se je kot ena od stotih miselnih oz. filozofskih šol pojavila tudi Vojaška šola (*Bing jia* 兵家), ki je obravnavala predvsem vojaški vidik reševanja političnih in družbenih problemov (Saje 2002: 154). Ta šola je preučevala vojaške sisteme, strategije in taktike, zbrala številne vojaške izkušnje iz preteklih bitk in vojn ter osvetlila različne motive in cilje vojn, vojaško-strateške metode idr. Njeni predstavniki so bili generali in vojaški filozofi ter strokovnjaki, specializirani v vojaških taktikah in strategijah za učinkovito vodenje vojne. Premišljevali so o pomembnejših vprašanjih, kot je vladna administracija in vojaška organizacija, motivacija in urjenje ter snovanje politik za stimulacijo materialne blaginje države. Njihov vpliv je vztrajal več kot dva tisoč let (Zhang 1999: 30; Tien 1992: 25) in njihove ideje so ključno zaznamovale oblikovanje kitajske civilizacije.

Do konca obdobja je nešteto držav propadlo, medtem ko je med največjimi preživelimi nenehno prihajalo do pomembnejših spopadov. V tistih dneh so vztrajno preizkušali in se sklicevali na strategije in metode slavnih strategov, ki so dokazale svojo brezčasno veljavo in

bile uporabljane vse dokler ni dinastija Qin osvojila in poenotila cesarstvo (Sawyer 1993: 2-3, 13). Naslednje obdobje, obdobje dinastije Han, se je podobno začelo s številnimi konflikti, ko so ostanki starih držav, premaganih s strani države Qin, pa tudi druge spontano vzhajajoče sile skušale uveljaviti svojo moč (Sawyer: 1996: 278). Toda v tem obdobju je prišlo do pomembne spremembe. Z vse večjim vplivom konfucianizma in konfucijanskih vrednot v kitajski družbi so konfucijanski literati pridobivali vse večjo oblast v državni birokraciji in vplivali na razvoj državne ideologije. Ker so le-ti podcenjevali pomen vojne, je bila vojaška misel v naslednjem obdobju vse bolj podcenjena in na slabem glasu, vojaške vrednote kot ključne komponente v ideologiji države pa so izgubljale pomen (Sawyer 1993: 1; Yates 1999: 9; 34).

Samooklicani konfucianisti so v naslednjih stoletjih vse glasneje obsojali vojaški poklic in vse aspekte vojaškega delovanja (Sawyer 1993: 1). V kozmologiji dinastije Han, ki je postala temelj kasnejše tradicionalne ideologije, je bila vojna povezana s smrtjo, duhovi in svetom demonov. Ni se ukvarjala z dejavnostjo, povezano z dajanjem in ohranjanjem življenja, zato o vojni ne gre govoriti s ponosom, vojaških herojev in njihovih junaških dejanj pa ne gre poveličevati (Yates 1999: 34-35). Ne glede na njihovo civilizirano in kultivirano samopercepcijo države seveda niso mogle brez vojsk in generalov, še posebej ne v navzočnosti nenehne »barbarske« grožnje in konfliktov z nomadskimi ljudstvi, zato so bile številne zgodnje vojaške pogodbe še naprej cenjene in preučevane in so tako uspele preživeti. Kljub temu pa je vojaški opus, ki vključuje preostala vojaška dela, zelo skromen in šteje največ nekaj sto del (Sawyer 1993: 1).³²

Med maloštevilnimi vojaškimi deli, ki so preživela do združitve, je bilo šest pomembnejših. Le-ta so bila preučevana tudi v naslednjih stoletjih, dokler niso bili njihovi ostanki zbrani, urejeni in izdani v obdobju dinastije Song (okoli leta 1078). Skupaj s tekstom, nastalim v obdobju dinastije Tang, ta dela tvorijo Sedem vojaških klasikov (*Wujing qishu* 武經七書), ki obsegajo ortodoksne temelje kitajske vojaške misli in so predstavljali uradno tekstualno osnovo uradniških izpitov, zahtevanih za sprejem v vojaško službo (Sawyer 1993: xii, 1-2),

---

³² Lu Dajie (v Tien 1992: 21-22) navaja, da je bilo v začetnem obdobju objavljenih več kot 1.340 vojaških del, ki obsegajo več kot 6.831 zvezkov, od katerih pa je bila večina izgubljena. Tako naj bi ostalo 288 del, ki obsegajo 2.160 zvezkov. Veliko le-teh je bodisi ohranjenih zgolj v enem izvodu ali pa je v rokah privatnih zbirateljev. Na trgu je tako mogoče dobiti le 178 del.

ter hkrati skupne temelje za taktično in strateško konceptualizacijo. Kompilacija obsega naslednja dela.

Sun Zi Bing Fa (孙子兵法) – pri tem gre za najzgodnejše obstoječe vojaško-strateško delo, ki domnevno odseva mišljenje Sun Wuja, rojenega v 6. st. pr. n. št.³³ Datiranje in avtorstvo teksta sta še vedno predmet debate, večina pa se strinja, da se je tekst pojavil okoli leta 500 pr. n. št., in da gre najverjetneje za revizijo originalnega teksta s strani Sun Zijevih učencev. To klasično kitajsko vojaško delo je na Zahodu znano kot povzetek tradicionalne kitajske strateške misli ter kitajskega načina vojskovanja in diplomacije (Lai 2004: 3), na Kitajskem pa je videno kot najbolj temeljit, vsestranski, izvrsten in neposreden izraz splošnih principov vojskovanja (Johnston 1995a: 40-41). Njegova sistematična diskusija o državnstvu, strategiji, taktiki, organizaciji, mobilizaciji in diplomaciji je tako v naslednjih stoletjih postala jedro kitajske strateške tradicije (Zhang 1999: 30-31). To delo je formalno prevzelo realistično držo do vojskovanja in ga ločilo od religioznih vplivov. Delo navaja naslednje odločilne faktorje za zmago oz. poraz: državniška modrost, gospodarstvo, prepoznavanje priložnosti, geografija, človeški faktor idr. Besedilo obsega trinajst poglavij, ki pokrivajo teme, kot so splošna vloga sile v vojni, ter strategija, logistika in obveščevalna dejavnost (Johnston 1995a: 40-41).³⁴

Wu Zi Bing Fa (吴子兵法) – tekst pripisujejo Wu Qiju, rojenemu okoli 440 pr. n. št. Za razliko od pollegendarnega Sun Zija, je bil Wu Qi znana zgodovinska osebnost. Bil je ministrski predsednik države Chu in vojni praktik ter teoretik in je široko spoštovan kot prvi kitajski veliki general (Johnston 1995a: 42; Sawyer 1993: 192). Medtem ko je tekst na Zahodu manj znan kot Sun Zi Bing Fa in v kitajski zgodovini manj pogosto reproduciran, pa je njegov zgodovinski status vseeno dokaj visok (Johnston 1995a: 42). Wu Zi Bing Fa je bil dolgo cenjen kot eden od temeljev kitajske vojaške misli. Preučeval je vse aspekte vojskovanja in bojnih priprav ter predlagal splošno uporabne strategije za reševanje določenih

---

³³ Zdi se verjetno, da je Sun Zi resnična zgodovinska osebnost, ki je ne le deloval kot strateg in morebiti celo general, ampak je dejansko avtor jedra knjige, ki nosi njegovo ime (Sawyer 1993: 150-151).

³⁴ Medtem ko sta se klasična zahodna vojaška teoretika, Clausewitz in Jomini, osredotočala na operacijsko raven vojne, pa je Sun Zi zavzel bolj strateški pogled na vojskovanje, saj se je ukvarjal z umetnostjo vojskovanja kot delom kontinuuma, ki vključuje individualno, taktično, operacijsko in strateško raven. To ni presenetljivo, saj so po klasičnem kitajskem svetovnem nazoru te ravni različne, a neločljive (Holmes 2000: 1). Poleg širokega pojmovanja umetnosti vojne sta značilnost njegovega dela še poudarek na strategiji in stratagemih ter dialektični pogled na način vojskovanja (Lai 2004: 3).

taktičnih situacij (Sawyer 1993: 192). Tekst zagotavlja obsežno diskusijo o ocenjevanju narave sovražnika, o poveljevanju in urjenju, o morali in o tem, kako se odzvati na različne nepredvidljive strateške razmere (*strategic contingencies*) (Johnston 1995a: 42).

Si Ma Fa (司马法) – ta tekst naj bi napisal Si Ma Rangju, vojaški funkcionar države Qi, ki naj bi živel med zgodnjim 6. st. in poznim 3. st. pr. n. št. (Johnston 1995a: 42). Sam tekst naj bi nastal nekje okoli 4. stoletja pr. n. št., ko je bil najverjetneje sestavljen iz starodavnih tekstov, ki sežejo vse v obdobje Zahodni Zhou (Sawyer 1993: 17, 111). Zgodovinska vrednost teksta je neprecenljiva; zagotavlja namreč uporabne informacije o vojskovanju v obdobju Pomladi in jeseni in obenem eno najzgodnejših diskusij o upravičenosti vojne kot orodja politike, kot tudi komentarje o umetnosti vodenja državnih poslov in notranjem vodenju, vojaškem poveljevanju, manevriranju in vodenju vojakov med vojno (Johnston 1995a: 42). V njem zasledimo precej komentarjev o krepostni in moralni vladi kot temelju varnosti, ter o pravični vojni (Li v Johnston 1995a: 42), zato je delo včasih označeno tudi kot konfucijansko vojaško delo.

Wei Liao Zi (尉繚子) – tudi pri tem tekstu prihaja do polemik glede datiranja in avtorstva. Obstajajo namreč zapisi o dveh Wei Liaojih; prvi, uradnik na dvoru Liang Hui-ja, naj bi živel od srede do poznega 4. st. pr. n. št., drugi, general države Qi, pa v drugi polovici 3. st. pr. n. št. (Yates v Johnston 1995a: 42). Xu (v Johnston 1995a: 42) in Sawyer (1993: 231) celo navajata, naj bi šlo pri tem delu za fuzijo obeh tekstov. Kakor koli, tekst odseva močan legalistični vpliv. V začetnih poglavjih se posveča predvsem gospodarskim in vojaškim temeljem državne varnosti (Xu v Johnston 1995a: 42-43), večina nadaljnjih poglavij pa je posvečena problemom ustvarjanja in nadzorovanja učinkovite vojaške zmogljivosti (Johnston 1995a: 43).

Tai Gong Liu Tao (太公六韜) – tekst naj bi nastal v 11. stoletju pr. n. št., šlo pa naj bi za zbirko političnih in taktičnih nasvetov Tai Gongu kraljema Wen in Wu dinastije Zhou. Tai Gong je v kitajski zgodovini spoštovan kot prvi slavni general in prednik strateških študij (Johnston 1995a: 43; Sawyer 1993: 23). Moderni učenjaki tekst umeščajo v obdobje od Pomladi in jeseni pa vse do tranzicije Qin-Han, dominantna pozicija pa se nagiba k poznemu obdobju Vojskujočih se držav. Poleg standardnih diskusij o orožju takratnega obdobja, urjenju, strategiji, taktiki in vojaški geografiji, tekst predlaga tudi vladne ukrepe, potrebne za oblikovanje učinkovitega državnega nadzora in doseganje nacionalne blaginje ter posveča

veliko prostora politično-vojaškim stratagemom, katerih cilj je spodkopati politično in vojaško kohezijo sovražnikovih sil (Johnston 1995a: 43; Sawyer 1993: 23).

Huang Shi Gong San Lue (黄石公三略) – pri tem delu naj bi šlo za teoretično sintezo vojaške misli in prakse Zhang Lianga, enega vojaških vodij, ki so strmoglavili dinastijo Qin (Xu v Johnston 1995a: 43). Potemtakem bi delo lahko umestili v pozno obdobje dinastije Zahodni Han. Čeprav se v njem pojavlja večina tem in idej prejšnjih petih tekstov, pa se ta osredotoča primarno na vladno in vojaško administracijo in nadzor, značilnosti sposobnih generalov, motivacijo podrejenih in vojakov, implementacijo nagrad in kazni idr. (Sawyer 1993: 284). Med drugimi notranjimi temelji za zunanjo varnost poudarja pravično in krepostno vladanje, nujnost zaposlovanja sposobnih uradnikov ter samozatajevanje in samoobvladovanje voditeljev, vsebuje pa tudi komentarje o obveščevalni dejavnosti, geografiji in vojaški organizaciji (Johnston 1995a: 43-44).

Tang Tai Zong Li Wei Gong Wen Dui (唐太宗李韦公问对) – ta tekst, napisan v obdobju dinastije Tang, je edini tekst, nastal po obdobju dinastije Han, vključen v Sedem vojaških klasikov. Oblikovan je kot dialog med cesarjem dinastije Tang, Tai Zongom, in njegovim vodilnim vojaškim svetovalcem Li Jingom. Tudi v tem primeru si učenjaki niso enotni glede avtorstva, a najverjetneje odseva vojaško misel Li Jinga (Johnston 1995a: 44; Sawyer 1993: 312). Kot drugi, tudi ta tekst pokriva različne topike, od vojaškega poveljevanja, urjenja, taktike, bojnega razporejanja (*battle formation*), obmejne obrambe in odvrčanja (*deterrence*) (Johnston 1995a: 44). Toda za razliko od ostalih klasikov je ta tekst bolj analiza prejšnjih del, kombiniran z obsežnimi diskusijami o njihovih teorijah in protislovjih, te diskusije pa razkrivajo prevladujoče strategije in taktike tega obdobja (Sawyer 1993: 313).

Če naj se izognem navajanju ostalih vidnejših del, naj navedem, da so bile, kot pojasnjuje Tien (1992: 22-23), kitajske vojaške teorije primarno razvite in popolnoma utrjene v obdobju Vzhodni Zhou oz. pred združitvijo pod dinastijo Qin. Od takrat dalje je njihov razvoj zastal, naslednja dela pa so večinoma zgolj interpretirala stara dela ali reševala nekatere tehnične in trivialne probleme (Tien 1992: 22, 53). Čeprav je bilo od takrat objavljenih več del – natančneje okoli 400 kumulativnih in konsistentnih vojaških del – pa se temeljna vsebina teh del ni bistveno spreminjala (Tien 1992: 53; Sawyer 2006a). »Naslednje publikacije so bile

primarno dopolnilne; le redke med njimi so pomenile pomemben teoretični prispevek« (Tien 1992: 22).

Nekateri avtorji še opozarjajo, da starodavne kitajske vojaške teorije niso omejene le na dela vojaških strategov; dela vplivnih filozofov, tako legalistov kot konfucianistov in daoistov, so se prav tako osredotočala na vojaške zadeve (Tien 1992: 23; Sawyer 1993: 1). Ti filozofi so oblikovali nove doktrine, ki so dramatično vplivale na vojaško misel in prakso (Sawyer: 1996: 277-278). Tako »v splošnem vsa dela o umetnosti vojne privzemajo osnovne elemente tradicionalne kitajske politične filozofije« (Tien 1992: 23). Kitajska strateška misel pa vključuje tudi popularne mite in ljudske tradicije. Kot pravi Scobell (2005a), v večini družb obstajajo bogate in raznolike ljudske tradicije s slikovitimi opisi vojn in nasilja, prepolne junakov in močnih simbolov. Te tradicije ponavadi najdemo v obliki različnih izrekov in slikovitih metaforičnih fraz. Primer le-teh je »36 strategij« (*sanshiliu ji* 三十六计), »6 strategij« (*liu tao* 六韬), »3 strategije« (*san lue* 三略) idr. Pri preučevanju strateške kulture se torej ne moremo osredotočati le na klasična dela o strategiji in državnstvu ali uradni doktrini, kar Scobell imenuje »velika tradicija« (*great tradition*) ali »visoka kultura« (*high culture*), ampak tudi na prizorišče popularne kulture oz. t. i. »majhno tradicijo« (*little tradition*).

4.2 Obstoj kitajske strateške kulture in njene značilnosti

Kot že omenjeno, v literaturi obstaja široko soglasje, da naj bi kitajska strateška kultura dajala prednost strateški obrambi in očitno podcenjevala učinkovitost nasilja. V zadnjem času pa vse več avtorjev oporeka tovrstnim označbam in zatrjuje, da Kitajska privzema realistični pristop k mednarodnim odnosom in preferira, ko ima zmogljivosti, uporabo sile proti sovražnikom. Gre torej za dva zelo antagonistična pogleda na nekatere osrednje značilnosti kitajske strateške kulture, ki jih bom, v okviru teh dveh pogledov, podrobneje opisala v nadaljevanju, obenem pa bom tudi odgovorila na vprašanje, ali kitajska strateška kultura sploh obstaja.

Pri opisu značilnosti kitajske strateške kulture se bom oprla na Johnstonovo definicijo tega koncepta.³⁵ Če spomnim, Johnston meni, da strateška kultura sestoji iz dveh delov. Prvi je

---

³⁵ Glede na to, da so mnenja glede preučevanja strateške kulture tako deljena, sem se odločila preizkusiti Johnstonov koncept, ki je privlačen predvsem zato, ker se poskuša izogniti mnogim metodološkim pastem. Ker pa Johnstonu očitajo, da zanemarja vprašanje, kdo so nosilci strateške kulture, naj dodam, da se bom

centralna paradigma oz. centralni niz temeljnih predpostavk glede urejenosti strateškega okolja, tj. glede vloge vojne v medčloveških odnosih, glede narave nasprotnika in grožnje, ki jo predstavlja, ter glede učinkovitosti uporabe sile. Drugi element naj bi logično izhajal iz prvega. Tj., na podlagi teh predpostavk naj bi bil empirični odsev strateške kulture rangiran niz **velikostrateških preferenc**, ki so konstantne med relevantnimi objekti analize (Johnston 1995a: 248; 1995b: 46-47).

4.2.1 Centralna paradigma kitajske strateške kulture

Johnston (1995a: 61) trdi, da »temeljni elementi strateške kulture obravnavajo, *inter alia*, tri obsežna, medsebojno povezana vprašanja, in sicer o:

- (1) vlogi vojne v medčloveških odnosih;
- (2) naravi nasprotnika in
- (3) učinkovitosti vojaške sile in uporabljenega nasilja«.

Odgovori na vsa tri vprašanja oblikujejo »centralno paradigmo« (*zhongxin fanyi* 中心范式) določene strateške kulture. Vsako od le-teh lahko uporabimo v dveh antagonističnih idejah. Spoznanje o vojni se dotika razumevanja vloge vojne v medčloveških odnosih, npr. ali se je le-tej mogoče izogniti ali ne; spoznanje o naravi nasprotnika implicira razumevanje grožnje, ki jo le-ta predstavlja, npr. ali je le-ta *zero-sum*³⁶ ali *non-zero sum* oz. *variable sum*; spoznanje o učinkovitosti uporabe sile pa vključuje razumevanje izidov uporabe sile, npr. ali lahko uporaba sile učinkovito odstrani grožnjo, ter okoliščin, v katerih je koristno uporabiti silo. V grobem torej obstajata dva idealna tipa strateške kulture: če nek akter smatra, da je vojna v medčloveških odnosih neizbežna ali da se ji ni potrebno izogniti, da ima konflikt nujno *zero-sum* naravo, uporaba sile pa lahko učinkovito vpliva na izid in odpravi grožnje, gre pri tem za *realpolitični* ekstrem; v nasprotnem pa za *idealpolitični* ekstrem (Johnston 1995b: 61).³⁷

Antagonistični so tudi odgovori na vprašanje, kateri od teh dveh ekstremov bolje opisuje kitajsko strateško kulturo. En niz odgovorov, ki se večinoma pojavlja v sekundarni literaturi, tako podpira tezo o obstoju idealpolitične oz. defenzivne kitajske strateške kulture, drugi niz

---

osredotočila na politične in vojaške elite države, še posebej tiste, ki se ukvarjajo s strateškim in zunanje-političnim odločevanjem.

³⁶ Zero-sum pomeni igro ničelne vsote oz. igro z ničelno vsoto; torej, pridobitev enega pomeni izgubo drugega oz. če je neka država bolj varna, se varnost drugih relativno zmanjša (Walt v Svete 2005: 36).

³⁷ Qin (2003) na tem mestu govori o konfliktni in kooperativni strateški kulturi.

odgovorov, ki naj bi bil po mnenju nekaterih razviden iz analize primarne literature, pa nasprotno implicira, da je ta strateška kultura realpolitična oz. ofenzivna. Je pa med avtorji najti tudi tiste, ki se s tovrstnimi zaključki ne strinjajo in predlagajo bolj zmerni, integrativni pogled, ki v kitajski strateški kulturi združuje tako defenzivne kot ofenzivne poteze.

4.2.1.1 Temeljne značilnosti kitajske strateške kulture v sekundarni literaturi oz. defenzivna kitajska strateška kultura

Analitiki kitajske strateške misli se večinoma niso na nek sistematičen način osredotočali na povezave med odgovori na ta tri osrednja vprašanja. Vseeno pa v literaturi o vsebini teh treh odgovorov zasledimo nekakšen konsenz. Kar se tiče vloge vojne, po mnenju večine zahodnih (npr. Pillsbury, Cleary, Boylan, Boodberg, Lewis, Adelman, Boorman idr. v Johnston 1995a: 63), pa tudi mnogih kitajskih analitikov (npr. Wei, Liu, Lin, Shih, Wang idr. v Johnston 1995a: 63), naj tako tradicionalna kot sedanja kitajska strateška misel ne bi pripisovali velikega pomena vlogi nasilja pri ohranjanju zunanje (ali notranje) državne varnosti (Johnston 1995a: 62; Swaine in Tellis 2000: 45). Vojna in orožje naj bi bili tako zlovešči (*inauspicious*) sredstvi, ki ju lahko uporabimo le v neizbežnih okoliščinah (Fairbank in Cleary v Johnston 1995a: 62; Scobell 2002: v), torej kot »zadnje sredstvo« (Feng 2007: 26). Pomembno si je torej prizadevati za popolno zmago, tj. tisto, doseženo »brez dejanskega boja« (Li 1997: 1-2).

Učenjaki iščejo korenine hevrstike minimalnega nasilja v številnih različnih virih. Eden letih je Sun Zi-jev koncept »ne bojevati se in premagati sovražnika« (*bu zhan er qu ren zhi bing* 不战而屈人之兵) oz. »zmagati brez boja« (*buzhan ersheng* 不战而胜) (Wang, Wu, Fu, Gao, Liu, Yu v Johnston 1995a: 63). Ta koncept očitno implicira odklonilen odnos do uporabe sile in preferenco za nenasilne metode, zvijače in manipulacije sovražnikove percepcije glede strukture konflikta za dosego zmage (Burles in Shulsky 2000: 81; Johnston 1995a: 99) oz. daje prednost napadu na sovražnikovo strategijo in njegove zaveznike (Johnston 1995a: 99).³⁸ Med zahodnimi in kitajskimi učenjaki danes obstaja splošno soglasje, da je ta koncept ena ključnih idej Sun Zijeve strateške misli, oz. gledano širše, kitajske strateške misli v celoti

---

³⁸ Znan je Sun Zijev pasus, ki razvršča štiri metode za dosego zmage od najbolj do najmanj zaželene: »/.../ najboljše in najpomembnejše v vojni je napasti oz. ovirati sovražnikovo strategijo, naslednje je preprečiti oz. razbiti sovražnikova zavezništva, naslednje je napasti sovražnikovo vojsko, in najslabše je napadati mesta« (Burles in Shulsky 2000: 82).

(Johnston 1995a: 99).³⁹ Nekateri v zvezi s tem omenjajo Lao Zijevo doktrino o rabi »mehkega za premagovanje trdnega« (*yi rou ke gang* 以柔克刚) (Li in Sun v Johnston 1995a: 63; Yang 2006: 204). Lao Zi je namreč primerjal značaj vojaštva ter potek vojskovanja in diplomacije s tokom vode, ki je »šibka' in se lahko prilagodi vsakršni podlagi, obenem pa lahko ruši jezove in uniči vse na svoji poti« (Lu Yuri v Tien 1992: 27). »Nič ni torej mehkejšega in šibkejšega od vode, in spet nič prodornejšega in bolj zmožnega premagati trdno in močno (Lai 2004: 4).⁴⁰

Spet drugi trdijo, da je to podcenjevanje vloge nasilja inherentno konfucijanskemu moralnemu redu. Po mnenju konfucianistov mora vladar le kultivirati svojo krepost *de* in biti moralen, da bi bil uspešen pri privabljanju podpore univerzuma in ohranjanju stabilnosti ter tako vzdrževal harmonijo in red (Sawyer 1993: 2; Yong 1999). Verjeli so, da »kdor je kreposten, nima sovražnikov« (*you de bu ke you di* 有德不可有敌) (Johnston 1995a: 64). Ker je torej mogoče red doseči s pomočjo dobrohotnosti in kreposti, bi bila uporaba sile povsem nepotrebna, v vsakem primeru pa nizko postavljena na repertoarju državnih orodij (Yong 1999). Omalovaževanje nasilja pa izkazuje tudi tradicionalno kitajsko priznavanje premoči *wen* (文) (civilno; kultura; olika) nad *wu* (武) (vojaško; vojaštvo; pogum) (Dellios 1994a) oz. splošen dogovor, da morata biti *wu* in *bing* (兵) (orožje) strogo pod nadzorom *wen* in redko razsipno uporabljena (Fairbank v Yong 1999).⁴¹ To je ponazorjeno tudi v idiomu »poudarjaj civilnost (*civility*) in podcenjuj vojaštvo (*martiality*); poudarjaj krepost in podcenjuj nasilje« (*zhong wen qing wu, zhong de bu zhong li* 重文轻武重德不重力) (Johnston 1995a: 64). Zatekanje k *wu* je bilo priznanje neuspeha pri zasledovanju *wen* (Fairbank v Johnston 1995a: 62). K *wu* naj bi se zatekli le, če bi *wen* ne zadostoval (Dellios 1994a).

---

³⁹ Johnston (1995a: 101-102) pa v zvezi s tem opozarja, da pravzaprav le v dveh poglavjih dela *Sun Zi Bing Fa* lahko najdemo strateške aksiome, ki bi jih lahko tolmačili, da poudarjajo »ne bojevati se in premagati sovražnika«. Njegova analiza tako implicira, da le-ti niso nujno osrednji v tekstu in tudi ne v tradicionalni kitajski strateški misli v splošnem.

⁴⁰ »Tu mehkoča in šibkost pomenita popuščanje (*concession*) in prevaro, usmerjeno v potencialne nasprotnike, da bi tako preprečili njihove agresivne namene« (Johnston 1995: 119).

⁴¹ Sama pismenka »sila« (*wu* 武) je sestavljena iz dveh piktografov. Prvi pomeni »ustaviti« (*zhi* 止) in drugi »sulica« (*ge* 戈). Temeljna logika je torej, da je potrebno opustiti vojne in da je lahko uporaba sile upravičena le za zaustavitev nasilja (Li 1997: 1).

To splošno prepričanje, da je vojna odklonsko dejanje in da jo je mogoče preprečiti, lahko povezujemo z *non-zero sum* percepcijo narave sovražnika (Johnston 1995a: 62). V tradicionalni Kitajski naj bi namreč za definiranje »nas in njih« uporabljali kulturo in ne teritorij. Prepričani so bili, da je privzem kitajskih konfucijanskih kulturnih norm dovolj za sprejetje drugih v kitajsko domeno. Kot pravi Sawyer (1993: 2; 2006a), so kitajski vladarji in ministri verjeli v »mit kulturne privlačnosti /.../, po katerem bo njihova neizmerno superiorna civilizacija, osnovana na kreposti *de* in okrepljena z bogatimi materialnimi dosežki, preprosto preplavila sovražne tendence nekulturnih«. Rešitev barbarske grožnje je bila torej akulturacija in ne uničenje (Wei in Liu, Xu, Liu v Johnston 1995a: 65).

Kitajski filozofi in vojaški teoretiki naj bi se torej izogibali nasilju v prid spravi, moralnemu prepričevanju nasprotnika ali stratagemom (Swaine in Tellis 2000: 45). Ko pa je uporaba sile postala »neizbežna«, bi morala biti uporabljena defenzivno⁴² in omejeno⁴³, in še takrat v imenu pravične obnove moralno-političnega reda (Johnston 1995a: 249; Johnston v Feng 2005: 643). V kitajskih zapisih o državnistvu najdemo številna moralna in strateška opravičila za tovrstno defenzivno orientacijo. Eden od moralnih argumentov izhaja iz zavračanja kaosa, ki ga povzroča nebrzdana in sebična uporaba sile (Johnston 1995a: 120). Naslednji moralni argument podaja Mo Zi, ki je zavračal ofenzivne vojne, ker naj bi bile le-te strateški ekvivalent ropu in umoru (Johnston 1995a: 120). Poleg tega so moisti verjeli, da se vse vrača (*what goes around comes around*). Ekspanzivna, ofenzivna uporaba sile bo zasejale seme dolgotrajnih konfliktov, kar bo navsezadnje prineslo škodo pobudniku (Tien 1992: 26-27). Cleary (v Johnston 1995a: 64) in Feng (2007: 26) nadalje opominjata, da je v daoističnem in konfucianističnem etičnem sistemu vojna videna le kot zadnje sredstvo in mora biti uporabljena le v pravične namene. Zhang (v Ferguson 2002: 16) in Johnston (1995a: 66) dodajata, da so konfucianisti v splošnem nasprotovali ofenzivni ali prekomerni uporabi sile, saj naj bi prav ta spodkopala avtoriteto in legitimnost celotnega imperialnega reda. Še en moralni argument pa izhaja iz cikličnih in holističnih konceptov narave, izpeljanih iz kitajske

---

⁴² Kitajski Veliki zid ostaja najmogočnejši simbol kitajske defenzivne mentalitete in kitajske defenzivne varnostne strategije (Sondhaus 2006: 100; Feng 2007: 26) oz. najbolje simbolizira kitajsko preferenco defenzive pred ofenzivo (Scobell 2003: 4).

⁴³ Omejene vojne se od neomejenih razlikujejo po strogem nadzoru pritiskov v prid eskalaciji konflikta. Kitajska naj bi bila zelo uspešna pri uporabi omejene sile, skupaj z diplomatskimi sredstvi, pri zasledovanju jasno začrtanih političnih ciljev (Bobrow, the Boormans, Whiting, Chan, Godwin, Tan Eng Bok in Lin v Johnston 1995a: 65-66).

ideje *yin yang*, po kateri obstaja naravna meja ofenzivne uporabe sile. Ko je ta meja dosežena, sledi naraven upad vojaških in fizičnih moči in virov. Prestopiti to mejo pomeni prekršiti naravni red in ustvariti pogoje za strateško nazadovanje (Johnston 1995a: 120-121).

Kar se tiče strateških argumentov, je eden le-teh naveden v tekstu Guan Zi, in sicer, da je agresivna uporaba sile vzdolž in preko meja kontraproduktivna, saj vznemirja sosednje države in podpihuje sovraštvo. Naslednji izhaja iz povezave med defenzivno in t. i. »*minimax*« strategijo. *Minimax* – minimizacija maksimalnih izgub – je konzervativna, tveganju nenaklonjena strategija, ki se izogiba visoko donosnim (*high-payoff*), a obenem visoko rizičnim (*high-risk*) zmagam. Namen sile je izogniti se maksimalnim izgubam raje kot doseči popolno zmago (Johnston 1995a: 121). In tretji argument je, da so bili kitajski vladarji in strategji večinoma pesimistični glede zmožnosti odstraniti zunanje grožnje (Johnston 1995a: 64). Barbarski problem, npr., naj bi bilo možno le obvladovati in ne razrešiti (Rand, Tao, Wu, Wu v Johnston 1995a: 64). Tako je bilo v primeru velikega multietničnega kitajskega imperija pogosto bolj smiselno prizadevati si za vključitev bojevitih ljudstev ob mejah in spraviti se z njimi, njihovo uničenje pa se odločiti le v skrajnem primeru (Van de Ven 2000: 8-10).

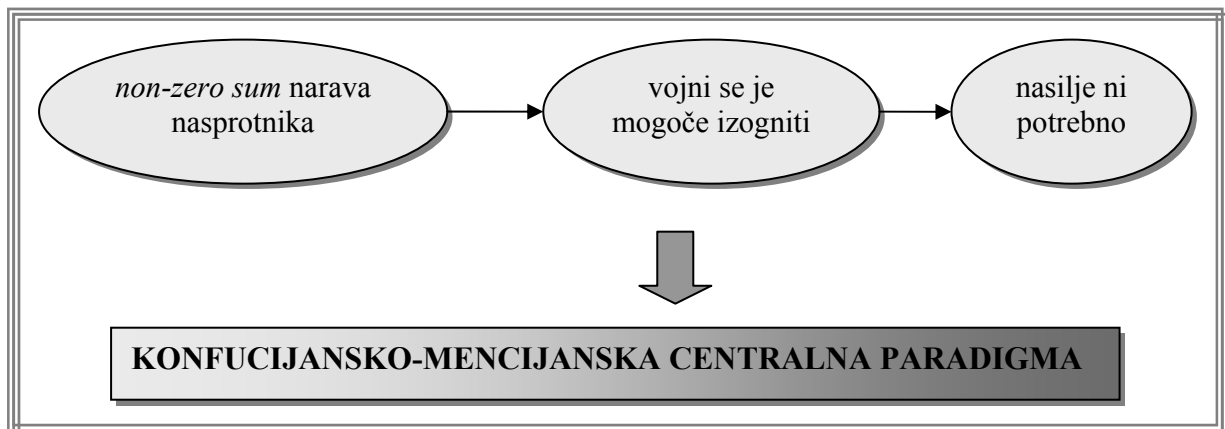
Na podlagi sekundarne literature (in površnega branja nekatere primarne literature) lahko torej dobimo en niz odgovorov na tri osnovne predpostavke strateške kulture: (1) vojna je zlovešče sredstvo in se ji je treba izogniti; (2) sovražnik ni nujno demoniziran – lahko ga akulturiramo in se z njim spravimo, ne pa uničimo ali zatremo; in (3) nasilje je zadnje sredstvo, uporabljeno le, ko ni druge izbire. Ko pa nasilje le je uporabljeno za soočanje z zunanjimi grožnjami varnosti, je v splošnem uporabljeno defenzivno in omejeno (Johnston 1995a: 66). Ta niz odgovorov, tako Johnston (1995a), sovpada z mehko paradigmo (*soft paradigm*), v kitajskem primeru enačeno s *konfucijansko-mencijansko paradigmo* (glej sliko 4.2.1.1.1), in odseva defenzivno kitajsko strateško kulturo, ki jo Qin (2003) poimenuje *kooperativna* strateška kultura in Wang (2005) *konfucijanski pacifizem*, drugi avtorji pa v zvezi s tovrstno strateško kulturo govorijo o *kulturnem* vidiku (Ferguson 2002), o *konfucijansko-mencijanskem* vidiku (Scobell 2002, 2005) in o *tradicionalnem* vidiku kitajske strateške kulture oz. *kulturnem moralizmu*⁴⁴ (Zhang 2002). Yang (2006: 199) pa celo pravi, da naj bi obstajali dve defenzivni

---

⁴⁴ Kot pojasnjuje Zhang (2002: 73), termin »kulturni moralizem« razume kot »dolgotrajno navado ali prakso moraliziranja in vztrajno poudarjanje moralnosti, ponazorjeno s konfucijanskimi koncepti kreposti (*de*), dobrohotnosti (*ren*) in pravičnosti (*yi*) kot temeljnimi normami za ohranjanje notranjega reda in vodenje varnostne strategije.«

strateški kulturi, in sicer »kulturni moralizem« (*wenhua daode zhuyi* 文化道德主义) na ravni velike strategije in »ne bojevati se in premagati sovražnika« (*bu zhan er qu ren zhi bing* 不战而屈人之兵) na ravni strategije.

Slika: 4.2.1.1.1 Konfucijansko-mencijanska centralna paradigma

Po tej paradigmi (v nadaljevanju uporabljam izraz konfucijansko-mencijanska paradigma) posamezniki vidijo svet kot miroljuben, v katerem je konflikt začasen (Feng 2005: 647) ter odklonski in se mu je mogoče izogniti s podpiranjem dobrohotne, pravične in krepostne vlade ter kooptacijo ali akulturacijo sovražnika (Johnston 1995a: 249; Johnston v Holmes 2000: 3). Pogajanja imajo zato prednost pred kakršnim koli vojaškim delovanjem, podreditev sovražnika pa gre doseči brez uporabe sile (Feng 2005: 647; Johnston v Holmes 2000: 3). Ta paradigma odseva tradicionalen pogled na kitajsko držo glede uporabe sile, ki vsebuje nespoštovanje junaštva in nasilja ter preferiranje civilnega nad vojaškim; dajanje prednosti defenzivnemu vojskovanju oz vojni izčrpavanja (*war of attrition*) pred ofenzivnim vojskovanjem s ciljem uničenja sovražnika; in pojmovanje vojskovanja kot omejenega in kazenskega raje kot globalnega in ekspanzionističnega (Fairbank v Sondhaus 2006: 98). Vojna je uporabljena le kot zadnje sredstvo in takrat v pravične namene. »Prva izbira je omejena uporaba sile, ki ji sledijo pogajanja in prekinitev ognja takoj, ko se pojavi priložnost« (Feng 2005: 647).

Različni avtorji se pri dokazovanju obstoja defenzivne in miroljubne kitajske strateške kulture opirajo na različne vire. Večina sodobnih učenjakov je (pre)hitro domnevala, da je imela največji vpliv in je zatorej ključni določujoči faktor v kitajskem strateškem mišljenju

konfucijansko-mencijanska dediščina (Yong 1999; Ferguson 2002: 16), zaradi katere naj bi tradicionalna Kitajska in kitajski strategji videli svet kot harmoničen, raje kot konflikten, in bili naklonjeni miroljubni in defenzivni vojaški držbi (Scobell 2005: 119; Shen 2005: 117). V tradicionalni konfucijanski filozofiji je »mir je najbolj dragocen« (*he wei gui* 和为贵) ključna misel za ohranjanje nacionalne enotnosti in stabilnosti (Feng 2007: 26). Kot pojasnjuje Feng (2007: 25):

Tradicionalno konfucijanska vladajoča ortodoksija dopušča visoko raven ekonomske in vojaške moči. Toda posebnost njihove držbe glede moči predstavljajo sredstva za dosego le-te. Edinstven del kitajske konfucijanske misli je, da se, ko je enkrat dosežena samozadostnost, zanaša na krepost in samokultivacijo voditeljev za ohranjanje miru in ugleda, raje kot na uporabo sile za širitev ozemlja ali napadanje drugih v želji po večjem bogastvu in moči.

Nekateri avtorji defenzivni pogled na kitajsko strateško kulturo poleg konfucijanske miselnosti povezujejo z daoistično moralnostjo (Twomey 2006: 10). Wei Zheng Tong (v Shen 2005: 118) in Jin Dexiang (v Feng 2007: 142), znana kitajska učenjaka, nadalje verjameta, da razloge, zakaj Kitajci toliko zagovarjajo mir, najdemo v vplivu konfucijanske misli in budizma ter njihovem kmetijskem načinu življenja. Spet drugi zahodni učenjaki v zvezi s tem poudarjajo še idejo o diskretnem vojskovanju, ki jo je najti v Sun Zijeji »Umetnosti vojne«, in kitajsko zgodovinsko izkušnjo (Shen 2005: 118). Kakor koli, zdi se, da ta paradigma prevladuje, eksplicitno ali implicitno, v zahodni in kitajski znanosti o kitajski strateški misli ter zagotavlja temelje za trditve o kitajski edinstvenosti in posebnosti (Johnston 1995a: 249). Poleg tega pa je tudi kitajska samopodoba glede lastne strateške kulture pravzaprav konfucijanska. Kitajske civilne in vojaške elite tako vidijo kitajsko strateško kulturo kot miroljubno, antihegemonistično in povsem defenzivno (Scobell 2002: 3).

4.2.1.2 Temeljne značilnosti kitajske strateške literature v primarni literaturi oz.

ofenzivna (*parabellum*) kitajska strateška kultura

V kitajskem primeru obstaja kar nekaj zapisov o kitajski strateški misli, zato se poraja vprašanje, katero primarno literaturo naj preiščemo, da bi našli dokaz o obstoju kitajske strateške kulture. Johnston (1995a) si je pri določanju obstoja in ocenjevanju značilnosti kitajske strateške kulture za primarni vir izbral že omenjeno zbirko tekstov »Sedem vojaških klasikov«. Pravi namreč, da se moramo pri izbiri artifaktov oz. objektov analize osredotočiti na najzgodnejše razpoložljive dokumente o strateškem mišljenju, saj se v tem obdobju

strateška kultura najverjetneje prvič pojavi (Johnston 1995a: 40). Ta zbirka naj bi bila po njegovem mnenju vir, ki vsebuje bistvo kitajske strateške kulture.⁴⁵

Razlogov, zakaj se je Johnston osredotočil prav na te klasike, je več. Prvi razlog je, da le-ti skupaj predstavljajo »obsežnejšo diskusijo o državnih oz. državnih modrosti, veliki strategiji, operacionalni strategiji, taktiki in vojaški organizaciji kot katero koli posamezno delo bogate zbirke kitajskih vojaških tekstov« (Johnston 1995a: 44). Drugi razlog je, da ti teksti združujejo elemente konfucijansko-mencijanske, legalistične in daoistične tradicije kitajske državniške modrosti⁴⁶, zato vsakršen dokaz o strateški kulturi v njih ne bi smel biti ločen od širših kulturnih in intelektualnih tradicij (Johnston 1995a: 45).⁴⁷ Tretji razlog pa je njihova institucionalizacija; Sedem vojaških klasikov je namreč leta 1080 postalo temeljno študijsko gradivo vojaškega izpitnega sistema dinastije Song in to ostalo tudi v času dinastij Ming in Qing (Johnston 1995a: 46; Sawyer 1993: 1-2; Van de Ven 2000: 7). Teh klasikov seveda niso preučevali le profesionalni vojaški uradniki, ampak tudi kitajski cesarji in člani elit (Johnston 1995a: 47; Ghosh 2003: 43). Na ta način so klasiki zagotavljali skupne temelje taktične in strateške konceptualizacije (Sawyer 2006a).⁴⁸ Johnston (1995a: 48) tako sklepa, da

---

⁴⁵ Ng (2005: 27) se strinja z Johnstonovo izbiro in pravi: »Držno je predpostavljati, da strateška misel določene države vodi v točko nastanka. Na srečo v kitajskem primeru le-ta obstaja – tj. *Sedem vojaških klasikov*«. Wang in Tien (v Van de Ven 2000: 8) pa opozarjata, da je bilo v kitajski zgodovini ustvarjenih nekaj tisoč vojaških del (čeprav je bilo veliko izgubljenih), zato je »težko reči, kako reprezentativni so pravzaprav bili ti vojaški klasiki. Van de Ven (2000: 7) dodaja, da te klasike lahko interpretiramo na več načinov in da je natančna vsebina teh klasikov še naprej predmet polemike učenjakov, zato česar je težko sklepati, kakšne so dejansko bile države glede vojne v določenem obdobju.

⁴⁶ Med konfucijansko-mencijanske elemente bi npr. lahko šteli dokaj konsistentno predstavo o pravični vojni med teksti, pa tudi splošen konsenz o ključnem pomenu pokončnosti in kreposti uradnikov v civilni in vojaški administraciji. Kar se tiče legalističnih elementov, teksti v splošnem poudarjajo tudi pomen ekonomske moči in vojaške sile pri doseganju in konsolidaciji državne varnosti. In končno, številni teksti vključujejo daoistične predstave in komentarje o minimalni uporabi sile za doseganje politično-vojaških ciljev (Xu, Wu, Liu, Hatori v Johnston 1995a: 45).

⁴⁷ Tu namreč ne gre za ozko vojaške tekste, ki bi se osredotočali le na to, kaj storiti, ko pride do vojne, ampak se ti teksti ukvarjajo z vsem, od vprašanj predvojnega državniškega vodenja do bojnih razporeditev, in v nekaterih primerih se njihova vsebina ne razlikuje dosti od vsebine tekstov o državniški modrosti, ki so tradicionalno kategorizirani kot filozofski teksti (Johnston 1995a: 45).

⁴⁸ Wang (2005: 6) nasprotno trdi, da so bili najbolj široko brani konfucijanski klasiki, saj jih je moral preučevati vsakdo, ki je želel vladno službo. Po drugi strani pa so bili vojaški klasiki včasih tabu. Yang (2006: 207) se ne strinja in v zvezi s tem navaja, da so kitajski uradniki, ki so opravljali izpite, seveda poznali konfucijanske

so, glede na njihov pomen, ti teksti veljavni objekti analize za rigorozno študijo kitajske strateške kulture.

In kaj o vsebini centralne paradigme pravi Sedem vojaških klasikov? Večina tekstov sicer v različnih oblikah ponavlja, da je vojska zlovešč instrument, ki ga gre uporabiti le v neizbežnih okoliščinah, kljub temu pa v splošnem vidijo vojno kot neizogiben produkt konfliktov med človeškimi interesi in karakterji (Johnston 1995a: 66-67). Vseh sedem tekstov tako namiguje, da je poznavanje vojskovanja in primernih vojaških priprav tesno povezano z doseganjem državne varnosti (Ng 2005: 30). Kot pravi Sun Zi (v Ng 2005: 29) v uvodnem odstavku: »Vojaška dejavnost je bistvenega pomena za državo. Gre za vprašanje smrti ali življenja, za *dao* uničenja ali *dao* preživetja. Zatorej je preučevanje vojaške dejavnosti nujno«. Kar se tiče pomena kreposti in poštenega vladanja, je le v dveh tekstih zaznati odnos, ki implicira, da nenasilna sredstva lahko neposredno vodijo v zmago nad sovražnikom. Toda iz konteksta lahko sklepamo, da gre pri tem bodisi za idealizirano pojmovanje vojskovanja ali pa nejasno sklicevanje na vojaško zavajanje (Johnston v Ng 2005: 30).

Kljub temu klasiki opozarjajo, da je legitimno uporabiti silo le v neizbežnih okoliščinah, tj. ko so sovražnikova dejanja takšna, da ni na voljo nobene učinkovite alternative. Lingvistični konstrukt »uporaba sile v neizbežnih okoliščinah« tako prelaga odgovornost za sovražno vedenje na sovražnika, katerega dejanja silijo v zatekanje k uporabi sile. »Uporaba sile v neizbežnih okoliščinah« pa ne omejuje uporabe sile le na maščevanje za nepravične vojne, ki so jih začeli drugi, ampak tudi dovoljuje začeti vojno v imenu pravičnosti (Johnston 1995a: 68).⁴⁹ Zaradi nepravičnosti sovražnika je namreč včasih neizbežno začeti pravično vojno (Ng 2005: 31), pri čemer je pobudnik razbremenjen odgovornosti za ustvarjanje konfliktnih okoliščin in je njegova uporaba sile vedno legitimna. Zares, v vojaških tekstih je sila

---

klasike, vladarji, v rokah katerih je pravzaprav bila končna politična oz. strateška odločitev, pa v večini primerov ne prav dobro. Chen Xiangyang (v Yang 2006: 209) še dodaja, da so v obdobju Vojskujočih se držav, ko se je pojavila konfucijanska miselnost, vsi fevdalni gospodje stremeli k bogatenju države in h gradnji njene vojaške moči ter postavljali profit na prvo mesto, zato je bila misel Konfucija in Mencija po njegovem neke vrste idealizem, preveč vzvišen, da bi bil splošno sprejet. Konfucij in Mencij naj bi torej upe polagala v ideal, ki pa v takratnem svetu ni obstajal.

⁴⁹ In kako je lahko uporaba sile obenem nemoralna in pravična? Johnston (1995a: 68-69) odgovarja, da je odgovor najti v dejstvu, da klasiki vidijo naravo uporabe sile v relativnih terminih. Nekatere uporabe so tako bolj zlovešče in nemoralne kot druge.

legitimno uporabljena zgolj v okviru »pravične vojne« proti tistim, ki so ustvarili pogoje za vojno (Johnston 1995a: 68). Vojskovanje brez pravičnega vzroka pa ni le nelegitimno, ampak po mnenju kitajskih političnih in vojaških elit nujno vodi v poraz (Feng 2007: 27).

Ideja pravične vojne (*yi zhan* 义战) prežema tako sedem klasikov⁵⁰ kot druge klasike o državniški modrosti in je po mnenju mnogih sodobnih vojaških raziskovalcev ključni element kitajskega tradicionalnega odnosa do vojne (Wang Zhiping, Li Dezhou, Yao Youzhi v Scobell 2002: 10).⁵¹ V splošnem pravična uporaba sile pomeni kaznovanje nasilnih, krutih in nepravičnih ter zatiranje upornikov (Lin, Liu v Johnston 1995a: 69). Znotraj konteksta pravične vojne cilji očitno upravičujejo sredstva. Ko so enkrat cilji vojne ocenjeni kot pravični in sovražnik kot nepravičen, potem vsa sredstva postanejo sama po sebi pravična. Oz. kot pravi Shi (v Johnston 1995a: 70): »Pod zastavo pravice je uničenje sovražnika videti nujno in zaželeno«. Toda pravičnost pri tem ni imela negativne konotacije, ampak je v nekem smislu pomenila vzdrževanje ali urejanje stvari, kot bi morale biti. Pravične vojne naj bi vzpostavile pravilen red stvari, ljudi in politik oz. ohranile ali obnovile zaznani kozmološki in moralni red, ki ga cesarstvo uteleša (Johnston 1995a: 70; Van de Ven 2000: 8-10). In ker vzdrževanje ali urejanja stvari po definiciji ostaja pravično, se vladar lahko zateče k sili in ostane pravičen (Johnston 1995a: 70).

Diskusija o pravični vojni zagotavlja ključ do vsebine drugih dveh temeljnih elementov centralne paradigme strateške kulture, tj. narave nasprotnika in vloge vojne. Doktrina pravične vojne vsebuje *zero-sum* percepcijo narave sovražnika, saj postavlja nepravične kršitelje moralno-političnega reda onstran meja dovoljenega. Koncept sovražnika – le-ta se kvalitativno razlikuje od upornika ali izzivalca nemirov, ki se ju da pridobiti na svojo stran s podkupninami ali celo dobroto – sam po sebi vključuje nepravičnost (Johnston 1995a: 71-72).

---

⁵⁰ Izjema je *Sun Zi Bing Fa*, kjer je pravičnost omenjena le enkrat (Johnston 1995a: 69). Izraze te ideje v ostalih klasikih pa v svojem delu povzema Tien (1992: 31). Tako naj bi bil npr. Wu Qi prepričan, da so vojne za zatiranje nasilja in neredov pravične, vse ostale pa nepravične (Zeng v Tien 1992: 31-32). Wei Liao pravi: »Vojna ne bi smela biti uporabljena za napad na nedolžno državo in za usmrnitev nedolžnih ljudi«, ampak »za kaznovanje tistih, ki povzročajo nasilje, krutost in tiranijo, ter za zaustavitev nepravičnih dejanj.« Si Ma Rangju je pojasnjeval: »Opravičljivo je ubiti tiste, ki ogrožajo mir in varnost drugih ljudi; zatorej je tudi dovoljeno napasti državo, da bi rešili ali osvobodili ljudi krutega tirana. Zaustavitev vojne z vojno je sprejemljivo«.

⁵¹ Delliosova (1997: 212) se ne strinja in pojasnjuje: »'Pravična vojna' ni osrednja točka v kitajski strateški misli, to pa zato, ker je vojna sama po sebi videna kot znak neuspeha, naj bo to neuspeh politične kreposti v realističnem smislu ali moralnega vodstva v konfucijanskem smislu.«

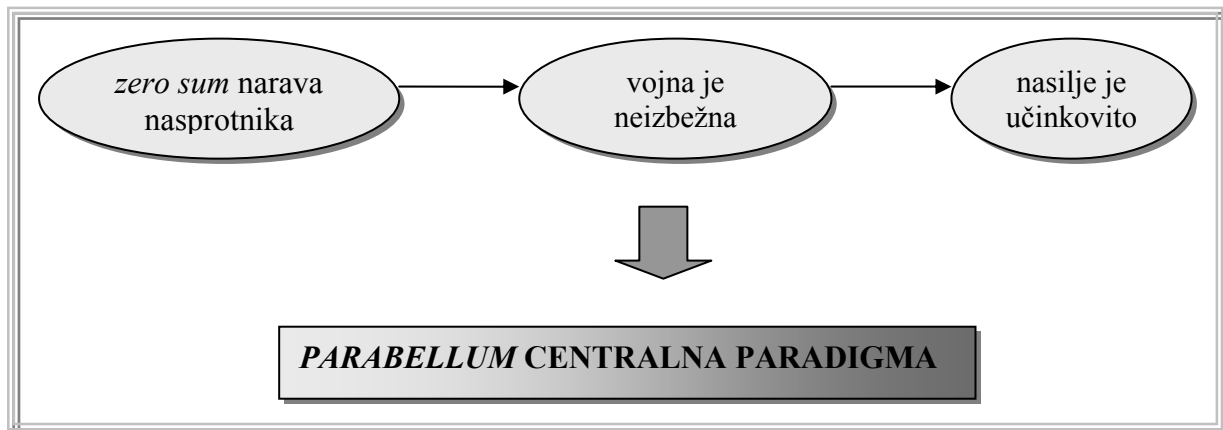
Kar pa se tiče drugega elementa, je v klasikih uporaba vojaškega instrumenta videna kot visoko učinkovita, pravzaprav nujna pri soočanju z varnostnimi grožnjami. Vsi teksti vidijo nasilje kot neposredno sredstvo za pokoritev sovražnika (Ng 2005: 30). To ne pomeni, da je vojna oz. nasilje izključni temelj državne varnosti, toda ker gre za neločljiv del družbenih procesov, so priprave na vojno in sama uporaba nasilja nujno potrebne za samoohranitev (Johnston 1995a: 72). Medtem ko torej klasiki nenehno poudarjajo, da se je vojni treba izogniti, kadar je le mogoče, in da je zmago treba doseči z minimalnim prelivanjem krvi in minimalnimi stroški, obenem enakovredno obsojajo vsak neuspešen poskus odločilno zatreti zlo in okrutnost (Sawyer 2006a).

Johnston (1995a: 61, 106, 186, 249) zaključuje, da vojaški klasiki večinoma sprejemajo dejstvo, (1) da sta vojna in konflikt neizbežna in zato relativno stalna poteza meddržavnih in medčloveških odnosov, (2) da je temu tako predvsem zaradi grabežljive ali napadalne narave nasprotnika, zaradi česar je konflikt s sovražnikom viden kot *zero sum*, in posledično, (3) zaupajo v učinkovitost vojaških priprav in uporabo nasilja za razrešitev tovrstnih visokorizičnih konfliktov oz. za odvrčanje in preprečevanje groženj varnosti (Johnston 1995a: 61). Te predpostavke sovpadajo s trdo realpolitično (*hard realpolitik*) (*qiang xianshi zhuyi* 强现实主义) oz. *parabellum* paradigmo (*beizhan fanshi* 备战范式)⁵² (Johnston 1995a) (glej sliko 4.2.1.2.1) oz. s *Sunzi* paradigmo (Yong 1999), in odsevajo ofenzivno strateško kulturo, ki jo Scobell (2002, 2005) označi kot *realpolitični vidik*, Zhang (2002) kot *sedanji vidik* in Ferguson (2002) kot *politični vidik* kitajske strateške kulture, Qin (2003) kot *konfliktno strateško kulturo*, Wang (2005) pa na tem mestu govori o *kulturnem realizmu*.

---

⁵² *Parabellum* paradigma izhaja iz dobro znanega rimskega reka in realpolitičnega aksioma »*si pacem, parabellum*«, kar pomeni »Če želiš mir, se pripravi na vojno« (Yong 1999). Ta ustreza kitajskemu idiomu »*ju an si wei*« (居安思危) (Ko prebivaš v miru, razmišljaj o nevarnosti) (Johnston 1996: 217).

Slika: 4.2.1.2.1 *Parabellum* centralna paradigma

Ta paradigma (v nadaljevanju uporabljam izraz *parabellum* paradigma), ki jo je prvi predlagal Johnston, »odseva niz označb zunanjega okolja kot nevarnega, nasprotnikov kot dispoziციjsko ogrožajočih in konfliktov kot *zero-sum*, v katerih je v končnem za soočanje z grožnjami potrebna uporaba nasilja« (Johnston 1996: 2) za zaščito blaginje države. Vojaško delovanje ima torej pri obvladovanju konflikta in nasilja prednost pred diplomatskimi naporji (Feng 2005: 647). *Parabellum* paradigma smatra ofenzivno uporabo sile ne le legitimno, ampak celo zaželeno (Sondhaus 2006: 99). Tako nasprotuje splošni podobi kitajske strateške misli v konfucijansko-mencijanski paradigmi, ki domneva, da se je konfliktu mogoče izogniti in je sila, ko je nujno, uporabljena minimalno za obnovo moralnega in političnega reda (Johnston v Ferguson 2002: 17). *Parabellum* paradigma namesto tega trdi, da je kitajska strateška kultura realistična in da pravzaprav »/.../ deli mnoge enake predpostavke s *parabellum* ali trdimi realpolitičnimi svetovnimi nazori, ki jih je zaslediti v nekaterih različicah zahodnega realizma« (Johnston v Ferguson 2002: 17).

Johnston (1995a: x, 61, 249) pravi, da ta paradigma vztraja od zgodnjih formativnih obdobjih v kitajski strateški misli in praksi in da jo najdemo v jedru Sedmih vojaških klasikov. Kot pravi, teksti večinoma sprejemajo predpostavke *parabellum* paradigme (Johnston 1995a: 46, 253; 249-250). Nobeden od tekstov (z izjemo *Huang Shi Gong San Lue*) namreč ne namenja veliko prostora podrobnejši razlagi konkretne aplikacije konfucijansko-mencijanskih konceptov varnosti, številni teksti pa celo povezujejo te nejasne aksiome z zlatim obdobjem modrih kraljev in legendarnih cesarjev in zavračajo zgodovinski in strateški pomen teh aksiomov (Johnston 1995a: 155). Johnston pojasnjuje, da gre pri konfucijansko-mencijanski za simbolično ali idealizirano kitajsko strateško kulturo, ki nima nikakršnega vpliva na strateške

odločitve; gre le za sredstvo, s katerim želijo odločevalci opravičiti svoja dejanja na kulturno sprejemljiv način, oz. za način, kako bi se vedli v odsotnosti potrebe po ohranjanju varnosti (Johnston v Sjoberg 2001). Johnston torej priznava obstoj konfucijansko-mencijanske paradigme, a zavrača njen vpliv. Kot pravi, je *parabellum* paradigma večinoma dominantna, zato jo enači z operativno (*operational*) kitajsko strateško kulturo (Johnston 1995a: x, 249).⁵³ Povedano drugače, temeljna struktura Sedmih vojaških klasikov odseva *parabellum* strateško kulturo, to strukturo pa nadgrajuje in jo ovija niz jezikovnih slogov, logik in odločitev, ki so konsistentne s konfucijansko-mencijansko strateško kulturo (Johnston 1995a: 153-154).

Tudi nekaj drugih učenjakov dokazuje lažnost konvencionalnih pogledov in trdi, da je kitajska strateška kultura pravzaprav ofenzivna. Burles in Shulsky (v Scobell 2005: 119; v Feng 2007: 22) npr. pravita, da se zdi predstava o kitajski kulturni nenaklonjenosti uporabi sile pretirana in da je Kitajska pravzaprav dokaj pripravljena uporabiti vojaški instrument nacionalne moči. Shu Guang Zhang trdi, da je »grožnja in uporaba sile osrednja v kitajski zgodovini« (v Zhang 2002: 73) in da »ne glede na nenehne trditve Kitajske, da rešuje konflikte zgolj z miroljubnimi sredstvi, ni in ne bo nikoli oklevala braniti svojih interesov s pomočjo

---

⁵³ Johnstonov argument, da zgolj realpolitična *parabellum* strateška kultura usmerja kitajsko zunanjepolitično vedenje, je za Fenga (2005; 2007) problematičen z več vidikov. Feng najprej podvomi v pravilnost nekaterih Johnstonovih interpretacij klasične kitajščine. Npr. Johnston prevaja Sun Zijevo frazo »*buzhan ersheng*« kot »ne bojevati se in premagati sovražnika« in jo interpretira kot »bojevanje je še vedno potrebno, nasilje je vseeno treba uporabiti, vendar minimalno (v relativnem, ne absolutnem smislu), saj objektivni pogoji za poraz sovražnika že obstajajo«. Feng pa predlaga, da bi bil, glede na pomen »*zong heng jia* 纵横家« (diplomatskih pogajalcev) v obdobju Vzhodni Zhou, katerih naloga je bila pogajati se v imenu svojih cesarjev, da bi se tako izognili vojni, ustrenejši prevod »zmagati brez boja«, tj. »krepost cesarjev jim bo izbojevala vojne in vojnem se je treba izogniti, kadarkoli mogoče« (Feng 2007: 133). Eden od primerov je tudi način, na katerega Johnston uporablja realpolitični aksiom »*Si pacem, parabellum*« (Če želiš mir, se pripravi na vojno) kot vzporednico kitajskemu idiomu »*Ju an si wei*« (Ko prebivaš v miru, razmišljaj o nevarnosti). Frazi naj bi po Johnstonovem mnenju pomenili »pripraviti se na vojno in začeti vojno za dosego miru«. Feng (2005: 644) pa opozarja, da »pripraviti se na vojno« ne pomeni nujno »začeti vojne«. Za Fenga je problematična tudi Johnstonova uporaba tekstov in nereprezentativen poudarek na dinastiji Ming (Feng 2007: 30). Pri analizi Sedmih vojaških klasikov naj bi se namreč osredotočal na vojaške strategije in taktike, ki opisujejo, kako se vojskovati, ko je do vojne že prišlo, ter predvsem na vojaške generale in ne na ključne politične voditelje. Poleg tega naj bi zanemarjal tudi dejstvo, da je dinastija Ming sledila dinastiji Yuan, ko so Mongoli napadli dinastijo južni Song. Po zmagi nad dinastijo Yuan so severno mejo dinastije Ming nenehno nadlegovale mongolske čete, ki so v celotnem obdobju predstavljale veliko grožnjo. Po drugi strani pa je bila dinastija Ming tudi šibka pri nadzoru in vladanju (Feng 2007: 3-4).

oborožene sile« (Shen 2005: 118-119). Tudi Scobell (2002: v, 3-4) se strinja, da so kitajske elite bile in so še vedno voljne uporabiti silo.

Sawyer (2007: 12-13) nadalje zavrača trditve, da Kitajska ne ceni vojaških herojev in da je vedno obsojala vse povezano z močjo in surovo silo. Čeprav zgodovinska in literarna dela članov visoke kulture v splošnem izražajo občudovanje zgolj posameznikov, katerih vedenje ponazarja konfucijanske nauke in vrednote, pa je ljudstvo vedno spoštovalo in občudovalo moč, drznost, vojaške veščine in vzorne bojavnike. Njihovi vojaški heroji, kot so Zhuge Liang, Tai Gong, Guan Gong idr., so bili kasneje postavljeni v središče anekdot, zgodb in oper, njihova dejanja pa so bila tudi vedno znova uporabljena v indoktrinacijske in motivacijske namene. Kar pa se tiče trditve, da naj bi kitajska strateška kultura tradicionalno priznavala premoč *wen* nad *wu*, Sawyer (2006a) opozarja, da gre pri tem za »umetno dihotomijo, ki so jo ustvarili literati«. Kot pravi, sta v nekaterih obdobjih, predvsem od začetka dinastije Zhou pa vse do dinastije Tang, *wen* in *wu* soobstajala v komplementarnem odnosu, pri tem pa je *wu* pogosto celo prevladal. »Razen omejenih, pogosto hipokritskih literatov, ki so delovali na najvišjih ravneh birokracije, so ju bolj realistični misleci enako spoštovali in v njiju videli, kot v dinamično komplementarnima *yin* in *yang*, nujna dvojnika za razvoj in ohranitev države.«

Ti in nekateri drugi avtorji tako označujejo trditve o kitajskem pacifizmu, defenzivni usmerjenosti, ki si prizadeva za zmago brez boja, in podrejenosti vojaštva civilnosti, kot zgolj mite in se jim zdijo precej problematične vpričo številnih dejanskih zgodovinskih bitk, bojevanih z enim samim namenom – silna zmaga z močjo orožja. Kot pravijo, ta splošni vtis o Kitajski kot miroljubni državi izhaja iz zapisov in drž negotovih birokratov, ki so nadzorovali oblast, in zapisom katerih so bili Zahodnjaki večinoma izpostavljeni. Prav ti izobraženci, večinoma konfucianisti, so ustvarjali uradno zgodovino in pri tem filtrirali vse dogodke preko lastnih interpretativnih parametrov (Sawyer 2006a).

4.2.1.3 Integrativni pogled oz. strateška kultura dialektične dualnosti

Nekateri preučevani avtorji torej trdijo, da ima Kitajska le eno strateško kulturo, med katerimi eni poudarjajo, da je le-ta realpolitična, ker konfucianizem ne vpliva na dejansko ustvarjanje politik in odločanje, spet drugi pa, da je konfucijansko-mencijanska strateška kultura tista, ki vpliva na prepričanja in vedenje kitajskih vodij. So pa tudi avtorji, ki se ne strinjajo s tovrstnimi enoličnimi pogledi na kitajsko strateško kulturo in predlagajo bolj kompleksen

pogled, po katerem kitajska strateška tradicija ne vsebuje le ene, temveč dve različni centralni paradigmi (tj. tako konfucijansko-mencijansko kot *parabellum* paradigmo), ki tvorita dualistično strateško kulturo oz. strateško kulturo dialektične dualnosti (tj. tako defenzivno kot ofenzivno strateško kulturo).

Od preučevanih avtorjev je najvidnejši zagovornik tega pogleda Andrew Scobell, ki pri svojem raziskovanju prav tako opaza dva vidika kitajske strateške kulture, toda opozarja, da noben od njiju sam po sebi ni zadosten, da bi zaobjel bogastvo in raznolikost kitajske strateške tradicije (Scobell 2003: 9) in da zato kitajske strateške kulture ne moremo natančno označiti ne kot miroljubno, defenzivno in konfliktu nenaklonjeno, ne kot bojovito (Scobell 2002: v). Kitajsko strateško vedenje naj bi bilo natančneje predstavljeno kot rezultat medsebojnega vpliva obeh različnih in vztrajnih vidikov strateške kulture, tj. tako konfucijansko-mencijanskega kot realpolitičnega vidika. Oba vidika – Scobell, za razliko od Johnstona, ki zaključuje, da je le *parabellum* operativen, drugi pa uporabljen le v »idealiziranih diskurzih«, pravi, da sta oba operativna – se na dialektični način združujeta in vzajemno delujeta, interakcija med njima pa ustvarja razločno strateško kulturo; to je Scobell poimenoval kitajski »kult obrambe« (*cult of defense*), preko katerega Kitajska nadaljuje s pripravami na agresivno vojno, a obenem vidi slednje kot defenzivno prizadevanje (Scobell 2005a; Scobell v Ng 2005: 31).

»Kult obrambe«, ki izvira iz dialektične interakcije med defenzivno in ofenzivno tradicijo, igra pomembno vlogo v mišljenju Kitajcev o njihovi varnostni politiki (Scobell v Stone et al. 2005). Po njem kitajske elite in večina strateških mislecev vidijo lastno strateško kulturo v konfucijanskem smislu (Sondhaus 2006: 99) in »vneto verjamejo, da je strateška tradicija njihove države miroljubna, neekspanzivna in obrambno usmerjena, obenem pa zmožna upravičiti praktično vsakršno uporabo sile – vključujoč ofenzivne in preventivne udare (*pre-emptive strikes*) – kot defenzivno« (Scobell 2002: 3; Scobell v Stone et al. 2005). Ta kult se tako paradoksalno nagiba k ukazovanju kitajskim voditeljem, naj se poslužujejo ofenzivnega vojaškega delovanja kot primarne alternative pri doseganju nacionalnih ciljev in soočanju s krizami, medtem pa to delovanje racionalizira in ga prikazuje kot pravično, popolnoma

defenzivno in kot zadnje sredstvo (Scobell 2002: v, 4).⁵⁴ Z drugimi besedami, kitajski voditelji uporabljajo konfucijansko-mencijanske aksiome, ko izboljšujejo svojo samopodobo, medtem ko se zatekajo k realističnim *parabellum* normam v odnosih z drugimi državami (Scobell v Feng 2007: 31) oz. uporabljajo prvo za opravičevanje slednjega (Sondhaus 2006: 99).

Tudi Feng (2007: 30) kritizira Johnstonovo tezo o dominaciji zgolj ene strateške kulture in pravi, da Johnston zanemarljivo možnost sprememb skozi čas in različne situacije, kot tudi možnost variacij med prepričanji različnih voditeljev. Pri tem naj bi Johnston oz. zahodni učenjaki nasploh podcenjevali ali zanemarjali vlogo konfucianizma v procesu sprejemanja odločitev (Feng 2007: 25). Yong (1999) pravi le: »Upoštevajoč kitajsko bogato in raznoliko zgodovinsko in kulturno dediščino /.../ lahko opazimo dva različna in ločena niza značilnosti, inherentnih kitajski strateški kulturi, enega povzetega v konfucijansko-mencijanski, drugega pa v Sun Zijeji dediščini«. Yuan (v Yong 1999), ki govori o kulturnem in političnem vidiku, navaja, da prevlada kulturnega vidika v večjem delu kitajske zgodovine očitno izhaja iz zgodovinskih zapisov. Pravi namreč, da Kitajska resnično, tudi na višku dinastij Han in Tang, ni izkazovala ekspanzionističnih ambicij in da so bile oborožene sile le redko uporabljene za zatetje sovražnikov. Namesto tega so se jih trudili pomiriti ali podrediti z drugimi nenasilnimi sredstvi. Ironično pa je začasno prevladal politični vidik, ko je bila Kitajska šibka in razdrobljena. Lin Zhong Bin (v Shen 2005: 119) podobno meni, da kitajska strateška kultura ne bi nikoli absolutno prevzela enostranske ofenzivne ali defenzivne države. Shen (2005: 119) se strinja, da je kitajska strateška kultura integrirani dualizem (*integrated dualism*) (*zhenghe er yuan zhuyi* 整合二元主义), ki kombinira dialektične aspekte, kot so nepravilno in pravično, napad in obramba, posredno in neposredno ipd.

Waldron (1994: 88-89; v Burles in Shulsky 2000: 85-86) pa navaja, da je kitajska kultura in kitajska vojaška miselnost in praksa pravzaprav »kompleksna zmes elementov, ki izhajajo iz dveh virov: stepске civilizacije nomadov in ustaljene civilizacije ljudstva Han«. En del kitajske vojaške tradicije torej predstavlja dediščina nomadskih ljudstev iz step osrednje Azije in Mongolije, ki so periodično ogrožali kitajsko državo. Ta ljudstva so razvila prefinjen opus

---

⁵⁴ Kot pravi Scobell, tudi sam vidi »/.../ Peking nepopustljivo pripravljen uporabiti vojaško silo proti znanim zunanjim ali notranjim grožnjam, ki pa ves čas vztraja, da ima Kitajska kulturni odpor do uporabe sile, in se k le-tej zateka le v samoobrambi in v primeru zadnje možnosti« (Scobell 2005a).

vojaške doktrine, nikoli kodificirane ali zapisane, ki so jo njihovi »civilizirani« sosedje vseeno občasno poskušali privzeti. Ta del je bolj poudarjal vojaško moč in bil naklonjen napadu. Drugi del pa ima svoje korenine v vojskovanju med stalno naseljenimi protokitajskimi državami pred pojavom pravih konjeniških nomadov, izpopolnila pa ga je konfucijanska tradicija. Nekatere kitajske dinastije so zagovarjale kitajski pristop, spet druge nomadske modele. Waldron (1994: 113) tako zaključuje, da »poznavanje teh tradicij omogoča klasificirati pristope različnih kitajskih držav v različnih obdobjih.« Nekatere so bile ekspanzionistične in so se zanašale na ofenzivno vojskovanje, druge so bile po sili razmer ali po lastni izbiri defenzivne, spet druge so se posluževale tako kulturnih, gospodarskih in diplomatskih ukrepov kot tudi sile.

4.2.2 Velikostrateške preference

Drugi element Johnstonove definicije je rangiran (*ranked*) niz velikostrateških preferenc.⁵⁵ Ta niz naj bi bil najbližja in najbolj očitna manifestacija operativnih predpostavk glede vprašanja, katere strateške izbire so najbolj učinkovite pri soočanju z ogrožajočim okoljem (Johnston 1995a: 248; 1995b: 46-47). Pomen tega niza preferenc je dvojen. Po eni strani doslednost teh preferenc oz. skladnost med njihovim rangiranjem med različnimi objekti analize in v različnih obdobjih lahko zagotovi dokaz o obstoju in vztrajnosti strateške kulture (Johnston 1996: 224; Sjöberg 2001), saj daje slutiti, da te preference niso občutljive na spremembe v ravni tehnologij, groženj ali organizacij (Stoicescu 2004). Če pa se te preference skozi čas spreminjajo, ne moremo govoriti o obstoju enotne strateške kulture. Po drugi strani pa s pomočjo rangiranja strateških preferenc lahko dokazujemo pomen in vpliv strateške kulture na vedenje. Nekateri avtorji so namreč prepričani, da strateška kultura predvsem *a priori* omejuje niz upoštevanih strateških opcij (Stoicescu 2004; Elkins in Simeon v Johnston 1995b: 45; Johnston v Sondhaus 2006: 127) oz. vpliva na to, kako odločevalci rangirajo velikostrateške preference (Johnston 1995a: 112). Strateška kultura je torej pomembna in

---

⁵⁵ Johnston uporablja *rangirane* preference namesto preprostega nabora strateških izbir iz dveh temeljnih razlogov. Prvič, s pomočjo rangiranja preferenc lahko primerjamo strateške izbire v tem naboru strateških izbir znotraj določene družbe s celotnim obstoječim naborom možnih preferenc. Če imajo različne družbe različne strateške kulture, potem morajo dajati tem izbiram različno težo, tj. jih morajo različno rangirati (Johnston 1996: 224; Feng 2005: 647-648). In drugič, rangirane strateške preference naj bi omogočale bolj eksplicitne napovedi glede vedenjskih izbir kot preprost, nerangiran nabor izbir. »*Ceteris paribus*, če predpostavimo, da država preferira določeno strategijo, potem lažje razvijemo napovedi glede njenega vedenja in te napovedi primerjamo s tistimi, izpeljanimi iz ne-strateškokulturnih modelov izbire« (Johnston 1995b: 34).

vpliva na vedenje, če obstaja visoka korelacija med rangiranimi strateškimi preferencami in dejanskim strateškim vedenjem (Heikka 2002: 9).

Johnston (1995a: 112-113) predlaga tri tipe velikih strategij.⁵⁶

- **Prilagodljiva** (*accommodationist*). Tovrstne velike strategije se primarno zanašajo na diplomacijo, politiko trgovanja, gospodarske spodbude in *bandwagoning* oz. prilagajanje večini med drugimi nizko-nasilnimi (*low-coercion*) politikami, in implicirajo, da politični cilji izključujejo fizično in politično izločitev nasprotnika ter prilastitev njegovega ozemlja.
- **Defenzivna**. Ta velika strategija je bolj nasilna, a tu uporaba sile vseeno ni usmerjena v prilastitev ozemlja ali uničenje političnega vodstva ali strukture sovražne države. Varnost je zagotovljena primarno s pomočjo notranje mobilizacije virov za vojaške namene. Tovrstne velike strategije implicirajo, da politični cilji niso, vsaj ne trenutno, ekspanzionistični ali aneksacijski.
- **Ofenzivna/ekspanzivna**. Ta strategija je visoko nasilna in se primarno zanaša na ofenzivno uporabo vojaške sile v preventivne ali kazenske namene onstran svojih meja. Strateški cilj le-te je popolna vojaška zmaga in politično uničenje nasprotnika, vključujoč prilastitev vsaj dela njegovega ozemlja.

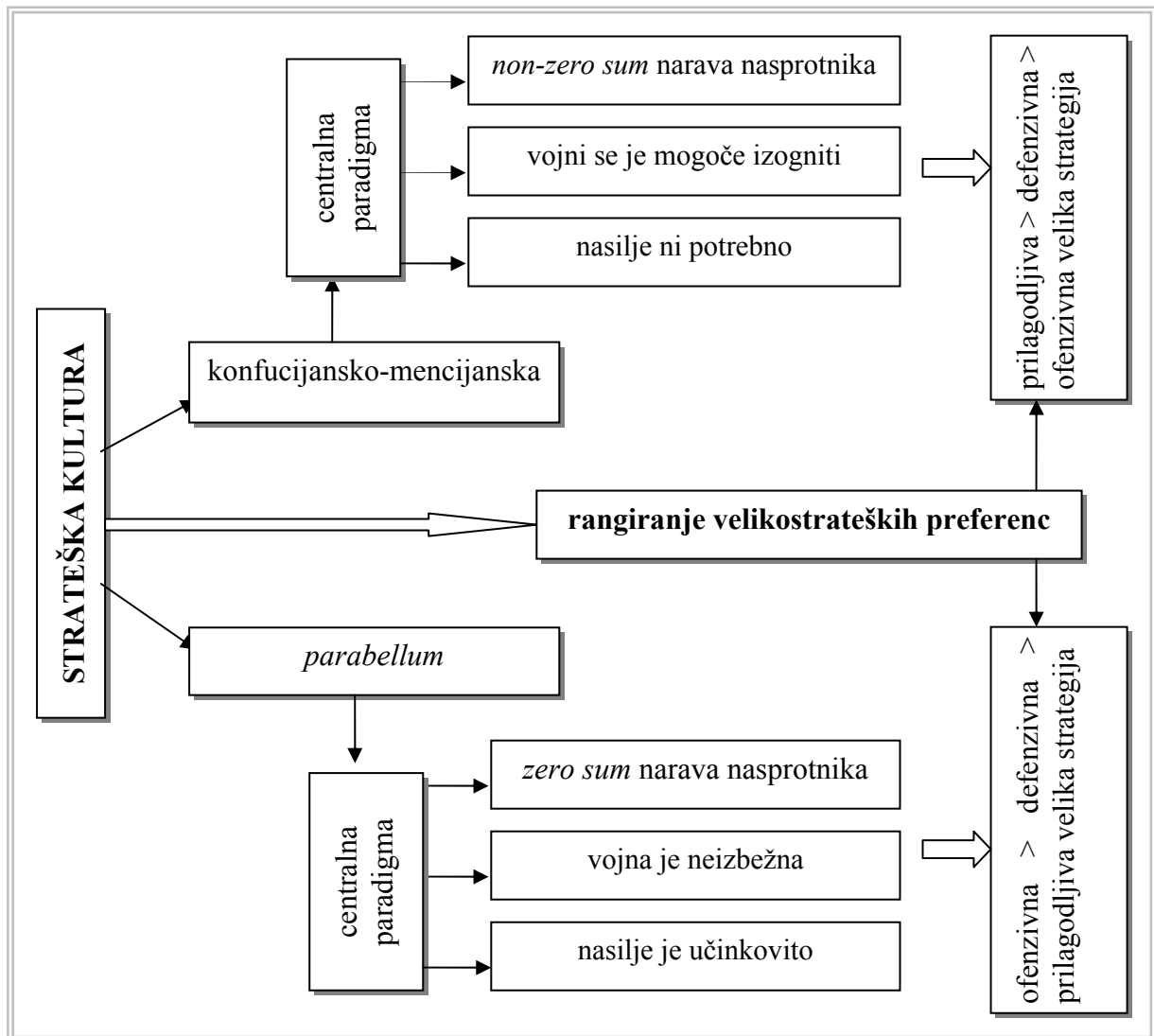
Če pogledamo zgornji ekstrem treh dimenzij centralne paradigme, lahko pričakujemo, da bodo strateške preference odsevale trdo realpolitično centralno paradigmo, tj. prednost ofenzivnih pred defenzivnimi in pred prilagodljivimi strategijami. Če pa pogledamo spodnji ekstrem, lahko pričakujemo nasprotno rangiranje preferenc, konsistentno z idealpolitično centralno paradigmo (Johnston 1996: 223) (glej sliko 4.2.2.1).⁵⁷

---

⁵⁶ Pri teh treh strategijah gre za idealne tipe. V praksi so meje med njimi lahko zabrisane in države uporabljajo kombinacije le-teh (Johnston 1995a: 113). Johnston (1995a: 116) v nadaljevanju primerja te kategorije s sedmimi tipi velikih strategij, prominentnih v kitajskem kontekstu, tj. »formalno oblikovanje zavezništev (*formal alliance building*); *he qin* ali oblikovanje zavezništev preko porok; *ji mi* ali politika ohlapnega nadzora (*loose rein policy*); manj formalni tributarni odnosi; statična obramba; kazenske ekspedicije; preventivna kolonizacija in podjarmljenje sovražnika, in zaključuje, da vse te velike strategije lahko uvrstimo v njegove kategorije.

⁵⁷ Feng (2007: 34), ki v svojem delu analizira kitajsko strateško kulturo s pomočjo analize sistemov prepričan voditeljev (svojo analizo poimenuje *operational code analysis*), podobno pravi, da rangirane preference *parabellum* voditeljev (tj. ofenziva/ekspanziva > defenziva > prilagodljivost) v njegovi analizi ustrezajo rangiranim izidom dominacija > zastoj oz. mrtva točka (*deadlock*) > poravnava (*settlement*), rangirane preference konfucijanskih voditeljev (tj. prilagodljivost > defenziva > ofenziva/ekspanziva) pa izidom poravnava

Slika: 4.2.2.1 Strateška kultura in rangiranje velikostrateških preferenc

Vir: Prirejeno po Feng (2007: 34), po Johnston (1995a)

In kako te preference rangira kitajska strateška kultura? Po mnenju večine sekundarne literature so kitajski odločevalci zgodovinsko preferirali odstranjevanje varnostnih groženj znotraj preko moralne vlade in zunaj preko diplomatskega manevriranja, podkupovanja, formalnih in neformalnih zavezništev, *he qin* politik (oblikovanja zavezništev preko porok med vladarskimi družinami oz. med kitajskimi princesami in nomadskimi voditelji), trgovine,

> zastoj > dominacija. Tudi sicer med obema analizama obstajajo nekatere podobnosti, le da se strateškokulturna analiza osredotoča bolj na zgodovinsko zakoreninjene in kolektivne, raje kot individualne sisteme prepričanj (Johnston 1996: 223).

tributarnih odnosov, politik popuščanja (*appeasement*) in drugih politik znotraj prilagodljivih velikih strategij. Nekoliko slabše je bilo zanašanje na nekoliko bolj nasilne, toda primarno defenzivne velike strategije, ki so vključevale vse od statično-obrambnega delovanja (gradnja zidov in mrež garnizij idr.) do občasnih kazenskih ekspedicij, ki naj bi začasno odstranile grožnje. Najmanj zaželen način spoprijemanja z varnostnimi grožnjami pa je bil s pomočjo visoko nasilnih ofenzivnih ali ekspanzionističnih velikih strategij, ki so posledično vodile v dolgotrajno vojskovanje, okupacijo ali formalno prilastitev sovražnikovega ozemlja ter politično in vojaško uničenje sovražnika (Johnston 1995a: 117-118). In zares, bolj metodičen pogled na ključne elemente idealizirane konfucijansko-mencijanske centralne paradigme vodi v podobne zaključke glede rangiranja preferenc, tj. prilagodljive velike strategije imajo prednost pred defenzivnimi in te pred ofenzivnimi (Johnston 1995a: 120).

V primarni literaturi oz. Sedmih vojaških klasikih, pa, nasprotno, med elementi velike strategije, ki igrajo vidnejšo vlogo v procesu doseganja zmage nad sovražnikom in doseganja nacionalne varnosti, tj. sprava, statična obramba, invazija, vojaško uničenje, politično uničenje in prilastitev ozemlja, prilagodljive strategije igrajo v najboljšem primeru sekundarno vlogo v varnostnem procesu (Johnston 1995a: 142-144, 148). Teksti, ki poudarjajo vlogo diplomacije, notranje rektifikacije in drugih nenasilnih političnih strategij, vidijo le-te kot preludije v uporabo nasilja, kot dejanja, ki lahko konsolidirajo politične pridobitve vojskovanja, ali pa kot del idealizirane strategije (Johnston 1995a: 142-144, 148). Ofenzivnim/ekspanzionističnim velikim strategijam torej dajejo prednost pred nenasilnimi oz. prilagodljivimi, kar je konsistentno s *parabellum* paradigmo (Johnston 1995a: 109). V okviru te širše strateške preference za bolj nasilne velike strategije med teksti sicer obstajajo nekatere razlike glede vprašanja, ali varnost zahteva dokončno politično in vojaško uničenje sovražnika in prilastitev njegovega ozemlja, ali pa je dovolj primarno vojaško uničenje ali oslabitev sovražnika, pa tudi razlike glede vloge in pomena statične obrambe, zaradi česar med teksti ne obstaja popolna statistična doslednost (*statistical congruence*)⁵⁸ (Johnston 1996: 146, 248). Kljub temu Johnston (1995a: 145, 250) trdi, da je stopnja doslednosti dovolj pomembna za zaključek, da prilagodljive oz. defenzivne strategije v splošnem niso najboljše

---

⁵⁸ Zmerno doslednost Johnston (1996: 248) pripisuje učinkom rangiranja preferenc v enem od tekstov, tj. *Huang Shi Gong San Lue*, ki za razliko od ostalih bolj poudarja konfucijansko-mencijansko centralno paradigmo in zato daje prednost prilagodljivim in defenzivnim strategijam pred ofenzivnimi.

poti za doseganje državne varnosti. Nasprotno, varnost je produkt superiornih vojaških priprav, uporabe nasilja in uničenja sovražnika.

Omenjene razlike med preferencami za različne stopnje uničenja predlagajo dva pomembna zaključka glede kitajske strateške kulture. Prvi je, da te razlike kažejo na variacije v »trdosti« *parabellum* paradigme oz. njenih treh dimenzij med teksti.⁵⁹ Lahko bi torej govorili o »mehkih« (*soft*) in »trdih« (*hard*) *parabellum* predpostavkah, ki »tekmujejo med seboj« znotraj procesa strateškega odločanja (Johnston 1995a: 146-147). In drugi zaključek je, da se v kontekstu splošne preference za ofenzivne strategije pojavlja ključni odločilni aksiom *parabellum* paradigme, tj. aksiom absolutne fleksibilnosti *quan bian* (权变) – le-ta sicer prežema tudi druge tekste, ne le Sedem vojaških klasikov – , ki vnaša v to rangiranje preferenc eksplicitno občutljivost na spremembe v relativnih zmogljivostih (Johnston 1995a: 30, 120). Pomeni torej odzivanje na spremenljive okoliščine glede na presojanje vseh relevantnih faktorjev v strateški situaciji (Johnston 1995a: 102). Bolj kot je to ravnotežje ugodno, bolj je privzeti ofenzivne strategije; in obratno, manj kot je ugodno, bolj je privzeti defenzivne ali prilagodljive strategije in si na ta način pridobiti čas, dokler se ravnotežje spet ne spremeni (Johnston v Holmes 2000: 3).⁶⁰ *Quan bian* je torej aksiom, ki sili odločevalce v tehtanje optimalnega načina za ustvarjanje okoliščin, ugodnih za poraz sovražnika (Johnston 1995a: 151-152) in tako »zmanjšuje možnost govoriti o splošni preferenci za ofenzivno usmerjene (kazenske in ekspanzionistične) velike strategije« (Johnston 1995a: 148).

Glede na to, da so, kljub nepopolni stopnji doslednosti med rangiranji preferenc strateške preference v tekstih v splošnem konsistentne s *parabellum* paradigmo, Johnston zaključuje, da *parabellum* paradigma in ohlapnejše rangiranje preferenc določajo strateško kulturo (Johnston 1995a: 152-153). Toda to rangiranje slabi koncept absolutne fleksibilnosti (Johnston 1995a: 175), ki sicer »ne izključuje možnosti rangiranja velikostrateških preferenc, v katerem je ofenzivna uporaba sile ohlapno rangirana višje kot defenzivne in prilagodljive izbire« (Johnston 1995a: 152), vendar pa onemogoča vnaprej določene strateške izbire (Johnston 1995a: 150).

---

⁵⁹ V tem primeru gre predvsem za variacije v okviru dimenzije »učinkovitost nasilja«. Vseeno pa je med teksti le malo neskladja glede »vseprisotnosti konflikta in *zero-sum* narave varnostne grožnje« (Johnston 1995a: 147).

⁶⁰ *Quan bian* v večini primerov pomeni spoznanje, da je pod določenimi pogoji nenasilno vedenje sprejemljivo sredstvo za ustvarjanje okoliščin za bolj učinkovito aplikacijo oborožene sile. Nevojaške in nenasilne strategije torej služijo namenu nasilne, ponavadi ofenzivne in preventivne uporabe sile (Johnston 1995a: 151).

4.2.3 Uporaba sile in nenasilnih sredstev v tradicionalnem obdobju

Če želimo bolje razumeti kitajsko strateško vedenje, ni dovolj le poznavanje teorije, ampak se moramo zazreti v preteklost in preveriti, kako se je Kitajska dejansko vedla. V nadaljevanju zaradi obsežnosti ne bom mogla v popolnosti zajeti kitajskega strateškega vedenja v tradicionalnem obdobju. Želim le pokazati, da je bila, kot navajata Swaine in Tellis (2000: 81), zgodovinsko gledano, najpomembnejša politična diskusija, ki je vplivala na kitajsko varnostno vedenje – poleg diskusije o neodvisnosti in samostojnosti *versus* tesnemu sodelovanju ali odvisnosti od drugih sil – o uporabi nasilnih strategij, slonečih na ofenzivni vojaški sili, *versus* politiki, sloneči na nenasilnih strategijah. Površno gledano bi torej lahko zaključili, da je tudi v praksi zaznati rdečo nit delovanja in vplivanja dualistične strateške kulture oz. dveh paradigem, tj. konfucijansko-mencijanske in *parabellum* paradigme, toda več o tem v naslednjem podpoglavju.

Uporaba nenasilnih sredstev

Zhang (2002: 77-78) navaja, da je bila v imperialnem obdobju uporaba sile, z nekaj izjemami (kot npr. za časa vladavine Han Wudija), videna kot zadnje sredstvo. Vladarji imperialne Kitajske so v splošnem dajali prednost diplomatskim sredstvom pred vojaškimi rešitvami pri soočanju z »barbarsko« grožnjo. K nenasilnim sredstvom so se zatekali v obdobjih, ko je bila Kitajska vojaško močna (npr. v času dinastij Han in Tang), pa tudi, ko je bila šibka (npr. v času dinastij severni Song in južni Song). Temu pritrjuje Feng (2007: 26), ki pravi, da so v »več kot 2.000 letih fevdalne vladavine kitajska cesarstva le redko izkazovala agresivne ali ekspanzionistične namene, čeprav so jih bila zmožna uresničiti.«

Ralph Sawyer (1993: 2; 1996a; v Burles in Shulsky 2000: 82-83; v Zhang 2002: 77) je povzel svoj pogled na tradicionalno kitajsko zavračanje vojaških ukrepov v prid diplomatskim kot načinom razreševanja nacionalnovarnostnih problemov:

Kljub nenehnim vdorom barbarov in večjim vojaškim grožnjam je bila imperialna Kitajska – razen v obdobju neuspešnih ekspanzionističnih politik dinastij vzhodni Han, Sui in celo Ming, ali v obdobjih vladanja dinamičnih mladih cesarjev, kot npr. Tang Tai Zonga /.../ – nenaklonjena iskanju vojaških rešitev za zunanje agresije. Etnocentrični vodje in ministri so raje verjeli v mit kulturne privlačnosti, po katerem bo neskončno superiorna kitajska civilizacija, osnovana na kreposti in okrepljena z bogatimi materialnimi dosežki, enostavno premagala sovražne namere nekulturnih. Pogosta darila /.../ naj bi odvrnila tudi najbolj bojevita ljudstva. Če pa jim s tem ne bi uspelo podkupiti

jih ali si jih podrediti, bi proti njim vpoklicali druga nomadska plemena in tako delovali v skladu s staro tradicijo »uporabe barbarov proti barbarom«.

Swaine in Tellis (2000), ki sta opravila obsežen pregled nasilnih in nenasilnih sredstev, uporabljenih v imperialnem (in današnjem) času, se strinjata, ko zaključujeta, da so kljub pogostemu zanašanju na silo vladarji večine kitajskih režimov težili k uporabi različnih nenasilnih vojaških, ekonomskih in diplomatskih sredstev, da bi zagotovili varnost in stabilnost vzdolž meja ali ohranili dominanten položaj (Swaine in Tellis 2000: 65). Ko je bila enkrat notranja oblast konsolidirana in kitajske teritorialne meje zavarovane, se je večina »utrjenih, močnih Han kitajskih režimov primarno usmerila k vzdrževanju sistema in zato relativno nevojaško pristopila k varnostnim zadevam« (Swaine in Tellis 2000: 68). V dinastičnem obdobju naj bi se relativno šibke kitajske države, soočene z notranjimi problemi, povezanimi s formiranjem ali zatonom režima, oz. države, ki jih niso ogrožale agresivne periferne sile, proti relativno bolj nevarnim nomadskim ljudstvom najpogosteje zanašale na kombinacijo politike popuščanja (s pomočjo trgovanja, denarne podpore, razsipnih daril idr.) in kooptacije ter, občasno, na (pasivno in) statično obrambo, ali pa so sprejele enakovrednejše interakcije z uporabo političnega ravnotežja, taktičnih zvez in manevriranja (Swaine in Tellis 2000: 65-66; Fairbank v Swaine in Tellis 2000: 66). Vzdolž severnih in severozahodnih meja so bile te metode »pogosto kombinirane z naporimi 'ščuvanja barbarov proti barbarom' v različnih oblikah zavezništev in manevrov ter z nadzorovanjem nomadskih ljudstev s pomočjo regulacije trgovskih stikov in privilegijev« (Swaine in Tellis 2000: 68-69). »Proti manj nevarnim sinitskim silam ob vzhodnih in južnih mejah pa so se šibki kitajski režimi, da bi izsilili ali ohranili spoštovanje, zanašali na kulturno osnovane, hierarhične vidike tributarnih odnosov« (Swaine in Tellis 2000: 66-67).

In zakaj naj bi Kitajska uporabljala nenasilna sredstva? Zhang (2002: 77), tako kot mnogi drugi, meni, da je preferenca uporabiti nenasilne metode »tesno povezana s temeljnim nenasilnim pristopom k zunanjim agresijam«. Ta preferenca je uglasena s političnimi nauki Konfucija in Mencija in vojaško mislijo številnih znanih strategov (Zhang 2002: 78). K tej preferenci je prispevalo dejstvo, da je Kitajska »na zemljo vezana kmetijska družba, katere osrednje nacionalne značilnosti so med drugim ustaljena civilizacija in stabilni družbeni red ter prevladujoč vpliv konfucianizma v imperialnem obdobju, ki je poudarjal spravo in moralno prepričevanje pred vojskovanjem« (Zhang 2002: 79). Poleg tega lahko to kulturno

preferenco za uporabo nenasilnih sredstev smatramo tudi kot sredstvo za ohranjanje *wang dao* (王道) (poti oz. načina vladanja legitimnih kraljev) (Zhang 2002: 78-79).

Johnston (v Ferguson 2002: 18) v zvezi s tem navaja, da je bil koncept prilagoditve oz. sprave od okoliščin odvisno sredstvo za doseg cilja oz. edina smiselna možnost, po mnenju njegovih zagovornikov, ko je bil režim nezmožen učinkovito uporabiti defenzivna ali ofenzivna sredstva za vojaški poraz nasprotnika«, in sredstvo, s katerim se je režim izločil iz konflikta in se pripravil za boj v primernejšem času v ugodnejših okoliščinah. Swaine in Tellis (2000: 65-66) podobno zaključujeta, da je bila uporaba nasilnih ali nenasilnih metod v veliki meri odvisna od strukturnih faktorjev, povezanih z relativno močjo in notranjo kohezijo kitajskih režimov, in da se od obdobja do obdobja razlikuje. Z drugimi besedami, v več obdobjih kitajske režimske zgodovine naj bi obstajala splošna korelacija »med odločitvami uporabiti različne vrste nasilnih oz. nenasilnih metod na eni strani, in, na drugi, spremembami v relativni moči glede na tuje entitete, ocenami relativnih gospodarskih in družbenih posledic uporabe različnih metod in spremembami v strukturi pogosto nestabilnega domačega in tujega varnostnega okolja« (Swaine in Tellis 2000: 49-50).

Tako Zhang (2002: 78, 86) kot Swaine in Tellis (2000: 65-66) se strinjajo, da je bolj pragmatičen premislek v zvezi s tem ta, da so se tovrstna sredstva izkazala za bolj učinkovita in cenejša ter manj kontroverzna, prinesla pa so podobne koristi kot ofenzivne, vojaško osredotočene varnostne politike. Swaine in Tellis (2000: 58) še dodajata, da so uporabo sile omejevali tudi domači politični premisleki. Konfucijanski državni uradniki in svetovalci so se pogosto ogibali dragih in dolgotrajnih vojn, ker so le-te slabile njihovo moč in vpliv, saj so se sredstva preusmerjala iz notranje državne administracije, obenem pa, na njihov račun, povečevale moč vojaških voditeljev, trgovcev in imperialnih vazalov oz. nasploh moč cesarja nad uradništvom. Nekateri konfucijanski uradniki pa so nasprotovali uporabi sile, ker naj bi po njihovem mnenju le-ta spodkopala avtoriteto in legitimnost imperialnega reda kot celote.

Uporaba nasilnih metod

Po drugi strani pa nekateri avtorji nasprotujejo trditvam, da so bile vojne le kratkotrajne motnje v civilno usmerjeni normalnosti. Green (v Feng 2007: 24) opozarja, da ignoriranje ali omalovaževanje vloge vojne v kitajski zgodovini »neizbežno slika lažno miroljubno podobo«. Po njegovem pogosto prelivanje krvi v kitajski zgodovini spodbija trditev, da je bilo »vojskovanje v kitajski zgodovini vedno izsiljen defenzivni odgovor na tujo agresijo« (Feng

2007: 24). Sawyer (1996: 1) navaja, da se »kitajska zgodovina, nenehno prikazovana v smislu njene veličastne kulture zgodovinske kontinuitete, znatno razlikuje od te splošne predstave in splošnega prepričanja, saj so jo zaznamovali nenehni boji med dobrim in zlom, med kulturo in brutalnostjo, civilnim in vojaškim«. Swaine in Tellis (2000: 47, 65) trdita, da je bila uporaba sile v kitajski zgodovini endemična in da so se kitajski voditelji pogosto zatekali k nasilju za dosego svojih nacionalnovarnostnih ciljev, za odstranitev notranjih nasprotnikov, ponovno vzpostavitev strateške periferije, kaznovanje nespoštljivih tujih sil in zadušitev ali odstranitev potencialnih zunanjih groženj. Zhang (1999: 29) prav tako navaja, da je kitajska zgodovina dobesedno zgodovina vojn in da je »/g/rožnja in uporaba sile /.../ osrednja v kitajski zgodovini.«

Medtem, torej, ko večina avtorjev del o kitajski strateški misli vztraja na predstavi, da je le-ta poudarjala defenzivno držo, omejeno vojno, nespoštovanje nasilja idr., zgodovinsko vedenje kitajskih voditeljev in vojaških oseb kaže povsem drugačno sliko. Johnston (1995a: 27) navaja, da je od dinastije Zahodni Zhou do konca dinastije Qing zabeleženih skupaj 3.790 vojn, državljanskih in meddržavnih. V tem kontekstu nenehnih konfliktov je vojskovanje zares postalo, kot je zapisal Sun Zi, »bistvenega pomena za državo«. Vojaška organizacija in mobilizacija, položaj vojaštva v širšem birokratskem okviru in predstave o tem, kdo je prijatelj in kdo sovražnik, pa so bistveno pripomogle k oblikovanju kitajskega sveta (Van de Ven 2000: 11).

Swaine in Tellis (2000: 54) sicer opozarjata, da močni kitajski dinastični režimi v splošnem niso uporabljali nasilja za vsiljevanje miru ali za širjenje svojega vpliva oz. neposrednega nadzora onstran utrjene periferije.⁶¹ Yuan (v Yong 1999) potrjuje, da Kitajska »tudi na višku dinastij Han in Tang ni izkazovala ekspanzionističnih ambicij«. Zhang (2002: 79) sicer priznava, da so neredko kitajski režimi vojaško razširili svojo oblast v periferijo, toda dodaja,

---

⁶¹ Primeri, pogosto citirani v prid temu prepričanju, vključujejo tudi slavne pomorske ekspedicije admirala dinastije Ming, Zheng Heja, v začetku 15. stoletja. Njegove ekspedicije naj bi bile povsem nevojaške in za razliko od ekspedicij kasnejših evropskih kolonialistov, ki so podjarmili ozemlje, ki so ga odkrili, niso poskušale osvojiti ali kolonizirati novo odkritih dežel, pa tudi ne uporabiti silo zoper ljudi, s katerimi so prišli v stik (Sondhaus 2006: 100; Li 1997: 2; Li v Scobell 2002: 8). Namen teh pomorskih odprav je bil predvsem izraziti prijateljske namene in naklonjenost kitajskega naroda, promovirati gospodarske in kulturne izmenjave med Kitajsko in drugimi azijskimi in afriškimi narodi, razširiti prestiž Kitajske in povečati kitajski politični vpliv v najbolj oddaljenih deželah (Li 1997: 2; Li v Scobell 2002: 8; Saje 1997: 90; Zhang 2002: 75).

da so bila tovrstna dejanja primarno defenzivna in je bil njihov namen zgolj odstraniti zunanje varnostne grožnje s periferije, večinoma severne nomade, in podpreti ali ponovno vzpostaviti avtoriteto nad periferijo in osrednjim ozemljem. Toda drugi avtorji trdijo drugače.

Sawyer (2007: 19-20) tako navaja, da je »vse od svojega začetka Kitajska nenehno in sistematično vodila agresivne, navzven usmerjene vojaške pohode proti sosednjim ljudstvom in tujim državam.⁶² Kratkotrajna dinastija Qin je začela z vojaškimi pohodi proti jugu, predvsem na ozemlje današnjega Vietnama, kasnejše dinastije pa so z njimi nadaljevale. V obdobju od okoli 140 pr. n. št. do 90 pr. n. št. je dinastija Han z enajstimi ekspedicijskimi podvigi, v katerih so porazili številna plemena, podjarmili več manjših držav in uničili druge, precej razširila svoje ozemlje v osrednjo Azijo. Dinastija Tang je s podobnimi usklajenimi pohodi začasno ponovno pridobila večino ozemlja osrednje Azije. Jalovim poskusom dinastije Song, da bi premagali Kitane, je sledila agresivna politika prodornih prednikov dinastije Ming, ki so želeli pokoriti Mongole. Sawyer (2007: 16) tako, nasprotno od učenjakov, ki trdijo, da so se kitajske sile vedno bojevale s »ciljem ohranitve« (*»the objective of preservation«*), zaključuje, da pogosto prakticirano obsežno in radikalno uničevanje lahko označimo le kot »totalno vojno«. Tudi Wang (2005: 4) se strinja, da je Kitajska preferirala uporabo sile za reševanje sporov z drugimi in tudi napade onstran svojih meja, da bi tako rešila svoje varnostne probleme.

In zakaj oz. kdaj se je Kitajska zatekala k uporabi sile? Johnston (v Swaine in Tellis 2000: 49) pripisuje zanašanje kitajske države na nasilje delovanju trde realpolitične strateške kulture, ki preferira popolno odstranitev varnostnih groženj s pomočjo sile pred manj nasilnimi metodami, saj je osnovana na prepričanju, da je »čisto nasilje visoko učinkovito«. Vendar pa so bili kitajski vojaški podvigi odvisni tudi od ocen moči (*power considerations*). Kitajska naj bi tako ponavadi raje odstranila grožnjo s pomočjo ofenzivne sile kot s statično obrambo ali prilagoditvijo oz. spravo, če je ocenila, da uživa superioren vojaški položaj, ima dovolj moči, da odgovori na grožnjo, in se sooča z minimalnimi političnimi ali ekonomskimi posledicami (Johnston 1995a: 148–152, 249; Johnson v Ferguson 2002: 15). Ng (2005: 33) pritrjuje, da se

---

⁶² Toda v enem od predhodnih del trdi, da so bile, razen v času vladarjev, kot je bil cesar dinastije Sui, Yang Di, ki je želel vsiliti kitajsko vrhovno gospostvo zunanjim regijam, kitajske dinastije nehote prisiljene v tovrstno agresivno delovanje. Večina birokratov je namreč zavračala in prezirala vse povezano z vojaštvom in vojaškim poklicem (Sawyer 1993: 2).

je Kitajska doslej zanašala na uporabo sile proti zunanjim entitetam, ko je bila močna, in na nenasilne varnostne strategije, ko je bila šibka.

Swaine in Tellis (2000: 50-55) prav tako navajata, da je bila, čeprav se je v dinastičnem obdobju vsak združen kitajski režim zatekel k nasilju zoper zunanje entitete v različnih obdobjih svojega obstoja, tj. od začetne formacije do končnega zatona in propada, zunanja uporaba sile še posebej očitna v zgodnji fazi obstoja režima, ko je bila imperialna oblast notranje konsolidirana in je njena moč naraščala.⁶³ Sila je bila v tej fazi uporabljena za ponovno osvojitve ozemelj, izgubljenih v obdobju zatona predhodnega režima, za priključitev sosednjih ozemelj kitajskemu osrednjemu ozemlju, ali preprosto za povečanje nadzora ali (ponovno) uveljavljanje dominantnega vpliva nad perifernimi območji. Večina teh vojaških pohodov je bilo usmerjenih zoper nomadska ali polnomadska ljudstva vzdolž kitajskih severnih in severozahodnih meja.

Kot že omenjeno, so konfucijanski uradniki v splošnem preferirali uporabo nenasilnih metod, toda bolj pragmatični med njimi niso popolnoma nasprotovali uporabi sile. »Teoretično, po njihovem mnenju, ni bilo nobenega temeljnega protislovja med krepostjo in uporabo sile, vse dokler je bila sila uporabljena s strani krepostnega vladarja« (Wang v Swaine in Tellis 2000: 90). Pravzaprav so mnogi konfucijanski uradniki glasno zagovarjali agresivne vojaške ukrepe za kaznovanje ali podreditev perifernih ljudstev, še posebno če so njihova dejanja videli kot simbolično žalitev doktrinarne avtoritete imperialnega reda (Swaine in Tellis 2000: 90). Burles in Shulsky (2000: 83-84) pa glede konfucijanske retorike navajata, da se je, medtem ko je povzdigovala nenasilne metode v državi, nagibala tudi k označevanju tistih, ki so odklonili podreditev »dobrohotni« kitajski nadvladi, kot nemoralnih, če ne celo nečloveških.

---

⁶³ Na nasilje so se zanašali tudi v dolgih osrednjih fazah obstoja režima pred njegovim zatonom. V tem obdobju je bila sila najpogosteje uporabljena kot odgovor na zunanje provokacije ali oborožene roparske pohode oz. za »kaznovanje« sosednjih ljudstev zaradi žalitve cesarja ali kršenja sinocentrične hierarhične strukture tributarnih odnosov (Swaine in Tellis 2000: 53-54). V tej fazi se je povečal vpliv konfucijanskih uradnikov, ki so večinoma podpirali nenasilne metode, in se, ko je bila sila vseeno uporabljena, izogibali dolgotrajnim in ekspanzionističnim vojnám (Swaine in Tellis 2000: 92). Nasilje zoper zunanje entitete pa je bilo najmanj očitno v zadnji fazi obstoja režima, ko je bilo vodstvo pogosto notranje razdeljeno in večinoma preobremenjeno z zatiranjem notranjih uporov (Swaine in Tellis 2000: 50). V tej fazi so dajali prednost nenasilnim metodam, kot je npr. povišan tribut šibkih kitajskih dinastij potencialno ogrožajočim nomadskim ljudstvom (Barfield v Swaine in Tellis 2000: 55). Včasih so sicer tudi v tej fazi uporabili vojaško silo, toda to je bilo večinoma izkaz obupa ali posledica političnih pritiskov in mahinacij (Swaine and Tellis 2000: 55).

Ta zaničevalen odnos in tradicionalni idealizem je oteževal oz. preprečeval poskuse slediti pragmatični politiki, ki bi upoštevala dejanske interese barbarov in si jim prizadevala ugoditi, kjer je bilo možno. Namesto tega je zaslediti nesmiselne poskuse podrediti si nomadska plemena in v končnem zapreti Kitajsko za nomade in jim prepovedati vstop. »Zato se je Kitajska zanašala na silo bolj, kot bi se, če bi sledila manj 'konfucijanski' politiki« (Waldron v Burles in Shulsky 2000: 83-84).

Najbolj goreče pa so uporabo nasilnih metod seveda zagovarjale vojaške osebnosti, vključujoč dedne vojaške plemiče in poveljnike ter cesarje-vojščake. Včasih so uporabo sile zagovarjali tudi politični nasprotniki konfucijanskih uradnikov na dvoru, kot so člani cesarske družine, nekonfucijanski svetovalci in imperialni vazali, in sicer tako obsežne vojaške pohode proti perifernim silam kot, redkeje, napore razširiti kitajske teritorialne meje. Pri tem so izhajali tako iz ozkih političnih motivov (npr. želje spodkopati vpliv konfucijanskih uradnikov) kot bolj načelnega prepričanja, da ohranitev osrednjega položaja Kitajske in superiornega položaja kitajskega cesarja, na domačem in mednarodnem področju, zahteva relativno pogosto razkazovanje vojaške superiornosti imperialnega režima (Swaine in Tellis 2000: 90-91).

4.3 Strateška kultura in vpliv na strateško vedenje

Doslej navedeno nam kaže le, da v našem primeru lahko govorimo o obstoju kitajske strateške kulture, ne moremo pa še trditi, da znatno vpliva na proces odločanja. Tako smo končno prišli do problema povezovanja ugotovitev glede kitajske strateške kulture z vedenjem, ko je treba dokazati, v kolikšni meri strateška kultura vpliva na le-to. Tu pa naletimo na veliko težavo, saj povezava med vrednotami skupine oz. državami posameznikov in njihovim vedenjem v strateškokulturnih analizah pogosto ostaja nespecificirana. Zagotovo eden redkih avtorjev, ki se je konsistentno lotil dokazovanja odnosa med strateškimi preferencami in dejanskimi odločitvami, je Johnston (1995a), ki za preverjanje vplivov strateške kulture na strateško vedenje predlaga tri korake. Prvi korak vključuje preverjanje prisotnosti in doslednosti med rangiranji velikostrateških preferenc v strateškokulturnih objektih analize (v našem primeru Sedmih vojaških klasikih). Drugi korak vključuje preverjanje prisotnosti in doslednosti med rangiranji preferenc, ki jih najdemo v vzorcu političnih dokumentov, vzetih iz procesa odločanja v preučevanem obdobju, ter med temi dokumenti in izvornimi objekti analize. In v

tretjem koraku moramo še preveriti vpliv rangiranja preferenc odločevalcev na njihovo politično-vojaško vedenje (Johnston 1995a: 52, 175; 1995b: 53).

Kar se tiče prvega koraka, sem že v razdelku 4.2.2 navedla, da med teksti v Sedmih vojaških klasikih prihaja do nekaterih razlik v pogledih na uporabo nasilnih oz. nenasilnih strategij in da med njimi ne obstaja popolna statistična doslednost, je pa stopnja doslednosti dovolj pomembna za sklep, da imajo ofenzivne strategije prednost pred defenzivnimi in te pred prilagodljivimi strategijami. To rangiranje pa blaži koncept absolutne fleksibilnosti, ki onemogoča vnaprej določene strateške izbire (Johnston 1995a: 150, 175).

V okviru drugega koraka je treba odgovoriti na vprašanje, ali so odločevalci v določenem obdobju enako rangirali strateške preference kot avtorji tekstov v Sedmih vojaških klasikih (Johnston 1995a: 248). Za to določeno obdobje si je Johnston izbral obdobje dinastije Ming (1368-1644), in sicer, kot pravi, primarno iz metodoloških razlogov. To obdobje naj bi bilo namreč v sečišču treh pogojev, potrebnih za analizo kitajske strateške kulture: odločevalci naj bi bili se zavedali filozofske in tekstualne tradicije in izkustvene zapuščine, iz katere bi lahko izhajala strateška kultura; odločevalske elite naj bi bile izolirane – v največji meri, možni v neeksperimentalnem raziskovalnem modelu – od možnih vplivov nekitajskih ali zahodnih strateških kultur, če le-te zares obstajajo; poleg tega pa je za to obdobje dokumentacija o odločanju relativno bogata (Johnston 1995a: 29-30).

Johnston se je najprej dotaknil prenosa *parabellum* strateške kulture oz. preveril vpliv Sedmih vojaških klasikov v času dinastije Ming. Kot pravi, so bili ti klasiki v tem obdobju relativno pogosto brani med učenjaki - uradniki, vojaškimi voditelji in cesarji, njihov vpliv na strateško misel pa lahko zasledimo tudi v tekstih o strategiji in državnstvu, ki so nastali v tem obdobju. Slednji niso bili brani v tako širokih krogih kot Sedem vojaških klasikov, niti niso bili obvezna literatura v vojaškem izobraževalnem sistemu. Poleg tega je strateška misel, vključena v le-teh, večinoma črpala iz sedmih klasičnih tekstov, zato ti teksti vključujejo veliko značilnosti *parabellum* paradigme (Johnston 1995a: 176, 183).⁶⁴ To je razvidno tudi iz pogledov na tri predpostavke centralne paradigme, ki jih najdemo v teh memoarih

---

⁶⁴ Johnston (1995a: 183, 193) to zaključuje na podlagi analize 120 memoarov o obmejni politiki, ki so jih predložili dvoru različni uradniki dinastije Ming v različnih obdobjih, in podrobnejše analize šestnajstih od le-teh.

(*memorials*) dinastije Ming. V splošnem je v njih zaslediti prepričanje, da sta vojna in vojaški instrument značilnosti človeške družbe, še posebej konflikt z Mongoli, ki so odločevalcem dinastije Ming predstavljali največji varnostni problem (Johnston 1995a: 186, 212, 250). To prepričanje ni presenetljivo glede na *zero-sum* naravo njihove percepcije mongolske grožnje, in sicer, po njihovem, zaradi inherentno agresivne nagnjenosti nasprotnika, zaradi katere so avtorji teh memoarov bolj ali manj eksplicitno zavračali konfucijanske argumente o možnosti akulturacije sovražnika (Johnston 1995a: 187). Prednost so seveda dajali prostovoljni podreditvi nasprotnika, toda ko je enkrat potencialni nasprotnik prestopil mejo in zavrnil podreditev, potem je bilo nasilje in uporaba vojaške sile edino učinkovito sredstvo za odvrnitev in uničenje te grožnje (Johnston 1995a: 191, 250).

Navedeno dokazuje velik vpliv *parabellum* centralne paradigme na strateško misel v obdobju dinastije Ming. Da pa bi odgovorili na vprašanje, ali je *parabellum* strateška kultura vplivala tudi na politiko dinastije Ming pri soočanju z mongolsko grožnjo, je treba najprej raziskati, ali je ta vpliv viden v velikostrateških preferencah. Ker so mnogi avtorji memoarov in odločevalci v tem obdobju sprejemali predpostavke *parabellum* paradigme, kar logično vodi v preferenco za ofenzivne strategije pred defenzivnimi in prilagodljivimi, lahko pričakujemo podobno rangiranje preferenc tudi v memoarih dinastije Ming (Johnston 1995a: 216, 217). In res, avtorji so odkrito priznavali, da so ofenzivne strategije najbolj učinkovit način za soočanje z Mongoli (Johnston 1995a: 218; Ng 2005: 35), ko pa so kratkoročne neugodne strateške okoliščine onemogočale tovrstno *one-shot* eliminacijo sovražnika, so številni med njimi podpirali strategijo aktivne obrambe, katere cilj je bil zlomiti odpor Mongolov (Johnston 1995a: 218). Kar se tiče defenzivnih velikih strategij, so nekateri avtorji memoarov sicer zagovarjali statično obrambo, toda v splošnem so pri tem izhajali iz predpostavke, da je dinastija strateško nezmožna česar koli drugega, in so videli statično obrambo kot sredstvo za spreminjanje strateških okoliščin in ustvarjanje priložnosti za bolj aktivno in učinkovito uporabo vojaške sile, ki je v končnem vodila v poraz sovražnika (Johnston 1995a: 222-224, 226). Še manj učinkovita alternativa uporabi vojaške sile pa je bila videna prilagoditev oz. sprava. Številni avtorji memoarov so sicer zagovarjali spravo z Mongoli,⁶⁵ toda pri tem so

---

⁶⁵ Kljub temu nikakor ne moremo trditi, da »je v obdobju dinastije Ming najti glasne zagovornike prilagodljivih strategij in da so te strategije enakovredno konkurirale ofenzivnim ali statično obrambnim« (Johnston 1995a: 230). Pravzaprav je bilo edino obdobje, v katerem je bila privzeta ta strategija, v 70. letih 16. stoletja, in še takrat so predloge za spravo spremljale zahteve za povečanje vojaških zmogljivosti in boljšo obrambo (Johnston 1995a: 230).

videli spravo kot najboljšo izmed slabih možnosti na voljo v obdobjih šibkosti dinastije, kot *stopgap* sredstvo, s katerim bi si dinastija pridobila čas za izboljšanje vojaških zmogljivosti. Zagovorniki prilagodljivih strategij so torej, tako kot zagovorniki statične obrambe in ofenzivnih strategij, v bistvu sprejemali temeljne predpostavke *parabellum* paradigme (Johnston 1995a: 227-230).

Ali torej lahko zaključimo, da so odločevalci in strategji dinastije Ming rangirali velikostrateške preference podobno kot avtorji Sedmih vojaških klasikov? Najtrdnejši zaključek je, da so prilagodljive strategije rangirane najnižje in večinoma ne sprejete kot temeljne rešitve varnostne problematike (Johnston 1995a: 153, 231). »Slika je manj jasna glede preference med ofenzivnimi in strategijami aktivne obrambe na eni ter statično obrambo na drugi strani«, toda vseeno lahko trdimo, da »obstaja splošna preferenca za nekoliko bolj ofenzivne strategije pred čisto statično defenzivnimi« (Johnston 1995a: 231). Poleg tega je bilo to rangiranje preferenc, tako kot v Sedmih vojaških klasikih, ublaženo s konceptom absolutne fleksibilnosti, ki so ga odločevalci dinastije Ming eksplicitno sprejemali (Johnston 1995a: 215; 250).⁶⁶ Še en zaključek, ki se tu pojavlja, je, da »glede na to, da so vse strani sprejemale predpostavke *parabellum* paradigme, potem razlik v političnih stališčih ne pojasnjuje temeljna moralna percepcija, ampak drugi faktorji. *Parabellum* paradigma predlaga, da je ključna spremenljivka sprememba v relativni zmožnosti delovati bolj ofenzivno ali nasilno« (Johnston 1995a: 230). Argumenti v prid neofenzivnim strategijam torej niso bili osnovani na *a priori* konfucijansko-mencijanskem strateškokulturnem rangiranju preferenc ali nekakšnem moralno-političnem odporu do ofenzivne uporabe nasilja; njihovi zagovorniki so zgolj razkrivali svojo računico, česa je dinastija v določenem trenutku strateško zmožna glede na oceno njenih zmogljivosti (Johnston 1995a: 176, 217). Z drugimi besedami, »v obdobjih, ko so Mongoli manj ogrožali oz. je bila zmožnost dinastije Ming usmeriti svoje vire v odvrnitev mongolske grožnje večja, je zaznati povečano ofenzivno usmerjeno delovanje. Ko pa je zmožnost dinastije Ming mobilizirati svoje vire proti Mongolom upadla, so se usmerili od bolj ofenzivnega k bolj defenzivnemu ali celo prilagodljivemu delovanju« (Johnston 1995a: 176).

---

⁶⁶ Memoari vključujejo številna priporočila, da bi morale vojaške sile dinastije napasti ali braniti se glede na priložnosti (Yu Qian, Wang Shu, Yang Yiqing, Wang Qiong v Johnston 1995a: 212). Nasprotniki ofenzivnih strategij niso zavračali koncepta absolutne fleksibilnosti, ampak so le trdili, da ugodna priložnost še ni prišla (Johnston 1995a: 213).

In končno moramo v zadnjem, tretjem koraku še preveriti, ali so bile velikostrateške izbire odločevalcev konsistentne z vedenjem, predvidenim glede na strateškokulturno rangiranje preferenc. Če doslej navedeno, tj. da obstaja splošna preferenca za nekoliko bolj ofenzivne strategije pred statično-obrambnimi in prilagodljivimi, ta preferenca pa je odvisna od trenutnih strateških okoliščin, drži, potem lahko pričakujemo, da se bo strateško ofenzivno vedenje dinastije spreminjalo skladno z zmožnostjo delovati ofenzivno (Johnston 1995a: 231). Anekdotski zapisi to očitno potrjujejo. V začetnem obdobju (od leta 1368 do približno leta 1449), ko je bila najmočnejša in so bili vojaški in finančni viri na voljo cesarju precejšnji, oz. drugače, ko je bila zmožnost dinastije delovati nasilno proti Mongolom večja kot v naslednjem obdobju, je dinastija Ming privzela bolj ofenzivno veliko strategijo.⁶⁷ Med vladavino tretjega cesarja Yong Leja (1403-1423) so sprožili več obsežnih ofenziv proti Mongolom; natančneje 29 od skupaj 46, sproženih v celotnem obdobju dinastije (Johnston 1995a: 231-234). Poleg tega je dinastija v tem obdobju osvojila Vietnam in ga spremenila v svojo provinco, organizirala sedem pomorskih ekspedicij z Zheng Hejem na čelu in tako postala dominantna sila v Vzhodni Aziji (Wang 2005: 8).

Od leta 1424 do leta 1449, kljub odmiku od masovnih ofenziv po smrti Yong Leja, je dinastija ohranila enako raven nasilnosti. Toda v tem obdobju so bili, za razliko od predhodnega, večji vpadi Mongolov na njeno ozemlje dinastije pogostejši. Relativno ravnotežje zmogljivosti se je tako začelo nagibati v prid Mongolom (Johnston 1995a: 234). Poraz pri Tu Muju leta 1449, ko so združena mongolska plemena porazila vojsko dinastije Ming, je bil v številnih pogledih prelomnica v strategiji dinastije, saj je napovedal začetek dolgoročnega odmika varnostne politike dinastije Ming od ofenzivnih in prehoda k defenzivnim strategijam, ki so dajale prednost obmejnemu utrjevanju, gradnji obzidij in linearni statični obrambi (Johnston 1995a:

---

⁶⁷ Johnston kljub navedenemu opozarja, da je bilo v obdobju dinastije Ming kar precej let, ko dinastija ni sprožila nobenega konflikta, čeprav bi ugodne strateške okoliščine to omogočale. Od teh »*nonevents*« se jih je pol zgodilo pred letom 1445, tj. pred vrhom dinastičnega ciklusa (Johnston 1995a: 241). Ena od razlag je, da sta bila cesarja Hong Wu in Yong Le – kot ustanovitelja in konsolidatorja dinastije – občutljiva tudi na potrebo utrditi svojo legitimnost kot naslednika konfucijanske tradicije v državi. Naslednja razlaga je, da je relativni upad zmogljivosti Mongolov v tem obdobju nekoliko omeščal temeljne predpostavke *parabellum* paradigme. Toda pred letom 1445 je dinastija tudi sprožila večino konfliktov, trinajst od teh v obdobju vladavin Hong Wuja in Yong Leja (1368-1424). Johnston (1995a: 242) tako zaključuje, da so, »sorazmerno gledano, prvi cesarji dinastije Ming vseeno najverjetneje delovali nasilno, ko se je pojavila priložnost za tovrstno delovanje«.

234; Xu v Johnston 1995a: 185).⁶⁸ V naslednjih sto letih so številni odločevalci sicer predlagali aktivnejšo, bolj ofenzivno politiko, za kar pa Kitajska v tistem času ni imela zadostnih zmogljivosti (Wang 2005: 9; Johnston 1995a: 185; Waldron 1994: 106); do leta 1570 se je dinastija namreč soočala z vojaško, fiskalne in družbeno krizo. Argumenti v prid spravi z Mongoli, ki so se pojavljali v tem času, so se torej eksplicitno nanašali na te trenutno zelo neugodne okoliščine in na strateške razloge za miroljubne odnose z Mongoli, dokler se ne izboljšajo finančni viri in okrepijo vojaške zmogljivosti dinastije (Johnston 1995a: 236).

Anekdotski dokaz za vpliv *parabellum* kalkulacije na strategijo dinastije Ming je Johnston podkrepil z agregatnimi podatki (*aggregate data*), ki dokazujejo, da je dinastija Ming »delovala bolj nasilno, ko, gledano v celoti, je bil režim bolj sposoben tako delovati« (Johnston 1995a: 236). Najprej je uporabil pogostost večjih konfliktov, ki jih je sprožila dinastija Ming, kot indikator ravni njene nasilnosti in ugotovil, da je do sredine 40. let 15. stoletja – torej v grobem v obdobju, ko je bila njena relativna moč največja –, dinastija že sprožila okoli polovico vseh konfliktov v celotnem obdobju dinastije. Od takrat naprej so, razen v obdobju 80. in 90. let 15. stoletja, iniciativo za večje konflikte z dinastijo Ming prevzeli Mongoli. Nato je uporabil pogostost večjih konfliktov, ki so jih sprožili Mongoli, kot indikator ravni grožnje, ki so jo slednji predstavljali, in ugotovil, da se je nekje do sredine 15. stoletja dinastija Ming soočala z relativno nizko ravno ogroženosti. V tem obdobju so namreč Mongoli sprožili le okoli 11 odstotkov vseh konfliktov, ki so jih v celotnem obdobju dinastije. Na koncu pa je uporabil še pogostost resnega notranjega kolektivnega nasilja kot približen indikator zmožnosti dinastije Ming mobilizirati vojaške in finančne vire za zunanjo varnost in pokazal, da je bilo to začetno obdobje, v katerem je dinastija Ming delovala najbolj nasilno, tudi obdobje, v katerem so bili notranji neredi relativno maloštevilni (Johnston 1995a: 237-238).

Johnston (1995a: 242-243) v končnem zaključuje, da so *parabellum* predpostavke zares vplivale na strateške izbire odločevalcev dinastije Ming pri iskanju varnosti vzdolž severne meje. Te predpostavke so jih očitno predisponirale za preferiranje bolj nasilnih, ofenzivno usmerjenih strategij pri soočanju z zaznano *zero-sum* mongolsko grožnjo, ko se je relativno ravnotežje zmogljivosti očitno nagibalo njim v prid in ko je bila njihova zmožnost mobilizirati

---

⁶⁸ V tem obdobju je bil zgrajen (oz. v celoto povezan) Veliki zid, ki je služil kot defenzivna utrdba, s pomočjo katere naj bi pridobili na času in okrepili kitajsko vojaško moč (Wang 2005: 8).

ekonomske in človeške vire najvišja. Ko pa se je to ravnotežje nagnilo v njihovo škodo, so se zatekli k statično obrambnim in, v obdobjih ekstremne šibkosti, prilagodljivim strategijam.⁶⁹ To rangiranje preferenc je blažil koncept absolutne fleksibilnosti, ki je delal odločevalce občutljive na odnos med spremembami v zmogljivostih in možnostih na eni strani, na drugi pa verjetno učinkovitostjo predlagane strategije. Swaine in Tellis (2000: 79) podobno zaključujeta, da je »Kitajska v splošnem pragmatično pristopala k varnostni politiki in se v veliki meri odzivala na spremembe v relativnih zmogljivostih«. Tudi Wang (2005: 9) in Ng (2005: 35) navajata, da je v preteklosti Kitajska privzemala bolj ofenzivno veliko strategijo in se širila na obrobje, ko je njena moč naraščala, ko pa je bila šibka in so nomadska ljudstva ali države v periferiji postajale močnejše, je privzela bolj defenzivno oz. celo prilagodljivo strategijo.

* * *

Kaj pa idealizirana konfucijansko-mencijanska strateška kultura? Konfucijansko-mencijanska paradigma je bila še manj očitna v memoarih dinastije Ming kot v Sedmih vojaških klasikih, kljub temu pa je bila prisotna, kar je bilo tudi pričakovati, glede na to, da je bil uradni strateški jezik osnovan v obdobju Vojskujočih se držav in se kasneje ni znatno spreminjal (Johnston 1995a: 171, 251).⁷⁰ In kaj nam politika dinastije Ming proti Mongolom pove o vlogi simbolične strateške kulture v odločanju? Johnston (1995a: 156-157, 160, 243, 251-252) je preveril tri razlage za simbolično vlogo, pripisano konfucijansko-mencijanskemu diskurzu:

---

⁶⁹ Čeprav njuna analiza ni tako statistično rigorozna kot Johnstonova, Swaine in Tellis (v Ng 2005: 37) navajata, da je dinastija Qing kazala podobne značilnosti in da je iz dokazov razvidno, da je do večine vojnih pohodov dinastije Qing prišlo v prvih 150 letih njenega obstoja. V tem obdobju je dinastija uspela zavarovati in večinoma ohraniti Korejo, Tibet in Mongolijo kot vazalne države, uspešno je zavzela Burmo in Nepal, razširila kitajske meje precej severneje od reke Amur ter v cesarstvo vključila Kitajski Turkestan (Xinjiang) in Tajvan kot provinci. Dinastija je tudi uspešno odvrnila grožnje, ki so jih predstavljali Mongoli in ostala nomadska ljudstva. Čeprav je dinastija Qing tudi v kasnejšem obdobju uporabila silo proti tujim imperialnim silam, pa je bilo tovrstno delovanje pogosto motivirano s političnimi pritiski ali pa je šlo za dejanja iz obupa. Sicer pa sta bili od leta 1880 naprej prevladujoči prilagodljiva strategija in politika popuščanja, ki sta odsevali spoznanje, da je v obdobju, ko je šibka, najbolje ohranjati dobre odnose z zunanjimi silami in maksimizirati strateške vzvode in fleksibilnost (Fairbank v Ng 2005: 38).

⁷⁰ Iz številnih drugih ključnih del o strategiji iz obdobja dinastij Song in Ming o strategiji je jasno, da se simbolični diskurz v strateških zadevah ni znatno spreminjal. V nobenem od le-teh ni zaznati neposrednega zavračanja ali obsojanja konfucijansko-mencijanske ortodoksije (Johnston 1995a: 172).

- (a) avtokomunikacija, kjer odločevalci uporabljajo simbole in simboličen strateški jezik za ustvarjanje ali krepitev občutka kompetence oz. za prilagajanje odločitev, sprejetih iz drugih razlogov ali s strani drugih ljudi ali skupin, zato da bi opravičili svojo strateško kompetentnost do sebe in družbe;
- (b) instrumentalna raba simboličnih strategij in simboličnega strateškega jezika s strani vodilnih v procesu odločanja, da bi zožili obseg legitimne debate o strategiji, in sicer z ustvarjanjem »uradnega jezika« (*»official language«*) diskurza, ki izključuje alternativne strategije, spodkopuje izzive njihovi avtoriteti in legitimnosti, mobilizira podporo ali drugače krepí njihovo hegemonijo v procesu odločanja; in
- (c) kognitivni imperativ, uporabljen (1) za ustvarjanje distance med skupino in nasprotnikom oz. za ustvarjanje občutka skupinske solidarnosti, usmerjene proti bodočim nasprotnikom, in (2) za ovijanje neskladnih politik v kulturno sprejemljiv jezik in na ta način opravičevanje nemoralnega vedenja, neskladnega s izraženimi preferencami skupine oz. za skrivanje »vrzeli med zagovarjanimi vrednotami skupine in dejanskim vedenjem«.

Johnston (1995a: 170) priznava, da lahko le ugibamo o teh treh vlogah konfucijansko-mencijanske strateške kulture in da nobena od teh razlag ne moremo z gotovostjo potrditi ali ovreči. Vseeno pa meni, da uporaba konfucijansko-mencijanske strateške kulture v te tri namene ni posebno privlačna razlaga za vrzel med to idealizirano in *parabellum* strateško kulturo. Pravi, da je morda razlaga veliko preprostejša, »namreč, da je bil simbolični diskurz zgolj lingvistična navada in je bil uporabljen, če in ko je bilo to potrebno, za opravičevanje izbir, da bi tako odvrnili potencialni kriticizem na ideološki podlagi, ki pa je bil ponavadi sekundaren glede na kriticizem na strateški osnovi« (Johnston 1995a: 245-246). Npr., konfucijansko-mencijanske kategorije so bile včasih uporabljene za redefiniranje strategij predhodnih vladarjev. Ti domnevni strateški presedani so bili nato uporabljeni za opravičevanje pravičnosti in pravilnosti sedanjih izbir. Kakor koli, čeprav so nekateri akterji uporabljali mešanico jezikov in simbolov za opravičevanje svojih političnih izbir, pa je osnovni argument ostal *parabellum*. Poleg tega dejstvo, da so »tako zagovorniki bolj nasilnih kot zagovorniki nenasilnih politik proti Mongolom uporabljali podoben konfucijansko-mencijanski jezik za opisovanje svojih različnih političnih priporočil /.../, očitno potrjuje hipotezo, da, če je bila konfucijansko-mencijanska strateška kultura dejansko simbolična, se njena raba s spreminjanjem strategije ne bi smela spreminjati« (Johnston 1995a: 246). In če je velika strategija dinastije Ming zares temeljila na konfucijansko-mencijanski paradigmi,

potem bi pričakovali, da je osrednja oblast uporabljala manj nasilne strategije v obdobjih, ko je lahko najizraziteje demonstrirala svojo velikodušnost in krepost, tj. na vrhuncu dinastičnega ciklusa. Toda prav v prvi polovici 15. stoletja je bilo »zaslediti največ konfliktov, začelih s strani dinastije Ming, na leto (Johnston 1995a: 245). Johnston torej sklepa, da idealizirana konfucijansko-mencijanska strateška kultura ni vplivala na strateške izbire oz. na vedenje dinastije Ming.

5 SEDANJA KITAJSKA STRATEŠKA KULTURA

V tem poglavju bom še na kratko osvetlila poglede na današnjo kitajsko strateško kulturo, pred tem pa preverila, ali obstaja kontinuiteta med tradicionalno in sedanjo kitajsko strateško kulturo oz., kot se sprašuje Johnston (1995a: 255), ali »kitajska zunanja in strateška politika v obdobju po letu 1949 odseva podedovane tradicionalne vzorce ali pa je revolucija povzročila radikalen odklon od preteklosti in sta Mao Zedong in Kitajska komunistična partija (KKP) ustvarila edinstveno mešanico modernega nacionalističnega in marksistično-leninističnega pristopa k vojni in miru«.

Tradicionalna kitajska strateška kultura, kot se strinjajo mnogi učenjaki (npr. Zhang (1999), Sondhaus (2006), Johnston (1996), Shen (2005), Chang Hui Ling (v Shen 2005), Ng (2005), Wang (2005) in dr.), je v veliki meri vplivala na sedanjo kitajsko varnostno strategijo in kitajski pristop k odvrčanju, kriznemu upravljanju, preventivnem ukrepanju in zavajanju. Le redki med njimi pa so natančno pojasnili, kateri so elementi kontinuitete, kako vplivni so bili in ali obstajajo tudi elementi diskontinuitete. Na ta vprašanja delno odgovarja Ng (2005: 53-54), ki je preiskal motivacijske faktorje, ki bi lahko povzročili vztrajnost enakih strateških preferenc do danes, in mehanizme, ki to omogočajo. Pomembnejša motivacijska faktorja sta predvsem dva, vztrajnost kitajskih nacionalnih interesov in kontinuiteta v strateških okoliščinah, kar zahteva podobne strategije kot v preteklosti. Če ti motivacijski faktorji obstajajo, potem je možno, da ima LRK enake strateške preference kot tradicionalna Kitajska, in sicer tudi brez prenosa strateške kulture. Mehanizmi pa se nanašajo na sredstva, ki omogočajo notranji prenos vzorcev razmišljanja in strateške kulture od ene do druge generacije.

Uradna artikulacija kitajskih nacionalnih interesov, ki jo lahko najdemo v Beli knjigi o kitajski nacionalni obrambi (2002), vključuje: »varovanje državne suverenosti, enotnosti, teritorialne integritete in varnosti; podpiranje gospodarskega razvoja in neprestano povečevanje celotne nacionalne moči; zvestobo socialističnemu sistemu in izboljševanje tega; ohranjanje in promoviranje družbene stabilnosti in harmonije; in prizadevanje za mir v mednarodni skupnosti in ugodno klimo na kitajski periferiji«. Med temi naj bi bili najpomembnejši in tisti, o katerih se Kitajska ne pogaja, predvsem trije, in sicer notranja stabilnost, državna enotnost in suverenost, ter krepitev vsestranske nacionalne moči (*zonghe*

guoli 综合国力) (*comprehensive national power*)⁷¹. Kar se tiče notranje stabilnosti, je bila leta vedno osrednja skrb kitajskih dinastij, kar je npr. razvidno iz nasilno zatrtih uporov in vstaj. V današnjem času pa je bila kitajska obsedenost z notranjo stabilnostjo najbolj očitna v previdnem tempu gospodarskih reform ter incidentu na Trgu nebeškega miru in poskusih zatreti hitro šireče versko gibanje Falungong. Kitajski cesarji tudi niso nikoli oklevali uporabiti silo za zaščito svojih ozemelj. Kitajsko zaskrbljenost glede enotnosti in suverenosti pa danes najbolj odseva njena drža glede Tajvana. Kar pa se tiče zadnjega interesa, strategija imperialnih režimov za zasledovanje vsestranske nacionalne moči ni bila nikoli eksplicitno izražena, vendar pa bi jo na nek način lahko videli v želji in zahtevi Kitajske po prejemanju tributa in spoštovanju s strani manjših držav v odnosu fevdni gospod – vazal. Danes, natančneje od leta 1978, ko je oblast prevzel Deng Xiaoping, pa je ta strategija osredotočena na modernizacijo kot prioriteto (Ng 2005: 54-58). Kot sklepa Ng (2005: 57-58), kitajski interesi danes precej sovpadajo z njenimi interesi v preteklosti.

Med najpomembnejše mehanizme za prenos strateške kulture pa Ng (2005: 62) šteje nasledstveni sistem kitajskega vodstva in relativno konstanten opus del. Za razliko od zahodnih demokratičnih sistemov kitajski voditelji namreč ponavadi pridejo na svoje pozicije preko sistema odnosov varuh – varovanec (od Maa naprej preko komunistične partije), po katerem obstoječi voditelj skrbno izbere svoje naslednike in jih postavi na vplivne pozicije (Cheng v Ng 2005: 63). Zato lahko pričakujemo, da so politični pogledi varovancev tesno povezani s pogledi njihovih varuhov. Nekakšno obliko kontinuitete v strateški misli pa zagotavlja tudi relativno konstanten opus del, iz katerega črpajo številni sedanji kitajski misleci. Ta opus sestavljajo starodavna kitajska vojaška dela, predvsem Sedem vojaških klasikov, ki so znatno vplivala na sedanjo strateško misel (Sawyer 1993: xii-xiii). Čeprav so razvoj moderne vojaške tehnologije, izpostavljanje tujim vojaškim teorijam in ponavljajoči se

---

⁷¹ Koncept vsestranske nacionalne moči, ki je bil vpeljan v zgodnjih 80. letih 20. stoletja, izvira pa iz tradicionalne kitajske vojaške filozofije, je zelo pomemben v sodobni kitajski politični misli in se nanaša na splošno moč države. Kitajski politični misleci verjamejo, da je možno vsestransko nacionalno moč numerično izračunati in da obstajajo številni indici, ki jih lahko izrazimo v kvantitativni obliki in s kombinacijo katerih lahko pridemo do končne številke, s katero merimo moč države. Ti indici so včasih vključevali le vojaške faktorje, saj so moč države večinoma določale vojaške sile, danes pa, ko svet teži k multipolarnosti, vojaška moč ni več osrednji določujoči faktor moči. Namesto tega drugi faktorji, kot so ekonomija, znanost in tehnologija, postajajo vse pomembnejši za moč in vpliv države v svetu. Zatorej moramo pri oceni vsestranske nacionalne moči poleg vojaškega upoštevati tudi številne druge faktorje, kot je npr. ozemlje, naravni viri, gospodarska moč, socialne razmere, znanost in tehnologija, vladni sistem, zunanja politika in mednarodni vplivi (Zhang 2002: 83).

vojaški porazi proti zahodnim silam pretrgali monopol starodavnih vojaških teorij, pa so le-te še vedno visoko cenjene in še naprej vplivajo na miselnost sodobnih kitajskih vojaških vodij in strateških mislecev, ki se eksplicitno sklicujejo nanje, ko govorijo o vsem, od modernega revolucionarnega gverilskega vojskovanja do jedrske strategije (Tien 1992: 13; Johnston 1996: 225).

Iz podobnost nacionalnih interesov in navedenih mehanizmov prenosa lahko sklepamo, da strateški cilji in strateška kultura imperialne Kitajske vztrajajo do današnjega dne. Tudi Johnston (1996: 257, 260-261) preverja kontinuiteto strateške kulture oz. vztrajnost realpolitičnih aksiomov skozi obdobja, ko se je prihajalo do sprememb struktur. Glede na to, da je realpolitična kalkulacija usmerjala odločanje v različnih državnih sistemih, tako v unipolarnih imperialnih sistemih (npr. v obdobju dinastije Zahodni Han, začetnem obdobju dinastije Tang in dinastije Ming v srednjem do poznem 15. stoletju) kot v »anarhičnih« multipolarnih in bipolarnih državnih sistemih (npr. v obdobju Vojskujočih se držav in v 20. stoletju) in tudi v vse bolj medsebojno odvisnem obdobju, sklepa, da je to omogočil prenos določene strateške kulture. O kontinuiteti kitajskega strateškega pogleda in vedenja od imperialnega v komunistično obdobje govori tudi Sondhaus (2006: 98), in sicer pravi, da so zaporedni kitajski režimi vztrajno in neprestano privzemali realpolitične aksiome.

Toda po drugi strani je, glede na diskontinuitete v strateškem okolju, drugega motivacijskega faktorja, težko govoriti o kontinuiteti tradicionalne kitajske strateške kulture. Moderno obdobje je bilo namreč priča pojavu številnih (delno) novih faktorjev, ki so vplivali na varnostno okolje in poglede kitajske države in njenih voditeljev. Prvič, mednarodno okolje, v katerem Kitajska danes deluje, je precej drugačno od obdobja pred 2. svetovno vojno. Pojav mednarodnih institucij in socializacijski učinki transnacionalnih stikov in zvez so vodili v novo sprejete norme primernosti; nasilje in vojne tako niso nujno najboljša pot za doseganje strateških ciljev (Ng 2005: 58; Zhang 2002: 79). Drugič, medtem ko je bila Kitajska v imperialnem obdobju večinoma geopolitično osrednja država, danes ni več. Vzpon bolj egalitarnega mednarodnega sistema modernih nacionalnih držav in zaton kitajske kulturne superiornosti je prisilil Kitajsko v opustitev hierarhičnih tributarnih odnosov in privzem številnih konceptov in praks evropskega meddržavnega sistema (Ng 2005: 58; Swaine in Tellis 2000: 73). Tretjič, grožnje kitajski nacionalni varnosti niso več omejene le na tradicionalno periferijo; pomembno varnostno grožnjo danes predstavljajo oddaljene, močne nacionalne države (Ng 2005: 58; Swaine in Tellis 2000: 72). Četrtrič, globoko ukoreninjena

»mentaliteta žrtve« (*»victim mentality«*) med elito in prebivalstvom, ki se je prvič pojavila v imperialnem obdobju, je v modernem obdobju prišla v ospredje kot rezultat ponižanja in podjarmljanja s strani tujih imperialističnih sil.⁷² Ta mentaliteta žrtve je okrepila dolgotrajno občutljivost Kitajske na zunanje grožnje in teritorialne vdore ter poudarila predanost vzpostavitvi močne in spoštovane kitajske države, zmožne popraviti krivice, ki so jih v preteklosti storile močne imperialistične države; ubraniti kitajsko suverenost, nacionalne interese in status režima na večjem mednarodnem prizorišču, ki mu dominirajo velike sile; in zaščititi kitajsko družbo pred tujo »kulturno kontaminacijo« in grožnjami notranjemu redu in stabilnosti (Swaine in Tellis 2000: 73). In petič, dominantno konfucijansko ideologijo je v večji meri nadomestil neideološki in pragmatični način mišljenja,⁷³ imperialni konfucijansko-legalistični politično-kulturni red, ki je služil kot sredstvo za ustvarjanje in utrjevanje enotnega in uspešnega kitajskega režima, pa državno voden, večetnično osnovan kitajski nacionalizem (Zhang 2002: 79; Swaine in Tellis 2000: 72). Zhang (2002: 73, 79) tako zaključuje, da, čeprav ohranja določene elemente svoje tradicionalne dvojnice, sodobna različica kitajske strateške kulture precej odstopa od le-te, obenem pa priznava, da je tradicionalna kitajska strateška kultura do neke mere še vedno pomembna za njeno sedanjo inačico«.

Avtorji si torej glede kontinuitete kitajske strateške kulture nikakor niso enotni. Poleg tega obstajajo različni pogledi tudi znotraj obeh »taborov«. Med tistimi, ki govorijo o kontinuiteti, nekateri zagovarjajo tezo, da je sodobna Kitajska podedovala *parabellum*, drugi pa, da sloni na konfucijansko-mencijanski strateški kulturi. Med avtorji, ki menijo, da težko govorimo o kontinuiteti, pa nekateri menijo, da je sodobna strateška kultura, v nasprotju s tradicionalno, konfucijansko-mencijanska, in drugi obratno. Tudi v sodobni kitajski strateški kulturi je torej

---

⁷² Ta mentaliteta žrtve izhaja iz predhodnih obdobj, ko so nomadski zavojevalci, kot so Mongoli in Mandžuri, napadali kitajsko ozemlje in izpostavljali Kitajsko notranji šibkosti (Swaine in Tellis 2000: 73). V modernem obdobju pa je to mentaliteto ponovno sprožila izkušnja s tujimi imperialističnimi državami. Prva opijska vojna je označila začetek zahodnega imperializma na Kitajskem in primarno referenčno točko za kitajsko nacionalno ponižanje. Od takrat dalje je »težnja po preživetju sprožila težak boj, zaznamovan z okrnjenim ponosom, zavračanjem vsega tujega in globokim občutkom 'nacionalnega ponižanja'« (Zhang v Booth in Trood 1999: 31).

⁷³ Sawyer (2007: 11) navaja, da je LRK šele nedavno revitalizirala konfucianizem, tako za notranjo kot zunanjo uporabo; »notranje, da bi ponovno uvedla ideje pokornosti in samodiscipline med vse bolj nemirnim prebivalstvom, zunanje pa, da bi okrepila zahodno percepcijo konfucianizma kot nenevarne in miroljubne doktrine«.

zaznati prisotnost tradicionalnih vzorcev, tj. konfucijansko-mencijanske in *parabellum* paradigme.

5.1 Realpolitična strateška kultura

Johnston, kot že omenjeno, zaključuje, da je v tradicionalni Kitajski zaznati prevlado trde realpolitične *parabellum* strateške kulture. Toda ta zaključek je osnovan le na analizi kitajske strateške kulture pred integracijo Kitajske v globalni državni sistem v 20. stoletju in pred prevzemom »zahodnih« liberalno-demokratničnih in maskistično-leninističnih ideologij. Da bi preveril, ali ta *parabellum* strateška kultura vztraja tudi v današnjem sistemu, se je osredotočil na Mao Zedonga – pri tem preučuje zbirko njegovih ključnih del, ki omogočajo vpogled v njegovo strateško mišljenje – in na, kot jo poimenuje, *maoistično strateško kulturo*.⁷⁴ Kot zatrjuje, glede na to, da v maoistične strateške aksiome nihče ni dvomil ne v času njegovega življenja in ne po njegovi smrti, lahko sklepamo, da so kitajski odločevalci sprejeli in ponotranjili njegovo strateško in vojaško zapuščino, zato je besedna zveza maoistična strateška kultura še vedno veljavna (Johnston 1996: 225).

Temelj maoistične strateške kulture naj bi predstavljala *parabellum* centralna paradigma. Glede njene prve predpostavke, tj. narave konflikta, Johnston (1996: 229) pravi, da so Maovi zapisi pravzaprav »hvalnice« stalnosti konflikta in boja v medčloveških odnosih. Njegova teorija nasprotij (*theory of contradictions*)⁷⁵, zakoreninjena v tradicionalnem kitajskem

---

⁷⁴ Pri tem v odgovor na morebitno vprašanje o tem, kako lahko ideje in aksiomi posameznika predstavljajo kolektivno, torej družbeno osnovano strateško kulturo, odgovarja naslednje. Prvič, glede na to, da želimo pojasniti vedenje, je smiselno iskati strateško kulturo v delih tistih, ki imajo ključno vlogo pri odločanju. In Mao je vsekakor imel glavno besedo pri oblikovanju kitajske zunanje politike na vseh ravneh od leta 1949 dalje. In drugič, »upoštevajoč Maovo oblast nad političnimi procesi in njegov kult osebnosti, je Maova 'misel' oblikovala jedro ideološke socializacije na Kitajskem« (Johnston 1996: 225). Torej so bili strateški aksiomi, na podlagi katerih so odločevalci na Kitajskem sprejemali, ali pač tudi ne, odločitve, večinoma Maovi (Johnston 1996: 225). Zhang (1999: 35) se strinja, da so Maovi nauki o revoluciji in oboroženem boju postali »ustaljene norme«, ki so se obdržale vse do danes. Ni torej presenetljivo, da so te norme igrale ključno vlogo v oblikovanju drž in politik LRK glede varnostnih zadev.

⁷⁵ Za Maa so bila »nasprotja gonilna sila vseh naravnih in človeških dejavnosti« (Johnston 1996: 229). Konflikt med nasprotnimi elementi je bil proces, preko katerega so se razreševala nasprotja. Konflikt torej »ni zahteval rešitve, konflikt je bil rešitev političnih problemov. Zato so bile politike in mednarodni odnosi procesi, preko

dualizmu kot tudi v markistično-leninistični misli, je predpostavljala nenehen konflikt; nasprotja so vodila v konflikte, ki so ustvarjali nova nasprotja, le-ta pa so vodila v nove konflikte (Johnston 1996: 230). Druga predpostavka, tj. narava nasprotnika, je bila v starodavni kitajski strateški misli definirana v okviru koncepta pravične vojne. Mao je prav tako razvil koncept pravične vojne, v katerem je bil sovražnik označen kot nagnjen k ogrožanju temeljnih vrednot razreda ali države. Po njegovem mnenju so bile pravične vojne tiste, ki so jih vodili zatirani razredi ali narodi, nepravične vojne pa tiste, ki so jih vodili zatiralci, bodisi razredi ali narodi. Konflikti med zatiranimi in zatiralci so bili torej *zero-sum* narave. V teh okoliščinah so bile sprejemljive vsakršne strategije in taktike, prepričevanje, politično trgovanje (*logrolling*), pogajanja in kompromisi pa so bili v osnovi izključeni (Johnston 1996: 231-232, 234). Kar pa se tiče zadnje predpostavke centralne paradigme, tj. vloge nasilja, pa Johnston navaja, da glede na vseprisotnost konflikta v medčloveških odnosih in glede na *zero-sum* konceptualizacijo nasprotnika ni presenetljivo, da je Mao veliko dal na uporabo nasilja, cilj katerega je bil »obvarovati sebe in uničiti sovražnika« (Johnston 1996: 234, 245, 255-256; Zhang 1999: 32). Vojskovanje je bilo vir državne varnosti in kritični vzročni element v porazu sovražnika ter doseganju ključnih političnih ciljev (Johnston 1996: 245, 256). Večina Maovih tekstov poudarja tudi koncept absolutne fleksibilnosti, ki skupaj s konceptom pravične vojne odstranjuje vse moralne in politične omejitve glede sredstev, uporabljenih za poraz sovražnika. Johnston tako sklepa, da so, tako kot tradicionalni kitajski strateški teksti, tudi Maovi teksti globoko strukturirani okoli *parabellum* centralne paradigme (Johnston 1996: 246).⁷⁶

Glede na to lahko pričakujemo, da ti teksti tudi rangirajo velikostrateške preference v skladu s to paradigmo. Z drugimi besedami, Maovi teksti naj bi vsebovali preferenco za ofenzivne strategije pred statično obrambnimi in prilagodljivimi. In res, kot že omenjeno, »Mao je

---

katerih so se nasprotja – med razredi ali državami – reševala s pomočjo konflikta, in so vodili v nova nasprotja« (Johnston 1996: 229-230).

⁷⁶Johnston (1995a: 246, 248) na tem mestu priznava, da je težko odgovoriti na vprašanje, do katere mere je bil Mao neposredno socializiran v tej tradicionalni strateški kulturi. Obstajajo dokazi, da je Mao prebral vsaj nekatere starodavne strateške tekste, po drugi strani pa je težko ločiti vpliv tradicionalne strateške kulture na Mao od misli Clauswitz in Lenina, ki bi prav tako lahko vplivali na njegove ideje. Kljub temu zaključuje, da se zdi, da je bil Mao izpostavljen elementom *parabellum* tradicije v kitajski strateški misli preden se je seznanil z mislijo Clauswitz in Lenina. Rezultat Maove socializacije v teh treh tradicijah je bila vzajemna okrepitev trdih realpolitičnih tendenc v njegovi strateški misli.

verjel, da končna zmaga nad sovražnikom v *zero-sum* konfliktu zahteva ofenzivno aplikacijo superiorne vojaške sile s ciljem uničiti in ne zgolj odvrniti sovražnika« (Johnston 1996: 248). Kar se tiče strategije statične obrambe – Mao jo je označil kot *pasivna obramba* (*xiao ji fang yu* 消极防御) oz. *čista obramba* (*dan chun fang yu* 单纯防御), da bi jo tako ločil od njegove prednostne strategije aktivne obrambe (*jiji fangyu* 积极防御)⁷⁷ – ji je Mao pripisoval le omejen pomen, in sicer za začasno blokiranje in oviranje sovražnika, medtem ko so bile ostale sile določene za ofenzivno delovanje znotraj konteksta strateške obrambe (Johnston 1996: 248-249). Kar pa se tiče prilagodljivih strategij, je Mao verjel, da je malo verjetno, da se bo druga stran prostovoljno podredila, zato »je izključil možnost dolgotrajnega sodelovanja ali sprave s sovražnikom« (Johnston 1996: 248). Pri tem je bil premik k ofenzivnemu delovanju odvisen od relativnih zmogljivosti; ko so bile te ugodne, bi morala pravična stran uporabiti ofenzivno nasilje, in ko relativne zmogljivosti niso mogle zagotoviti uspešne ofenzivne uporabe sile, bi morali privzeti defenzivne ali prilagodljive strategije.

Johnston v nadaljevanju analizira še kitajsko konfliktno vedenje po letu 1949 in pravi, da »glede na Maov monopol nad strateškim odločanjem v obdobju po letu 1949 in glede na dejstvo, da je bila edina zapuščina, ki so jo njegovi nasledniki eksplicitno sprejemali, njegova strateška misel, ni presenetljivo, da najdemo na ravni agregatnega vedenja nekatere dokaze o kontinuiteti vpliva *parabellum* strateške kulture na kitajsko varnostno politiko« (Johnston 1995a: 256). Posledično je bila, v primerjavi z ostalimi velikimi silami, LRK dokaj naklonjena uporabi sile v zunanjepolitičnih krizah. Po nekaterih podatkih je bila LRK do leta 1985 vpletena v 11 zunanjepolitičnih kriz ter se zatekla k uporabi sile v osmih od le-teh, kar je sorazmerno veliko več kot ostale velike sile v 20. stoletju (Wilkenfeld, Bretcher, Moser v Johnston 1995a: 252, 256). Kitajski voditelji so se ponavadi odločili za uporabo sile zaradi zadev, ki so jih šteli kot zelo pomembne in *zero sum*. Tako so bili npr. teritorialni spori odločilni pobudniki številnih kriz, uporaba nasilja pa je bila videna tudi kot legitimen odgovor na politične/diplomatske krize (Johnston 1996: 252, 256). Poleg tega je bila LRK tudi dokaj pripravljena sprožiti nasilje v teh sporih, in sicer je to storila v petih od osmih kriz, v katerih

---

⁷⁷ Kot pravi general Zhang Wannian (v Fravel 2005: 86), je aktivna obramba kitajski »temeljni strateški pojem« in temelj kitajskih strateških usmeritev vse od leta 1949. Termin je Mao predlagal v revolucionarnem obdobju, ko je bila aktivna obramba definirana kot nasprotje pasivne obrambe in je pomenila, da medtem ko država sicer lahko privzame strateško defenzivno držo, mora vseeno uporabiti ofenzivna sredstva za doseg svojih defenzivnih ciljev (Fravel 2005: 86). Sodobni kitajski strategji pa definirajo aktivno obrambo kot »ofenzivno defenzivo« (*»offensive defense«*) oz. drugače, kot kombinacijo obrambe in napada (Zhang 2002: 85).

je na koncu uporabila nasilje (Johnston 1996: 254). Je pa bilo kitajsko konfliktno vedenje kljub temu občutljivo na spremenljive relativne zmogljivosti. Z drugimi besedami, ko enkrat v konfliktni situaciji, je Kitajska delovala bolj konfliktno in nasilno, ko je postajala relativno močnejša oz. so bile njene relativne zmogljivosti ugodnejše (Johnston 1996: 254, 257; v Ferguson 2002: 19).

Johnston (v Shen 2005: 111) sklepa, da je vedenje tradicionalne in maoistične Kitajske, kakršno predvideva strateška kultura, dokaj podobno, torej konsistentno s trdimi realpolitičnimi strateškimi aksiomi, in da »maoistična strateška kultura zares predstavlja kontinuiteto tradicionalne strateške kulture, okrepljene s kitajskimi modernimi nacionalističnimi in markistično-leninističnimi vplivi na strateške preference« (Johnston 1996: 221). Glede na to, da so realpolitični aksiomi »vztrajali vse do 80. in 90. let 20. stoletja, ko se je Kitajska vse bolj integrirala v mednarodne gospodarske institucije in je njeno ogrožajoče okolje najbolj nenevarno od leta 1949«, lahko sklepamo, da je kitajsko realpolitično vedenje zares zakoreninjeno v njeni strateški kulturi (Johnston 1996: 221).

Tudi nekateri drugi avtorji se strinjajo, da moderna Kitajska, tako nacionalistična kot komunistična, preferira ofenzivno delovanje pred statično obrambnimi in prilagodljivimi strategijami. Burles in Shulsky (v Scobel 2005: 119) vidita Kitajsko kot državo, ki brez oklevanja uporabi vojaško silo in tolerira precejšnje tveganje zaostrovanja (*considerable risk of escalation*). Swaine in Tellis (2000: 92) trdita, da je moderna Kitajska pogosto uporabila ofenzivno silo v poskusih vzpostaviti stabilna zaščitna območja (*buffer areas*) vzdolž tradicionalne periferije. Shuguang Zhang (1999: 39-40) pa pravi, da kadarkoli so se počutili ogrožene, so vodje KKP težili k delovanju po načelu *yiyang huan yan, yiya huan ya* (以眼还眼, 以牙还牙) (oko za oko in zob za zob). Po njihovem mnenju Kitajska ne bi smela nikoli odlašati z uporabo sile, dokler ima *dao* (pravica ali moralna podpora).⁷⁸ Peking naj bi sicer kljub svoji revolucionarni retoriki in uporabi sile za razrešitev mednarodnih konfliktov ostajal zvest defenzivni drži, toda po drugi strani naj ne bi okleval zateči se k nasilju za zaščito svojih interesov (Zhang 1999: 45-46). Sawyer (2007: 21) se strinja, da je Kitajska vse od svojega začetka nenehno in sistematično vodila agresivne, navzven usmerjene vojne pohode proti

---

⁷⁸ To prepričanje je zakoreninjeno v starem kitajskem nauku *dedao duozhu shidao guazhu* (得道多助 失道寡助) (pravičen razlog uživa visoko, nepravičen pa nizko podporo). Zatorej je bilo ustvarjanje »pravičnega« ozadja za politične cilje in uporabo sile vedno ena od prioritet avtoritet KKP (Zhang 1999: 40).

sosejnim ljudstvom in tujim državam. Med nedavnimi napadi LRK pa navaja npr. napad in okupacijo Tibeta leta 1951, vdor v Indijo leta 1962 ter zaseg obsežnega teritorija, ki je še vedno v njeni lasti, in polom v Vietnamu (ki ga LRK vidi kot uspešno kazensko ekspedicijo) leta 1979, med manj obsežnimi pa vdor na sovjetski teritorij leta 1969 in okupacijo spornega otočja Spratly ter ostalih pomembnih otokov.

Kar nekaj učenjakov se tudi strinja, da je do teh incidentov večinoma prišlo zaradi zaskrbljenosti Kitajske glede teritorialne integritete in politične neodvisnosti. Sodobna Kitajska ima namreč, zaradi izkušenj soočanja z zunanjimi silami v obdobju, imenovanem tudi »Stoletje sramu in ponižanja«, svoje teritorialne meje za nedotakljive, kar se je občasno sprevrglo v obsedenost. Kot pravi Yong (1999) se Kitajska čuti obvezano zahtevati neodvisen nadzor nad spornim območjem ob svojih mejah, pri tem pa se v poskusih ugodno razrešiti te spore neredko zateče k uporabi vojaške sile. Pravi, da analiza kitajskega konfliktnega vedenja po letu 1949 kaže, da so skoraj vsi konflikti in krize vključevali teritorialne zadeve. Kot primer navaja podporo severni Koreji v času korejske vojne in podporo severnemu Vietnamu v času vietnamske vojne, ki sta bili, skupaj s predispozicijo za uporabo sile, odgovor na zaznane ameriške grožnje kitajski teritorialni neodvisnosti. Zhiyu Shi (v Yong 1999) pa pravi, da kitajska uporaba sile ni usmerjena v osvajanje novega teritorija, ne v spreminjanje nasprotnikove notranje politike, pa tudi ne v doseganje zmaga na bojišču; nasprotno, usmerjena je v izkazovanje kitajske odločnosti podpreti svoje besede z dejanji, kot v kitajsko-indijski vojni leta 1962 in napadu na Vietnam leta 1979; v poniževanje svojih nasprotnikov (v tem primeru SZ), kot v incidentu na otoku Zhenbao leta 1969; in v izzivanje tretje strani (v tem primeru ZDA), kot v obstreljevanju Kinmena in Matsuja, da bi uveljavila svojo zahtevo do Taiwana.

Poleg tega, dodajata Swaine in Tellis (2000: 92) obstaja le malo dokazov, če sploh, da so politični uradniki močno nasprotovali uporabi sile. »Od propada imperialne ureditve konfucijanske vrednote seveda niso več vplivale na razprave in dogovore notranjega vodstva. Toda široko zasnovani politični in birokratski interesi, ter zlasti vpliv dominantnih osebnosti, so nedvomno ostali zelo pomembni faktorji vpliva na vsesplošno odločanje« (Swaine in Tellis 2000: 92). Te dominantne, karizmatične osebnosti, kot so Jiang Jieshi (Chiang Kai-shek), Mao Zedong in Deng Xiaoping, so, tako kot v imperialnem obdobju, »skoraj zagotovo dominirale, če ne monopolizirale diskusije o privzemu nasilnih ali nenasilnih strategij« (Swaine in Tellis 2000: 92). Toda, kot v preteklosti, se ti voditelji v splošnem niso izogibali

uporabi sile pri poskusih konsolidirati (in v nekaterih primerih razširiti) nacionalne meje in vplivati na periferne države.

5.2 Konfucijansko-mencijanska strateška kultura

Največji zagovornik teze, da je kitajska strateška kultura miroljubna, je med preučevanimi avtorji Tiejun Zhang (2002). Sodobna kitajska strateška kultura, kot pravi, odseva določene elemente svoje tradicionalne dvojnice, osredotočene na »kulturni moralizem«, vendar je zaradi temeljnih sprememb v mednarodnem in domačem okolju sedanja različica kitajske strateške kulture izražena v obliki »defenzivnega realizma«, v katerem zasledovanje materialne moči vpliva na politične odločitve bolj kot kulturni aspekti (Zhang 2002: 73; Zhang v Sondhaus 2006: 100). Na sodobno kitajsko strateško kulturo naj bi vplivala predvsem dva faktorja, in sicer zapuščina ponižanja in konfucianizem. V zgodnjem modernem obdobju je Kitajska doživela mnoge katastrofalne vojaške poraze in spremljajoče teritorialne in finančne izgube s strani zahodnih imperialistov, kar je po eni strani okrepilo »prepričanje med kitajsko elito, da 'notranja nestabilnost in zaostalost privablja tujo invazijo'«, po drugi strani pa okrepilo »željo kitajskih voditeljev po zaščiti kitajskih nacionalnih interesov, med drugimi državne suverenosti, nacionalne neodvisnosti, teritorialne integritete in gospodarske varnosti« (Zhang 2002: 81). Glede konfucianizma pa pravi, da čeprav danes ni več dominantna ideologija kitajske družbe in države, pa »številni vidiki današnje Kitajske še vedno odsevajo konfucijanski hierarhični red. Današnji kitajski voditelji /.../ visoko cenijo konfucijansko misel kot enega najimenojnejših delov tradicionalne kitajske kulture in ne oporekajo njeni relevantnosti za sodobno Kitajsko« (Zhang 2002: 79).

Dve pomembnejši težnji v sedanji kitajski strateški kulturi sta tako po eni strani očitna težnja zasledovati vsestransko nacionalno moč, kar Zhang šteje za najbolj pomembno potezo trenutne strateške kulture, in po drugi strani, težnja vzdržati se uporabe sile. Utemeljitev tega vključuje dva aspekta: prvič, uporaba sile v mednarodnih sporih bi zagotovo zaustavila proces gospodarskega in tehnološkega sodelovanja z mednarodno skupnostjo, ki pa je za Kitajsko nujno pri zasledovanju vsestranske nacionalne moči; in drugič, ponovna oživitve konfucijanske misli in tradicionalni nenasilni pristop k zunanji agresiji danes v veliki meri omejujeta uporabo sile (Zhang 2002: 82). Zhang (v Ferguson 2002: 20) dodaja, da bi Kitajska

uporabila silo le kot zadnje sredstvo za rešitev problemov.⁷⁹ »Okoliščine, v katerih lahko Kitajska *legitimno* uporabi silo, so namreč jasno določene, tj. za ohranitev teritorialne integritete, bodisi za odvrnitev tuje invazije bodisi za izognitev separaciji kitajskega ozemlja, vključno s Tajvanom« Zhang (2002: 85).

Obstoj defenzivne kitajske strateške kulture dokazuje tudi Li Jijun (1997, 1997a), nekdanji namestnik direktorja Akademije vojaških znanosti, pri tem pa se sklicuje na njeno trenutno defenzivno vojaško strategijo. Kot pravi, je od ustanovitve LRK leta 1949, ne glede na spremembe svetovnih okoliščin, kitajska vojaška strategija vselej ostala defenzivna. »Kitajska ni okupirala niti koščka tujega ozemlja, ni bila vojaško prisotna onstran meja svojega ozemlja in ni imela nobene čezmorske vojaške baze. Namesto tega je kazala veliko zadržanost in potrpežljivost ter si prizadevala za miroljubne rešitve teritorialnih sporov« (Li 1997: 4-5). Kot nadalje pojasnjuje, prevzem defenzivne vojaške strategije ni le v skladu s starodavnimi kitajskimi tradicijami in socialističnim političnim sistemom moderne Kitajske, ampak ustreza tudi nacionalnim strateškim interesom. In kar si Kitajska najbolj želi, je miroljubno in stabilno mednarodno okolje, v katerem se lahko osredotoči na ekonomski razvoj in izboljšanje življenja svojega ljudstva, zato ne bo nikoli težila k hegemoniji ter zunanji ekspanziji in bo nasprotovala vsakršni obliki politike moči (*power politics*) (Li 1997: 4-5). Temeljni elementi kitajske vojaške misli so torej »prizadevanje za mir in nacionalno enotnost ter poudarjanje defenzive pred ofenzivo« (Li 1997: 1).

Naslednji učenjak, Qin Yaqing (2003), ki pri svoji analizi kitajske strateške kulture tako kot Johnston uporablja tri predpostavke centralne paradigme (tj. vloga vojne, narava nasprotnika in učinkovitost uporabljenega nasilja), glede le-teh navaja podobne zaključke kot Johnston. Kot pravi, je bil pred letom 1978 temeljni kitajski pogled glede vojne in konflikta, da je vojna neizbežna in konflikt univerzalni fenomen medčloveških odnosov. Kar se tiče druge predpostavke, je Kitajska poudarjala, da so tako narava nasprotnika kot njegovi strateški nameni nespremenljivi. Tako je videla konflikt s sovražnikom kot *zero-sum*. Kar pa se tiče vloge nasilja, je bil antagonistični boj, osrednji aspekt kitajske strateške kulture, viden kot temeljna politika kitajske diplomacije. Toda Qin dokazuje, da je kitajska dominantna strateška kultura v poznih 70. in zgodnjih 80. letih 20. stoletja prestajala rekonstrukcijo, in sicer od bolj

---

⁷⁹ Zhang (2002: 84-85) priznava, da »čeprav uveljavlja stroge omejitve glede uporabe sile, pa se LRK nikoli ni odrekla uporabi le-te«.

konfliktne k bolj kooperativni. Pravi, da je 3. plenarno zasedanje 11. nacionalnega kongresa KKP konec leta 1978 postavilo temeljne smernice, osredotočene na gospodarsko rast in modernizacijo. Posledično je bil status antagonističnega boja postopno oslavljen. Leta 1981 je Centralni komite KKP izpostavil, da razredni boj ni več vodilno nasprotje. Naslednje leto je bilo na 12. nacionalnem kongresu KKP jasno izraženo, da je mogoče doseči svetovni mir. Leta 1985 pa je Deng Xiaoping poudaril, da sta mir in razvoj dva osrednja motiva današnjega časa.

Tretja generacija kitajskih voditeljev je kazala še bolj očitno željo po sodelovanju. Jiang Zemin je na 15. nacionalnem kongresu KKP leta 1997 dejal, da je »postalo običajno želeli si mir, prizadevati si za sodelovanje in promovirati razvoj. Faktorji, ki ohranjajo mir na svetu, pridobivajo na moči. Za kar dolgo obdobje v prihodnosti bo mogoče preprečiti novo svetovno vojno.« Kasneje je sicer prišlo še do nekaj incidentov – npr. bombardiranje kitajske ambasade v Beogradu in trčenje kitajskega in ameriškega letala nad Južnokitajskim morjem –, toda Kitajska temeljna ocena situacije v svetu je bila še vedno »vsesplošni mir, lokalne vojne; vsesplošno zmanjšanje napetosti, lokalne napetosti; vsesplošna stabilnost, lokalne turbulence«. Kar se tiče narave nasprotnika, je Jiang menil, da bi »morali iskati stične točke njunih skupnih interesov, širiti vzajemno koristno sodelovanje in se skupaj soočiti z izzivi človeštvu«. Kar pa se tiče učinkovitosti uporabe sile, je dejal, da bi morali »vztrajati pri dialogu, ne pri spopadih«. Najbolj temeljna sprememba v kitajski strateški kulturi je bila torej sprememba strateške usmeritve od poudarjanja boja do poudarjanja sodelovanja. Pojmovanje vojne kot nečesa, čemur se je mogoče izogniti, poudarjanje kooperativne narave nasprotnika ter očitna degradacija učinkovitosti uporabe sile pa so manifestacije te spremembe.

Podobno tudi Yong (1999) začne z ugotovitvijo, da sta marksizem in leninizem opazno dala premoč Sunzi (tj. *parabellum*) paradigmi – še posebej v obdobju pred kitajskimi reformami in politiko odprtih vrat v poznih 70. letih –, zaradi katere je bila Kitajska nagnjena k uporabi sile, zlasti v teritorialnih sporih, v katerih je bila uporaba sile izrazita politična izbira. Toda po drugi strani opaža trend, da od poznih 80. let konfucijansko-mencijanska paradigma postopoma spet pridobiva na vplivu. Ena izmed razlag je, da je to skladno z naraščajočo močjo Kitajske glede na *status quo* sile, kar omogoča večji vpliv konfucijansko-mencijanske paradigme. Pravi, da se danes ta paradigma očitno približuje ravnovesju s Sunzi paradigmo v njenem vplivu na kitajsko varnostno politiko. Zaključuje, da na politični ravni še vedno prevladuje Sunzi paradigma, na operativni ravni pa sodobna kitajska vojaška dejavnost

odseva nekspanzionistično konfucijansko-mencijansko paradigmo, ki preferira moralno in krepostno delovanje in poziva h končanju konfliktov, ko so doseženi politični cilji. Z drugimi besedami, sodobna kitajska varnostna politika je bolj fleksibilna in prilagodljiva na operacionalni ravni, čeprav je Sunzi v zasnovi. Čeprav je torej Kitajska nagnjena k uporabi sile, bo to najverjetneje ublaženo z omejeno uporabo le-te, brez imperialističnih ambicij in vsekakor brez neizzvane in čiste agresije. Nasprotnike naj bi namreč raje »naučila lekcije«, kot pa jih uničila, kar je skladno z moralnim hierarhičnim svetovnim nazorom konfucijansko-mencijanske paradigme.

5.3 Dualistična strateška kultura

Nekateri avtorji pa menijo, da je preveč preprosto zaključiti, da le eden od vidikov oz. ena različica kitajske strateške kulture vpliva na kitajsko strateško vedenje. Eden le-teh, Huiyun Feng (2007), ki ostro kritizira Johnstonovo tezo o prevladi zgolj ene strateške kulture, je poskušal dokazati, da v kitajski strateški misli obstajata dva tokova strateške kulture, konfucijanski in *parabellum*. Pri tem se je osredotočal na voditelje in njihova prepričanja pri sprejemanju odločitev, saj, kot pravi, »če želimo celovito in popolnoma razumeti kitajsko zunanjepolitično vedenje, ne moremo zanemariti ali podcenjevati prepričanj posameznih kitajskih voditeljev« (Feng 2007: 5). Oni so namreč tisti, ki odločajo v določenih situacijah. Skozi zgodovinsko analizo korenin strateškega mišljenja ključnih kitajskih voditeljev v obdobju treh večjih kriz – korejski vojni (1950–53), kitajsko-indijski vojni (1962) in kitajsko-vietnamski vojni (1979), je tako analiziral njihove sisteme prepričanj (*belief systems*) in spremembe le-teh v različnih kontekstih in obdobjih.

Ključna odločevalca v času korejske vojne sta bila Mao Zedong kot vodja in Zhou Enlai, diplomat in kitajski premier, kot podrejeni. Analiza prepričanj (*operational code analysis*) Mao Zedonga v bistvu podpira Johnstonovo trditev, da je bil Mao realistični, in sicer defenzivni realist, in ne konfucijanski voditelj, in je bil pripravljen uporabiti silo v vojni in kriznih situacijah. Toda, kot pojasnjuje Feng, njegova prepričanja niso bila ne preprosta ne statična; bila so kompleksna in so se spreminjala skozi čas in v različnih situacijah. Tako je bil dokaj pripravljen uporabiti silo, če je bil izzvan, njegova realpolitična prepričanja pa v naravi niso bila ofenzivna v nekriznem obdobju oz. v obdobju miru. Tudi Zhou Enlaijeva prepričanja (*operational code beliefs*) so bila bolj realistična in so celo odsevala *parabellum* poteze, toda kljub temu je bil veliko bolj kooperativen kot Mao (Feng 2007: 47, 121). Primerjava treh

voditeljev (Mao Zedonga, premierja Zhou Enlajja in Deng Xiaopinga, ključnega akterja druge generacije kitajskega vodstva) v času naslednje, kitajsko-indijske vojne, kaže, da je, kot pričakovano, Mao videl svet kot bolj sovražen, medtem ko ga je Zhou videl kot bolj prijateljskega, pa vseeno manj v primerjavi z Dengom, ki je bil tudi najbolj kooperativen. Lahko bi torej rekli, da sta bila v tem obdobju Mao in Zhou defenzivna realista, Deng pa kooperativno usmerjen konfucijanski vodja (Feng 2007: 57, 59). V času zadnje, kitajsko-vietnamske vojne, ki je bila dejansko Dengova vojna, pa so bila Dengova prepričanja podobna ključnim prepričanjem povprečnega svetovnega voditelja. V celotnem obdobju vojne je ostal kooperativni in pragmatični konfucijanski vodja (Feng 2007: 75).

V nadaljevanju analizira tudi strateške usmeritve ključnih kitajskih voditeljev v obdobju po koncu hladne vojne. Kot pravi, Jiang Zemin, Dengov naslednik, in Hu Jintao, ki je zasedel predsedniški položaj leta 2003, vidita naravo političnega univerzuma kot zelo prijazno in preferirata kooperativne strategije in mir. Sta torej kooperativno usmerjena voditelja s konfucijanskim sistemom prepričanj in ne revizionistična voditelja z agresivnimi nameni (Feng 2007: 87, 89, 92, 98, 106, 111). »Uporaba diplomatskih sredstev, raje kot vojaške sile, je ostala pri samem vrhu njune strateške agende v različnih situacijah« (Feng 2007: 98).

Ti rezultati torej oporekajo trditvam, da so kitajski voditelji bodisi konfucianisti bodisi *parabellum* ofenzivni realisti. Prva in druga generacija voditeljev je v splošnem sledila normam defenzivne strateške kulture oz. preferirala defenzivne strategije – gre torej za defenzivne realiste z nekaterimi konfucijanskimi potezami – , sedanji kitajski voditelji pa so še bolj kooperativno usmerjeni in so konfucijanski voditelji, ki tudi v kriznih obdobjih preferirajo pogajanja in diplomatske strategije (Feng 2007: 1, 121). Vendar to ne pomeni, da se Kitajci tako upirajo uporabi sile, da, tudi ko so soočeni s tujo invazijo, ne bodo vrnili udarca ali poskušali zmagati. V času vojne ali krize ali pod diplomatskim pritiskom tako lahko konfucijanski vodja, ki sicer v miroljubnem času sledi konfucijanskim prepričanjem, privzame *parabellum* prepričanja in uporabi ofenzivna sredstva, vendar le kot zadnje sredstvo. Toda čeprav uporabi silo, ko se vsa ostala sredstva izkažejo za neučinkovita, bo Kitajska vedno iskala priložnost vrniti se za pogajalsko mizo in tako omejiti nadaljnje uničevanje (Feng 2005: 643, 649). Navedeno torej potrjuje, da, za razliko od teze o dominaciji ene strateške kulture, v kitajski strateški misli obstajata dva tokova strateške kulture, konfucijanski, ki vpliva na prepričanja kitajskih voditeljev zlasti v času miru in ko je stopnja ogroženosti nizka, in *parabellum*, znotraj vsakega od njiju pa obstajata dve različici,

ofenzivna in defenzivna. Preveč preprosto je torej zaključevati, da le en tok oz. ena različica vpliva na kitajsko strateško usmeritev (Feng 2005: 647, 661; 2007: 7, 122).

Tudi Scobell (2002) zagovarja trditev, da ima Kitajska dualistično strateško kulturo, ki jo imenuje »kult obrambe«. Pravi, da Kitajska ni bila nikoli agresivna ali ekspanzionistična država, njeno strateško kulturo pa naj bi v glavnem oblikovala Konfucijeva in Mencijeva misel ter politika moči. Njeni glavni elementi so: Konfucijev izrek »mir je najbolj dragocen« (*he wei gui* 和为贵), načelo »ne išči hegemonije« (*bu chengba* 不称霸) in Maov citat »če nas nekdo ne napade, mi ne bomo njega« (*ren bu fan wo, wo bu fan ren* 人不犯我、我不犯人) (Shen 2005: 120).

Eno novejših uradnih artikulacij splošnega prepričanja, da si Kitajska prizadeva za mir, je najti v predgovoru Bele knjige o kitajski nacionalni obrambi iz leta 2002 in iz leta 2004, kjer je zapisano: »Kitajsko ljudstvo, kot vsa druga ljudstva, ne želi nikakršne nove vojne /.../ in turbulence v kateri koli regiji sveta, ampak želi trajen mir in stabilnost kot tudi skupen razvoj in univerzalno blaginjo v svetu.«⁸⁰ Kitajski civilni in vojaški voditelji pri tem nenehno izpostavljajo kitajsko privrženost »petim principom miroljubne koeksistence«, s pomočjo katerih naj bi vzdrževali miroljubno mednarodno okolje in reševali konflikte med državami (Scobell 2002: 6-7). Ti principi, ki jih je prvi predlagal Zhou Enlai v 50. letih, kasneje pa so bili celo vključeni v kitajsko ustavo, so: vzajemno spoštovanje teritorialne celovitosti in suverenosti, vzajemno nenapadanje, nevmešavanje v notranje zadeve drugih, enakopravnost in vzajemna korist ter miroljubna koeksistenca (Scobell 2002: 32).

Drugi element, tj. »ne išči hegemonije«⁸¹, podpira globoko razširjeno prepričanje, da Kitajska nikoli ni bila agresivna ali ekspanzionistična sila. Po mnenju mnogih raziskovalcev in analitikov Kitajska nikoli v svoji dolgi zgodovini ni vojskovala agresivne vojne in ni nikoli ogrožala drugih držav (Scobell 2002: 7). Li (v Scobell 2002: 8) vztraja, da so bile praktično vse od približno 4.000 vojn, kolikor jih je zaslediti v kitajski dinastični zgodovini,

---

⁸⁰ Bela knjiga: Kitajska nacionalna obramba (2002); Bela knjiga: Kitajska nacionalna obramba (2004).

⁸¹ Raba termina »hegemonija« je v zahodnih virih nevtralna, tj. nima nikakršne pozitivne ali negativne konotacije. Termin zgolj opisuje moč in položaj države glede na druge. V kitajskem razumevanju termina »hegemonija« (*ba*) pa ima le-ta temačen, bolj agresiven prizvok (Ng 2005: 26). *Badao* (»tiranija«) ima zelo negativno konotacijo v primerjavi z *wangdao* (»kraljevski način« oz. »dobrohotno vladanje«) (Scobell 2002: 7), njegova raba pa je pogosto povezana z »agresijo«, »ekspanzijo« in »grožnjo«.

državlanske vojne oz. vojne za združitev države (Li v Scobell 2002: 8). Vsa od osmih »vojaških posredovanj« od leta 1949 pa so bila, tako raziskovalci, »samoobrambne« akcije (Gao Jiquan v Scobell 2002: 8). Ko so kitajske sile prestopile svoje meje, so to storile le za določen čas in nikakor ne z eskpansionističnimi nameni (Scobell 2002: 8). S tem je povezan tudi tretji element, tj. Maovo svarilo »če nas nekdo ne napade, mi ne bomo napadli njega; če pa nas bodo napadli, bomo vsekakor napadli nazaj« (v Scobell 2002: 9), ki se je leta 1998 pojavilo tudi v kitajski beli knjigi o nacionalni obrambi. Ta element prav tako podpira prepričanje, da je kitajska strateška kultura popolnoma defenzivna. Klasični primeri kitajske defenzivne države, pogosto citirani s strani kitajskih učenjakov, so npr. Veliki zid, obljuba in jasno stališče Kitajske, da ne bo prva uporabila (*no first use*) jedrskega orožja, ter vojaške reforme, ki jih je Kitajska izvedla v zadnjih dveh desetletjih (Scobell 2002: 8-9).

Toda Scobell opozarja tudi na štiri ključne stalnice, ki nasprotujejo tem trem bistvenim elementom in upravičujejo uporabo oborožene sile. Koncept pravične vojne, pomen, pripisan nacionalni enotnosti, visoka občutljivost na grožnje in princip aktivne obrambe naj bi tako v praksi negirali miroljubne učinke zgoraj omenjenih elementov (Scobell 2002: 10).

Kitajski strateški analitiki posvečajo veliko pozornost konceptu pravične vojne. Po mnenju Scobella (v Ferguson 2002: 21) so za Kitajsko pravične vojne »defenzivne, antihegemonistične ali tiste, ki domnevno pomagajo ohranjati stabilnost in nacionalno enotnost«. Razlika je očitna: pravične vojne so dobre, nepravične pa slabe. Pravične vojne so tiste, ki jih bojujejo zatirane skupine proti zatiralcem, nepravične pa tiste, ki jih zatiralci bojujejo proti zatiranim. In ker je bila Kitajska dolgo časa šibka, zatirana država, ki se je bojevala zoper močne imperialistične tirane, je za mnoge Kitajce vsaka vojna, ki jo je bojevala njihova država, po definiciji pravična – tudi tista, ki jo je začela Kitajska (Scobell 2002: 10-11).

Druga stalnica, nacionalna združitev, je osrednja v računici kitajske nacionalne varnosti, pri kateri kompromisi niso mogoči. Gre za nespremenljivo načelo, delno tudi zaradi zgodovine delitev in nezmožnosti zaustavitve izkoriščanja in zatiranja s strani tujih sil (Scobell 2002: 11). Kot pravi Li Jijun (v Scobell 2002: 11): »Najpomembnejša strateška zapuščina kitajskega naroda je identifikacija s konceptom združitve, in v tem je skrivnost nesmrtnosti /.../ kitajske civilizacije /.../.«

Kar se tiče tretje stalnice, zaznavanja groženj, lahko rečemo, da kitajski politični in vojaški voditelji vidijo grožnje povsod okoli sebe (Scobell 2002: 11). V 50. letih je bil Peking primarno zaskrbljen zaradi grožnje »ameriškega imperializma«. Ta skrb se je v 60. in zgodnjih 70. letih razvila v močno nasprotovanje tako »sovjetskemu socialnemu imperializmu« kot »ameriškemu imperializmu«. Kitajska je po normalizaciji kitajsko-ameriških odnosov opustila svojo močno anti-ameriško držo, je pa nadaljevala z javnim obtoževanjem sovjetskega ekspanzionizma vse do zgodnjih 80. let. Ko je po razpadu SZ postal manj občutljiv na »grožnjo s severa«, je Peking preusmeril svojo pozornost na grožnjo »ameriškega vmešavanja« (Zhang 1999: 35). Danes pa na strah režima pred domačimi grožnjami kaže predvsem trenutna kampanja proti korupciji in preganjanje verskega gibanja Falungong (Scobell 2002: 12).

Zadnja stalnica, strateški princip aktivne obrambe (*jiji fangyu* 积极防御), je za večino kitajskih strateških mislecev osrednjega pomena v kitajski strategiji (Scobell 2002: 12).⁸² Na strateški ravni aktivna obramba pomeni defenzivno držo in temelji na principu »napasti šele, ko sovražnik napade prvi«. Na operativni ravni pa aktivna obramba vključuje prevzem iniciative s pomočjo »prvega udarca« (*first-strike*), da bi dosegli defenzivne cilje (Fravel 2005: 87; Zhang 2002: 85). »Strategija aktivne obrambe torej ne priznava razlike /.../ med obrambo in napadom« (Jianxiang Bi v Scobell 2002: 13), kar kaže na precejšnjo prožnost v pomenu, da dovoljuje kitajskim vodjem racionalizirati vsakršno uporabo sile kot obrambno, vključujoč preventivne udare (Scobell 2003: 34-35).

LRK torej po mnenju Scobella (2002) nadaljuje miroljubno tradicijo imperialne Kitajske in kitajski strateški odločevalci odločno verjamejo, da je njihova strateška tradicija miroljubna, neekspanzionistična in defenzivna. Toda ko najde razlog, ki se prilega paradigmi pravične vojne, oz. ko označi dejanja nasprotnika kot grožnjo nacionalni enotnosti, je pod pretvezo zasledovanja strategije »aktivne obrambe« dokaj voljna preemptivno uporabiti ofenzivno silo.

---

⁸² Medtem ko nekateri analitiki smatrajo ta koncept kot popolnoma nepomemben – Johnston npr. trdi, da je beseda »obramba« uporabljena le v propagandne namene, da je lahko vsako vojaško delovanje označeno kot defenzivno in zatorej bolj opravičljivo, kot če bi bilo imenovano »ofenzivno« (Johnston 1995a: 249-250) –, pa ima ta strategija očitno dejanski pomen in je bila dejansko ključni vodilni princip v Maovem in Dengovem obdobju, ostaja pa pomembna tudi v 21. stoletju (Scobell 2002: 12-13).

6 SKLEP

Odnosi Kitajske s številnimi državami v regiji, pa tudi z globalnimi silami, so že tradicionalno zaznamovani z napetostmi in nezaupanjem. K temu je vsekakor prispevalo dejstvo, da Kitajska nikoli ni javno ali odkrito govorila o svojih motivih in namerah, ter dejstvo, da so bila njena dejanja pogosto v nasprotju z javno izraženimi stališči. Pojasniti in razumeti kitajsko veliko strategijo in strateško vedenje oz. udejanjiti Sun Zijev postulat o nujnosti »spoznati sebe in svojega sovražnika« torej v kitajskem primeru nikakor ni lahka naloga. Tu se prikladno ponuja pristop strateške kulture, ki polni vrzel v teoriji mednarodnih odnosov. Čeprav ta pristop ni edini način za pojasnjevanje, pa gre za nepogrešljivo orodje za globlje razumevanje kitajske velike strategije in pomembno dimenzijo v analizah kitajskega strateškega vedenja, predvsem iz dveh razlogov; ker je kultura danes široko prepoznana kot ključna dimenzija strategije in ker tudi sami analitiki in oblikovalci politik v LRK pogosto trdijo, da preteklo in sedanjo politiko in vedenje pogojuje posebna kitajska strateška kultura.

A ves trud je zaman, če najprej ne uspemo dokazati, da kitajska strateška kultura sploh obstaja. In tu naletimo na prvo težavo. Kako dokazati obstoj nečesa tako neoprijemljivega, kot so ideje, prepričanja, drže, nazori in predstave o odnosu lastne države z ostalim svetom, o strateškem okolju, o vlogi in učinkovitosti uporabe sile idr.? Po drugi strani se, ko govorimo npr. o kulturi ali o politični kulturi, nihče ne sprašuje o tem, ali obstaja. Bi se morda morali? Čeprav mnogi učenjaki uporabljajo koncept, si je le eden od preučevanih avtorjev zastavil to vprašanje in preko konsistentnosti velikostrateških preferenc oz. doslednosti med njihovim rangiranjem med različnimi objekti analize in v različnih obdobjih dokazal obstoj kitajske strateške kulture. Ta doslednost namreč implicira, da preferenc ne gre povezovati z distribucijo moči ali različnimi anarhičnimi državnimi strukturami, ampak s strateško kulturo.

Morda je nekoliko manj sporno, da je na kitajsko strateško kulturo vplivala njena posebna zgodovinska pot in zgodovinske izkušnje, zaradi česar je vsekakor posebna v smislu njenega nastanka in razvoja. Ali so posebne tudi njene značilnosti oz. temeljne predpostavke? Da bi lahko govorili o tem, moramo vsekakor najprej določiti temeljne značilnosti kitajske strateške kulture. Te večina učenjakov kategorizira v okviru dveh tokov, bodisi defenzivnega bodisi ofenzivnega. Najbolj razširjen pogled, tako na Kitajskem kot na Zahodu, je, da pretekla in sedanja kitajska velika strategija odseva konfucijansko-mencijanske predpostavke. Toda

zagovorniki tega pogleda doslej še niso uspeli pojasniti pogoste uporabe sile v preteklosti. Morda je o delovanju defenzivne strateške kulture lažje govoriti v obdobju po letu 1979 oz. še posebej od poznih 90. let 20. stoletja, ko je Kitajska vse pogosteje poudarjala, da ne teži k hegemoniji, ampak k doseganju gospodarske rasti kot strategiji za akumulacijo vsestranske nacionalne moči, ko je vse pogosteje uporabljala diplomatske in ekonomske instrumente moči ter pri uresničevanju državnih interesov preferirala uporabiti le-te pred silo in ko je temelje multipolarnega svetovnega reda začela eksplicitno pripisovati »petim principom miroljubne koeksistence«. Danes vse več avtorjev zastopa nasprotni pogled, tj. da je v kitajski veliki strategiji zaznati ofenzivne predpostavke, zaradi katerih Kitajska privzema realistični pristop k mednarodnim odnosom in preferira uporabo sile pred drugimi, bolj defenzivnimi strategijami, ki jih uporabi zgolj v neizbežnih okoliščinah. Operativno naravo ofenzivne strateške kulture, vsaj v preteklosti, vsekakor potrjuje uporaba sile v številnih notranjih in meddržavnih konfliktih. Bolj zmerni pogled pa je, da kitajska strateška tradicija zaobjema tako defenzivni kot ofenzivni tok, ki, kot *yin* in *yang*, drug na drugega dialektično vplivata in se dopolnjujeta.

Vsi trije »tabori« trdno branijo svoje pozicije in na različne načine dokazujejo svoj prav. Zares konsistentno in rigorozno pa sta se preučevanja strateške kulture in dokazovanja njenih značilnosti lotila le dva preučevana avtorja, od katerih eden trdi, da je le-ta ofenzivna, drugi pa, da je dualistična. Na podlagi njunih ugotovitev bi morda najmanj tvegali, če bi zaključili, da zares obstajata dva tokova, pri čemer je vpliv enega ali drugega odvisen od številnih praktičnih pomislekov: socialnega in kulturnega ozadja ter prepričanja in pogledov kitajskih voditeljev; percepcije o naravi sovražnika in njegovih namerah; materialnih okoliščin in zmogljivosti (npr. relativne moči v primerjavi z drugimi režimi oz. državami, razpoložljivosti oz. pomanjkanja vojaških virov); analize stroškov in koristi (*cost-benefit*) idr. Nekoliko bolj drzen zaključek pa bi bil, da obstaja le ena strateška kultura, in sicer ofenzivna, defenzivna ali idealizirana pa naj ne bi imela nikakršnega vpliva na odločanje oz. naj ne bi omejevala dejanskih izbir na voljo oblikovalcem politik in odločevalcem; njeni aksiomi naj bi bili uporabljeni zgolj za opravičevanje določenih dejanj. Odločitve o uporabi nasilnih oz. nenasilnih strategij – pri čemer so seveda preferirane nasilne – naj bi tako omejevali prej navedeni praktični pomisleki, in ne konfucijansko-mencijanske predpostavke.

Če navedeno drži, bi to vsekakor omajalo prav tako pogoste trditve o edinstvenosti kitajske strateške kulture, saj bi pomenilo, da so predpostavke kitajske strateške kulture pravzaprav

zelo blizu realpolitičnim predpostavkam in premislekom, na katerih temelji tipični zahodni pogled na vlogo vojne v mednarodnem sistemu oz. da kitajska strateška kultura kljub vsemu odseva nekatere elemente, ki jih zaradi podobnih strateških okoliščin in načinov soočanja z njimi najdemo tudi v drugih ne-kitajskih strateških kulturah. Kitajska strateška kultura je torej morda posebna, kar pa ne pomeni, da je edinstvena. Vendar pa je za trdnejše temelje trditev o edinstvenosti njenih temeljnih predpostavk oz. o podobnostih in razlikah med kitajsko in zahodnimi strateškimi kulturami vsekakor potreba temeljita čeznacionalna študija. A tu se že odpira novo vprašanje o univerzalnosti strateških kultur oz. njihovih temeljnih aksiomov.

Sama zastopam stališče, da, glede na to, da je strategija navsezadnje tudi praktična dejavnost, strateškokulturni pristop ne bi smel biti omejen zgolj na preučevanje drž, ampak tudi vedenja. Večina preučevanih avtorjev se s tem strinja in trdi, da kitajska strateška kultura vpliva na njeno strateško vedenje, le eden med njimi pa je ta vpliv dokazoval s pomočjo izčrpne analize. Ta analiza je torej pokazala, da Kitajsko strateško vedenje zares odseva preference in drže, ki oblikujejo strateško kulturo, na kateri temelji, in ne zgolj odzive na neko univerzalno strateško logiko. Preprostejša trditev, ki prav tako govori v prid vplivanju strateške kulture na vedenje, obenem pa kritizira poskus ločevanja kulture od vedenja, pa je, da je vedenje posledica odločitev, ki jih sprejemajo v določeni strateški kulturi socializirani oz. inkulturirani ljudje. Strateško vedenje torej nujno odseva strateško kulturo. Pri tem pa nikakor ne moremo zanemariti opozoril večine učenjakov, da strateška kultura lahko nima nobenih vidnejših vplivov na vedenje. Pod določenimi pogoji je njen vpliv lahko večji oz. manjši, odvisno od pomena drugih zunanjih faktorjev, sicer pa bomo najmanj tvegali, če bomo strateško kulturo videli kot spremenljivko in ne kot deterministični faktor, ki oblikuje, vendar ne nujno določa vedenja. Tako naj bi s pomočjo koncepta lažje razumeli določene motive, razloge in cilje v ozadju dejanj, nikakor pa ne napovedovali vedenja.

In prav to, napovedovanje vedenja, najbolj mika tiste, ki uporabljajo koncept strateške kulture. Najbolj pogosto vprašanje, ki se pojavlja v zvezi s »kitajskim primerom«, je, ali bo Kitajska zaradi vse večje moči v prihodnosti izzvala mednarodne norme, pravila in institucije oz. postala hegemonistična, ekspanzionistična in revizionistična sila, ali pa bo zaradi vse večje dejavnosti v mednarodnih ekonomskih integracijah in mednarodnih institucijah (ostala) *status quo* sila. Veliko realistov napoveduje, da bi notranji problemi, tajvanska kriza, napetosti med Kitajsko in ZDA oz. druge varnostne dileme lahko spodbudile revizionistične težnje, še posebej, ko bo Kitajska izboljšala svoje materialne zmogljivosti. Na drugi strani pa je veliko

tistih, med njimi tudi kulturnih realistov, ki kažejo na pomanjkanje empiričnih dokazov za trditve, da je Kitajska revizionistična sila, in poudarjajo elemente *status quo* usmerjenosti kitajske diplomacije v zadnjih desetletjih. Vsekakor so te napovedi po mojem mnenju pomanjkljive in neutemeljene, vsekakor pa pre nagljene.

Poleg tega je, glede na to, da koncepta strateške kulture ne gre videti kot vsestransko razlago velike strategije, morda nerazumno tovrstne napovedi utemeljevati zgolj na podlagi analize strateške kulture, kot bi jih bilo zgolj na podlagi zaključkov (neo)realističnega pristopa. Sama se pridružujem mnenju tistih, ki trdijo, da nobeden od dveh teoretičnih pristopov ne more sam zase zadostno pojasniti, zakaj neka država deluje tako, kot deluje. Tako kompleksne zadeve, kot je velika strategija, vsekakor zahtevajo pogled z raznolike perspektive, če jo želimo globlje razumeti. Zato je nesmiselno govoriti o tem, kateri od pristopov je »močnejši«, ampak je bolj razumno sprejeti dejstvo, da se ta pristopa dopolnjujeta in drug drugemu prispevata dodaten vpogled in drugačno perspektivo. Zagovorniki obeh pristopov bi si torej morali prizadevati preseči ovire, ki preprečujejo integracijo teh dveh pristopov v bolj vsestranski model. Ta bi moral poleg miselnih in materialnih oz. subjektivnih in objektivnih faktorjev vsekakor vključevati še človeški faktor, saj bi morda prav vpogled v kompleksen medsebojni odnos med idejami, materialnimi okoliščinami in prepričanji voditeljev zapolnil vrzel v našem razumevanju kitajskega vedenja.

Navedeno pušča veliko prostora za argumente, ki se nanašajo na dejansko uporabnost in zanesljivost koncepta strateške kulture. Posledično se v literaturi pojavljajo različni pogledi na njegovo pojasnjevalno moč, pri čemer se nekateri nagibajo k ekstremnemu determinizmu, spet drugi pa trdijo, da gre le za abstrakten in nebulozen koncept, ki ga uporabimo, ko s pomočjo drugih pristopov ne moremo pojasniti zelenega. Že pri postavljanju hipotez sem se tako zavedala težavnosti naloge, ki je pred mano. Kljub temu sem vztrajala pri le-teh zato, da osvetlim glavna vprašanja, ki se pojavljajo v okviru strateškokulturnih analiz in tako spodbudim nadaljnje raziskovanje na tem področju, ki je več kot zaželeno in potrebno. Kljub izzivom, ki stojijo pred uporabniki koncepta strateške kulture, gre namreč za truda vredno nalogo, saj, kot kaže »kitajski primer«, strateška kultura ni nepomembna spremenljivka pri analizi strateškega vedenja. In dokler se zavedamo, da strateška kultura ni le dodaten parameter pri pojasnjevanju tistega, česar z drugimi ne moremo, in dokler se, po drugi strani, ne zanašamo pretirano na strateško kulturo kot analitično orodje, ki lahko pojasni vse, smo na pravi poti, ki vodi v boljše razumevanje drugih in samih sebe.

7 LITERATURA IN VIRI

Literatura

Booth, Ken in Russell Trood (1999): *Strategic Cultures in the Asia-Pacific Region*. London: MacMillan Press Ltd.,

Brinc, Darija, Tamara Derman Zadavec, Branimir Furlan in Tadeja Hafner (2006): *Angleško-slovenski vojaški terminološki slovar*. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.

Cioffi-Revilla, Claudio in David Lai (1995): War and Politics in Ancient China, 2700 B.C. to 722 B.C.; Measurement and Comparative Analysis. *Journal of Conflict Resolution* 39(3), 467-494.

Čeplak Mencin, Ralf (2004): Neotipljiva kulturna dediščina: Unesco in etnografski muzeji. *Etnolog* 14(2004), 245-256.

Dellios, Rosita (1997): »How may the world be at peace?«: Idealism as realism in Chinese strategic culture. V Valerie M. Hudson (ur.): *Culture & foreign policy*, 201-230. Boulder, London: Lynne Rienner Publishers.

Desch, Michael C. (1998): Culture clash: Assessing the importance of ideas in security studies. *International Security* 23(1), 141-170.

Dessler, David (1999): Constructivism within a positivist social science. *Review of International Studies* 25(1), 123-137.

Duffield, John S., Theo Farrell, Richard Price in Michael C. Desch (1999): Correspondence: Isms and Schisms: Culturalism versus Realism in Security Studies. *International Security* 24(1), 156-180.

Feng, Huiyun (2005): The Operational Code of Mao Zedong: Defensive or Offensive Realist?, *Security Studies* 14(4), 637-662.

Feng, Huiyun (2007): *Chinese Strategic Culture and Foreign Policy Decision-Making: Confucianism, leadership and war*. Routledge, London in New York: Taylor & Francis Group.

Finkelstein, David M. (1999): China's National Military Strategy. V James C. Mulvenon in Richard H. Yang (ur.): *The People's Liberation Army in the Information Age*, 99-145. Santa Monica, California: RAND Publication, Project Air Force.

Glenn, John, Darryl Howlett in Stuart Poore (2004): *Neorealism versus strategic culture*. London: Ashgate Publishing.

Gray, Colin S. (1999): Strategic culture as context: the first generation of theory strikes back. *Review of International Studies* 25(1), 49-69.

Hu, Shaohua (2007): Confucianism and Contemporary Chinese Politics. *Politics & Policy* 35(1), 136-153.

Jackson, Robert in Georg Sørensen (2007): *Introduction to International Relations: Theories and Approaches*. USA: Oxford University Press.

Johnston, Alastair Iain (1995a): *Cultural realism: Strategic culture and grand strategy in Chinese history*. New Jersey: Princeton university press.

Johnston, Alastair Iain (1995b): Thinking about Strategic Culture. *International Security* 19(4), 32-64.

Johnston, Alastair Iain (1996): Cultural Realism and Strategy in Maoist China. V Peter J. Katzenstein (ur.): *The Culture of National Security: Norms and identity in World Politics*, 216-268. New York: Columbia University Press.

Lubi, Darko (2005): *Teorija strategije*. Študijsko gradivo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.

Meyer, Christoph O. (2005): Convergence towards a European strategic culture? A constructivist framework for explaining changing norms. *European Journal of International Relations* 11(4), 523-549.

Meyer, Christoph O. (2006): *The Quest For A European Strategic Culture: Changing Norms on Security and Defence in the European Union*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.

Murray, Williamson, MacGregor Knox in Alvin Bernstein, ur. (1994): *The Making of Strategy: Rules, States, and War*. Cambridge: Cambridge University Press.

Rošker, Jana S. (2005): *Iskanje poti: spoznavna teorija v kitajski tradiciji. Del 1: Od protofilozofskih klasikov do neokonfucianstva dinastije Song*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete (Razprave Filozofske fakultete).

Saje, Mitja (1994): *Zgodovina Kitajske: Od tradicionalne do moderne Kitajske. Obdobje Qing*. Ljubljana: Študentska organizacija Univerze.

Saje, Mitja (1997): *Zgodovina Kitajske: Obdobje Yuan in Ming. Tuji osvajalci in trdnost tradicionalne ureditve*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Znanstveni inštitut.

Saje, Mitja (1999): *Veličina tradicionalne Kitajske. Zgodovina Kitajske: od dinastije Qin do Song*. Študijsko gradivo. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za azijske in afriške študije.

Saje, Mitja (2002): *Starodavna Kitajska. Zgodovina Kitajske od najstarejših časov do dinastije Qin*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za azijske in afriške študije.

Saje, Mitja (2004): *Zadnja dinastija in izzivi sodobnosti: zgodovina Kitajske od vdora Mandžurcev do ustanovitve ljudske republike*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za azijske in afriške študije.

Sawyer, Ralph D. (1993): *The Seven Military Classics of Ancient China*. San Francisco: Westview Press: Boulder.

Sawyer, Ralph D. (1996): *One Hundred Unorthodox Strategies: Battle and Tactics of Chinese Warfare*. Colorado in Oxford: Westview Press.

Scobell, Andrew (2003): *China's Use of Military Force: Beyond the Great Wall and the Long March*. United Kingdom, Cambridge: Cambridge University Press.

Scobell, Andrew (2005): Is there a Chinese Way of War? Review Essay. *Parameters* (Spring 2005), 118-122.

Sondhaus, Lawrence (2006): *Strategic Culture and Ways of War: Cass Military Studies*. USA, Routhledge: Taylor & Francis Group.

Svete, Uroš (2005): *Varnost v informacijski družbi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Swaine, Michael D. in Ashley J. Tellis (2000): *Interpreting China's Grand Strategy: Past, Present, and Future*. California. Santa Monica: Project Air Force. RAND.

Tien, Chen-Ya (1992): *Chinese military theory: Ancient and Modern*. UK: Spa Books Ltd.

Van de Ven, Hans (2000): *Warfare in Chinese History*. Leiden; Boston; Köln: Sinica Leidensia.

Waldron, Arthur (1994): Chinese strategy from the fourteenth to the seventeenth centuries. V Williamson Murray, MacGregor Knox in Alvin Bernstein (ur.): *The Making of Strategy: Rules, States, and War*, 85-114. Cambridge in New York: Cambridge University Press.

Yates, Robin D. S. (1999): Early China. V Kurt Raaflaub in Nathan Rosenstein (ur.): *War and Society in the Ancient and Medieval Worlds: Asia, The Mediterranean, Europe and Mesoamerica*, 7-45. Washington D. C.: Harvard University Press.

Zhang, Shu Guang (1999): China: Traditional and Revolutionary Heritage. V Ken Booth in Russell Trood (ur.): *Strategic Culture in the Asia-Pacific Region*, 29-50. London: Macmillan Press.

Zhang, Tiejun (2002): Chinese Strategic Culture: Traditional and Present Features. *Comparative Strategy* 21(2), 73-90.

Internetni viri

Becker, Lt. Miriam D. (1994): Strategic Culture and Ballistic Missile Defense. Russia and the United States. *Airpower Journal* VIII(Special Edition), 57-68. Dostopno na <http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apj/apj97/sum97/spe94/becker.html>, (25. april 2007).

Booth Ken (2005): Strategic Culture: Validity and Validation. *Oxford Journal on Good Governance* 2(1), 25-28. Dostopno na http://www.oxfordgovernance.org/fileadmin/Journal/OJGG_Vol_2_No_1.pdf, (6. maj 2008).

Burles, Mark in Abram. N. Shulsky (2000): *Patterns in China's Use of Force. Evidence from History and Doctrinal Writings*. Dostopno na http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1160/MR1160.app.pdf, (8. april 2007).

Dellios, Rosita (1994a): *Chinese Strategic Culture: Part 1 – The Heritage from the Past*. Dostopno na <http://www.international-relations.com/rp/RP1WB.HTM>, (12. februar 2007).

Dellios; Rosita (1994b): *Chinese Strategic Culture – Part 2: Virtue and Power*. Dostopno na <http://www.international-relations.com/rp/ChineseStrategicCulture2.htm>, (26. oktober 2007).

Ferguson, Maj Robyn E. (2002): *Information warfare with chinese characteristics: China's future view on information warfare and strategic culture*. Dostopno na <http://cgsc.cdmhost.com/cgi-bin/showfile.exe?CISOROOT=/p4013coll2&CISOPTR=55>, (28. marec 2007).

Fravel, M. Taylor (2005): The Evolution of China's Military Strategy: Comparing the 1987 and 1999 Editions of Zhanlüe Xue." V David Finkelstein in James C. Mulvenon (ur.): *China's Changing Military Doctrine*. Dostopno na http://www.defensegroupinc.com/cira/pdf/doctrinebook_ch3.pdf, (15. september 2007).

Ghosh, Arunabh (2003): *A New Leaf for an Old Book: Traditions of Strategic Thinking and the Sino-Indian War of 1962*. Dostopno na <http://thesis.haverford.edu/dspace/bitstream/10066/662/1/2003GhoshA.doc.pdf>, (27. maj 2007).

Gray, Colin S. (1984): Comparative Strategic Culture. *Parameters* 14(4), 26-33. Dostopno na www.carlisle.army.mil/usawc/Parameters/1984/gray.htm, (13. marec 2007).

Gray, Colin S. (2006): *Out of the Wilderness: Prime-time for Strategic culture*. Dostopno na http://www.dtra.mil/documents/asco/publications/comparitive_strategic_cultures_curriculum/essays/Strat%20Culture%20-%20Gray%20NSF%20Paper%20-%20Final.pdf, (27. maj 2007).

Hadfield, Amelia (2005): The EU and Strategic Culture: Virtual Identity vs Uploaded Preferences. *Journal of Contemporary European Research* (JCER) 1(1), 59-72. Dostopno na <http://www.jcer.net/Hadfield.pdf>, (19. februar 2007).

Heikka, Henrikki (2002): *Strategic Culture and the English School: Conceptualising Strategic Adjustment in the Nordic Region*. Dostopno na <http://www.upi-fii.fi/doc/WP33.pdf>, (13. marec 2007).

Holmes, Colleen K. (2000): *What the Chinese learned from Sun-tzu*. Dostopno na [www.dtra.mil/.../essays/Howlett%20essay%20on%20Future%20\(final%2030%20Oct\).pdf](http://www.dtra.mil/.../essays/Howlett%20essay%20on%20Future%20(final%2030%20Oct).pdf), (16. april 2007).

Howlett, Darryl (2006): *The Future of Strategic Culture*. Dostopno na [www.dtra.mil/.../essays/Howlett%20essay%20on%20Future%20\(final%2030%20Oct\).pdf](http://www.dtra.mil/.../essays/Howlett%20essay%20on%20Future%20(final%2030%20Oct).pdf), (21. maj 2007).

Johnson; Jeannie L. (2006): *Strategic Culture: Refining the Theoretical Construct*. Dostopno na [http://www.dtra.mil/documents/asco/publications/comparitive_strategic_cultures_curriculum/essays/Johnson%20Methods%20essay%20\(final%2030%20Oct\).pdf](http://www.dtra.mil/documents/asco/publications/comparitive_strategic_cultures_curriculum/essays/Johnson%20Methods%20essay%20(final%2030%20Oct).pdf), (15. januar 2008).

Kang, David C. (2003): Getting Asia wrong. The Need for New Analytical Frameworks. *International Security* 27(4), 57-85. Dostopno na <http://www.dartmouth.edu/~dkang/publications/Kang-AsianIR.pdf>, (29. maj 2007).

Kartchner, Kerry M. (2006): *Weapons of Mass Destruction and the Crucible of Strategic Culture*. Dostopno na [http://www.dtra.mil/documents/asco/publications/comparitive_strategic_cultures_curriculum/essays/Kartchner%20essay%20on%20WMD%20and%20Strategic%20Culture%20\(final%201%20Nov%202006\).pdf](http://www.dtra.mil/documents/asco/publications/comparitive_strategic_cultures_curriculum/essays/Kartchner%20essay%20on%20WMD%20and%20Strategic%20Culture%20(final%201%20Nov%202006).pdf), (20. februar 2008).

Lai, David (2004): *Learning from the Stones: a Go Approach to Mastering China's Strategic Concept, Shi*. Dostopno na <http://www.fas.org/man/eprint/lai.pdf>, (29. maj 2007).

Lantis, Jeffrey S. (2005): EU Strategic Culture and U.S. Ambivalence. *Oxford Journal on Good Governance* 2(1), 55-60. Dostopno na http://www.oxfordgovernance.org/fileadmin/Journal/OJGG_Vol_2_No_1.pdf, (23. maj 2008).

Lantis, Jeffrey S. (2006): *Strategic Culture: From Clausewitz to Constructivism*. Dostopno na [http://www.dtra.mil/documents/asco/publications/comparitive_strategic_cultures_curriculum/essays/Lantis%20Strategic%20Culture%20essay%20\(final%2030%20Oct\).pdf](http://www.dtra.mil/documents/asco/publications/comparitive_strategic_cultures_curriculum/essays/Lantis%20Strategic%20Culture%20essay%20(final%2030%20Oct).pdf), (2. maj 2007)

Li, Jijun (1997): *Traditional Military Thinking and the Defensive Strategy of China*. Dostopno na <http://www.fas.org/nuke/guide/china/doctrine/china-li.pdf>, (28. marec 2007).

Margaras, Vasilis (2004): *Strategic Culture: a Reliable Tool of Analysis for EU Security Developments?* Dostopno na <http://www.lse.ac.uk/Depts/intrel/EFPC/Papers/Margaras.doc>, (18. februar 2007).

Martinsen, Per M. (2003): *The European Security and Defence Policy (ESDP) – a Strategic Culture in the Making?* Dostopno na <http://www.essex.ac.uk/ECPR/events/generalconference/marburg/papers/17/1/Martinsen.pdf>, (15. september 2007).

Meyer, Christopher O. (2004): *Theorising European Strategic Culture: Between Convergence and the Persistence of National Diversity*. Dostopno na http://aei.pitt.edu/6634/01/1126_204.pdf, (18. februar 2007).

Ng, Chad-Son Maj (2005): *Assessing China's Hegemonic Ambitions*. Dostopno na <http://cgsc.cdmhost.com/cgi-bin/showfile.exe?CISOROOT=/p4013coll2 &CISOPTR=365>, (19. februar 2007).

Nickols, Fred (2006): *Strategy: Definitions and Meanings*. Dostopno na http://home.att.net/~discon/strategy_definitions.pdf, (20. februar 2008).

Qin, Yaqing (2003): Nation Identity, Strategic Culture and Security Interests: Three Hypotheses on the Interaction between China and International Society. *SIIS (Shanghai Institute for International Studies) Journal* 1(2). Dostopno na www.siis.org.cn/english/journal/en200312/qinyaqing.htm, (29. maj 2007).

Sawyer, Ralph D. (1996a): *Chinese Warfare: The Paradox of the Unlearned Lesson*. Dostopno na http://www.unc.edu/depts/diplomat/AD_Issues/amdipl_13/china_sawyer.html, (4. april 2008).

Sawyer, Ralph D. (2007): Chinese Strategic Power: Myths, Intent, and Projections. *Journal of Military and Strategic Studies* 9(2). Dostopno na http://www.jmss.org/2007/2007winter/articles/sawyer_cont-defence.pdf, (13. april 2008).

Scobell, Andrew (2002): *China and Strategic Culture*. Dostopno na <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/PUB60.pdf>, (23. februar 2007).

Scobell, Andrew (2005a): Strategic Culture and China: IR Theory Versus the Fortune Cookie? *Strategic Insights* IV(10). Dostopno na <http://www.ccc.nps.navy.mil/si/2005/Oct/scobellOct05.pdf>, (15. september 2007)

Sjoberg, Laura (2001): *A Critical Summary of Cultural Realism: Strategic Culture in Chinese History*. Dostopno na <http://www.laurasjoberg.com/Johnstonsummary.pdf>, (28. marec 2007).

Skemperis, Georgios (2003): *Strategic Culture in Post-war Europe*. Dostopno na <http://www.eliamep.gr/eliamep/files/05.01.pdf>, (23. maj 2008).

Skuta, Philip C. (2006): *Poker, Blackjack, Rummy, And War: The Face Of American Strategic Culture*. Dostopno na <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/ksil500.pdf>, (17. junij 2007).

Stoicescu, Maria Ruxandra (2004): *Cultural aspects of strategy and security in international relations. Looking beyond great powers and competitive theory testing. Strategic Culture and Strategic Choices in Romania*. Dostopno na www.sgir.org/conference2004/papers/Stoicescu%20%20Cultural%20aspects%20of%20strategy%20in%20IR.pdf, (15. september 2007).

Stone, Elizabeth L., Christopher P. Twomey in Peter R. Lavoy (2005): *Comparative Strategic Culture*. Dostopno na http://www.ccc.nps.navy.mil/events/recent/ComparativeStrategicCulture_Sep05_rpt.pdf, (19. februar 2007).

Storey, Lyndon (2006): *Climbing a Tree to look for Fish: Mencius and Kenneth Waltz Debate the Balance of Power from Ancient China to Post Cold War NATO*. Dostopno na <http://ses.library.usyd.edu.au/bitstream/2123/723/2/adt-NU20060220.16043802whole.pdf>, (20. februar 2008).

Twomey, Christopher P. (2006): *Chinese Strategic Cultures: Survey and Critique*. Dostopno na [http://www.dtra.mil/documents/asco/publications/comparitive_strategic_cultures_curriculum/case%20studies/China%20\(Twomey\)%20final%202%20Nov%2006.pdf](http://www.dtra.mil/documents/asco/publications/comparitive_strategic_cultures_curriculum/case%20studies/China%20(Twomey)%20final%202%20Nov%2006.pdf), (30. maj 2007).

Unger, Marko (2005): Razvoj strategije kot vojaške vede. *Slovenska vojska* XIII(1), 28-30. Dostopno na www.mors.si/fileadmin/mors/pdf/revija_sv/2005/sv05_1.pdf, (22. januar 2008).

Vreÿ, Francois (2007): From Theory to Culture: Emergent South African Strategic Culture. *Journal of Military and Strategic Studies* 9(3). Dostopno na <http://www.jmss.org/2007/2007spring/articles/vrey.pdf>, (19. februar 2008).

Wang, Yuan-Kang (2005): *Chinese Power Politics and Confucian Culture*. Dostopno na <http://www.brookings.edu/fp/cnaps/events/20051209.pdf>, (18. marec 2007).

Wang, Yuan-Kang (2006): *China's Grand Strategy and U.S. Primacy: Is China Balancing American Power?* Dostopno na <http://www.brookings.edu/fp/cnaps/papers/wang2006.pdf>, (18. junij 2007).

Yong, Maj Goh Kong (1999): Is China Predisposed to Using Force? Confucian-Mencian and Sunzi Paradigms in Chinese Strategic Culture. *Journal of the Singapore Armed Forces*, 25(4). Dostopno na http://www.mindef.gov.sg/safti/pointer/back/journals/1999/Vol25_4/16.htm, (17. junij 2007).

Young, Gregory D. (2002): *The Cold War Arms Race: The Dilemma of Security or Culture?* Dostopno na <http://www.isanet.org/noarchive/young.html>, (21. marec 2007).

Viri v kitajskem jeziku

»2002年中国的国防«白皮书解读 (»2002 nian Zhongguo de guofang« baipi shu jiedu) [*Bela knjiga: Kitajska nacionalna obramba 2002*]. Dostopno na <http://www.china.com.cn/ch-book/20021209/index.htm>, (21. februar 2008).

»2004年中国的国防«白皮书 (»2004 nian Zhongguo de guofang« baipi shu) [*Bela knjiga: Kitajska nacionalna obramba 2004*]. Dostopno na <http://www.china.com.cn/chinese/zhuanti/bps/739726.htm>, (21. februar 2008).

Li, Jijun (1997a): 论战略文化 (*Lun zhanlüe wenhua*) [O strateški kulturi]. *中国军事科学 (Zhongguo junshi kexue)* [Kitajska vojaška znanost], 1997(1). Beijing. Dostopno na www.defence.org.cn/aspnet/article-14-60971.html, (30. maj 2007).

Shen, Mingshi (2005) 中共军事研究的战略文化途径 (*Zhonggong junshi yanjiu de zhanlüe wenhua tujing*) [Strateškokulturni pristop k preučevanju vojaških zadev KKP]. *国防政策评论 (Guofang zhengce pinglun)* [*Taiwan Defense Affairs*], 5(4), 106-133. Dostopno na http://www.itdss.org.tw/pub/05_4/05_4_P106_133.pdf, (17. oktober 2007).

Yang, Shiyue (2006): 中国独特的战略文化? 寻找理念的物质基础 (*Zhonggong dute de zhanlüe wenhua? Xunzhao linian de wuzhi jichu*) [Edinstvena kitajska strateška kultura? Iskanje materialnih temeljev mišljenja]. *东亚研究 (Dongya yanjiu)* [*East Asian Studies*] 1(37), 197-230.